

**TÜRKİYE I. BESİ VE SÜT HAYVANCILIĞI
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

2-3 Aralık 1999-Menemen/İzmir

Editörler

**Sibel TAN
Yakup Erdal ERTÜRK**

**Temmuz 2000
Ankara**

YAYIN NO:46
ISBN 975-407-062-8

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	2
Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP.....	3
Doç.Dr. Ahmet BAYANER.....	7
Ali Güler.....	10
Selçuk YAŞAR.....	12
Proteinlerin İnsan Beslenmesindeki Önemi	15
Türkiye’de Süt ve Süt Mamüllerinin Arz, Talep ve Dış Ticaret Dengesi	19
Türkiye’de Et ve Et Mamüllerinin Arz, Talep ve Dış Ticaret Dengesi.....	28
Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığı Politikalarının Analizi.....	39
Türkiye’de Hayvansal Ürünler Tüketimi ve Talep Projeksiyonu	51
Hayvancılık Sektöründe Devlet Destekleme Politikası.....	70
Türkiye’de Tarım Politikaları Kapsamında Hayvancılık Politikaları	84
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Hayvancılığın Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri.....	95
Besi ve Süt Hayvancılığının Durumu.....	100
Süt Hayvancılığı	103
Süt Sektörünün Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri	106
Türkiye’deki Çiğ Süt ile İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri.....	109
Süt Hayvancılığı Yaşananlar ve Çözüm Önerileri	112
Hakkı YAYLACIK	115
Yağlı Tohum Küspeleri ve Yemlik Tahıllar Arz-Kul. Projeksiyonları.....	117
Türkiye Hayvancılığının Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri	127
Nurbil YILMAZ	138
Türkiye’de Yem Talebi ve Yem Üretiminde Sorunlar.....	143
Süt Hayvancılığı	148
Türkiye’de Yem Talebi ve Yem Üretiminde Sorunlar.....	153
Türkiye’de Çayır Mer’a ve Yem Bitkileri ile İlgili Genel Durum ve Mevcut Sorunlar ...	165
Çayır Mera Islahı, Yönetimi ve Amenajmanı	173
Tarımsal Üretimde Bilgi Akışı	178
Hasan KAYA.....	186
Prof. Dr. Mehmet KOCABATMAZ	188

ÖNSÖZ

Gelişmiş ülkelerde hayvancılığın tarım içerisindeki payı % 60 civarında iken, Türkiye’de hayvancılığın tarım içindeki payı % 18 civarındadır. Hayvansal ürünlerin insan sağlığı açısından önemi ve Türkiye’nin hayvancılık faaliyeti açısından sahip olduğu yüksek potansiyel dikkate alındığında hayvancılığın bugün içinde bulunduğu durum pek parlak değildir.

Bugün Türk hayvancılığında çözüm bekleyen pek çok problem mevcuttur. Bu problemlerin başında hayvancılıkta temel girdi olan ve maliyetin % 70’ini oluşturan yem gelmektedir. Halen Türkiye’de 15 milyon tonluk bir kaba yem açığı olup bu konuda acil tedbirler alınması gerekmektedir. Hayvansal ürünlerin ithalatındaki kontrol yetersizlikleri ve ülkeye kaçak hayvan girişleri, yerli üreticiyi zor duruma düşürdüğü gibi gerek insan, gerekse hayvan sağlığı açısından büyük riskler oluşturmaktadır. Hayvancılığın içinde bulunduğu bir diğer problem ise bu sektörde üretici örgütlenmesinin yetersizliğidir. Bu gün dünyanın her yerinde Canlı Hayvan ve Et Konseyleri, Süt Konseyleri mevcut iken, Türkiye’de bu tip kuruluşlar yeni oluşturulmaya çalışılmaktadır. Hayvan ıslahı konusunda geçmişte uygulanan yanlış politikalar ülke hayvancılığında olumsuz gelişmelere sebep olmuştur. Hayvansal ürünlerin üretiminde karşılaşılan problemlerin yanısıra, bu ürünlerin tüketimi konusunda da toplumumuz yeterince bilinçli değildir. Bu ürünlerin insan sağlığı için önemi yeterince bilinmediği gibi bu ürünlerin tüketimi çok düşük seviyededir.

Uygulanacak politikalar, verimli bir hayvancılık faaliyeti için yeterli yem üretimi, kaçak hayvan girişlerinin tamamen durdurulması, damızlık hayvan ithalinin geçmişten ders alınarak ülke şartlarına uygun olarak yapılması, sektörde kurumsal yapılanma ihtiyacının karşılanması ve hayvansal ürünlerin tüketiminin artırılmasına yönelik politikalar olmalıdır.

Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu 2-3 Aralık 1999 tarihinde Menemen- İzmir’de gerçekleştirilmiş, hayvancılıkla ilgili bütün grupların katıldığı düzeyli bir tartışma ortamı oluturularak, sempozyumdan konuyla ilgili çok önemli sonuçlar çıkarılmıştır.

Sempozyum organizasyonunu yapan Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsüne, sempozyuma maddi ve manevi katkılarını esirgemeyen SET-BİR ve Pınar Holding’e, sempozyuma katılarak katkıda bulunan tüm katılımcılara teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP
Tarım ve Köyleri Bakanı

Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP

Tarım ve Köyişleri Bakanı

Sayın Valim, çok değerli sanayiciler, üreticiler, Bakanlıkların, üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının temsilcileri, çok değerli basın mensupları.

Tarım ve tarıma dayalı sanayi, kârı düşük, riski fazla bir iştir. Demir gibi, çimento gibi bir kenara bırakılıp bekletilemez. Tarım materyali canlıdır, aktiftir, tohumun ekiminden en son fabrikadan çıktığı noktaya kadar saniye saniye takip edilmesi gerekir. Ayrıca, ister köylü olsun, ister alıp satan, pazarlayan olsun, ister işleyip işledikten sonra tüketiciye sunan olsun, bu sektörde çalışanların tebrik edilmesi gerekir. Çünkü gıda sektörü; insanlarımızın dengeli beslenmesi, nesillerimizin sağlıklı olarak gelişimi için, sağlıklı bir çevrenin oluşturulması ve korunması için olmazsa olmaz bir sektördür. Bu yüzden, öncelikle toplumumuza tarımın önemini ve göz ardı edilemeyeceğini anlatmamız gereklidir. Hangi teknolojiyi kullanırsak kullanalım, bir tek buğday tanesini, süt damlasını veya bir kas fibrilini laboratuvarlarda üretemeyeceğimizi anlatmamız gereklidir. Yaradan Mevlâm bize her şeyi vermiş, ama, insanoğlunun rızkını topraktan vermiş. Bu toprağın korunması, bu toprağın yâr olarak sevilmesi ve toprağın sevgilisi ile, yani su ile buluşturulması ve bu iki sevgilinin ürününü vermesi gerekir. Bu ürün bitkidir, bu ürün hayvandır. Tarımın öneminin, siyasi parti temsilcileri, sivil toplum örgütleri, mühendisler, veterinerler olarak toplumumuza anlatılması gerekli. Bunu anlatırsak inanıyorum ki, arzu edilen teşvikler çıkar, belki adı Ziraat olup da bugün çiftçi bankası olmaktan çıkan bankasına çiftçimiz kavuşur. Teşvikler çiftçiye daha doğru şekilde ulaşır ve bu ürünleri işleyen gıda sanayii de, dünya fiyatlarından ürün alarak işler ve pazarlar. Bugün bizim gıda sanayicimiz dünya fiyatları ile ürün alamıyor. Mesela; Mayıs, Haziran ayında dünya buğday fiyatları ortalama olarak 110 Dolardı. Türkiye'de bunun maliyetinin CİF olarak 125-128 Dolar civarında olması gerekirdi. Ama, tarla maliyetinden hareket ederek, çiftçinin kullandığı girdilerden hareket ederek, o çiftçinin çiftçiliğe devam etmesi için buğdaya ton başına 193 Dolar vermek zorunda kaldık. Şimdi, çiftçi ancak çiftçiliğine devam edecek, sanayici ise dışarıda 110 Dolar olan ve burada 130 Dolara mal olacak buğdayı 193 Dolara almak zorunda kalacak ve un sanayicimizin, yem sanayicimizin ayakta durması gün geçtikçe zorlaşacaktır.

Türkiye'de hayvancılığın önemli bir problemi yemdir. Hayvancılıkta maliyetin %70'i yemdir. Bugün çeşitli yemlerde, yem katkı maddelerinde KDV oranı %8, samanda %15, ama bazı çerezlerde KDV oranı %1'dir. Mesela, leblebide KDV oranı geçen yıl %15 iken, bu yıl %1'e düşürüldü. Dolayısıyla; yemdeki yüksek KDV oranının makul seviyeye getirilmesi ve yemin ucuza elde edilmesi gereklidir.

Daha önce birçok defa bu gibi toplantılar yapıldı, ama bu toplantıda üç temel sac ayağı bir araya geliyor. Özel sektör, özel sektörün, sanayicinin, bir noktada üreticinin örgütü SET-BİR ve devletin bir kuruluşu bir araya geliyor. İşte formül bu. Bu, çok önemli bir formül. Bu üçgen çok önemli.

Tarım ve Köyişleri Bakanı olarak buradan açıkça söylüyorum; yıllarca ihmal edilen Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü'nün özerk bir bakış açısı ile çalışması gerekmektedir. Ortaya koyacağı çalışmalar ile, veri tespitleri ile özerk olmalıdır. Yaptıkları araştırmalar, durum tespitleri ve gelecekle ilgili projeksiyon tahminleri, Bakanlığın hiç bir yönlendirmesi olmadan yapılmalıdır ve bugün bu bakış açısı ile yapılmaktadır. Yani, bizim görmek istediğimizi değil, doğru olanı tespit etmelidir. Ben, Tarım ve Köyişleri Bakanı

olarak, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü'ne çok önem veriyorum. Enstitü'yü geliştirmemiz gerekiyor. Özel sektörün, kamu kurum ve kuruluşlarının bu Enstitü'ye sahip çıkması gerekmektedir. Yapması gereken pek çok işe karşılık, çalışan eleman sayısı son derece sınırlı. Enstitü'nün, üniversite ve çeşitli araştırma kurumlarıyla işbirliği yapmasını öneriyorum. Araştırmalardan elde edilen sonuçları uygulayıcı makamlara; Bakanlığa, Başbakanlığa ve özel sektöre sunmalıdır. Bu Enstitü, özellikle karar alıcılara yol gösterici nitelikte bilgi üretmeli, bu bilgiyi tüm kurum ve kuruluşlara ulaştırmalıdır. Benim köylümün, çiftçimin ve küçük besicimin müracaat edebileceği bir yer olmalıdır. Dünyada ne olup bitiyor, Türkiye'de ne olup bitiyor, ben ne yapmalıyım diye bu Enstitü'ye müracaat etmelidir. Enstitü, bugün sınırlı imkanlarına rağmen, hem dünya ile ilgili, hem de Türkiye ile ilgili durumu tespit ediyor ve hem dünya, hem de Türkiye için ileriye dönük projeksiyonlar yapıyor. Gelin bu arkadaşlarımızı hep beraber destekleyelim.

Bir başka konu ise; Türk toplumunun hayvansal protein tüketimini artırma zorunluluğudur. Hayvansal protein tüketimi ile, toplumun canlılığı ve aktivitesi arasında doğrudan korelasyon vardır. Bu, beslenme uzmanlarının yıllarca çalıştığı ve düşünürlerin ve hatta bazı filozofların üzerinde hipotez kurduğu bir konudur. Bu hipotezler; toplumda et ve süt tüketimi ne kadar fazla ise, o toplumda yapılan yeniliklerin o kadar fazla olacağını iddia ediyorlar. Hatta bir filozof; et tüketen bir tilkinin kurnazlığı ile, ot tüketen bir başka hayvanı mukayese ediyor. Hayvansal proteinlerin yapısı, insan organlarının yapısındaki proteinin yapısına çok benzemektedir. Bildiğimiz gibi; çocuğun gelişmesinde temel madde olan bazı esansiyel aminoasitler vardır ki; vücutta sentezlenemez, vücut bunu yapamaz ve bunu almayan çocuğun tüm hücreleri gibi, beyin hücreleri de yeterince gelişemez. Bu esansiyel aminoasitin kaynağı da, yalnız ve yalnız et, süt ve yumurtadır. Hamile hanımların beslenmesindeki temel ürün süttür. Yeteri kadar kalsiyum alamayan annenin vücudundaki kalsiyum bebeğe gider. Bu da, hem annenin, hem de bebeğin kemik ve diş sağlığını etkiler. Bugün toplumumuzda gençlerimiz çok az süt tüketmektedir. Üniversite kantinlerinde, toplu tüketim yerlerinde çeşitli içeceklerin otomatik makinaları var. Bir-iki istisna hariç, hiç bir üniversite kantininde bozuk parayı atıp da düğmesine bastığımızda süt alıp içeceğimiz otomatik bir makina yoktur. Toplumumuza süt içme bilincini vermemiz ve gençlere bunun önemini mutlaka öğretmemiz gerekli.

Gelişmiş ülkelerde hayvancılığın tarım içerisindeki payı, hiçbir zaman %60'ın altına düşmez. Fakat, Türkiye'de bu oran %18 civarındadır. Hayvancılığın Türk tarımı içerisindeki payının, çok hızlı bir şekilde %30-40'lara, hatta %50-60'lara çıkması gereklidir. İşte o zaman Türk tarımı belli bir raya oturur. Bununla ilgili olarak bizim şu anda Bakanlar Kurulu'na sevkettiğimiz bir Hayvancılık Kararnamesi var. Bu Kararname'de özellikle yem bitkileri ekimi ve üretimini artırmaya çalışıyoruz. Bugünkü hayvan varlığı dikkate alındığında, kaba yem açığımız 15 milyon tondur. Biz hangi hayvanı Türkiye'ye getirirsek, getirelim, yem açığımızı kapatmaz, ucuza yem üretemez ve ürettiğimiz ucuz yemi hayvan üreticisine veremezsek, hayvancılığı geliştiremeyiz. Sütte verimin %70'i çevre tarafından belirlenir, %30'u da hayvanın ırk özelliğidir. Üstün ırklarla, ıslah edilmiş süt ırkları getireceğiz, onlarla yerli ırklar arasında melezleme yapacağız. Ama, ne yaparsak yapalım, hayvanın önüne yemini koymazsak, genotipinde saklı olan %30 verimi de alamayız. Bizim Hayvancılığı Geliştirme Projemizin en önemli ayağı da budur. Şimdiye kadar yapılan projelerde hep ithal hayvan düşünülmüş, fakat yem hiç düşünülmemiştir.

Suni tohumlama ve benzer hizmetlerde özel sektörün önünü açacağız, yerli damızlık üreticisini teşvik edeceğiz, suni tohumlamadan doğan buzağıya para vereceğiz, teşvik edeceğiz. Köylü ister kendisi kullansın, ister pazarlasın, yetiştirilmiş düveyi teşvik edeceğiz.

Bakanlık olarak öncelikle ele aldığımız konulardan birisi de, üreticinin örgütlenmesidir. Bildiğiniz gibi, dünyanın her yerinde Livestock and Meat Board (Canlı Hayvan ve Et Konseyi) vardır. Fakat, Türkiye' de henüz böyle bir oluşum yok. 2000 yılına girerken üreticilerden, sanayicilerden, üniversitelerden, sivil toplum örgütlerinden oluşan "Ulusal Süt Konseyi" ve "Et Konseyi" kurulacak ve bu konseylerin aldığı kararlar uygulamamızda esas olacaktır. Ayrıca, bu konseylerin aldığı kararlar doğrultusunda "Milli Süt Fonu", "Canlı Et Fonu" gibi fonlar oluşturulacaktır. Bunlara ilaveten, tarımdaki bu dağılımı gidermek üzere FEOGA'ya benzer bir oluşum öneriyoruz. Tam adı "Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu" olan bu oluşum, Sayın Başbakan'ın veya Başbakan Yardımcısı'nın başkanlığında toplanacak ve makro hedefleri belirleyecek bir kurul olacaktır. Bu kurul; Tarım ve Köyişleri Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Hazine Müsteşarlığı'ndan sorumlu Bakan, Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan sorumlu Bakan, Ziraat Odası temsilcisi, üretici birlikleri temsilcilerinden oluşacaktır. Bu kurul, milli ve resmi bir kurul olacaktır. Bütün bu destekler, teşvikler, yönlendirmeler, ürün desenleri, ürün planlamaları, şu andaki Yüksek Planlama Kurulu'nda olduğu gibi, bu kurulda karara bağlanacaktır. Bu kurulun mevzuatı şu anda Bakanlar Kurulu'na gitmek üzeredir.

Değınmek istediğim bir başka konu da; hayvan ithalatı, et ithalatı ve çeşitli bazı ürünlerin ithalat durumudur. Biz göreve geldiğimizde, sınır ticareti kapsamında bu ülkeye 52 çeşit ürün giriyordu. Sınır ticaretinin amacı, sınır ticareti kapsamındaki illerin ihtiyacının sayın Valiler tarafından belirlenerek Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bildirilmesi ile, o illerin ihtiyacı çerçevesinde ticarettir. Fakat, bugün illerimize, ihtiyacın çok üzerinde ürün girmektedir. Bir ilimize haftada 450 ton karpuz giriyorsa, bu artık sınır ticareti değildir. Sınır ticareti yapılacak ürünlerin hangisinin ne miktarda yapılacağına bundan sonra Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak karar verilecektir. Ayrıca, sınır ticaretinde uygulanan gümrük oranları ve sınır ticaretinin yapılış şekli Dünya Ticaret Örgütü karşısında attığımız imzalara dayalı olarak yapılmalıdır. Sınır ticareti adı altında Türkiye'ye yonca, bakla, fasulye, mercimek, fındık, Antep fıstığı gibi ürünlerin yanısıra et, süt, peynir, hatta sahil illerimizden kaçak hayvan girmektedir. Bu durum, bizim yerli üreticimizi çok büyük sıkıntıya sokmaktadır. Sınırdan günde 3000-4000 sığır giriyorsa ve geçen yıl bir ilimizin bir ilçesinden giren koyun sayısı 6 milyonsa, bunun karşısında hiçbir köylü, hiç bir üretici duramaz.

Bu kaçak hayvanlar, aynı zamanda ülkemize veba, şap gibi hayvan hastalıklarını da taşımaktadır. Uluslararası anlaşmaların mevzuatlarına göre, bir ülkede hayvanlarda bulaşıcı hastalık varsa o ülkeye komşu olan ülkelerin sınır illerindeki hayvan pazarları kapatılır, hayvan sevkiyatı durdurulur. Biz de buradan hareket ederek -ki kaçakçılığı durdurmak için azmetmiştik- o illerdeki hayvan pazarlarını kapattık ve hayvan sevkiyatını durdurduk. Sınır ticareti kapsamında giren ürünlerin ne derece sağlıklı olduğunu kontrol etmek, giren bu meyve sebze hormon analizleri yapmak ve tüketicimizi buna karşı korumak mecburiyetindeyiz.

Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı attığımız imzaları da atarken, Türk üreticisinin hakkının biraz daha fazla korunması gerektiğine de inanıyorum. Şimdi imzalar atılmış,

ama geçmişte acaba bizim üreticimizin hakları ne derece korunmuştur? Bunun da periyodik olarak yapılan dünya Ticaret Örgütü toplantılarında tartışılması gerekir.

Bu ülkeye önceden olduğu gibi, pedigrisi belli olmayan, soyu-sopu belli olmayan hastalık var mı, yok mu teşhisi iyi yapılmadan hayvan ithalatı yapmayacağız. Kendi işletmesini kurmuş, kendi tesisini kurmuş büyük entegre tesislerin damızlık hayvan ithalatına izin vereceğimiz gibi, bu şekilde örgütlenmiş herkese izin vereceğiz. Ayrıca, et ithal etmeyeceğiz. Evet, Dünya Ticaret Örgütü kapsamında 19 bin ton ete imza atılmış. Bu çalışmalar 1997, 1998'de başlamış ve tamamlanmıştır. Ancak, biz şu anda hangi et, nasıl et, onun şartnamesini hazırlayacağız. Bu ülkenin insanı, yediği etin ne eti olduğunu bilmeye ve sağlıklı et tüketmeye layıktır. Bu tartışmalara son verilmelidir.

Toprak Mahsülleri Ofisi'nin ürün satışlarında, ürünü dışarı ihraç ettiğimiz fiyattan bizim yem sanayicimize besicimize vermemiz gerekli. Yani, böylece TMO'nun da sıkıntısını gidereceğiz. TMO'nun sıkıntısı şu anda çiftçiden aldığı buğdayın parasından kaynaklanmıyor. Yıllarca yapılan yanlış uygulamalardan kaynaklanıyor. TMO, bir kamu bankasına %240 faiz ödüyorsa, bu, yapılan yanlış uygulamaların sonucudur.

Sayın Valime, bu müesseseye ev sahipliği yaptığı için çok teşekkür ediyorum. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, SET-BİR ve bu sempozyuma destek olan ve benzeri sempozyumların gerçekleşmesine maddi ve manevi desteklerini sağlayan Pınar Holding'e, sevgili İzmirli'lere, değerli meslektaşlarıma teşekkür ediyorum. Bu sempozyumun sonuçlarını Bakanlar Kurulumuzda, Hükümetimizde, Yüce Meclisimizde takip edeceğim ve alınan kararları uygulamaya koyacağımızı burada belirtmek istiyorum.

Saygılar sunuyorum.

Doç.Dr. Ahmet BAYANER

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Müdür Vekili

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Türk tarımının ekonomiye katkısını artırmak amacıyla 1996 yılı sonlarında kısmen Dünya Bankası finansmanı ile kurulan bir araştırma enstitüsüdür. Enstitümüz, ülke tarım politikalarına yönelik ve pazara dönük bir tarımsal sanayinin gelişmesi açısından önemli ve güncel konularda tarımsal ekonomiyle ilgili projeler yaptırmakta ve gerekli bilgileri karar alıcı mekanizmalara sağlamaktadır. Proje bazında örgütlenen enstitü bir Yürütme Komitesi aracılığıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığımız Bakanlık Makamına karşı sorumludur. Araştırma programı ise kamu kuruluşları, özel sektör ve üniversite temsilcilerinden oluşan bağımsız bir Araştırma Konseyi tarafından tartışılarak kesinleşmektedir. Bu özelliklerinden dolayı Enstitü kısmen bağımsız bir yapıya sahiptir.

Türkiye'de temel besin olarak kabul edilen et ve et mamülleri ile süt ve süt mamüllerinin gerek üretim ve tüketimde gerekse, ülke ekonomisindeki yeri açısından durum ve tahmin çalışmalarında öncelikli konulardan biri olarak belirlenmiştir.

Diğer Durum Tahmin Raporları gibi Et ve Et Mamülleri ve Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin ana raporunun yılda bir kez yayınlanması ve düzenli aralıklarla iki kere güncelleştirilmesi planlanmaktadır. Geleceğe ilişkin tahminlerin, geçen süre içindeki gerçekleştirmelerin ışığında periyodik olarak ve sistemli bir biçimde gözden geçirilerek güncelleştirilmesi, tahminlerin daha güvenilir ve bilgilendirmenin daha sağlıklı olması açısından önemlidir.

Durum ve Tahmin çalışmalarının temel amacı bir yandan Enstitünün diğer çalışmalarına temel teşkil edecek veri tabanını oluşturmak, diğer yandan da sektördeki gelişmeleri takip ederek ilgili kişi, grup ve kuruluşları bu gelişmelerden zamanında haberdar ederek bilgilendirmektir. Çalışmalarda, Türkiye'deki durum ve gelecek, dünyadaki gelişmelerin ışığında analiz edilmekte ve sunulmaktadır.

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü olarak, önemli gayretlerle tarımın bazı alt sektörlerinin durumunu ortaya koymaya ve geleceği tahmine çalışıyoruz ve bazı sorunlara işaret etme ve öneri getirme çabası içerisindeyiz. Bu noktada Sayın Bakanımıza destek ve himayelerinden dolayı huzurunuzda çok teşekkür etmek istiyorum.

Ülkemiz tarım işletmelerinin % 85'den fazlası bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yürütmektedirler. Tarım işletmelerinin büyük bir çoğunluğu önce kendi tüketimleri için üretimde bulunmakta eğer fazla ürün elde etmiş ise pazara arz etmektedir. Bitkisel ve hayvansal üretim birbirini tamamlar niteliktedir. Bitkisel üretimde bulunan bir işletmede çok çaba sarfetsiz hayvansal üretim faaliyeti de gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu tür bir üretim şekli artık ülke taleplerine cevap veremez olmuştur. Yem bitkileri ile entegre edilmiş modern anlamda hayvancılık işletmeleri ülkemiz için yeni bin yılda kaçınılmazlar arasında yer alacaktır. Bunun boyutları ve eğer gerçekleşmez ise olumsuz sonuçları büyüktür. Bazı önlemler almaz isek, Sayın Cumhurbaşkanımızın belirttiği gibi "Güya çiftçiyiz, çobanız... yiyecek satacağımız yerde soframızda Hollanda peyniri bulunuyor... Yok bu olmadı" ifadesine hep maruz kalabiliriz.

Ülkemizde hayvancılık araştırmaları da yeter düzeyde değildir ve mevcutlar da bitkisel araştırmalar ile iyi entegre edilememiştir. Yem bitkisi ıslahcısının hayvanın zevklerini dikkate almadığı kanaatindeyim.

Kalkınma planlarına bakıldığında, önceliğin sanayi sektörüne verilmesine rağmen, tarımın da birçok yönden geliştirilmesinin amaçlandığı ancak gereken önemin verilmediğini ve hayvancılığın ihmal edildiğini görmekteyiz. Sonuç olarak bugün ortaya içinde bulunduğumuz sanayi ile entegrasyonu sağlayamamış bir tarım sektörü çıkmış durumdadır.

Karnımızı doyurmak zorundayız. Bunu ülkemizde sağlamaktayız. Ancak tokluğu sağlayan girdi kompozisyonunun artık değişmesi zorunluluğu da ortadadır. Beslenmedeki gıda kompozisyonu gelişmişlik seviyelerinin ölçümünde kullanılmaktadır. Hayvansal ürünlerin besin değeri ve insan gereksinimine verdiği pozitif cevap ortadadır. Daha fazla hayvansal ürün tüketmek mecburiyeti vardır.

Türkiye’de hayvancılığın genel durumunu da kısaca irdelemekte yarar görüyorum. Hayvancılık sektörü Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. 1996 yılında tarımsal üretim değerinin % 23,3’ünü hayvansal üretim değeri oluşturmuştur (DİE, 1998). Sektörün tarımsal üretim değerine katkısının yanında, istihdam yaratması ve özellikle kırsal ve bölgesel ekonomi açısından da önemi büyüktür.

Bunlara ek olarak et, süt, yün ve deri sanayileri, temel hayvansal ürünlerin üretimine bağlıdır. Hayvancılık sektörü girdi talebi açısından da önemli bir ekonomik faaliyetin doğmasını sağlamaktadır. Yem sanayii ve veterinerlik hizmetlerinin varlığı ve gelişmişlik düzeyi ile hayvancılık arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Diğer taraftan, ulusal ekonomide önemli bir pazarlama faaliyetinin doğmasına yol açmakta ve bitkisel üretimi de tamamlayıcı özelliği bulunmaktadır.

Bütün bu ilişkiler, hayvancılık politikalarının önemini artırmakta, ancak politikaların belirlenmesini güçleştirmektedir. Politikaların etkili bir şekilde değerlendirilmesi, değişik pazar dilimlerinde arz ve talep analizleri yapmayı gerektirmektedir. Örneğin, et talebi hayvansal ürün arzını, hayvansal ürün arzı da yemler ve diğer girdilerin talebini belirlemektedir. Yem talebi ise bazı bitkisel ürünlerin yurtiçi talebini etkilemektedir.

Türkiye’de et, süt ve yumurta talebi son yıllarda hızlı bir artış göstermiştir. Bu ürünlerin talebindeki hızlı artış; kişi başına gelir ile nüfus artışına bağlı olarak artmaya devam edecektir. Kentleşme, demografik yapıdaki değişme ve tüketici fiyatlarındaki reel düşüşler, bu ürünlerin talebindeki büyümeyi etkileyen diğer önemli faktörlerdir. Türkiye’de kişi başına yıllık et, süt ve yumurta tüketimi, halen gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir.

Son yıllarda, hayvansal ürün arzındaki büyüme talepteki büyümenin gerisinde kalmıştır. Ayrıca, Türkiye’de hayvan envanteri ile ilgili veriler koyun, keçi ve sığır sayısının 1980’ler öncesinde artarken daha sonra azalmaya başladığını göstermektedir. Koyun, keçi ve sığır varlığına ait rakamların tümü 1980’lerin başından itibaren azalma göstermektedir. DİE verilerine göre, 1981 yılında Türkiye’de 49,6 milyon baş koyun bulunmaktadır. 1997’de bu rakam 30,2 milyon başa düşmüştür. Bu dönemde; keçi sayısı 18,9 milyondan 8,4 milyona, sığır sayısı 16,0 milyondan 11,2 milyona gerilemiştir. Aynı dönemde, kırmızı et sektörünün aksine etlik piliç ve yumurta tavukçuluğunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Sığır kesimine ilişkin veriler ise 1980’li yılların başından itibaren karkas veriminde önemli artışlar olduğunu göstermektedir. Örneğin, sığırların karkas ağırlığı 1984-86 yıllarında ortalama olarak 120,5 kg iken, 1994-96 yıllarında 174,2 kg’a yükselmiştir. Aynı dönemde, koyun ve keçi karkas verimlerinde önemli bir artış görülmemiştir. Kuzu karkas verimi dönem başında 12,1 kg iken, dönem sonunda 14,3 kg’a yükselmiştir. 1980’li yılların başından itibaren inek başına süt verimi de önemli ölçüde artmıştır. Hayvan varlığındaki azalmaya rağmen, karkas ve süt verimindeki artışa bağlı olarak, belirtilen dönemde üretim miktarları artmış, ancak koyunculukta verimde kaydedilen gelişmeler üretimdeki düşüşü engelleyememiştir. Bu dönemde ırk kompozisyonu ve yemleme tekniklerinde sağlanan gelişmeler verim artışını etkileyen iki önemli faktör olmuştur. Ancak verimlilik ve üretimde kaydedilen bu gelişmeler, hayvansal ürünler talebini karşılamaya yetmemiş, son yıllarda özellikle sığır ve sığır eti ithalatı hızla artmıştır. Hayvancılıktaki sayısal fazlalığa rağmen, giderek büyüyen talep açığını kapatmak için uygulanabilecek en akılcı politika, verimliliği arttıracak programlara daha fazla önem verilmesidir. Türkiye’de hayvancılığa verimlilik artışını engelleyen faktörlerin başlıcaları hayvanların genetik kalitesi, bakım-besleme koşulları ve yem (kalite ve fiyat) dir.

Hayvancılığın durumu ve ülke nüfus artışı göz önüne alındığında, ülke hayvancılığına yön verecek ve gelişimini hızlandıracak yeni bir yaklaşımın, bir projenin gerekliliği ortadadır. Bakanlığımız hayvancılığa verdiği önemi ortaya koymuş ve bir proje hazırlanmıştır. Bu çerçevede, hayvancılık Bakanlığımız politikaların arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bakanlığımız “önce yem” kavramından hareketle hayvancılık probleminin yem dikkate alınmadan çözülemeyeceğini vurgulamıştır. Genetik ilerlemenin ülkemizde başarılması da dahil bütünü itibarıyla çok kapsamlı ve ümit verici olan bu proje ülke hayvancılığı açısından pozitif sonuçlar ortaya koyacaktır.

Birleşemeyen iki güç olarak tanımlanan bilimsel sektör ve sanayi, örneğini bu sempozyumda verdiğimiz bir organizasyon ile ümit ediyorum ki artık bu tanım dışında kalacaktır. Tecrübelerimizle sabittir ki, sanayi eğer yaklaşılır ise karşılık vermektedir. Bu vesile ile burada böyle bir ortamın sağlanmasına katkılarından dolayı Bakanımız Sayın Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP’e, SETBİR Onur Kurulu Başkanı Sayın Selçuk YAŞAR’a, SETBİR Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ali GÜLER’e, SETBİR Genel Sekreteri Sayın Prof. Dr. Erkan BENLİ’ye ve PINAR A.Ş. Gıda Grup Başkanı Sayın Olgun ERGÜZ’e teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Bundan sonrada bu iki sektör bütünleşmesinin devam edeceğini yürekten umuyorum. Sempozyum organizasyonunu gerçekleştiren Enstitü Elemanlarım Y.Erdal ERTÜRK’e, Sibel TAN’a, Hüsnü EGE’ye, Gülten NEVRUZ’a ve PINAR elemanı Lütfi KAŞLI’ya da yürekten teşekkür ediyorum.

Bu sempozyumda hayvancılığımızla ilgili konular uzmanlar tarafından detaylı ve teknik düzeyde tartışılacaktır. Sempozyumun başarılı geçmesini ve ülkemiz hayvancılığına faydalı olmasını dileyerek, herkesi saygı ile selamlıyorum.

Ali GÜLER
MAR-ET

Sayın Bakan, Basınımızın Değerli Temsilcileri, Seçkin Sempozyum Katılımcıları

Sözlerime başlamadan evvel Türkiye Süt, Et , Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği adına hepinizi yürekten selamlarım.

Bilindiği gibi ülkemizde uygulanan Tarımsal Destekleme Programları, çiftçilerin gelirini istikrarda tutmak amacıyla, Toprak Mahsülleri Ofisi, T. Şeker Fabrikaları A.Ş., Tekel ve Tarım Satış Kooperatifleri gibi bazı kamu kuruluşları kanalı ile devletin ürün destekleme fiyatları açıklamak suretiyle pazara girerek, belirlenen fiyatlar üzerinden çiftçilerin ürünlerinin satın almasına dayanmaktadır. OECD ülkelerinde ve AB de terkedilmiş bulunan ve esasen serbest pazar mekanizmasıyla çelişen bu programların ülke hayvancılığını olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir. Zira bitkisel üretim esas alınarak yapılan bu destekler hayvansal üretimin ana girdisi olan Yem fiyatlarını arttırmakta dolayısıyla Destekleme Programlarına alınmayan hayvancılığa ve katma değer ve istihdam açısından önemli bir alt sektör olan hayvansal ürünlerin üretimine olumsuz etki yapmaktadır.

Türkiye’de hayvansal üretim çoğunluğu küçük ölçekli olarak nitelenen ve bir bölümü pazardan ziyade kendi ihtiyacı için üretim yapan ya da üretim yapmak zorunda kalan kişilerce yapılmaktadır. Bu grubu “Hayvan Yetiştiricisi” olarak değil “Hayvan Bulunduran” olarak nitelemek daha doğrudur. Bu nedenle hızla büyüyen iç ve dış hayvansal ürün talebini karşılayabilmek için yeni bir girişimci grubuna gereksinme duyulmaktadır. Pazara yönelik üretim yapan, çağdaş teknolojiyi kullanan ve entegre tesisler kuracak hayvan yetiştiricileri ve buna bağlı sanayi kuruluşlarına özendirici ve destekleyici politikalar geliştirilmelidir. AB ile yapılan Taviz Anlaşması’nda ithalat programlarına donmuş et ve süt mamüllerinin konulması çok yüksek üretim potansiyeli olan ancak yanlış üretim ve destekleme politikaları ile bu potansiyeli yeterince kullanamayan ülkemizin bir çelişkisidir.

Öte yandan GATT Uruguay Raund Nihai senedinde yer alan ve hacim olarak büyük bir bölümü oluşturan Tarım Anlaşması, yeni dünya düzeninde tarım sektörüne yönelik politikaları yeniden belirlemiş ve uygulamaya koydurmaya başlamıştır. Nitekim, IMF ile yapılan anlaşmalarda da ön şart olarak öne sürülen Tarımsal Reformun bir ayağını bu anlaşmada yer alan hükümler oluşturmaktadır. Bu politikaları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1. Tarımsal üretime destekler kaldırılacak.
2. Üreticilere yapılan doğrudan, araştırma, hastalıklarla mücadele, alt yapı çevre koruma programlarına yapılan harcamalar devam ettirilecektir.
3. Tarım ürünlerine yönelik ihracat sübvansiyonları kaldırılacak.
4. Tarım ürünleri ithalatında uygulanan tarife dışı engeller kaldırılacak gümrük tarifelerine dönüştürülecek ve gümrük tarifeleri de giderek düşürülecek.

Gelişmiş ülkelerde bu politikaları uygulamak kolaydır. Zira bu ülkelerde tarımsal üretim doğaya bağımlılıktan kurtarılmış, ürünleri depolama olanakları gelişmiş ve dolayısıyla fiyat dalgalanmaları önlenmiştir. Ayrıca tarım nüfusu azalmış ve doğrudan yardımla çiftçi nüfusunun gelir düzeyi korunabilmiştir. Oysa gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerde durum tamamen farklıdır. Tarımı destekleme gerekçemiz halen geçerliliğini korumaktadır. Zira yukarıda belirtilen hususlarda ülkemiz büyük sorunlar yaşamaktadır. Nitekim FAO tarafından yapılan bir araştırma Uruguay Raund Tarım Anlaşmasının gelişmiş ülkelerin lehine, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin aleyhine sonuçlar vereceğini göstermektedir. Özellikle Türkiye hayvansal ürünlerde ithalatçı konumunu sürdürdüğünde, artan fiyatlar nedeniyle önümüzdeki yıllarda büyük ödeme faturaları ile karşı karşıya kalacaktır. Bu nedenle Türkiye’de gelişen ve değişen dünya ekonomik düzeni içerisinde gerekli rolü üstlenmek ve küreselleşme sürecine katılım açısından ekonomik olduğu gibi tarımda da gerekli yapısal değişimleri yapmak ve başta destekleme politikaları olmak üzere tüm tarımsal politikasını yeni baştan düzenlemek durumundadır.

Değerli Konuklar,

belirtmeye çalıştığım tüm hususlarda ülkemizde bugüne değin değişik platformlarda pek çok çalışma yapılmıştır. Sempozyumlar, kongreler düzenlenmiş ve karar vericilere somut öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Ancak beklenen gelişmelerin sağlandığını söylemek maalesef mümkün olamamıştır. Bu nedenle sempozyumun hazırlanma aşamasında SETBİR olarak farklı bir yöntemin denenmesi düşünülmüştür. Aynı meslek ve uzman grubu içerisinde sempozyumu yapmak yerine Türk Halkının doğru ve yeterli beslenmesinde sorumluluk sahibi tüm kesimler davet edilmiştir.

Sempozyumun başlangıcında, siyasi hükümetlere Anayasal bir görev olarak verilmiş olan halkımızın dengeli beslenmesi konusunda ışık tutacak konuların işlenmesi planlanmıştır.

Bu nedenle ilk olarak hayvansal proteinin toplumun beslenmesindeki önemini belirten sunuşlar yapılacaktır. Daha sonra Tarım ve Köyişleri Bakanlığımız tarafından yürütülen ve tarafımızdan desteklenen et ve süt ürünlerinde bugünkü durumun bir tespiti tartışmaya açılacaktır. Daha sonraki oturumlarda et ve süt sanayimiz ve karşılaşılan sorunlar ile Türkiye hayvancılığı ve en önemli girdisi olan yem konusu tartışmaya açılacaktır. Sempozyum sonundaki son oturumu ise siyasi parti temsilcilerimizin katıldığı bir panel düzenlenmiştir. Bu panalde umuyoruz ki kamuoyuna tarım reformu şeklinde duyurulan ve IMF görüşmelerinden medyaya Tarım Politikalarında değişim diye yansıyan ancak pek çok çevrede farklı şekillerde yorumlanan politika değişikliklerine bir açıklık getirilecektir.

Değerli Konuklar,

Umarım sempozyum sonucunda ulaşılan değerlendirmeler, bundan böyle karar vericileri somut uygulamalara götürecektir. Bu vesile ile sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Genel Sekreterliğimiz ilgililerini kutlarken, sponsor kuruluş PINAR’a ve ev sahibi Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ilgililerine teşekkür eder, siz değerli katılımcılara şükran ve saygılarımı sunarım.

Selçuk YAŞAR
Pınar Holding

Sayın Bakanım, Sayın Valim, Sayın Milletvekillerim, Değerli Katılımcılar, Değerli Basın Mensupları, Sevgili Üretici Kardeşlerim,

Öncelikle Türkiye’de ilk defa bu derece ciddi bir şekilde hayvancılığımızı ele almak üzere bu kongreyi düzenleyenlere, başta sayın bakanımı ve diğer emeği geçen değerli yöneticileri, sanayicileri, değerli üniversite hocalarını ve bürokratları kutluyor ve teşekkür ediyorum. Ayrıca hayvancılığımıza duymuş oldukları ilgi ve dikkatlerini, toplantımıza katılarak gösteren ve bizi cesaretlendiren sayın milletvekillerimin burada alınan sonuçların mecliste takipçisi olmalarını diliyorum. En derin şükranlarımı arz ediyorum.

Bu toplantının kaçınıcı sempozyum, kaçınıcı kongre olduğunu hatırlamıyorum. Ama hayvancılığımızı düze çıkarıncaya, gelişmiş ülkelerin seviyesine gelinceye kadar bu toplantıların düzenlenmesine öncülük edeceğim.

Bu konuda en çok ıstırap çeken kişilerden birisiyim. 25 yıldır süt ve et üretimini artırma konusunda parlak bir noktaya gelineemedi. Sürekli değişiklikler, sürekli istikrarsızlıklar, sürekli problemler ve belkide 80 ihtilali bu sektörün gelişimini etkiledi. 25 yıl önce PINAR sanayici olarak sadece SEK ve EBK vardı. Bunlar o günkü şartlarda kurulması gereken kuruluşlardı. Hür teşebbüs olarak ise sadece küçük mandıralar ve sokak sütçüleri vardı. Böyle bir ortam içinde Pınar kuruldu. 25 yıl içerisinde özelleştirme oldu. Yeni özel sektör kuruluşları oluştu fakat hâlâ istikbal parlak değil. Çünkü süt ve et hammadelerini sağlıklı bir şekilde temin edecek bir ortam yok. Meselâ Almanya’da 6 DM olan et Türkiye’de 12 Mark tam iki misli, çünkü üretim düşüyor hayvan sayısı azalıyor. Bunların bilimsel sonuçları belirlenmiş olmasına rağmen çözümü henüz gerçekleşmemiştir. Bunun temel sebebi ise sık sık hükümet değişimi ve istikrarsızlıklardır. Ben burada sayın Bakanımıza konuya hakim olmasından da kaynaklanan bir duyarlılıkla gösterdiği çabalardan dolayı tebrik ediyorum.

Değerli vakitlerinizi almadan, bu sempozyumda ele alınmasını istediğim ve önemle üzerinde durulması gereken bir kaç konuyu dikkatlerinize sunuyorum.

İlk olarak hayvancılıkta en önemli sorunların başında ırk meselesinin geldiğini söylemek istiyorum. Yıllardır dilimde tüy bitti. Bu ülkede neden et ırkı bir hayvanımız yok? Neden bir Anadolu Charolais’i, neden bir Anadolu Limousin’i veya Hereford’u yok? Amerika’dan getirdiğim broşürlerde Amerikalıların 150 yıl önce bu işe başladıklarını Hindistan’dan İrlanda’dan en iyi et ırklarını getirdiğini gördük. Onlar bu işe 150 yıl önce başlamış ve en iyi et ırklarını elde etmişlerdir. Eğer et ırkı hayvanımız yoksa besicilikten ve et sanayinden randıman almamız mümkün değildir. Besicilik ve et sanayinin gelişmesi için et ırkına sahip olmak şarttır. Yani olmazsa olmaz. Ayrıca sütçülük yapmak için hayvan başına yılda minimum 7000 litre süt almak gerekir. Burada nesil ıslahının tartışılmasını istiyorum. Sanırım Sayın Bakanın bu konuda bazı yeni projeleri var. Ben bunları sonuna kadar destekleyeceğim ve inanıyorum ki kendisi bu konuyu aydınlatacaktır.

Şimdi gelelim 45 trilyon TL’lık hayvancılığı teşvik kararına. Bu kararname tam bir yılan hikayesine dönmüştür. Duyduğum kadarıyla kaynak sorunu olduğundan bahsediliyor.

Uygulama olacak mı yoksa başka bir alternatif mi düşünülüyor? Bu konuda aydınlanmak istiyorum.

İkinci olarak buğday, arpa ve mısır maliyetlerimizin yüksekliğinden bahsetmek ve burada yabancı ülkelerin üreticileri karşısında haksız rekabeti anlatmakta yarar görüyorum. Devletin hububat üreticisini desteklemesini anlayışla karşılıyorum. Devlet yapabilir ancak bu durumda bu arpanın, bu buğdayın kullanıcısı hayvan yetiştiricisinin maliyeti yükseliyor. Dünya fiyatlarının üstünde Toprak Mahsuller Ofisi'nden hububat alan, yem sanayii, yemi yüksek fiyata mal eder. Sonuçta çıkan sütün, etin maliyeti de Avrupalı, Amerikalı üreticiden yüksek olur, sonra da ithalat yapılır, yerli mallar elde kalır, hayvancılık çöker ve çökmüştür de. Tarım reformundan bahsediliyor. İnşallah bu reform yasasında yukarıdaki haksızlıkların giderilebileceğini ümit ediyorum.

Dün öğrendiğime göre arpa samanı 50 bin TL'ye çıkmış. Sayın bakanım 1 kg saman 50 bin TL olursa devlette bu 50 bin TL'nin üstüne 7500 TL (% 15) KDV alırsa burada hayvancılık kalkınmasından nasıl bahsedebiliriz?

Bakın Avrupa Birliği'nde üretici arpayı 90 Amerikan Dolar'a kullanıyor, bizim hayvancımıza 140 Amerikan Dolar'dan mal oluyor. Adalet mi bu? Örnekleri çoğaltarak vaktinizi almak istemiyorum.

Bir diğer önemli konu canlı hayvan ve et ithalatı... sayın bakanımız başta olmak üzere hükümetimizin bugüne kadar kaçak hayvan girişinde ve muz ithalatının engellenmesi konusunda gösterdikleri çabaları takdir etmemek mümkün değil. Bence öncelikle uygulanması gereken politika kendi çiftçimizi kendi üreticimizi korumaktır. Ancak altını çizerek söylüyorum. Tarım Bakanlığı onay ve kontrolünde projeli olmak kaydıyla et ırkı ve damızlık düve çiftlikleri için ilk laktasyonda 8.000 lt üzerinde verimi olan süt ineği ithalatına izin verilmesi yerinde olur kanısındayım.

Damızlık hayvan üretimi için beş yıldan beri TİGEM çiftliklerinin kullanılması yolunda önerilerde ve tekliflerde bulunuyorum. Çeşitli modeller sundum. Ancak yüksek planlama kurulundan izin almak mümkün olmadı TİGEM çiftliklerinde o potansiyel duruyor. Bizde damızlık hayvanları dışardan getirmenin yollarını arıyoruz. TİGEM konusunu sayın bakanımızın takibinde sonuçlanması ve özel sektörle işbirliğinin sağlanması en büyük dileğimdir.

Burada kaçak hayvan girişinin önüne geçerek yerli hayvan yetiştiricisinin haksız rekabete karşı ezilmesini önleyen sayın bakanıma, besiciler adına teşekkür etmek istiyorum. Kaçak hayvan girişi hakikaten önemli bir sorundu. Ülkemize bu yıl 250 bin tane kaçak hayvanın girdiği söyleniyor. Hayvan fiyatlarının bir yıl kıpırdamamasının nedeni de bu kaçak girişler. Ancak sayın bakanımızın son üç ay içerisinde aldığı cesur tedbirlerle bıçak fiyatları 1.600.000 TL'den 1.900.000 TL'ye çıkmıştır. Sayın bakanımız kaçıktan çıkar elde eden lobiye karşı mücadele vererek kaçak hayvan girişini durdurmuştur. Kendisine besiciler adına tekrar teşekkür ediyorum.

Hayvancılığımızın sorunları bitmez, aşı sorunumuz, kaçak süt ürünleri, süt primi güncelliğini yitirmiş ödenmesi bir sorun, TİGEM'in özelleştirilmesinin aciliyeti, üreticinin organizasyonsuzluğu bir ayrı sorun ve daha nice sorunlar.

İnşallah bu sempozyumda iyi sonuçlar alırız ve bu sempozyum hayvancılığımızın kötü gidişinin bir dönüm noktası olur.

Hepinize başarılar diliyor ve saygılarımı sunuyorum.

PROTEİNLERİN İNSAN BESLENMESİNDEKİ ÖNEMİ

Prof. Dr. Korkut ÖZERHAN

Maltepe Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Bölümü

Protein latince “yaşam için gerekli madde” demektir. Vücudun en küçük parçası olan yaşayan hücreler ve metabolik tepkimeleri katalize eden enzimler proteinden ibarettir. Büyüme hücrelerin çoğalması demek olduğuna göre protein büyüme için elzemdir. Vücudun bütün hücrelerinin büyük bir kısmı proteinlerden yapılmıştır ve bu hücreler sürekli olarak değişip yenilenmektedir. Bu nedenle sürekli olan bu olaylar sonucu vücuttan sürekli olarak belirli miktarda protein dışarı atılır. Bu bakımdan vücudun enerji deposu anlamında bir protein deposu yoktur. Vücut yeterli protein alamazsa yıkılan hücreler yenilenemez.

Vücut proteinlerinin oluşumu için kaynak yiyeceklerde bulunan proteindir. Vücudun karbonhidrat ve yağlardan protein yapması mümkün olmadığından dışardan protein alınması zorunludur.

Proteinler büyük moleküller olup hidrolize edilerek parçalandıklarında daha basit yapıdaki amino asitlere ayrılmaktadırlar. Böylece proteinler çok sayıda çeşitli amino asitlerin birleşmesinden oluşan bileşikler olarak tanımlanabilir.

Havadan toprağa karışan azotu kullanan bitkiler amino asit yaparlar ve bundan da kendilerine özgü bitkisel proteini imal ederler. Hayvanlar bitkilerden aldıkları proteinleri önce amino asitlere ayrılır ve sonrada bunları birbirine değiştirip birleştirerek kendi dokularının proteinini yaparlar. İnsanlar da bitki ve hayvan dokularını yiyerek protein alırlar.

Bitkiler havanın azotunu kullanarak amino asit yaparlar. Hayvanlar bitkileri yiyerek amino asitleri ve dolayısı ile de kendilerine özgü proteinleri yaparlar. İnsan vücudu amino asitleri yapamadığı gibi amino asitleri birinden diğerine çevirebilmekte sınırlı bir yeteneğe sahiptir. Bazı amino asitlerin diğer bir amino aside çevrilmesi karaciğerde olur.

İnsan kendi vücut proteinleri için gerekli olan bazı amino asitleri diğerlerinden yapamaz ve bu amino asitlerin besinlerle aynen ve gerektiği kadar alınması gerekir. İnsanlar için sekiz adet olan bu amino asitlere esansiyel amino asitler denir; bunlarında kaynağı hayvansal gıdalardır. İnsan için mutlak suretle gerekli bu amino asitler şunlardır; löysin, lizin, izolöysin, valin, metionin, fenilalanin, treonin, triptofan.

Protein Kaynakları ve Kalitesi

Bütün hayvansal ve bitkisel besinlerde protein vardır. Ancak her birindeki protein miktarı değişiktir. Ayrıca her proteindeki elzem amino asit oranı farklıdır. Genellikle hayvansal besinlerde bulunan proteinlerin amino asit bileşimleri insan vücut ihtiyacına uygun, bitkisel besinlerdeki proteinlerin içindeki elzem amino asitlerden bir veya ikisi gerekli olan orandan daha azdır. Elzem amino asitleri uygun oranda olan proteinler sindirim sisteminden daha fazla kayba uğramadan vücuda girerler ve amino asitlerin hepsi birarada buldukları için bu amino asitlerin birleşerek vücut proteini haline gelmeleri daha kolay ve hızlı olur.

Yumurta, et, süt, ve benzeri hayvansal besinlerdeki proteinlerin sindirilebilirlikleri % 91-100, tahıl proteinlerinin % 79-90, baklagil proteinlerinin % 69-90 civarındadır. Bazı elzem amino asitleri sınırlı olan proteinlerden sindirilme esnasında kayıplar olmakta ve alınan amino asitlerin vücut proteini şeklinde sentezi gecikmektedir. Bu bakımdan bu gibi proteinler özellikle büyümekte olan organizmanın ihtiyacını karşılayamayacak nedenle gıdalarla alınan proteinler vücutta kullanılabilme derecelerine göre tam olarak kullanılan “iyi kalite protein” tam olarak kullanılmayanlarda “düşük kaliteli protein” olarak gruplara ayrılır.

Örnek iyi kalite protein insan sütü ve yumurtadır. Anne sütü ile alınan proteini bebek tam olarak doku proteinlerine çevirebilmektedir. Yumurta proteininde vücut tarafından en iyi şekilde kullanılıp doku proteinine dönüşmektedir.

Et, balık, süt ve türevlerinden alınan proteinler çoğunlukla vücut proteinine dönüştüğü için bunlara “iyi kalite protein kaynağı” denir

Bitkilerden sağlanan proteinlerde bazı elzem amino asitler az olarak bulunmakta ve sindirilebilme oranlarıda düşük olduğu için bu proteinlerin vücutta kullanılabilme oranları azalmaktadır.

Günlük yiyeceklerin tümünün hayvansal kaynaklardan gelmesi ile elzem amino asit ihtiyacı karşılanabilir. Örneğin süt ve türevlerinin tahıl ürünleri ile karıştırılması ile tahılların elzem amino asitlerindeki dengesizlik ve yetersizlik giderilebilir.

Hayvansal yiyecekler pahalı olduğundan dolayı geliri düşük halk katmanları proteini daha çok bitkisel yiyeceklerden sağlamak zorundadır. Bu nedenle bitkisel ağırlıklı beslenme rejimlerine belirli miktarda hayvansal proteinli gıdaların eklenmesi gereklidir.

Proteinlerin Vücuttaki Kullanılması

Besinlerdeki proteinler ilk olarak midede değişikliğe uğrar. Mide salgısındaki pepsin-HCL karışımı proteinleri parçalayarak proteinin dipeptit, tripeptit, polipeptit ve amino asitlere hidrolize olur. Böylece protein sindiriminin son ürünü olan amino asitler meydana gelir.

Amino asitler ince barsaklardan basit difüzyon ve aktif taşınma ile kana geçerler.

Vücutta serbest amino asit deposu bulunmaz ; doku proteinleri ve bazı azotlu ögelerin sentezi için gerekli olandan çoğu yakılarak yağ ve karbonhidrat gibi kullanılır. Ancak hücrel proteinler belirli amino asit havuzunu oluşturarak istenen zamanda ihtiyacı karşılarlar. Böylece proteinler havuzdaki amino asitlerle devamlı değişim içindedirler ve aralarında dinamik bir denge vardır. Amino asitler yeni proteinlerin yapımı için kullanılırlar ; ayrıca bazı özel görevleri de vardır.

Kandaki proteinler ve bazı amino asitlerin düzeyi bireyin yeterli protein alıp almadığını gösterir. Protein yetersizliğinde albüminin globline oranı değişmekte ve bazı taşıyıcı proteinlerin (tran ferrin gibi) sentezi azalmaktadır.

Protein Dengesi

Gıdalarla alınan ve vücuttan atılan azot miktarları aynı olursa azot dengesi vardır. Yiyeceklerle alınan protein az olursa alınan azot miktarı vücuttan atılandan daha azdır. Bu

duruma “eksi azot dengesi” denir. Alınan protein atılandan fazla ise bir miktar organizmada tutulmuş demektir; bu durumda “artı azot dengesi” denir.

Yeni doğan bebeğin vücudunun ortalama % 1,83’ü azottur. Bu miktar bir yaşın sonunda % 2,34 dür. Erişkinlerde vücudun % 2,9’u azottur.

Proteinlerin azot oranları % 15,5-16,5 civarındadır. Hayvansal proteinlerin azot oranları bitkisel olnlardan biraz daha düşüktür.

Azot dengesi .araştırma sonuçlarına göre “güvenilir iyi kalite protein alım düzeyi “ kavramına göre erişkinde günde en az 0,6 gr/kg iyi kalite protein alınması gerekmektedir. Keza bireysel ayrıcalıklarda % 25 ekleme ile 0,75gr/kg/gün olarak saptanmıştır.

Değişik yaş grupları için güvenilir protein alım düzeyi

Yaş	Protein (Gr)/(Kg) Beden Ağırlığı	
	İyi Kalite Protein (Et, Süt, Yumurta)	Bitkisel Besinler Ağırlıklı
İlk yıl	1,48-1,86	2,97-2,37
1-3	1,26-1,13	1,81-2,02
4-5	1,06-1,09	1,70-1,74
6-10	1,01-1,02	1,61-1,63
11-18	0,8-1,00	1,28-1,60
Erişkin	0,75	1,20

Bireyin protein ihtiyacı bazı durumlarda artabilir

1. Hamilelik ve emzirme durumunda protein ihtiyacı artar.

Buna göre gebelikten dolayı günde 6 gr. Emziklikten dolayı 15 gr. Ekleme yapılmalıdır. Bu değerler bitkisel ağırlıklı diyetlerde gebeler için 10 gr emzikliler için 25 gr dır.

2. Yanık, ameliyat, enfeksiyon hallerinde protein alımı arttırılmalıdır.

3. Büyüme geriliği olan çocuklarda kaybolan 1 gr dokunun tekrar kazanılması için 0,23 gr ek protein alımı gerekir.

Protein Yetersizliği Sorunları

Protein yetersizliği protein dengesini eksi duruma getirir. Bu durumda vücut kendi dokularını kullanarak metabolizmayı sürdürmektedir. Bunun sonucu olarak önce büyüme durur vücut ağırlığı azalmaya başlar. Vücudun direnci azaldığından hastalıklar uzun sürer.

Elzem amino asitler yeterince alınmazsa vücut dokuları için protein sentezi yavaşlayacaktır. Bu durumda enerji karbonhidrat ve yağ ile karşılanacaktır ve buda protein yetmezliği belirtilerini ortaya çıkarır ve zammıla afrikalı çocuklarda görülen Kwashiorkar hastalığı ortaya çıkar.

Türkiye’de ise durum maalesef pek iyi değildir. Büyüme çağındaki (okul öncesi) çocuklarda hayvansal proteinden zengin gıdalar alınmadığı için enerji ve protein ihtiyacı karşılanamamaktadır. Bu çocukların %10-42’sinde büyüme geriliği vardır. Beyin

gelişiminin % 90'ı 3 yaşına kadar tamamlandığı için enerji ve protein yetersizliği zeka gelişiminide olumsuz yönde etkilemektedir.

Elzem amino asitlerden metionin eksikliği karaciğerde bozukluğa neden olmaktadır. Triptofan eksikliği ise sinir sistemi bozukluğuna yol açar.

Protein kan hücreleri (eritrosit) ve hemoglobin yapımı için gereklidir; eksikliğinde kansızlık (anemi) ortaya çıkar. Ayrıca ince barsak mukozasında da protein eksikliğine bağlı olarak da sindirim zorluğu meydana gelmektedir.

Kanda demirin taşınmasıyla görevli protein olan transferin kalsiyum ve A vitamininin taşınması ile görevli proteinin azalmasıda kalsiyum ve A vitamini azalması tablosunu ortaya çıkarır.

TÜRKİYE'DE SÜT VE SÜT MAMÜLLERİNİN ARZ, TALEP VE DIŞ TİCARET DENGESİ

Sibel TAN, Y. Erdal ERTÜRK

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü

GİRİŞ

Türkiye hayvan sayısı ve ekolojik şartlar bakımından yeterli imkanlara sahip olmasına rağmen gerek üretim açısından gerekse tüketim açısından yeterli düzeye gelememiştir. Örneğin inek başına yıllık süt üretimi ABD'de 7480 kg, AB'de 5450 kg, Türkiye'de ise 2500 kg dır. Kişi başına yıllık süt tüketimi ABD'de 292.0 kg, AB'de 342.5 kg ve Türkiye'de ise 120-160 kg civarındadır (Tan ve Ertürk,1999).

Hayvan popülasyonu bakımından zengin bir ülke olan Türkiye'de hayvansal ürünlerde görülen yetersizliğin nedeni, doğaya bağlı geleneksel bir hayvan yetiştiriciliğinin hakim olmasıdır (Ayyıldız, 1993). Sütçülük faaliyeti de geleneksel bir şekilde sürdürülüp, ihtisaslaşma ve rasyonellikten uzaktır. Bu faaliyet genellikle düşük verimli ırklarla sürdürülmektedir. Türkiye'de toplam sığır varlığının %14.0'ı kültür, % 37.4'ü melez ve % 36.1'i ise yerli ırklardır. Sağılan hayvanların % 60.8'i koyun, % 15.3'ü keçi, % 23.6'sı sığır ve % 0.3'ü ise mandadır. Toplam süt üretiminin ise % 8.2'si koyun, % 2.5'si keçi, % 88.6'sı sığır, % 0.8'i ise manda sütüdür (DIE, 1998).

Sektöre genel olarak bakıldığında dağınık ve küçük birimlerde üretilen sütün toplanması ve dağıtılmasında karşılaşılan zorluklar sektörün temel sorunlarından biridir. Ülkemizde teknolojinin öngördüğü imkanlardan yararlanarak üretimde bulunan ve ürünlerini hijyenik, kimyasal ve biyolojik nitelikleri bozulmadan tüketiciye ulaştıran tarımsal işletmelerin sayısı çok azdır. Bu durum sütün üretildiği birimlerde tüketilen miktarını önemli ölçüde artırmaktadır. Türkiye'de üretilen sütün % 40'ı işletme içinde tüketilirken ancak % 60'ı pazarlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise % 2-3'lük miktar üretim biriminde tüketilip % 97-98'i pazarlanmaktadır. Ayrıca teknolojik yetersizliklerden dolayı üretilen sütün % 40'ı herhangi bir işleme tabi tutulmadan tüketiciye ulaşırken, % 50'si mandıralarda %10'u ise modern işletmelerde işlenir (Gönç ve Ark, 1993).

Süt sektörünün bir başka problemi ise süt sanayi işletmelerindeki kapasite kullanım sorunudur. Bu sektörde son 30 yıl içinde oluşturulan kapasite tam olarak kullanılamamaktadır. Gerek devlet sektörü ve gerekse özel sektörde önemli düzeyde kullanılmayan atıl kapasite mevcuttur. Bu sektörde kapasite kullanım oranı ortalama olarak % 50 civarındadır. Kapasite kullanım oranlarının düşük olma nedenleri, hammadde sorunu, teknoloji seçimi ile ilgili sorunlar, sermaye yetersizliği, istihdam sorunları, tüketici talepleri ve pazarlama sorunları olarak sıralanmaktadır (DPT, 1999).

Özellikle planlı dönemin başlangıcından itibaren sütçülük sektöründe sübvansiyon ve pazar politikaları, kredi politikaları, hayvan varlığı ve yetiştiricilik tekniklerini iyileştirme ve hayvancılıkta örgütlenme çabaları ile ilgili çeşitli yapısal politikalar uygulanmıştır. Fakat bu politikaların sürekli ve yeterli düzeyde olmayışından dolayı sektörde istenilen duruma henüz gilememiştir (Yavuz ve Ark, 1998).

Sektörün içinde bulunduğu yapısal problemler ve uygulanan politikalardaki istikrarsızlıklar süt ve süt ürünlerinin üretimi, tüketimi, pazarlanması ve dış ticareti üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Dünyada ve Türkiye’de süt ve süt ürünlerinin üretimi, tüketimi, dış ticareti ve stok miktarlarını inceleyerek arz talep dengesini kurmak ve süt sektörünün içinde bulunduğu durumu ekonomik olarak analiz etmektir. Dünya tabloları ile ilgili bilgiler, USDA/ERS-FAS, FAPRI, FAO, OECD ve ABARE gibi kuruluşların yayınladıkları Situation&Outlook’lardan, Türkiye verileri başta DİE olmak üzere, DPT, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kayıtlarından faydalanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada önce dünya süt tablosu, sonra Türkiye için süt ve süt mamülleri arz talep tabloları verilmiştir.

1. Dünya Toplam Süt Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

**Tablo 1 - Dünya Toplam Süt Arz, Kullanım ve Ticareti :
1996-1999**

	1996	1997	1998	1999
1000 Ton				
ARZ				
toplaml Süt	420.561	425.245	430.170	434.817
İnek Sütü Üretimi	379.893	381.518	384.892	387.471
İthalat	4.968	5.644	5.535	5.838
Toplam Arz	425.529	430.889	435.705	440.655
KULLANIM				
Toplam Kullanım	421.062	426.435	431.194	436.148
İhracat	4.467	4.454	4.511	4.507
Toplam Kullanım	425.529	430.889	435.705	440.655

Kaynak : ABD Tarım Bakanlığı, Ekonomik Araştırma Servisi ve Dış Ülkeler Tarım Servisi, Zaman Serileri

Dünyada süt üretimi 1997/98 dönemi itibariyle artmıştır. 1997 yılında 425 milyon ton olan süt üretimi 1998 yılında % 1,17 oranında artarak 430 milyon ton olmuştur. 1998/99 döneminde ise toplam süt üretimi 430 bin ton’dan yaklaşık 435 bin ton civarına yükselmesi beklenmektedir.

Dünya’da toplam süt kullanımı toplam süt arzına bağlı olarak yükselmiştir. 1997 yılında 431 milyon ton civarında olan dünya toplam süt arzı, 1998 yılında 5 milyon ton civarında artarak yaklaşık 436 milyon ton olmuştur. 1999 yılında ise toplam arz 440 bin tona, toplam kullanım ise 436 bin tona yükselmesi beklenmektedir.

Dünyada süt ithalatı %1,93 azalmıştır. İthalat miktarı 1997 yılında 5.644 bin ton iken 1998 yılında 5.535 bin ton azalarak 109 bin ton olmuştur. 1999 yılında ise tekrar 5.838 tona yükselebileceği düşünülmektedir. Toplam süt ihracatında 1997/98 döneminde 4.454 tondan 4.511 tona bir yükselme olurken 1998/99 döneminde bu miktar 4.507 bin tona düşeceği tahmin edilmektedir.

Türkiye Toplam Süt Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Tablo 2- Türkiye Süt Arz, Kullanımı ve Ticareti : 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
			1000	
			Ton	
Başlangıç Stokları	910	832	837	809
Üretim	10.761	10.077	9.971	9.990
İçme Sütü ve Diğer	2.964	1.705	1.314	1.433
Süt Mamülleri	7.797	8.372	8.656	8.557
İthalat	112	108	105	120
Toplam Arz	11.783	11.017	10.912	10.919
KULLANIM				
Toplam Yurt içi	10.906	10.128	10.068	10.107
Kullanım				
	45	52	36	25
Toplam Kullanım	10.951	10.179	10.104	10.132
Bitiş Stokları	832	837	809	786
Stok / Kullanım Oranı	7,60	8,23	8,00	7,76

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamaları.

DİE'nin rakamlarına göre 1997 yılında 10.077 bin ton olan süt üretim miktarı 106 bin ton düşerek 9.971 bin ton olmuştur. 1999 yılında ise 9.971 bin ton olan süt üretim miktarı yaklaşık 19 bin ton artarak 9.990 bin ton olması beklenmektedir. Toplam süt içerisinde içme sütü ve diğer kullanımlar için ayrılan miktar 1997 yılında 1.704 bin ton iken 1998 yılında 390 bin ton azalarak 1.314 bin ton olmuş, 1999 yılında ise 1.433 bin tona yükseleceği tahmin edilmektedir.

1996 yılında süt üretiminde görülen ani yükseliş, takip eden yıllarda azalma eğilimine girdiği görülmektedir. Üretimdeki bu azalmalar sonucunda toplam süt arzı nüfus artışı ile ortaya çıkan talebi karşılayamaz hale gelmiştir. 1997 yılında 11.017 bin ton olan toplam arz % 0,9 oranında azalarak 10.912 bin ton olurken, 1999 yılında 10.919 bin ton civarına yükseleceği beklenmektedir. Toplam kullanım ise 1997 yılında 10.179 bin ton iken, % 0,7 oranında azalarak 10.104 bin ton'a, 1999 yılında 10.107 tona düşmüştür. Üretimdeki artışlar nüfus artışından kaynaklanan tüketim artışını karşılayamadığı için toplam süt stoklarında 1996 yılından itibaren bir düşme görülmüştür.

İçme sütü niteliğindeki süt genel olarak iç tüketimde kullanılmaktadır. Dış ticarete konu olan süt ise süt mamüllerinin süt eşdeğeri karşılığıdır. 1997 yılında 108 bin ton olan süt ithalatı 1998 yılında 4 bin ton azalarak 105 bin ton, 1999 yılında ise 15 bin ton artarak 120 bin ton olmuştur. İhracat ise 1997 yılında 52 bin ton iken, 15 bin ton azalarak 1998 yılında 36 bin ton olmuştur. 1999 yılında ihracatta 9 bin tonluk bir azalış olmuş ve 25 bin tona düşmüştür.

2.1. Türkiye Süt Mamülleri Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Tablo 3 - Türkiye Süt Mamülleri Arz, Kullanım ve Ticareti : 1996-1999

Süt Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
ARZ				
1000 Ton				
Başlangıç Stokları	902	844	855	850
Üretim	7.797	8.372	8.656	8.557
İthalat	112	108	105	120
Toplam Arz	8.811	9.324	9.616	9.527
KULLANIM				
Toplam Yurt içi Kullanım	7.922	8.417	8.730	8.838
İhracat	45	52	36	25
Toplam Kullanım	7.967	8.469	8.766	8.863
Bitiş Stokları	844	855	850	664
Stok/kullanım oranı	10,60	10,10	9,70	7,49

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamalar.

Süt mamülleri başlığı altında incelenen peynir, yoğurt /ayran, tereyağı ve süttozu süt eşdeğeri cinsinden hesaplanmıştır. Bu mamüllerden söz edilirken o ürünün süt karşılığı ifade edilmektedir.

1997 yılında 8.372 bin ton olan toplam süt mamülleri üretimi 285 bin ton artarak 1998 yılında 8.656 milyon ton olmuştur. Bu değer 1999 yılında bin ton bir artışla 4.381 bin tona yükseleceği beklenmektedir. Türkiye'de süt mamülleri üretiminin artışında teknolojik gelişmelerin yanısıra entegre işletme sayısının artmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Süt mamüllerinde toplam arz miktarı 1997 yılında 9.324 milyon ton iken 1998 yılında 9.616 bin ton olmuştur. 1999 yılında ise bu değer 9.527 tona düşeceği beklenmektedir. Toplam kullanım ise 1997 yılında 8.469 bin ton iken, 1998 yılında 8.766 bin ton olmuş, 1999 da ise 8.863 bin ton civarına yükseleceği tahmin edilmektedir. İçme sütü için ayrılan sütün dış ticareti sözkonusu olmadığı için süt mamüllerinin dış ticareti tablo 1.'de ifade edildiği gibidir.

2.2. Türkiye Peynir Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Tablo 4 - Türkiye Peynir Arz, Kullanım ve Ticareti : 1996-1999

Süt Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
ARZ				
		1000 Ton		
Başlangıç Stokları	782	727	730	719
Üretim	3.920	4.310	4.488	4.381
İthalat	25	11	18	26
Toplam Arz	4.727	5.048	5.235	5.126
KULLANIM				
Toplam Yurt içi Kullanım	3.965	4.271	4.481	4.549
İhracat	35	48	35	24
Toplam kullanım	4.000	4.318	4.516	4.573
Bitiş Stokları	727	730	719	553
Stok / kullanım oranı	18,17	16,90	15,92	12,09

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamaları.

Türkiye toplam peynir üretimi 1997 yılında 4.310 bin ton iken % 4 oranında artış göstererek 1998 yılında 4.487 bin ton olmuştur. 1999 yılında ise peynir üretiminde %2,4 azalarak 4.381 bin ton olması beklenmektedir.

1997 yılında 5.048 bin ton olan toplam peynir arzı % 3,7 oranında artarak 5.235 bin ton olmuş, 1999 yılında ise % 2 oranında düşerek 5.126 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Toplam kullanım ise 1997 yılında 4.318 bin ton iken 1998 yılında % 4,6 oranında artarak 4.516 bin ton olmuştur. 1999 yılı toplam kullanım tahmini ise 4.573 bin ton civarındadır.

Türkiye peynir ithalatı 1997 yılında 11 bin ton iken 1998 yılında 7 bin ton artış göstererek 18 bin tona yükselmiş, 1999 yılında ise 8 ton artarak 26 bin ton olması beklenmektedir. İhracat ise 1997 yılında 48 bin ton iken 1998 yılında 13 bin tonluk bir azalma ile 35 bin ton olmuştur. 1999 tahminine göre ise 11 bin ton azalarak 24 bin tona düşmesi beklenmektedir.

2.3. Türkiye Yoğurt/Ayran Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Tablo 5 - Türkiye Yoğurt/Ayran Arz, Kullanımı ve Ticareti : 1996-1999

Süt Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
ARZ		1000Ton		
Başlangıç Stokları	29	24	29	28
Üretim	2.175	2.296	2.295	2.321
İthalat	0	0	0,047	0
Toplam Arz	2.204	2.321	2.324	2.348
KULLANIM				
Toplam Yurt içi Kullanım	2.180	2.291	2.296	2.319
İhracat	0,166	0,196	0,052	0,075
Toplam Kullanım	2.180	2.292	2.296	2.320
Bitiş Stokları	24	29	28	29
Stok / Kullanım oranı	1,12	1,27	1,21	1,24

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamaları.

Türkiye yoğurt/ayran üretimi 1997 yılında 2.296 bin ton iken 1998 yılında 2 tonluk bir azalma ile 2.294 bin ton olmuştur. Yapılan öngörülere göre yoğurt/ayran üretiminin % 1,1 artacağı düşünülmektedir. 1998 yılında 2,295 bin ton olan yoğurt/ayran üretimi 26 bin ton artarak 2.321 bin ton olacağı beklenmektedir.

1998 yılında yoğurt üretiminin azalmasına rağmen 47 tonluk ithalat ve stok kullanımları ile toplam arz ve toplam kullanım artmıştır. 1997 yılında 2.321 bin ton olan yoğurt/ayran arzı 1998 yılında yaklaşık 3 bin ton artarak 2.324 bin ton olmuştur. Yapılan öngörülere göre 1998 yılında 2.324 bin ton olan yoğurt/ayran arzı 24 bin tonluk bir artışla 1999 yılında 2.348 bin ton olacağı öngörülmektedir. Toplam kullanım ise 1997 yılında 2.292 bin ton iken yaklaşık 4 bin ton artarak 2.296 bin ton olmuştur. Toplam kullanım 1998 yılında 2.295 bin ton iken 1999 yılında 22 bin tonluk bir artışla 2.320 milyon ton olacağı bekleniyor.

yoğurt geleneksel bir süt mamülü olduğu için dış ticareti zayıftır. Özellikle yoğurt ithalatı yok denecek kadar azdır. 1997 yılında 196 ton olan yoğurt ihracatımız 1998 yılında 144 ton azalarak 52 ton olmuştur. Yapılan öngörülere göre 1999 yılında yoğurt ihracatının artacağı beklenmektedir.

2.4. Türkiye Tereyağı Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

**Tablo 11 - Türkiye Tereyağı Arz, Kullanım ve Ticareti :
1996-1999**

Süt Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
ARZ		1000 Ton		
Başlangıç Stokları	90	93	96	103
Üretim	1.702	1.765	1.874	1.855
İthalat	87	97	87	94
Toplam Arz	1.880	1.955	2.057	2.052
KULLANIM				
Toplam Yurt içi Kullanım	1.777	1.855	1.953	1.970
İhracat	10	4	1	1
Toplam Kullanım	1.787	1.859	1.954	1.971
Bitiş Stokları	93	96	103	82
Stok / Kullanım oranı	5,21	5,19	5,28	4,16

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamaları.

1997 yılında 1.765 bin ton olan tereyağı üretimi için ayrılan süt miktarı % 6,2 oranında artarak 1998 yılında 1.874 bin ton olmuştur. 1998 yılında 1.874 bin ton olan tereyağı (süt eşdeğeri) üretiminin süt üretimindeki azalmaya paralel olarak, 18 bin ton azalarak 1999'da 1.855 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.

1997 yılında 1.955 bin ton olan tereyağı toplam arzı % 5,2 artarak 2.057 bin tona yükselmiştir. Toplam kullanım ise 1997 yılında 1.859 bin ton iken % 5,1 1998 yılında 96 bin ton artarak 1.954 ton olmuştur. 1998 yılında 2.057 bin ton olan toplam tereyağı arzının yaklaşık 5 bin ton azalarak 2.052 ton olacağı, 1998 yılında 1.954 milyon ton olan tereyağı kullanımının ise 16 bin ton artarak 1.970 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Toplam kullanımdaki artışların karşılanması için stokların düşeceği, 1998'de 103 bin ton olan stokların 21 bin ton düşerek 82 bin ton olacağı düşünülmektedir.

1997 yılında 96 bin ton olan tereyağı ithalatı yaklaşık 9 bin ton azalarak 87 bin ton olmuştur. Yine aynı şekilde 1997 yılında 4 bin ton olan ihracat miktarı 3 bin ton azalarak bin ton civarına düşmüştür. 1998 yılında 87 bin ton olan tereyağı ithalatının yaklaşık 7 bin ton artarak 94 bin ton olacağı, ihracatın ise aynı kalacağı öngörülmektedir.

2.5. Türkiye Süttozu Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Tablo 12 - Türkiye Süt Tozu Arz, Kullanım ve Ticareti : 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
		Ton/Tonnes		
Başlangıç Stokları	1.561	1.561	1.632	1.696
Üretim	6.245	6.527	6.783	7.700
İthalat	8.592	8.316	12.610	14.000
Toplam Arz	16.398	16.405	21.024	23.396
KULLANIM				
Toplam Yurt içi Kullanım	14.492	14.580	19.155	21.286
İhracat	345	193	174	185
Toplam kullanım	14.837	14.773	19.329	21.471
Bitiş Stokları	1.561	1.632	1.696	1.925
Stok/Kullanım Oranı	10,52	11,05	8,77	8,97

Kaynak: Türkiye'de Süt Tozu üretimi yapan 6 firmanın kayıtları, Devlet İstatistik Enstitüsü, TEAE hesaplamaları.

Ülkemizde süt tozu üretimi yapan 6 firmanın beyan ettikleri üretim rakamlarına göre, 1997 yılında 6 527 ton olan süt tozu üretimimiz %3,9 artarak 1998 yılında 6 783 ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 6 783 ton olan süttozu üretiminin yaklaşık % 13 artarak 7 700 ton olacağı beklenmektedir.

Türkiye toplam süt tozu arzı 4 619 ton artarak 1997 yılında 16 405 ton iken 1998 yılında 21 024 ton olmuştur. Yine aynı şekilde toplam kullanım miktarı 1997 yılında 14 773 ton iken 1998 yılında 4 556 tonluk bir artışla 19 329 ton olmuştur. 1998 yılında 21 024 olan süt tozu arzının % 11,2' lik bir artışla 1999 yılında 23 396 ton olacağı tahmin edilmektedir. 1998 yılında 19 329 ton olan toplam kullanımın ise 2 142 tonluk bir artışla 21 471 ton olacağı beklenmektedir.

Türkiye'de süt tozu ithalatı sürekli artmaktadır. 1997 yılında 6 527 ton olan süt tozu ithalatı 1998 yılında 4 294 ton artarak 12 610 ton olmuştur. 1997 yılında 193 ton olan ihracat miktarı % 9,8 oranında azalarak 174 ton olmuştur. 1998 yılında 12 610 ton olan süt tozu ithalatının 1300 ton artarak 14 000 ton olması beklenmektedir. Türkiye'de süt tozu ihracatı henüz çok düşük düzeylerde yapılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1997-98 döneminde Dünya'da süt üretimi, buna bağlı olarak toplam arz ve kullanımı artmıştır. Türkiye'de 1996 yılında ani bir artış gösteren süt üretimi, 1997 yılından itibaren bir düşüş sürecine girmiş ve nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan toplam kullanımdaki artışlar, stoklar ve ithalat yoluyla kapatılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de içme sütü için ayrılan pay ve içme sütünün toplam kullanımı giderek düşerken süt mamüllerinin üretiminde bir yükselme başlamıştır. Teknolojik gelişmeler ve büyük entegre tesislerin bu sektöre girmesi mamül üretimini hızlandırmış, süt üretiminin düşmesi ise içme sütü

tüketimini düşürmüştür. Toplam kullanımdaki artışın toplam arzdaki artıştan fazla olmasından dolayı süt mamüllerinde bu açığı kapamak amacıyla ithalatta bir yükselme olacağı düşünülürken Asya Krizi'nin halâ devam eden etkileri ile ihracattaki düşüşün devam edeceği beklenmektedir.

Türkiye'de süt sektörünün istenilen seviyeye gelmesi için hem üretim, hem tüketim ve hem de dış ticaret politikalarının birbirleri ile uyumlu bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Üretimde kültür ırk oranının artırılmasıyla hayvan başına verimliliğin yükseltilmesi yoluna gidilirken, halkın süt ve süt ürünleri tüketimini artırmaya yönelik tüketici politikalarının uygulanması gerekmektedir. Dış ticarete ise kaybedilen pazarların yeniden kazanılmasına yönelik politikalar gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Ayyıldız T., **Erzurum'da Hayvancılığın Durumu**, Tarım Ekonomisi Dergisi, 1993 İzmir.

DİE, **Tarımsal Yapı ve Üretim**, (1996-1999), Ankara.

DPT, **Süt ve Süt Mamülleri, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 1999, Ankara.

Gönç S., Oysun G., Ergüllü E., **Süt Üretiminde Sorunlar ve Destekleme Politikaları**, Türkiye Sütçülük Kongresi, 1993, Ankara

USDA/ERS- FAS, **Ekonomik Araştırma Servisi ve Dış Ülkeler Tarım Servisi, Zaman Serileri** (1996-1998), ABD.

Yavuz F., Korkmaz F., Açikel S., **Türkiye Süt Sığırcılığı Sektöründe Bölgeler Arası Yapısal Değişmeye Verimliliğin Etkisi**, MPM yayınları, 1998, Ankara.

Tan S., Ertürk Y. E., **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin Raporu**, 1999, Ankara.

TÜRKİYE'DE ET VE ET MAMÜLLERİNİN ARZ, TALEP VE DIŞ TİCARET DENGESİ

Y. Erdal ERTÜRK, Sibel TAN

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü

GİRİŞ

Türkiye'de et arzı, bakımından mevcut hayvan potansiyeli herhangi bir sorun oluşturmamaktadır. Hayvan sayısı bakımından dünyanın sayılı ülkelerinden biri olmamıza rağmen sahip olduğumuz hayvanların düşük verimli olması, yem problemlerinin henüz çözülmemiş olması, uygulanan hayvancılık politikalarının yetersizliği ve buna benzer bazı alt yapı eksiklikleri hayvancılığın belli bir seviyeye gelmesini engellemektedir.

Ülkemizde kesilen hayvanların % 69.9'u koyun, %11.7'si keçi, % 19.2'si sığır, % 0.2'si manda olup, et üretiminin % 27.2'si koyun, % 4.4'ü keçi, % 67.5'i sığır ve % 0.9'u manda etinden elde edilmektedir. Kesilen koyunların tamamına yakın bir kısmı yerli koyun, kesilen sığırların ise %11.0'ı kültür, % 41.6'sı melez ve % 47.4'ü yerli ırklardan oluşmaktadır.

Son yıllarda hayvan sayısında bir azalma görülürken hayvan başına et veriminde artış meydana gelmiştir ki bunun sebebi kültür ırk oranındaki artıştır. 1980'li yıllarda sığır başına karkas ağırlığı 120.5 kg civarında iken bugün sığır karkas ağırlığı 200 kg civarına yükselmiştir. Koyun karkas ağırlığı ise 1980'li yıllarda 12 kg civarında iken bugün 15-17 kg'a yükselmiştir (Yurdakul ve Ark, 1999)

Son yıllarda hayvan sayısındaki azalmaya rağmen verimlilikte meydana gelen artışlar nüfus artışına paralel olarak artan talebi karşılayamamış ve 1997 yılına kadar et ithalatı artmıştır. Bu yıldan sonra ithalat yasaklanmıştır.

Konuyu tüketim açısından ele alacak olursak, Türkiye'de et ve etli mamüllerin gelir esnekliği hâlâ yüksek olup, yapılan bir çalışmada gelir seviyesi yükseldikçe et ve et ürünleri tüketiminin arttığı görülmektedir (Koç ve Ark,1999). Dolayısıyla et ve et ürünlerinin tüketimi gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde olup ABD'de kişi başına et tüketimi beyaz etle birlikte 90-100 kg, AB'de 100-105 kg iken Türkiye'de 20-25 kg civarındadır (Ertürk ve Tan, 1999).

Hayvancılığın ihtisaslaşmamış bir faaliyet olarak sürdürülmesi, üretimdeki artışların talepteki artışları karşılayamaması ve uygulanan politikadaki yetersizlikler toplumumuzda bitkisel üretime dayalı dengesiz bir beslenme alışkanlığı oluşturmuştur.

Bu çalışmanın amacı Dünya'da ve Türkiye'de et ve et ürünlerinin üretimi, tüketimi, dış ticareti ve stok miktarlarını inceleyerek arz talep dengesini kurmak ve et sektörünün içinde bulunduğu durumu ekonomik olarak analiz etmektir. Dünya tabloları ile ilgili bilgiler, USDA/ERS-FAS, FAPRI, FAO, OECD ve ABARE gibi kuruluşların yayınladıkları Situation & Outlook'lardan, Türkiye verileri başta DİE olmak üzere, DPT, hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kayıtlarından faydalanarak hazırlanmıştır. Çalışmada önce Dünya'da büyükbaş ve küçükbaş et dengeleri, sonra Türkiye için, büyük baş, küçükbaş kırmızı et ve et mamülleri arz talep dengeleri gösterilmiştir.

1. Dünya Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti

Tablo 1. Dünya Büyükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

Karkas Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
1000 Ton				
ARZ				
Başlangıç Stokları	1.537	1.843	2.064	1.926
Üretim	47.501	48.797	48.816	48.404
İthalat	5.456	5.833	5.620	5.737
Toplam Arz	54.494	56.473	56.500	56.067
KULLANIM				
Yurtiçi Kullanım	46.102	47.538	47.799	47.552
İhracat	6.549	6.871	6.775	6.800
Toplam kullanım	52.651	54.409	54.574	54.352
Bitiş Stokları	1.843	2.064	1.926	1.715
Stok/ Kullanım Oranı	3,50	3,79	3,53	3,16

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı Ekonomik Araştırma Servisi ve Dış Ülkeler tarım Servisi, zaman Serileri

Dünya’da 1997 yılında 48.797 bin ton olan büyükbaş kırmızı et üretimi, 1998 yılında 48.816 bin ton artarak 48.816 bin ton civarında gerçekleşmiştir. 1999 yılında ise büyükbaş kırmızı et üretiminin düşeceği tahmin ediliyor. 1998 yılında 48.816 bin ton olan üretimin 1999’da 412 bin tonluk bir azalışla 48.404 bin ton olacağı düşünülmektedir.

Büyükbaş kırmızı et toplam arzı, 1997 yılında 56.473 bin ton iken 1998 yılında yaklaşık 27 bin ton artarak 56.500 bin ton olmuştur. 54.409 bin ton olan toplam kullanım ise 1998’de 54.574 milyon ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre, 1998 yılında 56.500 bin ton olan büyükbaş kırmızı et toplam arzı yaklaşık olarak 433 bin ton azalma göstererek 1999 yılında 56.067 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Toplam kullanımın ise 54.574 bin tondan 222 tonluk bir azalma ile 54.352 bin tona düşmesi beklenmektedir.

İthalat 1997 yılında 5.833 bin ton iken 1998 yılında yaklaşık 213 bin ton düşerek 5.620 milyon ton olmuştur. 1998 yılında 5.620 bin ton olan dünya büyükbaş kırmızı et ithalatının 117 bin tonluk bir artışla 5.737 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Dünya büyükbaş kırmızı et ithalatını artıran ülkelerin ABD, Avrupa Birliği ve Meksika olacağı düşünülmektedir.

1.2. Dünya Küçükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti

Tablo 2. Dünya Küçükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ		1000 Ton		
Başlangıç Stokları	250	222	212	200
Üretim	7.200	6.965	7.331	7.490
İthalat	653	676	713	712
Toplam Arz	8.103	7.863	8.256	8.402
KULLANIM				
Yurtiçi Kullanım	6.859	6.617	7.062	7.229
İhracat	1.022	1.034	994	992
Toplam Kullanım	7.881	7.651	8.056	8.221
Bitiş Stokları	222	212	200	181
Stok/Kullanım Oranı	2,82	2,77	2,48	2,20

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı Ekonomik Araştırma Servisi ve Dış Ülkeler tarım Servisi, zaman Serileri

Dünyada küçükbaş kırmızı et üretiminde 1998'de artış görülmüştür. 1997 yılında 6.965 bin ton olan küçükbaş kırmızı et üretimi, 1998 yılında % 5,2 artarak 7.331 bin ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 7.331 bin ton civarında olan küçükbaş kırmızı et üretiminin 1999 yılında yaklaşık % 1,7 artarak 7.490 bin ton olması beklenmektedir.

Dünyada küçükbaş kırmızı etin üretimi ile birlikte toplam arzı ve toplam kullanımı da artmaktadır. 1997 yılında 7.863 bin ton olan küçükbaş kırmızı et toplam arzı 393 bin ton artarak 8.256 bin ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 8.256 bin ton olan toplam arz miktarı 1999 yılında yaklaşık olarak 146 bin ton artarak 8.402 bin ton olması beklenmektedir. 1997 yılında 7.651 bin ton olan toplam kullanım ise 405 bin ton artarak 8.056 bin ton olmuştur. 1998 yılında 8.056 bin ton olan toplam kullanımın 1999 yılında 165 bin ton civarında bir artış ile 8.221 bin ton olacağı beklenmektedir. 1997 yılında 676 bin ton olan küçükbaş kırmızı et ithalatı 1998 yılında 37 bin ton artarak 713 bin ton olmuştur. 1998 yılında 713 bin ton olan dünya ithalatının 712 bin tona düşeceği tahmin ediliyor.

2. Türkiye Kırmızı Et ve Et Mamülleri Arz, kullanım, ve Ticareti

2.1. Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti

1997 yılında 587 bin ton olan büyükbaş kırmızı et üretimi, 1998 yılında yaklaşık olarak 5 bin ton azalarak 582 bin ton civarına düşmüştür. 1998 yılında 583 bin ton olan büyükbaş kırmızı et üretiminin 12 bin tonluk bir artışla 615 bin ton olacağı öngörülmektedir.

Tablo 3 - Türkiye Büyükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti : 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ		Ton		
Başlangıç Stokları	47.019	54.002	46.167	25.362
Üretim	564.230	587.503	582.743	615.000
İthalat	43.956	559	1	19.000
Toplam Arz	655.205	642.064	628.911	659.362
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi Kullanım	601.087	595.863	603.539	615.370
İhracat	116	35	10	19.000
Toplam Kullanım	601.203	595.898	603.549	634.370
Bitiş Stokları	54.002	46.167	25.362	24.991
Stok /Kullanım Oranı	8,98	7,75	4,20	3,94

Kaynak: DİE Tarımsal Yapı ve Üretim, TEAE Hesaplamaları

Büyükbaş kırmızı et toplam arz miktarı 1997 yılında 642 bin ton iken 1998 yılında yaklaşık 12 bin ton azalarak 629 bin ton olmuştur. Toplam kullanım ise, 1997 yılında yaklaşık olarak 596 bin ton civarında iken 1998 yılında % 1,2'lik bir artışla 603 bin ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 629 bin ton olan büyükbaş kırmızı et toplam arzı yaklaşık olarak 30 ton artış göstererek 1999 yılında 659 bin ton olacaktır. Toplam kullanım ise 603 bin ton'dan 31 tonluk bir artışla 634 bin tona çıkması beklenmektedir. Toplam kullanımla toplam arzdaki artışlar birbirlerine yakın olduğu için stoklardaki değişiklik fazla olmamaktadır.

Daha önce açıkladığımız gibi 1998 yılında ithalatın tamamen yasaklanması sonucunda 1997 yılında 559 ton olan büyükbaş kırmızı et ithalatı 1998 yılında 1 ton civarında gerçekleşmiştir. İhracat ise 1997 yılında 35 tona iken 1998 yılında 25 ton azalarak 10 ton'a düşmüştür. İthalattaki yasakların devam edeceği ancak Gümrük Birliği anlaşması çerçevesinde mükellef olduğumuz 19 bin ton civarındaki kırmızı et miktarının ithal edileceği, ithal edilen etin Bosna-Hersek, Kosova ve Azerbaycan'a yardım amacıyla yollanacağı, iç tüketime sunulmadan ihraç edileceği açıklanmıştır.

2.2. Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve Ticareti
Tablo 4. Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Arz, Kullanım ve
Ticareti : 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
Başlangıç Stokları	31.703	42.269	43.664	31.428
Üretim	380.432	378.884	364.964	378.431
İthalat	105	0	0	0
Toplam Arz	412.240	421.153	408.629	409.860
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi Kullanım	368.667	375.544	375.335	370.223
İhracat	1.304	1.945	1.865	1.600
Toplam Kullanım	369.971	377.489	377.200	371.823
Bitiş Stokları	42.269	43.664	31.428	38.037
Stok / Kullanım Oranı	11,42	11,57	8,33	10,23

Kaynak: DİE Tarımsal Yapı ve Üretim, TEAE Hesaplamaları

Türkiye küçükbaş kırmızı et üretimi 1997 yılında yaklaşık olarak 379 bin ton iken 1998 yılında % 3,7 oranında azalarak 365 bin ton civarında olmuştur. 1998 yılında 365 bin ton civarında olan küçükbaş kırmızı et üretimi yaklaşık % 3,5 oranında artarak 378 bin ton olması beklenmektedir.

Toplam üretimin düşmesine bağlı olarak toplam arz miktarı da düşmüştür. 1997 yılında 421 bin ton olan toplam küçükbaş kırmızı et arzı yaklaşık 13 bin ton azalarak 1998 yılında 408 bin tona düşmüştür. Toplam kullanım ise 1997 yılında 377 bin ton iken 1998 yılında 289 ton azalarak 377 bin ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 408 bin ton olan toplam arz miktarı 1999 yılında yaklaşık 1.000 ton artarak 409 bin ton olması beklenmektedir. Toplam kullanımın yıllar itibariyle kentleşmenin getirdiği doğal sonuçlara ve talep tercihlerindeki değişikliklere bağlı olarak azalma gösterdiği görülmektedir. 1998 yılında 377 bin ton olan toplam kullanımın 1999 yılında 6 bin ton civarında bir azalma ile 371 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.

1997 yılından itibaren küçükbaş kırmızı et ithalatı yapılmazken, ihracatta bir azalma görülmektedir. 1997 yılında 1.945 ton olan ihracat miktarı 1998 yılında 80 ton azalarak 1.865 ton olmuştur. 1999 yılında ithalat yasaklarına bağlı olarak ihracattaki azalmanın devam edeceği tahmin ediliyor. 1998 yılında 1.865 ton olan ihracat miktarının 265 tonluk bir azalma ile 1.600 ton olacağı tahmin edilmektedir.

2.3. Türkiye Kırmızı Et Mamülleri Arz, Kullanım ve Ticareti
Tablo 5. Türkiye Kırmızı Et Mamülleri Arz,
Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

Et Eşdeğeri	1996	1997	1998	1999
ARZ		Ton		
Başlangıç Stokları	3.445	2.817	2.698	3.421
Üretim	40.885	44.053	49.414	52.97
				2
İthalat	66	13	4	12
Toplam Arz	44.397	46.883	52.116	56.40
				6
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi	40.829	43.956	48.445	52.73
Kullanım				8
İhracat	751	230	249	338
Toplam Kullanım	41.580	44.186	48.694	53.07
				6
Bitiş Stokları	2.817	2.698	3.421	3.329
Stok/Kullanım Oranı	6,77	6,11	7,03	6,27

Kaynak: DİE, İmalat Sanayi İstatistikleri, TEAE Hesaplamaları.

DİE kaynaklarına göre, Türkiye kırmızı et mamülleri üretimi artmaktadır. 1997 yılında 44 bin ton olan kırmızı et mamülleri üretimi yaklaşık 5 bin ton artarak 1998 yılında 49 bin ton olmuştur. Resmi kayıtlarda görülen bu artışın sebebi olarak et işleme sektöründe faaliyete başlayan entegre işletme sayısının artması gösterilmektedir. Yapılan tahminlere göre Türkiye'de kırmızı et mamülleri üretimindeki artış eğiliminin 1999 yılında da devam edeceği tahmin ediliyor. 1998 yılında 49 bin ton olan mamül üretiminin yaklaşık 4 bin ton artarak 53 bin ton olacağı düşünülüyor.

1997 yılında yaklaşık 47 bin ton olan kırmızı et mamülleri toplam arzı 5 bin ton artarak 52 bin ton olmuştur. Toplam kullanım ise 1997 yılında 44 bin ton iken 1998 yılında yaklaşık 5 bin ton artarak 49 bin ton olmuştur. Üretimdeki artışlara bağlı olarak 1998 yılında 52 bin ton olan toplam arzın 1999 yılında % 7,6'lık bir artışla, 56 bin ton olacağı tahmin ediliyor. 1998 yılında 49 bin ton civarında olan toplam kullanımın ise yaklaşık 4 bin tonluk bir artışla 53 bin ton olacağı düşünülüyor. 1997 yılında 13 ton olan mamül ithalatı yaklaşık 9 ton azalarak 4 ton olmuştur. 1997 yılında 230 ton olan ihracat miktarı ise 19 ton artarak 249 tona yükselmiştir. 1998 yılına kadar düşme eğilimi gösteren et mamülleri ithalatının 1999 yılında 8 ton artış göstererek 12 ton olacağı, ihracatta da aynı şekilde artma olup 249 ton olan mamül ihracatının 89 ton artarak 338 ton olması beklenmektedir.

2.4. Türkiye Sucuk Arz Kullanım ve Ticareti

Tablo 6. Türkiye Sucuk Arz, Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
		Ton		
Başlangıç Stokları	1.186	962	945	1.032
Üretim	14.238	14.485	16.105	17.905
İthalat	0	0	0	0
Toplam Arz	15.424	15.447	17.049	18.938
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi Kullanım	14.275	14.450	15.950	17.900
İhracat	187	52	67	110
Toplam Kullanım	14.462	14.502	16.017	18.010
Bitiş Stokları	962	945	1.032	928
Stok/Kullanım Oranı	6,65	6,51	6,44	5,15

Kaynak: DİE, İmalat Sanayi İstatistikleri, TEAE Hesaplamaları.

1997 yılında 14 bin ton olan sucuk üretimi 2 bin ton civarında artarak 1998 yılında 16 bin ton olmuştur. Türkiye sucuk üretiminin artacağı öngörülmektedir. 1998 yılında 16 bin ton olan sucuk üretiminin 1999 yılında yaklaşık 2 bin ton artarak 18 bin ton civarında olacağı tahmin ediliyor.

1997 yılında 15 bin ton olan sucuk toplam arzı yaklaşık 2 bin ton artarak 17 bin ton olmuştur. Aynı şekilde 1997'de 14 bin ton olan toplam kullanım ise 1998 yılında 2 bin ton artarak 16 bin ton olmuştur. 1998 yılında 17 bin ton olan toplam sucuk arzını yaklaşık 2 bin ton artarak 19 bin ton civarında olacağı tahmin ediliyor. Yine aynı şekilde 16 bin ton olan toplam kullanımın da nüfus miktarındaki artışa bağlı olarak 2 bin ton artarak 18 bin ton civarında olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de sucuk ithalatı yapılmazken sucuk ihracatı 1997'de 52 tondan 67 tona yükselmiştir. Türkiye'de sucuk ithalatının 1999 yılında da yapılmayacağı, 1998 yılında 67 ton olan sucuk ihracatının ise 43 tonluk bir artışla 110 ton olacağı tahmin edilmektedir.

2.5. Türkiye Sosis Arz, Kullanım ve Ticareti

Tablo 7 .Türkiye Sosis Arz, Kullanım ve Ticareti: 1997-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
		Ton		
Başlangıç Stokları	616	540	599	575
Üretim	7.663	9.853	10.246	10.758
İthalat	0,46	0,15	0,67	1
Toplam Arz	8.280	10.393	10.846	11.335
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi	7.429	9.744	10.211	10.690
Kullanım				
İhracat	311	50	59	65
Toplam kullanım	7.740	9.794	10.270	10.755
Bitiş Stokları	540	599	575	579
Stok/Kullanım Oranı	6,97	6,11	5,60	5,39

Kaynak: DİE, İmalat Sanayi İstatistikleri, TEAE Hesaplamaları.

DİE rakamlarına göre Türkiye'de sosis üretimi 9 bin ton iken 1998 yılında küçük bir artışla 10 bin ton civarına yükselmiştir. 1998 yılında 10.246 ton olan sosis üretiminin 512 ton artarak 10.758 ton olacağı beklenmektedir.

Üretimdeki artışa bağlı olarak, toplam sosis arzı da artmıştır. 1997 yılında 10.393 ton olan toplam sosis arzı 1998 yılında 453 ton artarak 10.846 ton olmuştur. Yine aynı şekilde toplam kullanım miktarı da artmıştır. 1997 yılında 9.794 ton olan toplam kullanım 526 ton artarak 10.270 ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 10.846 ton olan sosis toplam arzı 489 ton artarak 11.335 ton civarında olacağı tahmin edilmektedir. 1998 yılında 10.270 ton olan toplam kullanımın ise 485 ton artarak 10.755 ton olacağı tahmin ediliyor.

Çok küçük miktarda gerçekleşen sosis ithalatı 150 kg civarında iken, 1998 yılında 670 kg'a yükselmiştir. Sosis ihracat miktarı 1997 yılında 50 ton iken yaklaşık 9 ton artarak 59 ton civarına çıkmıştır. Sosis ithalatında önemli miktarda bir değişiklik görülmezken, ihracatta 6 tonluk bir artışla 1998 yılında 59 ton olan ihracatın 1999'da 65 ton olacağı tahmin edilmektedir.

2.6. Türkiye Salam Arz, Kullanım ve Ticareti

Tablo 8. Türkiye Salam Arz, Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
Başlangıç Stokları	779	560	397	861
Üretim	8.894	9.640	11.061	11.133
İthalat	26	11	3	10
Toplam Arz	9.699	10.211	11.462	12.004
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi Kullanım	8.977	9.744	10.530	11.014
İhracat	163	70	71	80
Toplam Kullanım	9.140	9.814	10.601	11.094
Bitiş Stokları	560	397	861	910
Stok /Kullanım Oranı	6,12	4,04	8,12	8,20

Kaynak: DİE, İmalat Sanayi İstatistikleri, TEAE Hesaplamaları.

DİE kayıtlarına göre Türkiye'de salam üretimi 1997 yılında 9.640 ton iken 1998 yılında 1.421 ton artarak 11.061 ton olmuştur. Diğer kırmızı et mamüllerinde olduğu gibi salam üretiminde de artış beklenmektedir. 1998 yılında 397 ton olan salam üretiminin 482 tonluk bir artışla 861 ton olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de toplam salam arzı 1997 yılında 10.211 ton iken 1998 yılında 1.251 ton artarak 11.462 ton olmuştur. Toplam kullanım ise 1997'de 9.814 ton iken 1998 yılında 787 tonluk bir artışla 10.601 ton olmuştur. 1998 yılında 11.462 ton olan salam arzının yaklaşık 542 tonluk bir artışla 12.000 ton olacağı tahmin edilmektedir. Yine aynı şekilde 1998'de 10.601

ton olan toplam kullanımın 493 ton artarak 11.094 olacağı düşünülmektedir. Stoklarda ise 49 tonluk bir artışla 1998'de 861 ton olan stokların 910 ton olacağı beklenmektedir.

Salamın dış ticaretine baktığımızda, ithalatın 1997 yılında 11 ton iken 1998'de 8 tonluk bir azalma ile 3 tona düştüğünü ithalatta ise çok küçük bir değişiklikle 70 tondan 71 tona çıktığını görüyoruz. Salamın dış ticaretine baktığımızda hem ithalatta hemde ihracatta artış beklenmektedir. 1998'de 3 ton olan salam ithalatı 7 ton artarak 10 ton, 71 ton olan ihracatın ise 9 ton artarak 80 ton olacağı beklenmektedir.

2.7. Türkiye Pastırma Arz, Kullanım ve Ticareti

Tablo 9. Türkiye Pastırma Arz, Kullanım ve Ticareti: 1996-1999

	1996	1997	1998	1999
ARZ				
Başlangıç Stokları	67	85	96	142
Üretim a/	710	751	1.140	1.197
İthalat	17,14	0,49	0	0
Toplam Arz	794	837	1.236	1.339
KULLANIM				
Toplam Yurtiçi Kullanım	706	723	1.091	1.180
İhracat	2,47	18,26	3,15	7
Toplam Kullanım	708	741	1.094	1.187
Bitiş Stokları	85	96	142	152
Stok /Kullanım Oranı	12,06	12,95	12,94	12,81

Kaynak: DİE, İmalat Sanayi İstatistikleri, TEAE Hesaplamaları.

DİE rakamlarına göre 1997 yılında 751 ton olan pastırma üretimi 1998 yılında 389 ton artarak 1.140 ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre sürekli artış gösteren pastırma üretimi 1999 yılında da artmaya devam edecektir. 1998 yılında 1.140 ton olan pastırma üretimi 1999 yılında 57 tonluk bir artışla 1.197 ton olacağı beklenmektedir.

1997 yılında 837 ton olan toplam pastırma arzı 399 tonluk bir artışla 1.236 ton olmuştur. Yine aynı şekilde 741 ton olan toplam kullanım 353 ton artarak 1.094 ton olmuştur. Yapılan tahminlere göre 1998 yılında 1.236 ton olan toplam pastırma arzınının 103 ton artarak 1999 yılında 1.339 ton olacağı, 1998 yılında 1.094 tonolan toplam kullanımın ise 93 ton artarak 1.187 ton olacağı beklenmektedir.

Geleneksel bir et mamülü olan pastırmanın ithalatı hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Pastırma ihracatı ise 1997 yılında 18.26 ton iken azalarak 1998 yılında 3,15 ton olmuştur. Geleneksel bir ürün olan pastırmanın ithalatı yapılmamaktadır ihracatta ise bir artış beklenmektedir. 1997 yılında 3,15 ton olan ihracatın yaklaşık 4 ton artarak 7 ton civarında gerçekleşeceği öngörülmüyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hazırlanan arz talep tabloları incelendiğinde, Dünya’da büyükbaş kırmızı et üretimi, toplam arzı ve toplam kullanımı düşerken dış ticaretinin artış gösterdiği ve aynı şekilde devam edeceği tahmin edilmektedir. Dünya’da büyükbaş kırmızı et üretiminin aksine küçükbaş kırmızı et üretiminin, toplam arzının ve toplam kullanımının artacağı dış ticaretinin ise azalacağı beklenmektedir. Konuyu Türkiye açısından ele alacak olursak, hem büyükbaş, hem de küçükbaş kırmızı et üretimi, toplam arzı ve toplam kullanımında düşüş meydana gelirken, kırmızı et ithalatı tamamen durdurulmuş ve ihracat ise giderek azalma göstermiştir. Entegre et mamülleri işletmelerinin sayısının artması ile bütün et mamüllerinin üretimi, toplam arzı ve toplam kullanımı artmıştır. Bu ürünlerin ithalatında sürekli azalmalar olurken ihracatta artış meydana gelmiştir.

DİE rakamlarına göre kültür hayvan sayısının giderek artması ve karkas ağırlığının yükselmesine rağmen hayvan sayısındaki azalmalara da bağlı olarak kırmızı et üretiminde bir azalma meydana gelmektedir. Üretimdeki düşüşler kaçak hayvan girişini, kontrolsüz et ithalatını teşvik ettiği gibi, ülke hayvancılığını giderek çıkmaza sokmaktadır. Üreticiyi direkt etkileyen bu durum tüketiciye de yansımakta, tüketici fiyatları giderek yükselmekte ve Türk halkı yeterli ve dengeli beslenme için şart olan et ve et mamüllerini yeterince tüketememektedir.

Hayvancılık sektöründeki bu olumsuz gelişmeleri engellemek için öncelikle verimliliği teşvik edecek, mer’a ve otlakları muhafaza edecek, yem üretimini teşvik edecek, hayvancılığı karlı bir faaliyet haline getirecek sürekli ve yeterli politikaların oluşturulması kaçınılmazdır. Uygulanacak hayvancılık politikaları sadece büyükbaş hayvancılığı değil, küçük baş hayvancılığı da geliştirecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca bu politikaların uygulamasında bölgeler arası yapısal farklılıklar da dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

DİE, **Tarımsal Yapı ve Üretim**, (1996-1999), Ankara.

DPT, **Et ve Et Mamülleri, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 1999, Ankara.

Koç A., Bayaner A., Tan S., ve Ertürk E., **Türkiye’de Hayvansal Ürünler Tüketimi Ve Talep Projeksiyonu**, 1999, Ankara.

Yurdakul O. ve Ark., **Türkiye’de Hayvansal Ürünler Arzı ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi ve Alternatif Politika Senaryoları**, 1999, Anakra.

USDA/ERS- FAS, **Ekonomik Araştırma Servisi ve Dış Ülkeler Tarım Servisi, Zaman Serileri** (1996-1998), ABD.

Ertürk Y. E., Tan S., **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin Raporu**, 1999, Ankara.

TÜRKİYE BESİ VE SÜT HAYVANCILIĞI POLİTİKALARININ ANALİZİ

Doç.Dr. Fahri YAVUZ

Atatürk Üniversitesi

GİRİŞ

Tarım sektörü, kendine has özelliklerinden dolayı diğer sektörlerle göre kârlılık açısından bazı dezavantajlara sahiptir. Doğaya bağımlılık dolayısıyla üretimde risk ve belirsizliğin yüksek olması, tarımsal ürünler arz ve talebinin inelastik olması nedeniyle tarımsal piyasaların istikrarsız olması ve canlı materyal üretimi yapıldığından sermayenin dönüşüm hızının yavaş olması, tarımın temel dezavantajlarını oluşturmaktadır. Bu sayılan olumsuzluklardan dolayı, tüm dünya ülkelerinde tarım sektörü, diğer sektörlerle oranla daha fazla desteklenmektedir. Tarım sektörünün sürekli, istikrarlı ve yeterli seviyede desteklenmesi, o ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle tarım politikaları, ekonomisi gelişmiş ülkelerde daha etkin bir şekilde uygulanabilmekte ve dolayısıyla tarım sektörü gelişebilmektedir.

Türkiye’de bitkisel üretim başta olmak üzere, tarım sektörü önemli ölçüde desteklenmektedir. Fakat tarım politikalarının çoğu zaman amacına uygun bir şekilde uygulanamaması, süreklilik arz etmemesi ve desteklemelerin bazen yeterli seviyede olmaması, bu politikaların etkinliğini azaltmaktadır. Ayrıca, uzun dönemli yapısal politikalar yerine kısa dönemli destekleme politikalarının ön plana çıkması, tarımla ilgili problemlerin gerçek anlamda çözümünü engellemektedir. Tarım politikalarıyla ilgili bu olumsuzluklar, hayvancılık sektöründe daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Hayvancılıkla ilgili desteklemeler, bitkisel üretim sektörüyle kıyaslandığında süreklilik arz etmediği, yeterli seviyede olmadığı ve bu desteklemelerin uygulanması için yeterli altyapının bulunmadığı görülmektedir. Tüm bunların sonucu olarak, IV. Plan döneminde tarımda hayvancılık sektörünün payının artırılması amaçlanırken, aksine son 40 yılda bu sektörün payında azalma olmuştur (Yavuz ve ark., 1998).

Bugün Türkiye’deki hayvancılık sektörünün karşılaştığı önemli sorunları, bu sektörün ürettiği ürünler piyasasındaki istikrarsızlık, işletmelerin ekonomik büyüklükte olmaması, hayvan başına verimliliğin çok düşük olması, çiftçilerin örgütlenememesi ve en önemli hayvancılık girdisi olan yem bitkileri üretimindeki başarısızlıklar olarak sıralayabiliriz. Hükümetler, bu problemlerin çözümüne yönelik hayvancılık politikaları geliştirmiş ve uygulamışlardır. Uygulanan politikaları, canlı hayvan ve hayvansal ürünlere yapılan ithalat sınırlamaları, veterinerlik hizmetleri, kültür ırklarının ithalatı ve sübvans edilerek dağıtımını, suni tohumlama uygulamalarının teşvik edilmesi, ihracat teşviği ve ithal girdi sübvansiyonları, tarımsal girdi desteği, destekleme alımları ve et ve süt teşvik primleri olarak sıralayabiliriz (Yurdakul ve Ark., 1999). Uygulanan bu politikalara rağmen hayvan sayıları, tarımı gelişmiş ülkelerin çoğundan fazla olduğu halde hayvan başına verim düşüktür. Sığır mevcudunun önemli bir kısmı, koyun mevcudunun çoğu hala yerli ırklardan oluşmaktadır. Uygun olmayan bakım ve besleme şartları, üreticilerin teknik bilgi düzeylerinin ve pazarlama imkanlarının yetersizliği, ticari işletmelerin gelişmesi için yeterli sermaye birikiminin ve hayvan sağlığı hizmetlerinin istenen seviyede olmaması, hayvancılık birliklerinin ülke genelinde yaygın olmayışı gibi sorunlar hala devam etmektedir (Anon., 1995).

Bu çalışmanın amacı, bugüne kadar uygulanan hayvancılık politikalarını belirlemek, uygulamalarla ilgili problemleri ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla, uygulanan hayvancılık politikaları, yapısal, ürün, girdi, kredi ve ticaret politikaları başlıkları altında ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu politikalarla ilgili önemli hususlar özetlenerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

YAPISAL POLİTİKALAR

Kurumsallaşma

Türkiyedeki hayvancılık politikaları, sırasıyla 1952 ve 1963 yıllarında çıkarılan kanunlarla kurulan Et ve Balık Kurumu (EBK) ve Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (TSEK) vasıtasıyla kurumsallaşmıştır. Hayvancılık sektöründeki bu iki kurum, bu sektörün modernleştirilmesi, üreticilerin teşkilatlanması ve hayvansal ürünler piyasasının düzenlenmesinde önemli fonksiyonlar yüklenmişlerdir (Ayyıldız, 1992). Bu kurumlar vasıtasıyla et ve süt alımları, ucuz kredi temini ve prim ödemeleri yapılmıştır. EBK, 29 kesimhanesi, 2 et işleme tesisi ve 2 etlik piliç kesimhanesiyle piyasada % 10'luk bir paya sahip olurken, TSEK ülke genelinde 34 süt fabrikası ve 310 bin ton/yıl kapasitesiyle üretilen sütün % 5'lik, pazarlanan sütün % 25'lik payına sahip olmuştur (Anonim, 1994, Kurt, 1977).

Süt tozu ithalatında TSEK'nun monopolü kaldırılıp özel sektörün 1984 yılında ithalat yapması sağlanırken, et ithalatında ise EBK'nun monopolü 1985 yılında kaldırılarak özel sektöre izin verilmiştir. Serbest piyasa ekonomisinin kurumlarını oluşturma eğilimi çerçevesinde 1992 yılında özelleştirme kapsamına alınan EBK kısmen, TSEK ise tamamen 1995 yılında özelleştirilmiştir (Yurdakul ve ark., 1999).

Önemli bir girdi olan sanayi yemi ihtiyacını belli ölçüde karşılamak için hükümet, 1956 yılında Yem Sanayini (YEMSAN) kurarak yem piyasasına müdahale etmiş ve üretimde bulunmaya başlamıştır. Bu kamu kuruluşu, dane yemle doğrudan yemlemeye alternatif olması için sanayi yemi üretimine önderlik etmeyi ve standart kalitede ürettiği yemi uygun bir fiyatla satmayı amaçlamıştır. Toplam 26 adet yem fabrikası ile 1993 yılında yem piyasasında üretilen yemin % 17'sini üreten YEMSAN, 1995 yılında özelleştirilmiştir (Yurdakul ve ark., 1999).

Türkiye ekonomisinde 1980 yılından itibaren başlayan serbest piyasa ekonomisine geçişle ilgili düzenlemeler nedeniyle söz konusu kurumlar, üreticileri destekleyici fiyat politikalarını uygulama yerine, karlılık prensibine dayalı olarak faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır. Buna paralel olarak, ucuz kredi temini yerine piyasa şartlarında kredi temin eden bu kurumlar zarar eden işletmeler haline gelmişlerdir. Bu kurumların özelleştirilmesinden sonra özel sektör, YEMSAN'ın işlevini başarılı bir şekilde yerine getirirken, EBK ve TSEK'nun işlevini yeterince yerine getirememiştir. Halbuki hayvancılık sektöründe, üreticiye fiyat ve pazar garantisini sağlayan bir kurumsal yapının oluşturulmaması, hayvancılığın gelişmesi önündeki en önemli engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında çiftçilerin örgütlenememesi, üreticilerin fiyat ve pazar garantisi konusunda daha zayıf ve riskli duruma düşmelerine neden olmaktadır.

Islah Çalışmaları

Yerli ırkların verim düzeylerinin düşük ve seleksiyonla ıslahının uzun sürmesi nedeniyle kültür ırkları kullanılarak yerli hayvanların melezlenmesi ve saf kültür ırklarının yetiştirilmesine önem verilmiştir. Hayvan ırklarının ıslah çalışmaları, Devlet Üretim Çiftlikleri, Türkiye Şeker Fabrikaları ve Ziraat İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda başlamıştır (Ayyıldız, 1975). Bu amaçla, Siyah Alaca, İsviçre Esmeri, Simental ve Jersey

gibi saf kültür ırkları ithal edilerek hem melezlemede hem de saf olarak üretimde kullanılmıştır. İthal edilen bu hayvanların sayısı 1986-96 döneminde 265 bin baş olmuştur. (Akbulut ve Yavuz, 1998). İslah çalışmalarında damızlık hayvan ithalatı yanında yapay tohumlama faaliyetleri 1949 yılından günümüze kadar devam etmiştir. Bu çalışmalar sonucu 1960'lı yıllarda toplam sığır varlığının yaklaşık %1'ini oluşturan kültür ırkı ve melez hayvanların oranı, 1990'lı yılların sonlarında bölgeler arasında farklılık göstermekle beraber ortalama olarak %57'ye yükselmiştir (Anon., 1997).

Damızlık hayvan ithalatı, uzun yıllardan beri yapılmasına rağmen 1987 yılından itibaren hız kazanmıştır. Bu yıldan itibaren günümüze kadar ıslah çalışmaları için yapılan damızlık düve ithalatı desteklenmiştir. Bu çerçevede 1990 yılında gelişmekte öncelikli yöreler için düve başına 1 milyon, diğer bölgeler için 750 bin TL ödenmiş, 1994 ve 1996 yıllarında ithal edilen süt inekleri için değerinin % 25-30'u oranında destek sağlanmış ve bazı köy kalkınma kooperatiflerine üyelere damızlık düve ithalatında ucuz kredi temin edilmiştir. Ayrıca 1998 yılında özel sektörün damızlık boğa ve gebe düve ithalatına izin verilmiştir. Yapay tohumlama faaliyetlerine 1985 yılından itibaren özel sektör de dahil edilmiştir. Ayrıca 1996 yılında sığırlar için 400-500 bin TL suni tohumlama ödemesi ve veteriner hizmetlerinin % 25'lik kısmı için üreticiye geri ödeme yapılmıştır (Yurdakul ve ark., 1999). İslah çalışmalarıyla ilgili olarak, özellikle hayvan ithalatında önemli problemler yaşanmıştır. İthalatta yüksek verimli hayvanların seçiminde yeterli dikkatin gösterilmemesi ve ithal edilen hayvanlara uygun bakım ve besleme şartları sağlanamadığından bu hayvanların kısa zamanda elden çıkması, bu problemlerin başında gelmektedir. Nitekim yapılan bir çalışmada, kültür ırkı hayvanların ithalatının, hayvan başına et ve süt verimine doğrudan etkisi, istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır (Akbulut ve Yavuz, 1998). Halbuki yapılan diğer bir çalışmada, hayvan mevcudu içerisindeki kültür ve melez ırkların payının artırılması senaryosunun sonucu, et ve süt üretiminin artması şeklinde ortaya çıkmıştır (Yurdakul ve ark., 1999). Hayvan varlığı içinde kültür ve melez ırkların oranının artırılmasına kültür ırkı hayvan ithalatının fazla etkili olmadığı, bu iki çalışmanın sonucu olarak ifade edilebilir.

Mevzuat

Kurumsallaşma ve ıslah çalışmaları yanında, hayvancılığı ve hayvansal ürünleri çok yakından ilgilendiren mevzuat ve değişikliklerini de yapısal politikalar içinde saymak uygun olacaktır. Uzun zamandan beri çıkarılması beklenen ve mer'aların kiralanması, tahsis amacının değiştirilmesi, sınırlarının belirlenmesi, araştırma bölümlerinin kurulması, yönetim birliklerinin kuruluş, çalışma usul ve esasları, yönetim birliklerinin görevleri, yararlanma usul ve esasları ve aşırı otlatılmasının önlenmesi konularını içeren Mer'a Yönetmeliği, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Anon., 1998). Bitkisel ve hayvansal gıda ürünlerinin kalite ve standartlara uygun olarak üretimi, işlenmesi, korunması, pazarlanması ve değerlendirilmesi konularında 28 Haziran 1995 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 560 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde yapılan çeşitli düzenlemeler hâlâ yürürlüktedir (Binici, 1999). Ayrıca, 9 Haziran 1998 tarihli "Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Yönetmelik", bir yıl içinde bütün işletmelerin üretim izni alma ve gıda siciline kaydolma zorunluluğu getirmektedir.

Türkiye’deki her sahada mevzuatla ilgili en önemli problem, yapılan düzenlemelerin iyi bir şekilde uygulanamaması yani bu hususta kontrol mekanizmasının iyi çalıştırılmamasıdır. Mer’a Yönetmenliğinin yeni bir mevzuat olması nedeniyle uygulama sonuçları hakkında bir şey söylemek bu aşamada mümkün değildir. Ayrıca diğer bakanlıklar tarafından çıkarılan mevzuat, örneğin KDV oranlarının belirlenmesi, hayvancılık sektörünü etkilemektedir. Bu gibi mevzuatın çıkarılması sırasında tarımla ilgili kurumların da fikrinin alınması gerekmektedir.

Yatırım

Daha çok 1980 yılından sonra başlayan yatırım teşvik uygulamalarından hayvancılık sektörü, yeterli miktarda yararlanamamıştır. Bu teşvikler açısından tarım sektörü içerisinde hayvancılığın payı % 82-99 ile 1990’lı yıllarda yüksek olmuşsa da, tarım sektörünün toplam teşvikli yatırımlar içindeki payı bu yıllarda %1’in altında kalmıştır (Demirtaş ve Talim, 1999). Tarım Bakanlığı tarafından uygun görülen besi, süt sığırcılığı ve tavukçuluk konularında projeye dayalı yatırımların % 25-30’u bir defaya mahsus olmak üzere 7 Haziran 1986 tarihinden itibaren Kaynak Kullanımı ve Destekleme Fonundan karşılanmıştır. İstenen bazı şartları sağlayan üreticilere, Ziraat Bankası ve Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan yüksek sübvansiyonu içeren tarımsal yatırım kredileri temin edilmiştir (Atış ve Güler, 1995).

Teşvikli yatırımlarda hayvancılık sektörünün payının tarım dışı sektörlerle göre düşük olması, bu yatırımların hayvancılığın geliştirilmesine etkisini azaltmıştır. Bunun yanında yatırımların, piyasa şartları dikkate alınarak iyi bir şekilde projelenememesi, işletmelerin yeterli işletme sermayesine sahip olmaması, bürokratik işlemlerin fazlalığı ve kredilerin zamanında sağlanamaması, teşvikli yatırımların başarılı sonuçlar vermesini engellemektedir.

ÜRÜN POLİTİKALARI

Destekleme Alımları

Belirlenen bir fiyattan ilgili kurumların piyasaya girerek ürün satın almaları destekleme alımı olarak tanımlanmaktadır. Hayvancılık sektöründeki destekleme alımlarında EBK ve TSEK yegâne kurumlar olarak bilinmektedir. EBK’nun temel amacı, et kombinalarının bulunduğu yerlerde canlı hayvan alımları yapmak olmuştur. Bu kurum, canlı hayvan alımı yapmayı, fiyatlarda istikrarı sağlamayı, küçük üretici ve besicileri korumayı ve hizmeti satıcının ayağına götürmeği amaçlamıştır. Hayvan alımları, mevsim ve piyasa koşulları, iç ve dış piyasa fiyatları, yem maliyetleri ve geçmiş yıllardaki uygulamalar dikkate alınarak % 50’lik fire esasına göre yapılmıştır (Ayyıldız, 1992). Canlı hayvan destekleme alımları, 1974-79 yıllarında ve son olarak da 1989 yılında yapılmıştır (Demirtaş ve Talim, 1999). TSEK’nun temel amacı, süt fabrikalarının bulunduğu yerlerde üreticilerden sütü değer fiyattan satın almaktır. Bu kurum, sütçülük sektöründe özel sektörü teşvik etmek için ülke genelinde örnek tesisler kurmayı, satın alınan sütü işleyip pazarlamayı ve kooperatifleşmeyi teşvik etmeyi amaçlamıştır (Kurt, 1977). Destekleme alımları, bu iki kurumun özelleştirildiği 1995 yılına kadar devam etmiştir.

Destekleme alımları, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğinde uygulanan en önemli hayvancılık politikalarıdır. ABD’de destekleme alımları, doğrudan çiftçiden süt alımı yapılarak değil, işlenerek Amerikan peyniri, süt tozu ve tereyağı haline getirilen süt

ürünlerine uygulanmıştır. Belirlenen destek fiyatı, bu ürünlerin işlendiği süt işleme birimlerine garanti edilmiş ve gerektiğinde bu fiyatlardan alım yapılmıştır (Yavuz, 1994). AB'de aynı şekilde belli kalitede paketlenmiş tereyağı, yağı alınmış süt tozu, ve bazı peynir çeşitleri için müdahale fiyatı uygulanmaktadır (Atış ve Güler, 1995). Bu sektörün problemlerinin gerçek anlamda çözümü için, Türkiye'de de hayvancılık sektöründe geçmişte uygulanan destekleme alımlarının, ABD ve AB'ndekine benzer politikalar şeklinde yapılandırılarak düzenlenmesi zor da olsa gerekli görülmektedir.

Prim Ödemeleri

Prim ödemeleri, üretilen süt ve canlı hayvanların belirlenen şartlara haiz olan süt işleme ünitelerine ve kesimhanelere satılan ürün birimi başına yapılmaktadır. Bu destekleme biçimi, süt teşvik primi adıyla 13 Mayıs 1987 tarihinde, et teşvik primi olarak da 1 Mayıs 1990 tarihinde başlamıştır (Yurdakul ve Ören, 1995). Üreticilere sütlerini TSEK veya istenen şartlara uygun özel süt işleme birimlerine satmaları halinde litre başına ödenen prim, Ocak 1995'de kaldırılmış fakat Aralık 1995'de tekrar yürürlüğe konulmuştur. Böylece hem süt üretiminin artırılması hem de sütün belli şartlara sahip işleme ünitelerine yönlendirilerek standart ve kaliteli süt ürünleri üretilmesi amaçlanmıştır. Süt teşvik primi ilk uygulandığında 25-30 TL iken, 1989'da 55-70 TL, 1990'da 90-120 TL ve 1994'de 1500-2000 TL'ye yükselmiştir (Atış ve Güler, 1995). En son olarak önce 1 Aralık 1995'de 3000 TL'ya daha sonra 8 Temmuz 1998'de 5000 TL'ye çıkarılmış olan süt teşvik priminin 10000 TL'ye çıkarılması planlanmaktadır (Binici, 1999).

Et teşvik priminin üreticiyi desteklemenin yanında diğer bir amacı da karkas verimi ve et kalitesini artırmaktır. Bu politika EBK ve özellikleri kanunla belirlenen özel mezbahanelerde uygulanmıştır. Et teşvik primi, Mayıs 1990 - Ocak 1994 tarihleri arasında koyun ve sığır için kg başına 400 TL, etlik piliçlerde ise kg başına 160 TL olarak uygulanmıştır. Aracılar adına da EBK ve özel mezbahanelerde kesim yapılmış fakat prim tutarı 100 TL olarak belirlenmiştir. Ocak 1994'de teşvik primi 4000 TL'ye çıkarılmış, bunun yanısıra aracılar için kesilen hayvanlara 1000 TL ödeme yapılmış fakat bu uygulamaya Ocak 1995'te son verilmiştir (Anon., 1994).

Et ve süt teşvik primi uygulaması, süreklilik arz etmemesi yanında kg başına düşen priminin reel değeri enflasyondan dolayı hızlı bir şekilde düşmesi gibi yanlışlıklara sahiptir. Teşvik primi politikasının sürekli olmaması, bu politikanın yaygınlaşmasını engellerken, teşvik priminin reel değerini çabuk kaybetmesi, teşvik etkisini hızlı bir şekilde azaltmaktadır.

GİRDİ POLİTİKALARI

Yapılan çalışmalar, hayvancılıkta yem masraflarının toplam masraflar içinde % 60-70 oranında bir paya sahip en önemli hayvancılık girdisi olduğunu belirtmektedir. Hükümet, Ocak 1985'te üreticiler için yem sübvansiyonu başlatmış ve bu çerçevede faturalı olarak satın alınan sanayi yemleri için % 20'lik bir iade verilmiştir. Bu iade oranı 1 Mayıs 1985'de % 25'e yükseltilmiş, 1 Mayıs 1988'den 15 Ağustos 1989'a kadar kg sanayi yemi başına 40 TL ödenmiş ve bu tarihte yem sübvansiyonu uygulamasına son verilmiştir (Anon., 1994).

Özellikle kaba yem üretimini teşvik amacıyla 1996 yılında bir dizi sübvansiyon uygulaması yapılmıştır. Mısır, sorgum ve sudan otu silajı için % 30 vergi iadesi ödemesi, kültür hayvanı başına en az 10 dekar meranın kullanım dışı bırakılması durumunda tohumlama

maliyetinin % 30'u oranında ödeme yapılması, sulu ve fazla yağış alan tarım alanlarında en az 10 dekar alanın yonca üretimine tahsis edilmesi durumunda üretim maliyetinin % 30'unun ödenmesi, yem bitkileri üretiminde kullanılan makinelerin alımında % 30 destekleme ödemesi ve buğday üretimine çok elverişli olmayan alanlarda buğday üretiminden yonca üretimine geçilmesi durumunda % 50 tesis teşviği ve % 50 buğday gelir desteği başlatılmıştır (Yurdakul ve ark., 1999).

Hayvan sağlığında kullanılan ve hayvancılıkta önemli bir girdi olan hayvan ilaçları için destekleme 3 Mayıs 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çiftçilere ilaç bedellerinin fatura tutarı üzerinden % 20'lik bir geri ödeme, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu tarafından yapılmıştır. Bu uygulamaya 1992 yılında son verilmiştir (Demirtaş ve Talim, 1999).

Hayvansal yem üretimi ile ilgili politikalara rağmen, sanayi yemi üretiminde özel sektörün de piyasaya girmesiyle belli ölçüde gelişmeler olurken, kaba yem üretiminde istenen noktaya ulaşılamamıştır. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde yem bitkileri ekim alanları toplam ekilen alanın % 25-30'unu kapsarken, bu oran Türkiye'de % 3'dür (Yavuz ve ark., 1996, Anon., 1997). Özellikle kaba yem üretimini artırmayı teşvik eden politikalar daha dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır. Böyle bir teşviğin başarılı olması, büyük ölçüde hayvancılığı karlı bir üretim faaliyeti haline getirecek kalıcı politikalara bağlıdır.

KREDİ POLİTİKALARI

Hayvancılık sektörüne verilen kredilerin en önemli kısmını, Ziraat Bankası ve bu bankanın finansmanını temin ettiği Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) ve Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) sağlamıştır. Bu kredilerin açılış amaçları, hayvansal gıda talebini yeterli bir şekilde üretebilmek için hayvancılığın geliştirilmesi, hayvan varlığını ıslah ederek kültür ve melez ırkların oranının artırılması, erken kuzu ve buzağı kesimini önlemek için işletmelere gerekli finansmanın sağlanması ve yeni teknolojilerin temin edilerek modern hayvancılık işletmelerinin kurulması olarak sıralanabilir (Yurdakul ve Ören, 1995).

Ziraat Bankası 1992 ve 1993 yıllarında tarım kesimine açılan kredilerin srasıyla sadece % 10 ve % 11,4'ü hayvancılık sektörüne verilmiştir. Yine 1992 yılında Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri vasıtasıyla % 57 gibi düşük bir faiz oranı ile 120 milyar TL kredi kullandırmıştır (Yurdakul ve Ören, 1995). Tohum, gübre, yem ve alet makine gibi üretim girdilerine kısa ve orta vadeli kredi veren TKK, 1992 yılında üyelerine 461,2 bin ton yem ve 9432 damızlık hayvan dağıtmıştır. Ziraat Bankasının 1994 yılında 5 milyon TL'na kadar olan üretim kredileri ve 20 milyon TL'na kadar çıkan yatırım kredileri için % 34 olan faiz oranı, daha geniş kapsamlı krediler için % 43.5 olmuştur (Anon., 1994). Hayvancılık kredi oranları 1997 yılında % 59'a yükseltilmiş, fakat bu oran 1998 yılında 5 puan düşürülmüştür.

Hayvancılıkla ilgili bir dizi kredi politikası 1995 yılında takip edilmiştir. Bunlar, damızlık sığır alımları için düşük faizli kredi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde hayvancılığı geliştirmek için düşük faizli kredi, kasaplık ve damızlık sığır alımları için sübvansiyonlu kredi ve hayvancılığı geliştirmek için T.C. Ziraat Bankası'ndan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na aktarılan % 20 faizli bir trilyon kredidir. Ayrıca 1996 yılında yüksek verimli hayvanların yetiştirilmesi için, altyapı yatırımları, makine, alet ve işletme giderleri için T.C. Ziraat Bankasından 3 yıl ödemesiz % 20 faizli ve 10 yıl vadeli kredi uygulaması başlatılmıştır.

Tarımsal kredi kullanımında bilinen en önemli problem, kredilerin amacına uygun olarak kullanılmamasıdır. Tarımsal krediler piyasa şartlarına göre ucuz olduğundan, bu kredilerin tarım dışı alanlarda kullanımı için yoğun çabalar olmaktadır. Ayrıca alınan krediler hayvancılık faaliyetinde harcansa bile çoğu zaman etkin bir şekilde kullanılmamaktadır.

TİCARET POLİTİKALARI

Hayvancılıkla ilgili dış ticaret politikaları, ülke içindeki hayvansal üretimi koruyucu en önemli politikalar olarak görülmektedir. Bu politikaların piyasaya etkisi, ülke içinde uygulanan fiyat ve girdi sübvansiyonlarından daha fazladır. Ülke içindeki ürün fiyatlarıyla ilgili politikaların uygulanması, ancak dış ticaret politikalarıyla yani ithalatın vergilendirilmesiyle mümkün olmaktadır. Genel ticaret politikalarıyla bağlantılı olarak, hayvancılık sektöründe de 1980'lerin başına kadar korumacı olan politikalar gevşetilmiş ve et ve süt ürünleri bu yılların başında dış rekabete açılmıştır.

Ülke içindeki talep düşünülmeden 1980 sonrasında canlı hayvan ihracatının artırılmasına kaçak satışlarında eklenmesi sonucu ortaya çıkan yüksek et fiyatlarını önlemek için, 1990 yılından sonra sığır eti ithalatına gidilmiştir (Demirtaş ve Talim, 1999). Özellikle Orta Doğu ülkelerine önemli ölçüde canlı hayvan ihracatı yapan Türkiye, 1987 yılına kadar önemsiz miktarda canlı hayvan ithal etmiştir. Halbuki 1987 yılından sonra karkas ve süt verimliliğini artırmak için önemli ölçüde damızlık sığır ithalatı yapılmıştır. Damızlık hayvan ithalatındaki dış ticaret rejimi, sığıt eti, süt tozu ve kasaplık hayvanlara göre daha serbesttir. Tarife ve tarife dışı önlemler 1995 yılına kadar devam etmiş, fakat gerek Gümrük Birliği (GB) Anlaşmalarına gerekse Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) Kararlarına uygun olarak 1998 yılında tüm tarife dışı önlemler gümrük vergisine dönüştürülmüştür. Hayvan hastalıkları gerekçesiyle Ağustos 1996'da geçici olarak durdurulan sığır eti ithalatı uygulaması, hâlâ devam etmektedir (Yurdakul ve ark., 1999). Uygulanan ithalat vergileri, et ithalatını yasaklayıcı düzeydedir. Kasaplık ve damızlık sığır ithalatı için Tarım Bakanlığından izin almak gerekmektedir.

Hayvansal ürünler ihracatı 1980 yılından beri değişik şekillerde desteklenmektedir. İhracatçılara 1993 ve 1994 yıllarında uygulanan ihracat sübvansiyonlarını, koyun ve keçide canlı ağırlık üzerinden ton başına 375 dolar, tavuk etinde ton başına 700 dolar, taze şoklanmış ve dondurulmuş kırmızı et için ton başına 400 dolar ve taze şoklanmış ve dondurulmuş kültür balıklarında ton başına 375 dolar olmuştur. Bunun yanında canlı keçi ve koyun ihracatında ihracat vergisi de uygulanmış ve bu vergi 1992-1994 yıllarında hayvan başına 1 dolar olmuştur (Yurdakul ve ark., 1999).

Tüm bu uygulamalar, özellikle AB'nin yüksek ihracat sübvansiyonundan dolayı hayvansal ürünlerin yurt içine girişini önleyememiştir. Ayrıca Türkiye'de hayvansal ürünlerin üretim miktar ve kalitesinde istenen seviyeye ulaşılamaması, ihracata verilen teşvik ve avantaja rağmen iracatta meydana gelmesi beklenen artışı engellemiştir. Nitekim son yıllarda hayvansal ürünler ithalatının toplam tarımsal ürünler ithalatı içindeki payı (%24.45), hayvansal ürünleri ihracatının toplam tarımsal ihracat içindeki payından (%6.62) daha yüksek olmuştur (Orhan,1999). Yapılan bir çalışmada, sığır eti, canlı koyun, süt, buğday, arpa ve mısır tarife oranlarının 1999'dan itibaren 1996 tarife düzeyinde 2000 yılına kadar sabit tutulduğu, 1999'dan sonra tüm hayvansal ürünlerin, dane yemlerin ve yağlı tohumların tarifelerinde her yıl % 10 indirimin yapıldığı ve Türkiye'nin 2000 yılında AB'ne üye olması gibi Türkiye'nin AB ile ilgili ticaret politikası senaryoları analiz edilmiştir (Yurdakul ve ark., 1999). Ülke içinde hayvansal ürün fiyatlarının düşmesi ve

dolayısıyla et ve süt üretiminde azalmanın meydana gelmesi bu üç senaryonun ortak sonucu olarak bulunmuştur. Ayrıca fiyatların düşmesi, tüketimi dolayısıyla hayvansal ürünler ithalatını artırıcı bir etkiye sahip olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Tarımsal faaliyetin doğaya bağımlılığı, tarımsal piyasaların istikrarsız olması ve tarımda kullanılan sermayenin dönüşüm hızının yavaş olması nedeniyle tarım sektörü, diğer sektörlerle göre dezavantajlı durumdadır. Bu nedenle, tüm dünyada tarım sektörü diğer sektörlerle oranla daha fazla desteklenmektedir. Sürekli, istikrarlı ve yeterli seviyede bir tarımsal destekleme politikası, ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle yakından ilişkili olduğundan gelişmiş ülkelerde daha etkin bir şekilde uygulanabilmektedir. Türkiye’de tarım politikalarının özellikle hayvancılıkta istikrarsız olması, süreklilik arz etmemesi ve desteklemelerin bazen yetersiz olması, bu politikaların etkinliğini azaltmaktadır.

Hayvancılık sektörünün ürettiği ürünler piyasasındaki istikrarsızlık, işletmelerin ekonomik büyüklükte olmaması, hayvan başına verimliliğin çok düşük olması, çiftçilerin örgütlenememesi, yem bitkileri üretimindeki başarısızlıklar, bakım ve besleme şartlarının iyi olmaması, üreticilerin teknik bilgi düzeylerinin ve ticari işletmelerin gelişmesi için gerekli sermaye birikiminin yetersizliği ve hayvan sağlığı hizmetlerinin istenen seviyede olmaması bu sektörün önde gelen problemleri olarak öngörülebilir. Bu problemlerin çözümüne yönelik olarak uygulanan politikalar, yapısal, ürün, girdi, kredi ve ticaret politikaları başlıkları altında ele alınmıştır.

Yapısal politikalar başlığı altında kurumsallaşma, ıslah çalışmaları, mevzuat ve yatırım politikaları incelenmiştir. Hayvancılık politikaları, EBK, TSEK ve YEMSAN vasıtasıyla kurumsallaşmış ve bu sektörün modernleştirilmesi, üreticilerin teşkilatlanması ve ürün piyasasının düzenlenmesinde et ve süt alımları, ucuz kredi temini ve prim ödemeleri vasıtasıyla yönlendirici olmuşlardır. Üreticileri destekleyici politikalar yerine, karlılık prensibine dayalı olarak faaliyetlerini sürdürmeye başlayan ve piyasa şartlarında kredi temin eden bu kurumlar, zarar eden işletmeler haline gelmiş ve 1995 yılında tamamen veya kısmen özelleştirilmiştir. Islah çalışmaları, saf kültür ırklarının hem melezlemede kullanımı hem de saf olarak üretimi yanında yapay tohumlama faaliyetleri şeklinde yapılmıştır. Bu amaçla, uzun yıllardan beri devam eden ve 1987 yılından itibaren hız kazanan damızlık düve ithalatı, aynı zamanda desteklenmiştir. Bu çalışmalar sonucu son 40 yılda toplam sığır varlığı içindeki kültür ırkı ve melez hayvanların oranı, yaklaşık % 1’den % 57’ye yükselmiştir. Ayrıca 1998 yılında çıkarılan Mer’a Yönetmenliği ve 1995 ve daha sonra 1998 yılında çıkarılan gıdaların üretimi, işlenmesi, denetlenmesi ve tüketimi ile ilgili kanun hükmündeki kararnameler ve yönetmenlikler, mevzuatla ilgili yapısal politikalar olarak kabul edilebilir. Son olarak, işletme büyüklüklerini etkileyecek olan yatırım teşvik **primi ile ilgili 1980’den sonra uygulanan politikaları da yapısal politikalar içerisinde saymak** gerekmektedir.

Ürün politikalarının başında, belirlenen fiyattan ilgili kurumların piyasaya girerek destekleme alımı yapmaları gelmektedir. Hayvancılık sektöründeki destekleme alımlarında yegane kurumlardan biri olarak bilinen EBK’nun temel amacı, canlı hayvan alımı yapmak, fiyatlarda istikrarı sağlamak, küçük üretici ve besicileri korumak ve hizmeti satıcının ayağına götürmek iken, diğer kurum olan TSEK’nun temel amacı, sütçülük sektöründe özel

sektörü teşvik etmek için ülke genelinde örnek tesisler kurmak, satın alınan sütü işleyip pazarlamak ve kooperatifleşmeyi teşvik etmek olmuştur. Prim ödemeleri, 1987 yılında sütte litre başına, 1990 yılında ette kg başına teşvik primi olarak başlamıştır. Teşvik priminin temel amacı, sadece üretimi artırmak değil aynı zamanda ürün kalitesini yükseltmek olmuştur. Et teşvik primine 1995'te son verilmiş olmasına rağmen süt teşvik primi hala devam etmektedir.

Hayvancılıkta yem masraflarının payının % 60-70 olması, bu girdinin en önemli hayvancılık girdisi olduğunu göstermektedir. Üreticiler için yem sübvansiyonu 1985 yılında başlamış, bu çerçevede faturalı olarak satın alınan sanayi yemleri için % 20'lik, daha sonra kg başına 40 TL bir iade verilmiş ve 1989 yılında bu sübvansiyona son verilmiştir. Özellikle kaba yem üretimini teşvik ederek yem bitkileri ekim alanlarını artırmak amacıyla 1996 yılında bir dizi sübvansiyon uygulaması yapılmıştır. Hayvancılıkta önemli bir girdi olan hayvan ilaçlarına da 1987-92 yıllarında sübvansiyon uygulanmış ve çiftçilere ilaç bedellerinin fatura tutarı üzerinde % 20'lik bir geri ödeme yapılmıştır.

Ziraat Bankası ve bu bankanın finansmanını temin ettiği TTK ve TSK, çeşitli amaçlarla tarım sektörüne piyasa şartlarından daha ucuz olarak krediler sağlamışlardır. Damızlık sığır alımları için ucuz kredi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde hayvancılığı geliştirmek için düşük faizli kredi, kasaplık ve damızlık sığır alımları için sübvansiyonlu kredi ve hayvancılığı geliştirmek için Ziraat Bankasından Tarım ve Köyişleri Bakanlığına 2 yıllığına aktarılan % 20 faizli bir tirilyon kredi gibi hayvancılık kredi politikaları, 1995 yılında başlatılmıştır.

Ülke içinde uygulanan fiyat ve girdi sübvansiyonlarından daha etkili olduğu bilinen hayvancılık dış ticaret politikaları, ülke içindeki ürün fiyatlarıyla ilgili politikaların uygulanabilmesini sağlayan ve hayvansal üretimi koruyucu en önemli politikalar olarak görülmektedir. Genel ticaret politikalarıyla bağlantılı olarak, hayvancılık sektöründe de 1980'lerin başına kadar korumacı olan politikalar gevşetilmiştir. Tarife ve tarife dışı önlemler 1995 yılına kadar devam etmiş, fakat gerek GB anlaşmalarına gerekse DTÖ'nün kararlarına uygun olarak 1998 yılında tüm tarife dışı önlemler gümrük vergisine dönüştürülmüştür. Hayvansal ürünler ihracatı 1980 yılından beri değişik şekillerde desteklenmiş ve ihracatçılara 1993 ve 1994 yıllarında çeşitli etler ve canlı hayvanlar için ihracat teşviği uygulanmıştır.

Öneriler

1. Ülke tarımının dolayısıyla hayvancılığının kalkınması o ülkenin ekonomik gelişmişliği ile çok yakından ilgilidir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, hayvancılığın bu ülkelerin tümünde geliştiğini görmekteyiz. O halde Türkiye'deki hayvancılığın gelişmesi, ülkedeki genel ekonomik gelişmeye önemli ölçüde bağlıdır. Bu gelişmeyi sağlamak için gelişmiş ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi kurumları aynı şekilde Türkiye'de de oluşturmak gerekmektedir.

2. Hayvancılık problemlerinin çözümü, işletmelerin ekonomik birimler haline gelmesi, piyasa istikrarının sağlanması ve verimliliğin artırılması gibi yapısal değişiklikleri gerektirmektedir. Bugüne kadar hayvancılık sektöründe değişik biçim, süre ve miktarlarda çeşitli desteklemeler yapılmıştır. Fakat yapısal sorunlar çözülmeden uygulanan kısa vadeli desteklemeler, sektörün hedeflenen düzeye gelmesinde yeterli ve etkili olamamaktadır.

Yapılması gereken şey, sektörle ilgili hedefin açık bir şekilde belirlenerek yapısal ağırlıklı kısa, orta ve uzun vadeli politikaların uygulamaya konulmasıdır. En önemli yapısal sorunlardan biri olan işletme büyüklüğü nedeniyle ortaya çıkan problemlerin çözümünün en etkin yolu, üretici birliklerinin yaygınlaştırılmasıdır. AB ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde hayvancılık sektörünün gelişmiş olmasının arkasında üretici örgütleri vardır. Türkiye’de bu örgütlerin oluşmasında devlet teşvik edici bir rol almalıdır. Ayrıca tavukculuk sektöründe görülen dikey birleşme şeklindeki yapısal oluşumların, besi ve süt hayvancılığında da yaygınlaşması teşvik edilmelidir.

3. Tarım sektöründe uygulanan politikalar dikkate alındığında, hayvancılık sektörünün bitkisel üretim sektörüne göre daha az pay aldığı bilinmektedir. Buna ilave olarak hayvansal üretim politikalarının sürekli ve yeterli seviyede olmaması, bu politikaların etkinliğini azaltmaktadır. Bu nedenle, tarımsal üretim değeri içerisinde hayvansal üretim değerinin payı, son 40 yılda önemli ölçüde düşmüş ve bu düşüş hayvancılık bölgesi olarak bilinen Doğu Anadolu Bölgesinde daha fazla olmuştur. Hayvancılık sektöründeki politikaları iyileştirme çabalarıyla, bu dengesizliğin azaltılması gerekmektedir.

4. Verimliliği artırıcı ıslah çalışmalarıyla ilgili olarak, ithalatta yüksek verimli hayvanların seçiminde yeterli dikkatin gösterilmemesi ve ithal edilen hayvanlara uygun bakım ve besleme şartları sağlanamadığından bu hayvanların kısa zamanda elden çıkması gibi önemli problemler, hayvan ithalatında yaşanmıştır. Hayvan varlığı içinde kültür ve melez ırkların oranının artırılmasına kültür ırkı hayvan ithalatının fazla etkili olmadığı, yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bu nedenle verimliliği artırıcı politikalarda geçmişte yapılan yanlışlıklardan ders alınmalı ve damızlık hayvan ithalatından ziyade, ülke içinde damızlık üretime önem verilmelidir.

5. ABD ve AB’nde uygulanan en önemli hayvancılık politikası olan destekleme alımları, örneğin ABD’de doğrudan çiftçiden süt alımı yapılarak değil, işlenerek Amerikan peyniri, süt tozu ve tereyağı haline getirilen süt ürünleri alınarak uygulanmıştır. Belirlenen destek fiyatı, bu ürünlerin işlendiği süt işleme birimlerine garanti edilmiş ve gerektiğinde bu fiyatlardan alım yapılmıştır. AB’de de aynı şekilde belli kalitede paketlenmiş tereyağı, yağ alınmış süt tozu ve bazı peynir çeşitleri için müdahale fiyatı uygulanmaktadır. Hayvancılık sektörünün kalkınması için, önceki yıllarda Türkiye’de uygulanmış olan destekleme alımlarının ABD ve AB’ndekine benzer politikalar şeklinde yapılandırılması zor olmasına rağmen, gerekli görülmektedir.

6. Et ve süt teşvik primi uygulamasının süreklilik arz etmemesi yanında, kg başına düşen teşvik priminin reel değeri enflasyondan dolayı çok hızlı bir şekilde düşmesi, bu desteklemenin en önemli sorunlarıdır. Teşvik primi politikasının sürekli uygulanmaması, bu politikanın yaygınlaşmasını engellerken, teşvik priminin reel değerini çabuk kaybetmesi, teşvik etkisini hızlı bir şekilde azaltmaktadır. Bu nedenle teşvik priminin yaygınlaşması ve etkin olabilmesi için bu uygulamayı sürekli hale getirmek ve reel değerini korumak gerekmektedir.

7. Hayvansal yem üretimi ile ilgili politikalara rağmen, sanayi yemi üretiminde özel sektörün de piyasaya girmesiyle belli ölçüde gelişmeler olurken, kaba yem üretiminde istenen noktaya ulaşamamıştır. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde yem bitkileri ekim alanları toplam ekilen alanın % 25-30’unu kapsarken, bu oran Türkiye’de % 3’dür. Özellikle kaba

yem üretimini artırmayı teşvik eden politikalar daha dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır. Böyle bir teşviğin başarılı olması, büyük ölçüde hayvancılığı karlı bir üretim faaliyeti haline getirecek kalıcı politikalara bağlıdır.

8. Tarımsal kredi politikalarının uygulanmasında bilinen en önemli problem, kredilerin amacına uygun olarak kullanılmamasıdır. Tarımsal krediler piyasa şartlarına göre ucuz olduğundan, bu kredilerin tarım dışı alanlarda kullanımı için yoğun çabalar olmaktadır. Ayrıca alınan kredilerden, hayvancılıkta kullanılsa bile çoğu zaman yapısal bozukluklardan dolayı etkin bir şekilde faydalanılamamaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı tarımsal kredilerin verilmesinde ve kullanımında etkin bir kontrol mekanizmasının kurulması gerekmektedir.

9. Özellikle Avrupa Birliğinin yüksek ihracat sübvansiyonundan dolayı hayvansal ürünlerin yurt içine girişini, uygulanan ticaret politikaları önleyememiştir. Bunun sonucu olarak, son yıllarda hayvansal ürünler ithalatının tarımsal ürünler ithalatı içindeki payı, hayvansal ürünler ihracatının tarımsal ihracat içindeki payından daha yüksek olmuştur. Nitekim yapılan bir çalışma, AB ile ilişkiler dolayısıyla ticaretin libelleştirilmesinin, ülke içinde hayvansal ürün fiyatlarının düşmesi ve dolayısıyla et ve süt üretiminde azalmaya ve ayrıca tüketimin dolayısıyla hayvansal ürünler ithalatının artmasına neden olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle uluslararası rekabete karşı güçlü bir yapıya sahip hayvancılık sektörünün oluşturulması, bu sektörle ilgili politikaların önceliği olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Akbulut, Ömer, Fahri Yavuz, Türkiye Sığırcılık Sektöründe İslah Çalışmaları ve Destekleme Politikalarının Etkileri Üzerine Bir Çalışma, II. Ulusal Zootečni Bilim Kongresi, 22-35 Eylül 1998, Bursa.
2. Anon., 1994, *Ülke Tarım Politikaları ve Ticareti: Ülke Raporu Türkiye*, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Ankara.
3. Anon., 1995, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), 25 Temmuz 1995 Tarih ve 22554 Sayılı Resmi Gazete, DPT, Ankara.
4. Anon., 1997, *Tarımsal Yapı: Üretim, Fiyat, Değer*, DİE, Ankara.
5. Anon., 1998, Mer'a Yönetmenliği, 31 Temmuz 1998 Tarih ve 23419 Sayılı Resmi Gazete, Ankara.
6. Atış, Ela, Sevtap Güler, Türkiye ve AB'de Süt ve Ürünlerinde Uygulanan Koruma Politikalarının Genel Olarak İncelenmesi, *Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu*, 27-29 Eylül 1995, İzmir.
7. Ayyıldız, Tayyar, *Doğu Anadolu'da Hayvancılık ve Sorunları*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 123, 1975, Erzurum.
8. Ayyıldız, Tayyar, *Tarım Politikası: Genel Politikalar ve Türkiye'deki Durum*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 286, 1992, Erzurum.
9. Binici, Günnur, *Süt ve Süt Ürünleri Sanayii*, İzmir Ticaret Odası Yayını No: 65, 1999, İzmir

10. Demirtaş, Nevin, Metin Talim, *Türkiye’de Et ve Et Ürünleri Sanayiinde Gelişmeler: AB ile Uyumda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar*, İzmir Ticaret Odası Yayını No: 64, 1999, İzmir.
11. Kurt, Ahmet, *Süt Teknolojisine Giriş*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 230, 1977, Erzurum.
12. Orhan, Osman Z., *Türkiye’de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyatları Politikası*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-62, 1999, İstanbul.
13. Yavuz, Fahri, Avni Birinci, Kenan Peker, Doğu Anadolu Tarımının Ekonomik Yapısındaki Değişim, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Doğu Anadolu Tarım Kongresi*, 14-18 Eylül 1998, Erzurum.
14. Yavuz, Fahri, *An Analysis of Regional Structural Change in the U.S. Dairy Industry*, Doktora Tezi, The Ohio State University, 1994, U.S.A.
15. Yavuz, Fahri, Cahit Karagölge, Kenan Peker, Kuzedoğu Anadolu Bölgesinde Tarla Bitkilerine Alternatif Yem Bitkileri Üretimiminin Ekonomik Analizi, *Türkiye III. Çayır-Mer’a ve Yem Bitkileri Kongresi*, 1-19 Haziran 1996, Erzurum.
16. Yurdakul, Oğuz, Darnell Smith, Ali Koç, Frank Fuller, Haydar Şengül, Şinasi Akdemir, Necat Ören, Şafak Aksoy, Fahri Yavuz, Gamze Saner, Özdeş Akbay, İsmet Yalçın, *Türkiye’de Hayvansal Ürünler Arzı ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi, ve Alternatif Politika Senaryoları*, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, 1999, Ankara.
17. Yurdakul, Oğuz, M. Necat Ören, Türkiye Hayvancılığına Uygulanan Ekonomi Politikaları, *Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu*, 27-29 Eylül 1995, İzmir.

TÜRKİYE’DE HAYVANSAL ÜRÜNLER TÜKETİMİ VE TALEP PROJEKSİYONU

Ali KOÇ Ahmet BAYANER Sibel TAN Yakup Erdal ERTÜRK

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü

1. GİRİŞ

Türkiye’de kişi başına hayvansal ürünler tüketiminde ulaşılan seviye gelişmiş batı ülkelerinin ulaştığı seviyenin çok altındadır. Ülkemizde kişi başına tüketilen günlük kalorinin büyük bir miktarı (% 85) bitkisel kalordır. Nitekim, Türkiye’de kişi başına tahıl tüketimi İtalya’da kişi başına tahıl tüketiminin yaklaşık iki katı iken, hayvansal ürün tüketimi (et, süt ve yumurta) İtalya’da kişi başına tüketilen miktarın yaklaşık yarısı kadardır. Her iki ülkede ise meyve ve sebze tüketimi birbirine çok yakındır (McClatchy, 1997). Bu karşılaştırma, Türkiye’de kişi başına reel gelir arttığı zaman, Türkiye’nin gelecekteki beslenme kalıbı ve gıda talep eğiliminin ne yönde olacağını göstermektedir. Çizelge 1’de Türkiye ve diğer bazı ülkelerde kişi başına et tüketimleri verilmiştir. Çizelge 1’de verilen tüketim değerleri kişi başına ortalama değerlerdir. Türkiye’de fakirlik sınırı altında yaşayan veya gelir yetersizliğinden dolayı hiç et tüketemeyen hanelerin oranı da oldukça fazladır. Koç ve Oğuz (1997) ve Koç ve ark., (1997) yaptıkları et tüketim çalışmalarında Konya ve Adana’da hiç et tüketmeyen hanelerin yüksek oranlarda olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan bu çalışmalarda Konya’da sığır, koyun ve tavuk eti tüketmeyen hane oranı sırasıyla %10, %44 ve %11 olarak belirlenmiştir. Adana’da ise sığır, koyun ve tavuk eti tüketmeyen hane oranı sırasıyla % 45, % 8 ve % 8 olarak bulunmuştur. Yapılan araştırmalar et mamüllerini tüketmeyen hane oranının çok daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Et tüketmeyenlerin büyük oranda düşük gelir gruplarında yer alması, gelir yetersizliğinin et tüketimi üzerinde çok önemli faktör olduğunu göstermektedir. Konya ve Adana’da yapılan et tüketim çalışmalarında en yüksek % 20’lik gelir grubundaki hane başına et tüketim miktarının en düşük % 20’lik gelir grubundaki et tüketim miktarında yaklaşık üç kat daha yüksek olduğu hesaplanmıştır. DİE “1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketi” sonuçları da gelir grupları arasında önemli tüketim farklılıkları olduğunu ve et tüketiminin gelir düzeyi ile birlikte artacağını göstermektedir. Bu bulgular kişi başına reel gelir aynı kalsa bile gelir dağılımındaki iyileşmenin et talebini önemli miktarda artıracığına da işaret etmektedir.

Türkiye 1980’li yılların başlarından itibaren broiler üretiminde önemli artışlar sağlamış ve et talebi broiler fiyatlarındaki reel azalma ve kırmızı et fiyatlarındaki reel yükselme ile dengelenmeye çalışmıştır. Nitekim kişi başına tavuk eti tüketimi 1979-1981 döneminde yıllık ortalama 1.7 kg iken 1996-1998 döneminde yıllık ortalama 9 kg’a yükselmiştir. Karşılaştırılan iki dönem arasında kişi başına yıllık tavuk eti tüketimi 5.3 katı kadar yükselirken, tavuk eti reel fiyatlarındaki azalma %32 olarak gerçekleşmiştir. Temel alınan dönemde, tavuk etine rakip olan sığır ve koyun eti reel fiyatlarında ise sırasıyla %13 ve %11’lik artış olmuştur. Türkiye’de kırmızı et tüketimi 1979-1981 döneminde yıllık ortalama 12.4 kg iken (6.6 kg sığır ve 5.8 kg koyun) 1996-1998 döneminde yıllık ortalama 11.9 kg’a gerilemiştir (7.9 kg sığır ve 4 kg koyun). Aynı dönemde yumurta tüketiminde 2 kat (yaklaşık 5 kg’dan 10 kg’a) artış ve yumurta reel fiyatlarında %31’lik bir düşüş olmuştur. Süt tüketiminde ise çok küçük bir artış ve süt reel fiyatlarında %27’lik bir artış

olmuştur. Verilen bu rakamlar kişi başına gelir artışının süt talebi üzerine etkisini süt reel fiyatlarındaki artışın engellemiş olduğunu göstermektedir.

Yukarıda özet olarak verilen bilgiler Türkiye’de hayvasal ürünlerin talebinin özellikle gelir artışı ve reel fiyatlarda sağlanacak azalma ile birlikte hızlı bir artış göstereceğini göstermektedir. Türkiye’nin makro ekonomik göstergeleri için yerli ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan projeksiyonlar kişi başına reel gelirin son on yıllık trend büyümesi seviyesinde artmaya devam edeceğini göstermektedir. Son yıllarda gelir dağılımında iyileşme yapılması için toplumsal bir görüş birliği oluşmaya başlamıştır. Çünkü gelir dağılımındaki bozukluğun sosyal sorunların önemli nedenlerinden biri olduğunu gerçeği kabul edilmiştir. Kişi başına reel gelir artışı, gelir dağılımındaki iyileşme beklentisi, kırmızı et için uygulanan ithalat yasağının kaldırılması ve yürürlükte olan tarife düzeyinin düşürülmesi yurt içi et talebini önemli miktarda artırabilecek önemli değişkenler olarak gözükmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de hayvansal ürün tüketimi ile ilgili detaylı bilgiler sunmak, hayvansal ürünler talep yapısını ortaya koymak ve hayvansal ürünlerin gelecek on yıllık talep projeksiyonlarını vermektir. Çalışmanın ikinci bölümünde hayvansal ürünlerin tüketim miktarları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise hayvansal ürün projeksiyonları için kullanılan yöntem, kullanılan gelir ve fiyat-talep esneklikleri, nüfus ve gelir artışı ile ilgili kabuller verilmiştir. Dördüncü bölümde gelecek on yıllık dönem için hayvansal ürünlerin tüketim projeksiyonları sunulmuştur. Son bölümde ise çalışmadan elde edilen önemli bulgular ve öneriler verilmiştir.

1. Türkiye Hanehalkı Hayvansal Ürün Tüketimi

Çizelge 3’de verilen değerler kişi başına reel gelir artığında hayvansal ürün tüketiminin de yükseleceğini göstermektedir. Kentsel ve kırsal kesimdeki tüketim farkları, diğer talep kaydırıcılar sabit iken kent nüfusundaki artışın hayvansal ürünlerden sığır ve tavuk etinin pazar talep eğrisini sağa kaydıracağını, buna karşın koyun eti, süt, peynir, tereyağı, yoğurt ve yumurtanın pazar talep eğrisini sola kaydıracağını göstermektedir. Ancak kentsel kesimde hayvansal ürünlerin dolaylı tüketimlerinin (örneğin: pasta tüketimi yoluyla tüketilen yumurta) kırsal kesimden yüksek olması kentsel nüfus artışından dolayı bazı hayvansal ürünlerin pazar talep eğrisinin sola kaymasını engelleyecek bir faktördür.

Çizelge 3’den görüldüğü gibi hem kırsal ve hemde kentsel kesimde düşük gelir gruplarında toplam harcamalar içinde gıda harcamaları çok önemli bir paya sahiptir. Bu durum, Türkiye’de gıda fiyatlarını etkileyecek tarım ve ekonomi politikalarının toplumun büyük bir kesimini çok yakından ilgilendireceğini göstermektedir.

Aşağıda Çizelge 4’den Çizelge 8’e kadar, seçilmiş il merkezlerinde, gelir gruplarına göre hanehalkı düzeyinde kişi başına yıllık hayvansal ürün tüketimleri verilmiştir. Çizelgelerde 19 seçilmiş il merkezinde ve beş gelir grubunda verilen tüketim rakamları incelendiğinde genel olarak yüksek gelir gruplarında kişi başına hayvansal ürünlerin tüketimi düşük gelir gruplarına göre oldukça daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum büyük olasılıkla kent merkezlerinde (özellikle metropol kentlerde) gelir grupları arasında gelir dağılımı farkının çok daha yüksek olmasından ve ayrıca kent merkezlerinde zorunlu harcamaların (ulaşım vb) çok daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Gelir grupları arasında tüketim farklarının çok yüksek olması gelir dağılımını iyileştirici politikaların hayvansal ürün

talebini artıracığını göstermektedir. Seçilmiş iller düzeyinde hayvansal ürün tüketim rakamları incelendiğinde, tüketimin sadece gelir gruplarında değil bir ilden diğerine de önemli farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu durum özellikle sığır ve koyun eti tüketiminde çok açık görülmektedir. Bu örnek tüketim üzerinde kültürel faktörlerin ve alışkanlıkların etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Çizelge 9 ve 10'da kırsal, kentsel, seçilmiş il merkezleri ve Türkiye ortalaması olarak nüfus, nüfusun yaş dağılımı ve hane genişlikleri verilmiştir. Çizelge 10'dan görüldüğü gibi seçilmiş il merkezleri, kırsal kesim, kentsel kesim ve Türkiye ortalaması olarak düşük gelir gruplarından yüksek gelir gruplarına geçildiğinde, gelir gruplarında hane genişliği de artmaktadır. Kırsal kesimde, her gelir grubunda ve ortalama olarak, hane genişliği kentsel kesimden daha yüksektir.

Çizelge 1. Türkiye ve Diğer Bazı Ülkelerde Kişi Başına Yıllık Et Tüketimi

	1996	1997	1998
Türkiye	(Kg, Karkas)		
Sığır	8.7	7.6	7.5
Koyun	4.1	3.9	4.0
Tavuk	8.8	9.1	9.2
Toplam	21.6	19.8	20.7
Arjantin			
Beef	60.1	60.1	57.2
Avustralya			
Sığır	36.6	39.6	39.1
Tavuk	26.6	27.2	27.4
Koyun	16.2	17.9	18.2
Toplam	97.5	102.7	103.1
Brezilya			
Sığır	28.2	36.4	35.1
Tavuk	21.4	22.9	23.9
Toplam		68.3	68.2
Avrupa Birliği			
Sığır	17.6	19.0	19.2
Tavuk	20.0	13.8	14.1
Koyun		3.6	3.6
Toplam	77.7	77.6	78.9
Japonya			
Sığır	11.4	7.9	7.9
Tavuk	14.2	10.9	11.0
Toplam	42.4	30.3	30.7
Güney Kore			
Sığır	9.5	10.4	10.9
Tavuk	10.1	11.3	11.8
Toplam	38.6	40.8	42.0
Yeni Zelanda			
Sığır		33.0	33.5
Tavuk		26.0	26.6
Koyun		26.8	29.0
Toplam		103.9	105.4
ABD			
Sığır	44.8	43.3	43.3
Tavuk	36.9	37.9	39.9
Toplam	110.4	109.7	113.5

Kaynak: FAPRI 1998 World Agricultural Outlook, Iowa State University and University of Missouri-Columbia, Staff Report 2-98, January 1998. Not: Türkiye verileri TKB'dan alınmıştır.

Çizelge 2. Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başına Yıllık Süt ve Ürünleri Tüketimi (Kg)

		1996	1997	1998
Türkiye				
Toplam	Süt	103.5	98.3	96.8
Eşdeğeri				
Arjantin				
Sıvı Süt			61.1	61.4
Tereyağı			1.3	1.3
Peynir			10.8	10.8
Yağsız Süt			0.5	0.5
Süt Tozu			2.9	3.0
Avusturalya				
Sıvı Süt			106.8	108.4
Tereyağı			3.3	3.2
Peynir			10.2	10.3
Yağsız Süt			2.5	2.2
Süt Tozu			1.2	1.2
Avrupa Birliği				
Sıvı Süt			95.3	95.0
Tereyağı			4.6	4.5
Peynir			14.9	15.2
Yağsız Süt			2.4	2.4
Süt Tozu			1.1	1.1
Japonya				
Sıvı Süt			40.9	40.9
Tereyağı			0.7	0.7
Peynir			1.6	1.7
Yağsız Süt			2.2	2.2
Rusya				
Sıvı Süt			94.7	94.4
Tereyağı			3.5	3.5
Peynir			2.3	2.6
Yağsız Süt			1.3	1.3
ABD				
Toplam	Sıvı Süt		95.3	95.3
Süt				
a) Tam Yağlı			33.6	32.7
b) Yağı			61.7	62.6
Azaltılmış				
Tereyağı			1.9	1.9
Peynir			12.8	13.0
Yağsız Süt			1.5	1.5

Kaynak: FAPRI 1998 World Agricultural Outlook, Iowa State University and University of Missouri-Columbia, Staff Report 2-98, January 1998. Not: Türkiye verileri TKB'dan alınmıştır.

Çizelge 3. Gelir Gruplarında Hanehalkı Hayvansal Ürün Tüketimi

	Gelir Grupları					Ort.
	1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Kent	(Kişi Başına Kg/Yıl)					
Sığır Eti	2,75	4,20	5,28	7,07	10,18	5,90
Koyun Eti	3,05	3,97	3,93	3,96	4,98	3,98
Tavuk	2,06	2,88	3,81	4,65	5,77	3,84
Sakatat	0,43	0,56	0,50	0,72	0,84	0,61
Mamül	0,16	0,30	0,39	0,62	1,02	0,50
Balık	2,00	2,45	2,77	3,16	3,85	2,84
Süt	19,13	21,72	27,94	30,90	33,56	26,65
Yoğurt	10,92	12,29	11,32	11,84	11,90	11,65
Peynir	5,11	8,40	7,20	7,96	9,69	7,67
Tereyağı	0,51	0,78	0,82	1,24	1,33	0,94
Yumurta	5,03	4,95	5,33	5,39	6,11	5,36
Diğer Süt Ürünleri	0,40	0,23	0,06	0,82	0,75	0,45
Harcama Payı (%)	45,42	40,68	36,13	31,82	21,89	30,70
(1)						
Harcama Payı (%)	24,91	27,45	28,36	30,57	32,91	29,62
(2)						
Kır						
Sığır Eti	2,57	2,24	3,39	4,52	5,98	3,74
Koyun Eti	4,17	3,61	3,65	4,65	6,06	4,43
Tavuk	1,17	1,26	1,74	2,47	3,10	1,95
Sakatat	0,15	0,21	0,29	0,30	0,41	0,27
Mamül	0,13	0,21	0,292	0,45	0,54	0,33
Balık	1,51	1,80	2,40	2,23	2,62	2,11
Süt	25,36	27,83	33,55	29,72	32,41	29,78
Yoğurt	18,67	20,59	21,76	20,90	21,72	20,73
Peynir	7,63	7,63	8,24	8,76	9,55	8,36
Tereyağı	1,84	2,09	2,63	2,23	2,29	2,22
Yumurta	6,01	6,87	7,82	8,08	7,41	7,24
Diğer Süt Ürünleri	0,24	0,38	0,11	1,32	3,06	1,02
Harcama Payı (%)	56,25	52,43	51,31	46,60	35,79	45,28
(1)						
Harcama Payı (%)	25,11	24,99	26,60	28,36	29,29	27,32
(2)						
Türkiye						
Sığır Eti	2,37	3,11	4,52	5,57	8,87	4,89
Koyun Eti	3,60	3,63	3,92	4,38	5,48	4,20
Tavuk	1,45	2,05	2,75	3,68	4,84	2,95
Sakatat	0,26	0,35	0,46	0,48	0,71	0,45
Mamül	0,14	0,24	0,39	0,49	0,84	0,42
Balık	1,69	2,17	2,53	2,74	3,40	2,50
Süt	22,52	25,84	28,76	30,23	33,57	28,18

Yoğurt	15,63	16,66	16,47	15,84	15,15	15,95
Peynir	6,36	7,89	7,51	8,39	9,54	7,94
Tereyağı	1,33	1,54	1,59	1,59	1,68	1,54
Yumurta	5,26	5,76	6,33	7,24	7,16	6,35
Diğer Süt Ürünleri	0,32	0,55	0,10	1,58	1,38	0,78
Harcama Payı (%)	50,84	47,08	42,39	36,69	25,52	35,62
(1)						
Harcama Payı (%)	24,85	26,08	27,78	29,17	31,86	28,64
(2)						

Not: Harcama Payı (1) toplam harcama içerisinde gıda harcamalarının payını ve Harcama Payı (2) gıda harcaması içerisinde hayvansal ürünler harcamasını göstermektedir.

Çizelge 4. Seçilmiş İller ve Gelir Gruplarında Et Tüketimi (Kişi Başına Kg / Yıl)

Seçilmiş İller	Gelir Grupları														
	1. %20			2.%20			3.%20			4.%20			5.%20		
	Sığır	Koyun	Tavuk	Sığır	Koyun	Tavuk	Sığır	Koyun	Tavuk	Sığır	Koyun	Tavuk	Sığır	Koyun	Tavuk
Bursa	3,22	1,44	2,44	4,60	3,11	2,12	4,13	4,54	3,75	5,55	3,63	3,96	7,87	4,35	4,12
Kocaeli	4,61	0,86	2,37	6,83	0,51	3,01	8,18	0,77	3,18	8,99	2,16	4,46	12,59	2,15	5,29
İstanbul	5,79	0,91	3,12	6,37	1,72	4,40	7,08	1,32	6,08	10,52	2,71	5,11	9,65	3,21	5,16
Denizli	1,43	4,51	2,03	1,44	4,53	2,65	2,71	6,51	2,66	3,26	7,05	2,98	7,23	11,43	4,98
İzmir	3,53	1,49	3,77	5,19	2,90	4,06	5,21	2,58	4,58	6,63	2,47	5,40	9,71	5,00	6,56
Adana	0,47	4,19	2,54	0,20	7,22	3,71	0,26	8,51	3,35	1,07	9,50	5,70	1,04	13,44	6,52
Antalya	1,70	3,37	2,67	2,95	6,76	3,15	4,21	3,43	4,70	6,38	4,34	5,72	6,39	4,61	6,88
İçel	0,70	4,16	2,28	0,73	5,07	2,30	1,73	6,25	3,97	2,48	8,64	4,34	2,63	11,18	5,92
Ankara	6,62	0,67	3,25	5,15	1,44	4,60	6,22	2,25	4,79	10,31	2,49	5,98	11,97	2,83	7,56
Eskişehir	4,45	3,41	2,53	4,50	3,39	2,53	6,44	4,13	2,50	7,06	3,09	3,13	10,38	4,45	3,19
Kayseri	4,99	0,76	1,17	4,35	1,33	1,96	6,62	3,37	1,92	8,76	3,08	2,91	11,01	3,99	3,73
Konya	6,50	3,12	1,18	6,03	2,76	1,17	5,54	3,16	2,18	5,34	3,97	2,26	6,95	4,56	3,96
Samsun	4,47	0,54	1,59	5,55	1,07	2,47	7,53	0,68	2,76	9,97	1,44	3,55	12,61	3,07	4,82
Erzurum	7,87	0,49	1,39	11,06	0,71	2,15	11,36	1,33	2,72	13,95	1,06	2,54	23,03	1,25	4,10
Malatya	2,52	3,54	0,95	2,92	4,11	1,05	3,64	5,31	1,31	5,58	4,51	1,38	5,20	8,40	3,20
Diyarbakır	0,23	5,27	2,54	0,42	6,72	3,57	0,79	9,00	3,30	0,74	8,62	3,99	1,86	12,45	6,09
G.Antep	0,04	5,17	0,63	0,05	8,07	1,24	0,00	8,50	1,74	0,07	8,57	1,86	0,16	13,63	3,09
Trabzon	5,49	0,68	0,97	7,93	1,32	0,94	8,89	1,43	1,23	9,82	1,49	1,64	13,37	0,44	2,48
Zonguldak	6,11	0,14	3,20	9,39	0,00	3,07	8,10	0,12	3,01	11,22	0,36	3,65	11,93	0,78	3,87
Ortalama	4,57	1,71	2,77	4,94	2,78	3,65	5,59	2,98	4,59	8,02	3,67	4,73	8,86	4,80	5,41

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 5. Seçilmiş İller ve Gelir Gruplarında Sakatat, Et Mamülleri ve Balık Tüketimi (Kişi Başına Kg / Yıl)

	Gelir Grupları														
	1. %20			2.%20			3.%20			4.%20			5.%20		
	Sakatat	Ürünler	Balık	Sakatat	Ürünler	Balık	Sakatat	Ürünler	Balık	Sakatat	Ürünler	Balık	Sakatat	Ürünler	Balık
Bursa	0,76	0,19	3,40	1,05	0,44	3,29	0,91	0,62	3,98	0,65	1,11	4,44	0,96	1,44	3,96
Kocaeli	0,37	0,29	2,42	0,69	0,50	2,74	0,46	0,62	3,69	0,71	0,95	3,52	0,68	1,35	3,49
İstanbul	0,40	0,44	2,02	0,50	0,43	3,00	0,50	0,71	3,32	0,75	1,21	2,83	0,75	1,30	3,50
Denizli	0,24	0,21	1,63	0,23	0,22	2,24	0,52	0,38	2,09	0,35	0,44	1,83	0,30	0,51	2,12
İzmir	0,45	0,31	2,26	2,23	0,55	3,13	1,32	0,63	2,50	1,11	0,68	3,71	1,33	1,10	3,96
Adana	1,02	0,19	1,59	1,51	0,33	2,18	1,37	0,42	2,44	1,28	0,60	2,15	1,20	1,11	2,36
Antalya	0,64	0,08	1,82	0,42	0,32	1,97	0,26	0,38	2,68	0,58	0,73	3,01	0,70	0,87	3,19
İçel	0,51	0,26	0,85	0,27	0,30	1,61	0,77	0,32	1,73	1,13	0,43	1,27	0,35	1,17	1,93
Ankara	0,76	0,47	2,01	0,59	0,67	1,97	0,56	0,80	2,12	1,53	0,97	2,54	0,55	2,15	3,48
Eskişehir	0,41	0,41	1,62	0,57	0,65	1,94	0,35	0,68	2,03	0,52	1,02	2,29	1,19	1,52	1,98
Kayseri	1,29	0,44	0,89	0,81	0,49	1,45	0,48	0,73	1,41	0,74	1,00	1,31	0,45	1,37	1,31
Konya	0,43	0,18	0,93	0,22	0,40	1,92	0,46	0,39	2,41	0,29	1,18	2,18	0,63	0,87	1,94
Samsun	0,26	0,08	3,86	1,19	0,19	5,04	0,60	0,20	5,81	0,46	0,43	5,29	0,69	0,87	6,11
Erzurum	0,58	0,25	0,59	0,90	0,18	0,75	0,97	0,21	1,94	1,35	0,34	1,62	2,56	0,87	1,87
Malatya	0,86	0,05	1,01	1,12	0,22	0,97	0,25	0,41	0,83	0,65	0,31	1,36	0,99	0,65	1,79
Diyarbakır	0,80	0,08	2,96	1,39	0,06	2,80	1,64	0,04	2,91	0,76	0,04	3,40	1,01	0,10	2,53
G.Antep	0,04	0,05	0,72	0,09	0,08	0,92	0,37	0,10	1,05	0,21	0,04	0,90	0,31	0,37	1,40
Trabzon	0,19	0,09	8,10	0,49	0,06	10,39	0,46	0,09	8,43	0,49	0,09	11,47	0,36	0,42	9,95
Zonguldak	0,30	0,46	3,81	0,68	0,58	4,24	0,20	0,47	5,50	0,39	0,69	5,14	0,46	1,01	5,53
Ortalama	0,54	0,34	2,01	0,79	0,44	2,62	0,68	0,60	2,84	0,88	0,91	2,83	0,81	1,27	3,29

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 6. Seçilmiş İller ve Gelir Gruplarında Süt ve Mamülleri Tüketimi (Kişi Başına Kg / Yıl)

Seçilmiş İller	Gelir Grupları														
	1.%20			2.%20			3.%20			4.%20			5.%20		
	Süt	Yoğurt	Peynir	Süt	Yoğurt	Peynir	Süt	Yoğurt	Peynir	Süt	Yoğurt	Peynir	Süt	Yoğurt	Peynir
Bursa	26,89	3,41	4,69	30,93	5,23	5,04	32,79	4,92	6,48	35,77	6,31	7,12	41,15	6,90	8,15
Kocaeli	21,59	6,13	5,49	30,30	6,83	6,39	31,29	9,38	6,95	35,14	8,35	8,57	40,75	10,84	9,11
İstanbul	23,11	11,18	6,11	27,75	11,57	8,57	28,10	13,75	8,12	31,97	11,61	9,30	23,97	9,07	8,50
Denizli	23,22	9,09	5,74	21,50	9,29	5,73	20,37	11,66	7,89	17,95	10,31	7,36	28,69	13,50	9,46
İzmir	23,67	8,57	6,29	31,48	9,82	7,33	24,18	9,98	7,28	32,24	8,64	8,99	35,64	13,34	8,39
Adana	23,73	5,71	5,71	31,98	7,68	6,69	31,84	8,46	8,00	32,36	7,80	9,01	37,78	8,85	9,87
Antalya	30,88	2,23	6,40	28,16	3,50	5,20	31,99	4,96	6,10	38,03	3,83	6,66	37,56	6,25	8,43
İçel	16,01	12,84	3,87	17,30	15,15	5,04	19,66	14,47	6,46	28,30	12,93	8,77	32,39	15,43	9,09
Ankara	24,44	4,39	4,82	32,64	5,11	6,35	30,79	5,21	7,19	34,91	8,36	9,08	46,26	10,90	8,66
Eskişehir	33,77	6,79	5,61	35,33	6,95	5,81	34,29	8,00	5,24	45,47	4,92	6,35	50,28	6,83	7,09
Kayseri	20,94	9,73	5,36	20,82	11,88	4,78	25,00	11,84	4,87	30,61	12,43	6,94	36,53	13,27	4,22
Konya	15,29	4,75	4,60	13,43	6,84	6,73	15,84	6,76	5,58	21,26	7,06	9,70	29,77	6,17	6,73
Samsun	19,19	18,19	5,78	22,67	20,98	5,57	20,15	17,29	7,20	28,30	13,40	9,24	35,28	12,84	8,68
Erzurum	14,21	4,60	9,05	19,86	4,89	6,64	24,65	6,13	7,25	27,50	5,27	9,77	30,03	5,64	10,45
Malatya	19,80	27,67	8,63	25,07	29,18	6,29	21,12	31,47	7,49	34,45	28,08	7,40	31,57	28,66	9,23
Diyarbakır	6,53	16,19	2,85	8,25	18,30	3,26	8,14	18,66	4,51	8,64	21,35	4,87	12,02	25,15	5,27
G.Antep	9,65	14,80	4,14	8,53	17,14	4,57	10,46	20,66	5,06	12,31	21,02	5,69	17,12	28,27	5,14
Trabzon	22,65	10,39	5,54	22,67	9,48	7,66	28,56	11,09	9,02	25,56	9,63	8,13	28,95	10,62	10,04
Zonguldak	26,03	9,29	6,83	25,69	10,42	6,98	25,59	9,06	6,61	25,04	9,05	7,90	34,44	11,28	8,85
Ortalama	22,44	9,13	5,62	27,10	10,20	7,02	26,70	11,39	7,28	31,07	10,69	8,62	30,85	10,93	8,29

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 7. Seçilmiş İller ve Gelir Gruplarında Süt, Süt Mamülleri ve Yumurta Tüketimi (Kişi Başına Kg / Yıl)

Seçilmiş İller	Gelir Grupları														
	1. %20			2.%20			3.%20			4.%20			5.%20		
	Tereyağı	Diğer Süt	Yumurta	Tereyağı	Diğer Süt	Yumurta	Tereyağı	Diğer Süt	Yumurta	Tereyağı	Diğer Süt	Yumurta	Tereyağı	Diğer Süt	Yumurta
Bursa	0,46	0,04	6,76	0,69	0,04	8,24	1,10	0,04	8,36	1,27	0,09	8,19	1,77	0,15	7,85
Kocaeli	0,28	0,19	7,34	0,85	0,15	7,79	0,94	0,12	8,15	1,39	0,08	8,61	1,40	0,15	9,14
İstanbul	0,64	0,08	8,72	1,21	0,09	9,24	1,09	0,22	9,13	1,25	0,12	7,85	0,70	0,21	5,53
Denizli	0,87	0,01	7,37	0,49	0,09	7,50	1,00	0,18	9,17	1,34	0,24	8,59	2,39	0,21	9,94
İzmir	0,29	0,00	8,59	0,29	0,09	8,74	0,31	0,10	8,64	0,72	0,10	8,91	0,79	0,43	7,13
Adana	0,17	0,01	5,04	0,24	0,10	6,63	0,34	0,06	5,83	0,22	0,03	6,65	0,65	0,20	7,04
Antalya	0,79	0,01	6,88	1,02	0,01	6,71	1,24	0,06	7,09	1,09	0,06	7,53	1,75	0,13	7,65
İçel	0,28	0,00	5,66	0,26	0,01	5,59	0,45	0,00	6,57	0,78	0,04	6,77	1,56	0,02	7,43
Ankara	0,22	0,00	8,40	0,58	0,02	9,36	0,55	0,00	9,03	1,11	0,09	9,27	0,95	0,13	8,17
Eskişehir	0,32	0,24	8,45	0,44	0,16	8,65	0,43	0,24	8,14	0,68	0,29	8,95	0,99	0,39	9,04
Kayseri	0,14	0,03	7,28	0,22	0,02	7,93	0,54	0,00	7,84	0,33	0,01	8,18	0,49	0,22	8,41
Konya	0,99	0,04	5,07	1,29	0,21	5,97	1,38	0,19	6,54	1,40	0,51	7,60	2,16	0,41	7,95
Samsun	0,96	0,02	7,98	1,32	0,01	7,59	1,56	0,04	8,18	2,40	0,03	8,78	3,23	0,15	8,68
Erzurum	4,34	0,00	5,43	4,48	0,00	5,95	3,16	0,05	6,71	6,43	0,06	7,33	8,20	0,04	9,61
Malatya	2,16	0,02	5,67	1,83	0,03	5,60	2,02	0,02	6,13	2,30	0,08	6,58	2,77	0,09	7,01
Diyarbakır	0,02	0,00	3,59	0,05	0,00	3,84	0,07	0,04	4,52	0,09	0,03	4,49	0,09	0,06	5,91
G.Antep	0,03	0,00	4,24	0,01	0,05	4,62	0,19	0,02	4,89	0,12	0,11	5,14	0,36	0,18	6,48
Trabzon	2,79	0,11	6,70	3,60	0,02	7,41	4,24	0,11	7,45	5,11	0,26	6,95	5,58	0,12	7,61
Zonguldak	0,72	0,06	7,59	0,86	0,11	9,09	0,74	0,08	8,82	1,09	0,10	8,72	1,45	0,39	9,30
Ortalama	0,55	0,04	6,67	0,87	0,07	7,12	0,88	0,12	7,38	1,14	0,11	7,61	1,06	0,21	7,89

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 8. Kişi Başına Bazı Et Mamülleri Tüketimi (Kişi Başına Kg/Yıl)

	Gelir Grupları														
	1.%20			2.%20			3.%20			4.%20			5.%20		
	Sucuk	Sosis	Salam	Sucuk	Sosis	Salam	Sucuk	Sosis	Salam	Sucuk	Sosis	Salam	Sucuk	Sosis	Salam
Bursa	0,028	0,028	0,028	0,280	0,028	0,108	0,422	0,088	0,083	0,420	0,099	0,127	0,786	0,139	0,208
Kocaeli	0,248	0,013	0,016	0,246	0,011	0,018	0,489	0,048	0,040	0,770	0,059	0,091	0,807	0,171	0,289
İstanbul	0,231	0,080	0,097	0,220	0,056	0,134	0,358	0,080	0,159	0,632	0,145	0,326	0,401	0,266	0,209
Denizli	0,177	0,000	0,000	0,210	0,000	0,008	0,372	0,011	0,000	0,400	0,011	0,021	0,385	0,086	0,043
İzmir	0,894	0,311	0,377	0,875	0,221	0,531	1,395	0,312	0,620	2,522	0,580	1,300	1,931	1,280	1,009
Adana	0,162	0,000	0,001	0,298	0,022	0,011	0,381	0,018	0,013	0,495	0,042	0,032	0,868	0,124	0,033
Antalya	0,073	0,000	0,007	0,316	0,005	0,000	0,336	0,014	0,028	0,489	0,109	0,091	0,512	0,121	0,109
İçel	0,253	0,000	0,000	0,287	0,000	0,000	0,284	0,006	0,002	0,009	0,057	0,014	0,948	0,085	0,044
Ankara	0,297	0,004	0,009	0,542	0,056	0,023	0,602	0,030	0,071	0,568	0,165	0,100	1,008	0,443	0,364
Eskişehir	0,374	0,000	0,008	0,559	0,010	0,051	0,524	0,007	0,049	0,680	0,081	0,028	0,934	0,142	0,114
Kayseri	0,417	0,000	0,000	0,405	0,006	0,000	0,723	0,000	0,000	0,971	0,004	0,024	0,921	0,032	0,055
Konya	0,137	0,000	0,000	0,349	0,029	0,000	0,348	0,005	0,000	1,031	0,010	0,008	0,744	0,014	0,018
Samsun	0,066	0,000	0,000	0,142	0,010	0,007	0,167	0,020	0,002	0,310	0,033	0,013	0,331	0,066	0,108
Erzurum	0,146	0,000	0,000	0,157	0,014	0,000	0,158	0,019	0,005	0,284	0,037	0,005	0,587	0,066	0,063
Malatya	0,048	0,000	0,000	0,009	0,000	0,013	0,328	0,017	0,000	0,262	0,022	0,005	0,581	0,046	0,018
Diyarbakır	0,000	0,000	0,003	0,004	0,051	0,000	0,035	0,000	0,010	0,014	0,000	0,000	0,066	0,003	0,004
G.Antep	0,011	0,000	0,000	0,078	0,000	0,007	0,097	0,000	0,004	0,035	0,000	0,005	0,234	0,126	0,008
Trabzon	0,068	0,000	0,023	0,049	0,004	0,000	0,054	0,002	0,008	0,068	0,005	0,012	0,217	0,070	0,045
Zonguldak	0,285	0,035	0,096	0,455	0,058	0,046	0,360	0,022	0,004	0,545	0,065	0,046	0,666	0,157	0,083
Kır	0,098	0,000	0,000	0,123	0,003	0,001	0,189	0,004	0,008	0,214	0,017	0,004	0,408	0,022	0,025
Kent	0,145	0,006	0,018	0,267	0,021	0,034	0,335	0,028	0,065	0,485	0,061	0,097	0,657	0,211	0,218
Türkiye	0,111	0,002	0,004	0,174	0,011	0,015	0,265	0,012	0,030	0,357	0,039	0,058	0,585	0,130	0,140

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 9 . 12 Yaş Altı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı

	Gelir Grupları									
	1.%20		2.%20		3.%20		4.%20		5.%20	
	12 Yaş Altı (%)	Nüfus	12 Yaş Altı (%)	Nüfus	12 Yaş Altı (%)	Nüfus	12 Yaş Altı (%)	Nüfus	12 Yaş Altı (%)	Nüfus
Bursa	27,22	163.823	28,73	178.557	25,94	196.460	21,47	206.147	22,00	212.694
Kocaeli	28,41	46.691	24,59	51.623	24,21	57.515	23,17	56.508	19,10	55.426
İstanbul	30,04	1.275.927	27,09	1.422.173	22,86	1.564.746	20,88	1.612.341	39,65	1.972.632
Denizli	30,36	37.697	27,94	43.770	22,72	46.594	22,09	51.248	19,20	44.693
İzmir	29,33	329.204	26,37	358.437	23,10	401.233	21,66	404.194	20,90	409.723
Adana	30,94	181.458	32,17	190.325	30,06	216.148	27,64	216.262	26,47	214.824
Antalya	29,20	87.796	29,54	92.673	26,02	92.228	22,35	98.921	21,67	97.024
İçel	39,76	90.947	31,66	105.332	29,68	105.131	27,28	100.475	22,41	99.507
Ankara	27,85	516.689	27,95	533.312	25,08	532.103	23,29	583.244	16,90	504.664
Eskişehir	20,95	64.931	21,32	84.385	20,69	92.102	23,91	91.272	20,77	97.430
Kayseri	33,09	74.970	28,26	88.712	26,85	90.304	28,89	90.614	27,39	90.042
Konya	32,28	95.504	30,94	103.984	31,13	116.397	26,05	114.502	28,76	125.450
Samsun	33,24	54.753	27,33	62.357	21,41	67.651	26,58	65.181	21,03	65.642
Erzurum	33,35	40.174	32,80	44.961	30,32	47.556	28,76	51.039	25,32	49.926
Malatya	33,29	50.572	28,05	58.326	25,88	64.083	32,06	66.856	23,98	60.360
Diyarbakır	41,79	74.791	41,62	79.762	38,61	85.680	36,33	95.616	35,68	93.104
G.Antep	40,30	122.952	36,21	129.478	36,77	134.651	32,28	155.658	26,18	141.033
Trabzon	31,72	24.899	24,68	27.032	28,31	28.214	26,07	28.606	23,58	30.172
Zonguldak	25,56	17.995	21,68	19.506	24,75	24.863	29,36	24.343	24,44	23.800
Kır	24,68	4.014.627	28,63	5.278.925	26,99	5.678.009	25,67	6.088.615	24,46	6.565.880
Kent	28,72	5.699.256	27,14	6.297.792	24,66	6.445.460	21,22	6.678.686	20,64	6.712.026
Türkiye	27,04	9.822.987	27,68	11.886.525	26,71	12.391.110	22,94	12.538.470	21,91	12.820.185

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

Çizelge 10. Çeşitli İllerde Gelir Gruplarında Hane Genişliği

	Gelir Grupları					Ortalama
	1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Bursa	3,4	3,8	4,1	4,3	4,5	4,0
Kocaeli	3,7	4,1	4,5	4,5	4,4	4,2
İstanbul	3,6	4,0	4,4	4,6	5,6	4,4
Denizli	3,1	3,6	3,9	4,3	3,7	3,7
İzmir	3,3	3,6	4,0	4,1	4,1	3,8
Adana	4,0	4,2	4,8	4,8	4,7	4,5
Antalya	3,7	3,9	3,9	4,1	4,1	3,9
İçel	4,2	4,9	4,9	4,7	4,6	4,7
Ankara	3,9	4,1	4,1	4,5	3,9	4,1
Eskişehir	2,7	3,6	3,9	3,8	4,1	3,6
Kayseri	3,8	4,5	4,6	4,6	4,6	4,4
Konya	3,9	4,3	4,8	4,7	5,2	4,6
Samsun	3,6	4,1	4,5	4,3	4,4	4,2
Erzurum	4,4	4,9	5,2	5,5	5,4	5,1
Malatya	4,0	4,7	5,1	5,3	4,8	4,8
Diyarbakır	5,2	5,5	5,9	6,6	6,5	5,9
G.Antep	4,6	4,9	5,1	5,9	5,3	5,1
Trabzon	3,9	4,2	4,4	4,5	4,7	4,4
Zonguldak	3,4	3,7	4,7	4,6	4,5	4,1
Ortalama	3,7	4,1	4,4	4,6	4,9	4,3
Kır	3,4	4,5	4,8	5,2	5,6	4,7
Kent	3,8	4,2	4,3	4,5	4,5	4,3
Türkiye	3,7	4,5	4,6	4,7	4,8	4,5

Kaynak: DİE 1994 Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Anketi Sonuçları

3. Talep Projeksiyonları İçin Kullanılan Projeksiyon Yöntem, Parametre ve Değişkenlerle İlgili Kabuller

3.1. Projeksiyon İçin Kullanılan Yöntem

Her hangi bir ürünün tüketimindeki büyüme hızı nüfus artışına, reel gelir ve reel fiyatlardaki % değişmeye ve sosyo-demografik değişkenlerdeki % değişmeye bağlı olarak aşağıdaki eşitlik yardımıyla tahmin edilebilir.

$$[1] \Delta C_i = \Delta N + \left[\eta_i \Delta Y + \varepsilon_{ii} \Delta P_i + \sum_{j=1}^n \varepsilon_{ij} \Delta P_j + \lambda \Delta UR \right]$$

Eşitlikte;

ΔC_i i. ürünün (örneğin sığır eti) tüketimindeki % değişmeyi,

ΔN % olarak nüfusun artışı,

η i. ürünün gelir esnekliğini,

ΔY kişi başına reel gelirdeki % değişmeyi,

ε_{ii} i. ürünün kendi fiyat-talep esnekliğini,

ΔP_i i. ürünün reel fiyatındaki % değişmeyi,

ε_{ij} i. ürünün j. ikame veya rakip ürünle olan çapraz fiyat-talep esnekliğini,

ΔP_j j. ürünün (örneğin sığır etine rakip olan tav

uk eti) reel fiyatındaki % değişmeyi,

γ şehirleşmenin tüketim üzerine etkisi,¹
 ΔUR şehirleşme oranındaki % değişmeyi gösterir².

Eşitlik 1' *köşeli parantez* içindeki kısım kişi başına tüketimdeki büyüme oranını verir. Eşitlik 1'de delta (ΔC) veya tüketimdeki % değişme bu yılın tüketiminden geçen yılın tüketiminin çıkarılması ve elde edilen değer geç yılın tüketimine bölünmesiyle elde edilir. Diğer değişkenlerdeki % değişme de benzer şekilde hesaplanır. Bu ifadeler matematiksel olarak Eşitlik 2'deki gibi yazılabilir.

$$[2] \left[\Delta C_i = \frac{(C_{i,t+1} - C_{i,t})}{C_{i,t}} \right]$$

Tüketimdeki % değişme hesaplandıktan sonra, değişkenin gelecekteki değeri aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$[3] C_{i,t+1} = C_{i,t} \cdot [1 + \Delta C_i]$$

3.2. Esneklikler ve Değişkenler İçin Kabuller

Bu çalışmada hayvansal ürün reel fiyatlarının gelecek on yıllık dönem boyunca değişmeden kalacağı kabul edilmiş, şehirleşmenin oranındaki artışın tüketim üzerindeki etkisi göz ardı edilmiş ve tüketim projeksiyonları sadece kişi başına reel gelir artışı ve nüfus artış hızına bağlı olarak yapılmıştır. Tüketim projeksiyonları için et mamüllerinin gelir-talep esnekliği 1.18, yumurta ve sütün gelir-talep esnekliği 0.5 olarak alınmıştır. Sığır-dana, koyun-keçi ve tavuk eti için Çizelge 12'de verilen gelir-talep esneklik katsayıları kullanılmıştır. Projeksiyon için kabul edilen nüfus artış hızları ve kişi başına reel gelirdeki artış hızları Çizelge 13'de verilmiştir.

Çizelge 11. Seçilmiş İllerde Et, Balık, Sakatat ve Mamül Ürünlerin Fiyat ve Harcama Esneklikleri

	Sığır	Koyu n	Tavu k	Balık	Mam ül	Sakat at	Harca ma
Sığır	-0.64	-0.21	0.18	-0.16	0.07	0.03	1.00
Koyun- Keçi	-0.20	-0.70	0.15	0.30	-0.06	0.00	0.69
Tavuk	0.59	0.28	-1.23	0.01	-0.18	-0.12	0.88
Balık	-0.89	1.23	0.03	-1.52	0.49	0.07	0.84
Mamül	0.54	-0.43	-0.47	0.64	-0.98	-0.14	1.18
Sakatat	0.53	0.09	-0.53	0.18	-0.24	-0.42	0.55

Kaynak: Koç, (1999).

¹ Parametre, şehirleşme oranının da açıklayıcı değişken olarak kullanıldığı talep çalışmalarından tahmin edilebilir veya hanehalkı tüketim verilerinden hareketle belirlenebilir.

² Diğer sosyo-demografik değişkenlerin (örneğin eğitim, nüfusun yaş dağılımı vb.) tüketim üzerine etkisi de Eşitlik 1'e ilave edilebilir.

Çizelge 12. Hayvansal Ürünlerin Fiyat ve Gelir Talep Esneklikleri

	Sığır	Koyun	Tavuk	Yumurta	Süt	Bitkisel Yağlar
Sığır	-	0.21	-			
	1.18		0.27			
Koyun	0.10	-	0.47			
		1.50				
Tavuk	-	0.24	-			
	0.06		1.45			
Yumurta				-	-	0.17
				0.49	0.10	
Süt				-	-	-0.10
				0.24	0.58	
Bitkisel Yağlar				-	0.03	-0.72
				0.02		
Gelir	1.14	1.05	1.25	0.75	0.65	0.65

Kaynak: Koç ve ark., (1998). Not: Bitkisel yağ fiyatlarının tahmincisi olarak margarin fiyatı kullanılmıştır.

Not: Koç (1998) 1971-1994 dönemi verilerinden tavuk etinin gelir ve fiyat-talep esnekliğini kısa dönem 0.46 ve -0.68, uzun dönem için ise 1.35 ve -2.0 olarak tahmin etmiştir.

3.3. Projeksiyon Sonuçları

Çizelge 13’de verilen temel projeksiyonlar gelecek on yıllık dönem sonunda hayvansal ürünler tüketiminin çok yüksek düzeylere ulaşacağını göstermektedir. Örneğin sığır eti tüketimindeki artış dönem sonunda, 1998 yılına göre 1.59 kat daha yüksek olacaktır. Gelecek on yıllık sürede hayvansal ürünlerin toplam talabindeki artış kişi başına hesaplandığında, kişi başına et tüketiminin 2008 yılında dahi gelişmiş batılı ülkelerin bugünkü tüketiminin yarısından daha az olacaktır. Senaryo sonuçlarına göre 2008 yılında kişi başına sığır ve tavuk eti tüketimi 13 kg ve koyun eti tüketimi yaklaşık 8 kg olarak gerçekleşecektir. ABD’de kişi başına sığır eti tüketiminin 43 kg ve tavuk eti tüketiminin yaklaşık 40 kg olduğu dikkate alındığında, 2008 yılında Türkiye’de kişi başına ulaşılan tüketim seviyesi gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olduğu görülür. Senaryo sonuçlarına göre kişi başına süt ve yumurta tüketiminde 2008 yılında ulaşılabilecek seviye gelişmiş ülkelerin seviyesine oldukça yakındır.

Çizelge.13 Hayvansal Ürün Reel Fiyatlarının Sabit Kalması Durumunda Tüketim Projeksiyonları

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	6194	6287	6381										
Nüfus Artışı	6	6	9	0.015	0.015	0.014	0.014	0.014	0.014	0.014	0.013	0.013	0.013
Gelir Artışı*				-0.02	0.035	0.035	0.035	0.035	0.035	0.035	0.035	0.035	0.035
Sığır-Dana	601	596	604	599	632	666	702	740	780	822	865	911	959
Koyun-Keçi	369	376	375	373	392	412	433	455	479	503	528	554	582
Tavuk	545	574	588	582	617	652	690	730	772	817	863	912	964
	1090	1012	1006	1013	1043	1072	1102	1133	1165	1198	1230	1263	1297
Süt	6	8	8	8	2	5	8	7	4	0	4	6	7
Yumurta	600	630	650	654	675	696	718	741	764	788	812	837	863
Et Mamülleri	40.8	44.0	48.4	48.0	50.7	53.5	56.5	59.6	62.9	66.4	70.0	73.8	77.8
-Sucuk	14.27	14.45	16.0	15.8	16.7	17.6	18.6	19.6	20.7	21.9	23.1	24.3	25.6
-Salam	7.43	9.74	10.21	10.1	10.7	11.3	11.9	12.6	13.3	14.0	14.8	15.6	16.4
-Sosis	8.98	9.74	10.53	10.4	11.0	11.6	12.3	13.0	13.7	14.4	15.2	16.1	16.9
-Pastırma	0.706	0.723	1.091	1.1	1.1	1.2	1.3	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8

*Kişi başına reel gelir artışı.

4. Sonuç

Türkiye’de kişi başına hayvansal ürün tüketimi (özellikle et) gelişmiş ülkelerde kişi başına ulaşılan tüketim miktarından çok düşüktür. Hanehalkı düzeyinde ve coğrafi ayırmda (kır, kent ve seçilmiş iller) kişi başına tüketim miktarları büyük farklılıklar göstermektedir. Gelir ve coğrafi ayırma göre hesaplanan tüketim verileri kişi başına gelir artışının ve kentsel nüfusun artmasının hayvansal ürün tüketimini artıracığını göstermektedir. Diğer yandan gelir grupları ve coğrafi ayırmda kişi başına tüketimin farklı olması ve yüksek gelir lehine sistematik olarak artış göstermesi, Türkiye’de hayvansal ürünlerin gelir-talep esneklik katsayısının yüksek olduğunun (özellikle et için) önemli bir göstergesidir³. Sadece nüfus ve kişi başına reel gelir artışı dikkate alınarak yapılan tüketim projeksiyonlarına göre gelecek on yıllık süre sonunda her bir hayvansal ürünün toplam tüketiminin temel yıla göre önemli miktarda artması beklenmektedir. Özellikle kırmızı et reel fiyatlarındaki azalma et talebini daha da artıracak ve dönem sonunda toplam tüketim çok daha yüksek olabilecektir.

Türkiye’de kırmızı et arz artış trendi veya arz tahminleri dikkate alındığında (Koç ve ark., 1998) gelecek on yıllık süre boyunca Türkiye’nin kırmızı et ithalatının artmaya devam etmesi ve dönem sonunda çok yüksek düzeylere ulaşması beklenmektedir. Görünen bu tablo kırmızı et üretimini artırmak için (verimlilik artışını temel alan) yeni politikaların gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Mevcut politikalar sürdürülürse çok büyük mera ve tarım alanlarına sahip ve kırsal kesimde çok yüksek oranda nüfus barındıran Türkiye kırmızı et ithalatına çok yüksek miktarda döviz ödeyecektir.

Literatür

DIE, 1997, 1994 Hanehalkı Tüketim Harcaması Anketi Sonuçları, Yayın No: 2030, Ankara.

Food and Agricultural Policy Research Institute (FAPRI), 1998. World Agricultural Outlook. FAPRI Staff Report No. 2-98, Iowa State University.

Koç A, 1999. Household Meat and Fish Demand in Turkey: A Two-Stage AIDS model with Adjusted Unit Value. Middle East Technical University, ERC/METU Conference in Economics III, September 8-11, 1999, Ankara.

Koç, A., 1998. Tavuk Eti Pazarının Ekonometrik Analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 1998, (3):58-70, Ege Üniversitesi, Bornova, İzmir.

Koç, A., Aktaş, E., Akdemir Ş., 1997. Adana’da Et Tüketimi ve Harcama Esneklikleri: Bir Yatay Kesit Çalışması. *Ç.Ü.Z.F. Dergisi*, 1997, 12(2):1-10, Adana.

Koç, A., D. B. Smith, F. Fuller, and J. Fabiosa. 1998. Turkish Agricultural Policy Analysis Model (TAPAM), Technical Report 98-TR 42, November 1998, Iowa State University, Centre for Agricultural and Rural Development (CARD).

³ Yay esnekliği hesaplanarak bu durum doğrulanabilir.

- Koç, A., Oğuz C., 1997. Et Tüketimi ve Harcama Esneklikleri: Konya İli Şehir Merkezinde Bir Yatay-Kesit Çalışması. *Türk Tarım ve Ormanlık Dergisi*, 21(1997):157-164. TÜBİTAK, Ankara.
- McClatchy, D., 1997. Assistance for Agricultural Policy Reform in Turkey Relating to GATT and EU Agreements. Main Report (Draft), FAO and Turkish Ministry of Agriculture and Rural Affairs (MARA) Project TCP/TUR/4552, November 7, 1997, Ankara.
- Ertürk, E., Tan S., 1999. Et ve Mamülleri Durum ve Tahmin 1999. Ankara.
- Tan S., Ertürk E., 1999. Süt ve Mamülleri Durum ve Tahmin 1999. Ankara.
- TKB, 1998. Üretici ve Tüketici Desteği Hesaplamaları Veri Seti. APK, Ankara

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE DEVLET DESTEKLEME POLİTİKASI

Rahim YENİ

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, APK-Daire Başkanı

GİRİŞ:

Hayvancılık genel anlamda tarım sektörünün bir alt sektörü olarak ele alınmaktadır.1991 tarım sayımına göre ülkemizdeki işletmelerin % 96.4'ünde bitkisel üretimle hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Toplam işletmelerimizin %3.6 sında sadece hayvancılık yapılmaktadır. Tarımsal işletmelerimizin büyük bir çoğunluğu küçük aile tipi işletmeler niteliğindedir. Bu durum ülkemizde hayvancılık sektörünün gelişmesini, ekonomi içinde de istenilen düzeye ulaşmasını engellemiştir.

Cumhuriyetle birlikte ülke hayvancılığının gelişmesinde en önemli faktör olan damızlık hayvan ihtiyacının giderilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmasına rağmen istenilen düzeye erişilememiştir. 1970'li yıllarda gündeme gelen Dünya Bankası kaynaklı hayvancılığı geliştirme projeleriyle, saf damızlık işletmeleri kurulmaları çabaları başlatılmış ancak gerek işletme altyapılarının geliştirilememesi, gerek damızlık pazarının oluşturulamaması ve gerekse hayvancılığın sektör olarak gelişmeci bir sürece sokulamaması bu çabaları başarılı kılamamıştır.

1930 yılına göre hayvan sayısı yaklaşık iki kat artmıştır. 1962 yılında 12,6 milyon baş olan sığır sayısı 1998 yılında 11,03 milyona, 1962 yılında 31,6 milyon baş olan koyun sayısı 1998 yılında 29,4 milyona, 16,4 milyon baş olan kılkeçisi sayısı 7,5 milyona, 5,7 milyon baş olan tiftik keçisi sayısı 534 bine düşmüştür. Sayıdaki bu düşüşe rağmen 1962 yılında 4,1 milyon ton olan toplam süt üretimi 1998 yılında 10,1 milyon tona yükselmiştir. 1998 yılında toplam sığır popülasyonunun % 15,7'sini kültür ırkı, % 42,6'sını kültür melezi oluşturmaktadır.

I-HAYVANCILIĞIN ÖNEMİ

1) İnsan sağlığı açısından

Bireylerin ve toplumların en önemli amacı sağlıklı ve üretken olmaktır. Sağlıklı ve üretken olmanın ilk kuralı da yeterli ve dengeli beslenmektir. Yetişkinler için 8, bebekler için ise buna ilave 2 olmak üzere toplam 10 adet amino asit vücutta yapılamamaktadır. Bunların mutlaka protein kaynaklarından alınması gerekmektedir. Bu protein kaynaklarından en önemlisi hayvansal kaynaklı olanlardır.Canlı organizmanın yapı taşı protein oluşturmaktadır. Canlının büyüme, gelişme, yaşaması için protein son derece önemlidir. Proteinde bulunan ve yaşam için çok önemli olan 20 civarındaki amino asitin 12 sini vücut kendisi yapmaktadır. Diğerlerinin mutlaka dışardan alınması gerekmektedir. Bunun kaynağında hayvansal gıdalardır. Gelişmiş ülkelerde günlük kişi başına protein tüketimi 102 gram olup, bunun 70 gramı hayvansal kaynaklı proteinden oluşmaktadır. Türkiye'de yaklaşık 84 gram olan kişi başına protein tüketiminin ancak % 21'i hayvansal kaynaklı proteinden karşılanmaktadır. Özet olarak; hayvansal gıdalar insanın gelişmesinde, beden sağlığında ve verimliliğinde büyük rol oynamaktadır.

2) Ulusal Ekonomiye Katkısı Açısından

1965 yılında toplam nüfusumuzun yaklaşık % 65.6'sı kırsal kesimde yaşamakta iken, sanayileşme ile birlikte bu oran 1980 yılında % 56.1'e, 1990 yılında % 41'e ve Kasım 1997'de yapılan nüfus tespiti anketine göre de % 35.3'e düşmüştür. Bu oran gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksektir.

Yine aynı dönemde istihdam incelendiğinde 1965 yılında toplam istihdamın % 71.9'u tarım kesiminde iken 1990 yılında bu oran % 52 ye, 1997 de de yaklaşık % 44'e düşmüştür. Bu oranda oldukça yüksektir.

Aynı dönemde milli gelir incelendiğinde cari fiyatlarla 1965 yılında GSMH'nin % 30.8'ini tarım kesimi oluştururken, bu oran 1980 yılında % 25.5'e, 1990 yılında % 16.8'e ve 1998 yılında da % 15'e düşmüştür. Hayvancılık sektörü toplam GSMH'nin 1970 yılında % 12.3'nü oluştururken, aynı zamanda tarım katma değerinde % 34.6'nı oluşturmaktaydı. 1980 yılında hayvancılık sektörü toplam GSMH'nin % 6.8'ni, tarım katma değerinde % 27.7'sini oluşturmuş ve 1990 yılında bu oran sırasıyla % 2.5 ve % 15.8 olmuştur. 1997 yılında ise bu oranlar % 2.2 ve % 16.6 olmuştur.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere hayvancılık sektörü gerek istihdam yaratması açısından, gerekse milli gelire katkısı bakımından en önemli sektörlerimiz arasında bulunmaktadır. Tarım sektörümüz toplam istihdamın yaklaşık % 45'ni oluşturmaktadır. Ülkemizdeki işletmelerin % 75'nde karma üretim diğer bir anlatımla bitkisel üretimle birlikte hayvansal üretim faaliyetleri birlikte yapılmaktadır. Tarım sektörü toplam milli gelirin 1998 yılı itibariyle yaklaşık % 14'ünü oluşturmaktadır. Tarımsal katma değer (su ürünleri ve orman dahil) yaklaşık % 24'ünü, toplam katma değer ise % 3.3'ünü hayvancılık sektörü oluşturmaktadır.

3) Ekolojik denge

Hayvan varlığının olmadığı bir çevrede ekolojik dengeden söz etmek mümkün değildir.

II-HAYVANCILIGIMIZIN MEVCUT DURUMU

Tablo 1 in incelenmesinden de görüleceği gibi, hayvan sayısı giderek düşmektedir. Hatta bazı türler (tiftik keçisi) önlem alınmaması halinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Tablo1. Hayvan Varlığı (Bin Baş)

YIL	SİĞİR	KOYUN	KIL KEÇİ	TİFTİK KEÇİ	MANDA
1970	12756	36471	15040	4443	1117
1984	12410	40391	11127	1973	544
1990	11377	40553	9698	1279	371
1991	11973	40433	9579	1185	366
1992	11951	39416	9440	1014	352
1993	11910	37541	9192	941	316
1994	11901	35646	8767	797	305
1995	11789	33791	8397	714	255
1996	11886	33072	8242	709	233
1997	11185	30238	7761	615	194
1998	11031	29435	7523	534	176

KAYNAK:DİE

Ülkemizde üretilen kırmızı etin yaklaşık %75'i, Süt üretiminin ise yaklaşık %85'i sığır dan elde edilmektedir.

Tablo 2. Yıllar İtibariyle Sığır Sayıları (Bin Baş)

YILLAR	KÜLTÜR	K.MELEZ İ	YERLİ	TOPLAM
1990	1013	3670	6694	11377
1991	1254	4033	6686	11973
1992	1337	4132	6482	11951
1993	1442	4342	6126	11910
1994	1512	4543	5846	11901
1995	1702	4776	5311	11789
1996	1795	4909	5182	11886
1997	1715	4690	4780	11185
1998	1733	4695	4603	11031

KAYNAK:DİE

Tablo 3. Hayvansal Ürünler Üretimi (Bin Ton)

YILLAR	SÜT	KIRMIZI ET	YUMURTA (Milyon Adet)
1990	9617	507	7699
1995	10601	415	10269
1996	10761	417	9787
1997	10077	517	12089
1998	9971	533	11000

KAYNAK:DİE

Tablo 4. Yıllar İtibariyle Damızlık Sığır İthalatı (Baş)

YILLAR	SIĞIR SAYISI
1992	34699
1993	37653
1994	7664
1995	74021
1996	58313
TOPLAM	212350

İthalatın durdurulduğu 21.8.1996 tarihine kadar toplam 275.000 baş gebe düve ithal edilmiştir.

Tablo 5. Kasaplık Canlı Hayvan, Besi ve Et İthalatı

YILLAR	KASAPLIK HAYVAN (Baş)	BESİLİK HAYVAN (Baş)	Et (Ton)
1986	12463	-	23780
1987	127535	-	22707
1988	13971	-	12192
1989	2430	-	6634
1990	354671	-	9773
1991	157930	-	24931
1992	163656	-	29759
1993	129738	-	31900
1994	14393	-	9218
1995	310395	39374	45102
1996	64153	43353	16600

III- HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE GÜNÜMÜZE KADAR UYGULANAN DESTEKLEME POLİTİKALARI

Çok partili dönemle birlikte her alanda olduğu gibi tarım ve hayvancılık alanında da önemli yenilikler getirilmiştir. Başta damızlık temini amacına yönelik olmak üzere mülga DÜÇ (TIGEM), hayvancılık ürün pazar güvencesi açısından EBK ve SEK, hayvan üreticisine nitelikli yem sağlaması bakımından da Yem Sanayii Genel Müdürlükleri kurulmuştur.

1-GİRDİ DESTEĞİ

a) KARMA YEM SUBVANSİYONU

1.1.1985 tarihinden itibaren tescile tabi karma yem satın alan hayvan yetiştiricilerine fatura karşılığında, fatura bedelinin % 20'si oranında sanayi yemi desteklemesi ödenmeye başlanmıştır. Daha sonra ihtiyacı olan karma yemi kendi tesislerinde üreten hayvancılık işletmeleri de sanayi yemi destekleme kapsamına alınmıştır.

1.5.1985'den itibaren bu oran % 25'e çıkarılmış olup, 1988 tarihinden itibaren sanayi yemi desteklemesinin uygulama şekli değiştirilip bayi ve fabrika çıkış fiyatından 40 TL/Kg düşülerek yetiştiricilere satışına başlanmıştır. Destekleme ödemeleri yem fabrikalarına yapılmıştır.

1989 tarihinden itibaren destekleme sadece yem fabrikalarından bayi ve yetiştiriciye satışta fatura üzerinden 40 TL/Kg düşülerek uygulanılmaya başlanmış, 15.8.1989 tarihinden itibaren de uygulamaya son verilmiştir.

b) KAYNAK KULLANIMINI DESTEKLEME FONU

Ülke hayvancılığını ve alt sektörlerde modern işletmelerin kurulmasını teşvik amacıyla 7.6.1986 tarih ve 86/10716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile özkaynağa dayalı olarak gerçekleştirilen projeli hayvancılık yatırımları için Kaynak Kullanımını Destekleme Fonundan prim ödemesi yapılmıştır.

Bu uygulama ile sabit yatırım üzerinden kalkınmada öncelikli illerde sabit yatırımın % 30'u, diğer illerde ise % 25'i oranında iade primi ödenmiştir. Söz konusu teşvik uygulaması 13.1.1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak sona ermiştir.

Bu program çerçevesinde T.C Ziraat Bankası tarafından 1986 yılında 11 milyon, 1987 yılında 6.614 milyon, 1988 yılında 12.046 milyon, 1989 yılında 18.627 milyon, 1990 yılında 55.480 milyon, 1991 yılında 95.213 milyon, 1992 yılında 154.997 milyon, 1993 yılında 99.201 milyon, 1994 yılında 452.627 milyon olmak üzere toplam 894.816 milyon TL prim ödemesi yapılmıştır.

c) İTHAL DAMIZLIK SÜT İNEĞİ TEŞVİĞİ

Ülkemiz sığırcılığını geliştirmek, mevcut sığır popülasyonundaki yüksek verimli kültür ırklarının oranını arttırmak, birim hayvan başına et ve süt verimini yükseltmek, girdi, üretim ve pazarlama maliyetlerini düşürmek suretiyle karlılığı arttırmak, süt hayvancılığı işletmelerinin devamını sağlamak amacıyla 1987 yılı Temmuz ayında damızlık süt sığıri ithalatına başlanmıştır.

İthal edilecek damızlık süt ineği başına 150.000 TL teşvik ile başlamış olan bu uygulama 1990 yılında Kalkınmada Öncelikli Yörelerde 1.000.000 TL'ye, diğer illerde ise 450.000 TL'ye çıkarılmıştır.

1994 yılı başından itibaren ise ithal edilecek başlangıçtan itibaren 250 bin baş ile sınırlı süt sığırina CIF fiyatının % 25'i oranında destekleme yapılmış, bunun yanısıra daha önce yurt dışından ithal edilerek yurtiçinde yetiştirilen kültür ırkı süt sığırlarının yavruları, TIGEM 'ce yetiştirilen damızlık gebe düveler ve Türk-Anafi projesi kapsamında yetiştirilen ve saf ırk sertifikasına sahip damızlık düvelere ise Bakanlıkça belirlenen CIF bedelinin % 35'i oranında destek ödemesi yapılmıştır (20 bin başla sınırlandırılmıştır).

Bu uygulama 1996 yılına kadar devam etmiştir.

d) İLAÇ SUBVANSİYONU

Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu ile Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununa dayanılarak bitkisel ve hayvansal hastalık ve zararlıları ile mücadeleyi yaygınlaştırmak ve bunların yayılmasını önlemek amacıyla bu faaliyet dalında destekleme iki şekilde yapılmaya başlanmıştır.

1. Salgın hastalık ve zararlılar görüldüğünde devletçe yapılan mücadeleler,
2. Çiftçi tarafından yapılan mücadelelerin desteklenmesi.

Birincisinde üreticiye herhangi bir ücret tahakkuk ettirilmemekte, tüm girdiler devletçe karşılanmaktadır. 1985 yılına kadar bu hizmet bizzat devletin eleman ve araçları ile gerçekleştirilmiş, ancak 1985 yılından sonra ihale ile yaptırılmaya başlanmıştır. 1987 yılından sonra üreticinin satın aldığı ilaçların bedelinin % 20 si faturadan düşülerek ilacın subvansiyonlu fiyattan üreticiye intikali sağlanmaktadır. Uygulamaya halen devam edilmektedir.

e) Elektrik Sübvansiyonu

25 Aralık 1997 tarihinden itibaren Elektrik Tarifeleri Yönetmeliğinde Yapılan değişiklikle Kültür Balıkçılığı ve Kümes Hayvanları Çiftliklerinde kullanılan elektrik enerjisi indirimli tarifeden yararlanmaktadır.

2- ÜRÜN DESTEĞİ

a) SÜT TEŞVİK PRİMİ

3 Mayıs 1987 yılında başlayan süt teşvik primi uygulamasıyla işletmelere gelen çiğ süt üretimindeki artış yanında süt işleyen işletmelerin teknolojik düzeylerinde de olumlu yönde gelişmeler kaydedilmiştir.

Ödenen prim miktarları aşağıda belirtilmiştir.

3.5.1987-16.8.1989	25- 35 TL/Lt
16.8.1989-2.3.1991	55-70 TL/Lt
2.3.1991-10.3.1994	90-120 TL/Lt
10.3.1994-30.11.1995	1500-2000 TL/Lt
1.12.1995-7.7.1998	3000- 5000 TL/Lt

b) ET TEŞVİK PRİMİ

Kırmızı ve beyaz etin pazarlanmasını daha etkin hale getirmek, günün teknolojisine ve sağlık koşullarına uygun hayvan besisi ve tüketiciye daha sağlıklı et arzını sağlamak, hayvancılığı geliştirmek ve besicileri teşvik etmek amacı ile 18.4.1990 tarihli YPK Kararı ile Et ve Balık Kurumu Kombinaları ile 2687 Sayılı Kanuna göre kurulmuş özel sektör kombinalarında ve kanatlı hayvan mezbahalarında kestirilen hayvanlardan elde edilen et için teşvik primi uygulamasına başlanmıştır.

İlk uygulamada kırmızı et için 400 TL/Kg, fason kesim için 100 TL/Kg, beyaz et için ise 160 TL/Kg teşvik primi belirlenmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine kırmızı et için ödenecek teşvik primi 4000 TL/Kg'a, fason kesimler için ödenecek teşvik primi 1000 TL/Kg'a çıkarılmış, beyaz etten prim tamamen kaldırılmıştır. Et teşvik primi uygulaması 31.12.1994 tarihinde sona ermiştir.

3- FİYAT YOLU İLE DESTEKLEME

Üreticinin ürününü değerlendirebilmesi için kurulmuş olan EBK, SEK, Yapağı Tiftik Genel Müdürlükleri ile Birlik konumunda olan Tiftik Birlik, Koza Birlik belli dönemlerde ürün alımı yapmıştır.

Canlı hayvan birkaç yıl devlet destekleme kapsamına alınmış, alıcı kuruluş olarak da EBK görevlendirilmiştir. 1984 yılından itibaren canlı hayvan destekleme kapsamına alınmamıştır.

Tiftik 1970 yılında Devlet Destekleme kapsamına alınmış olup, birkaç yıl hariç bu uygulama 1993 yılına kadar devam etmiştir. 1993 yılından sonra desteklemeden çıkarılmış, alımlar Birliğe sağlanan % 50 basit faizli kredi ile Birlik tarafından yapılmaya başlanmıştır.

Yaş ipek kozası 1980 yılında destekleme alım kapsamına alınmış daha sonra kapsam dışı bırakılmış, 1991, 1992 yıllarında tekrar destekleme kapsamına alınmış bu yıldan sonra tiftikte olduğu gibi ürün Koza Birlik tarafından üreticiden alınmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan EBK ve özelleştirilinceye kadar SEK üreticinin ürününü belirlenen fiyattan satın alarak ürün pazarlanmasına büyük çapta yardımcı olmuştur.

4- DİĞER DESTEKLER

a) SUN'İ TOHURLAMA

Ülkemiz sığır mevcudu bakımından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen, gerek et, gerekse süt üretimi yönünden istenen düzeye ulaşamamıştır. Yerli sığır ırklarının ıslah yolu ile yüksek verimli ırklara dönüştürülmesinde sun'î tohumlama büyük önem taşımaktadır. 1987 yılından itibaren desteklemeye tabi olan sun'î tohumlamaya, 25.9.1990 tarihinden itibaren Tarım Bakanlığında izin almış özel ve tüzel kişilerin yaptığı sun'î tohumlama desteklemeye dahil edilmiştir.

1990 yılındaki uygulama ile sun'î tohumlama sonucu gebe kalan inek başına Kalkınmada birinci derecede öncelikli illerde 10.000 TL, ikinci derecede öncelikli illerde 8.000 TL, diğer illerde 6.000 TL ödenmiştir. Ödemeler il ve ilçelerdeki resmi veteriner hekimler tarafından tasdik edilen gebelik raporlarına göre T.C Ziraat Bankası şubelerince yapılmıştır. Ayrıca, bakanlık bünyesinde çalışan sağlık elemanları tarafından yapılan sun'î tohumlamaların % 60 doğum oranını sağlaması durumunda inek başına kalkınmada öncelikli illerde 200.000 TL, diğer illerde 100.000 TL prim ödemesi uygulanmaktadır.

b) TAVİZLİ KREDİLER

T.C Ziraat Bankası tarafından genelde tarım sektörüne tavizli kredi verilmektedir. Bu krediler hayvancılık sektöründe bitkisel üretime göre (1986 yılından bu yana) daha düşüktür. Bu faiz oranları ticari kredi faiz oranları ile karşılaştırıldığında bazı yıllar iki, üç kat daha düşük olmuştur. Ayrıca 1995 yılında 95/7418 sayılı kararname çerçevesinde % 20 faizli 18 trilyonluk hayvancılığın geliştirilmesi için destek sağlanmıştır.

c) SIFIR FAİZLİ BESİCİLİK KREDİSİ

29.1.1993 tarihinde başlayan bu uygulama ile, yatırımını tamamlamış ancak işletme sermayesi yetersizliği sebebi ile hayvan materyali alamayan yetiştiricilere Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü ve 1580 sayılı Kanununa göre açılma izni almış özel kombinalar aracılığıyla aynı olarak aktarılmak üzere Faizsiz Sözleşmeli Besicilik İşletme Kredisi uygulamaya konulmuştur. Bu proje ile atıl durumda bulunan besi işletmelerinin ekonomiye kazandırılması ile kombinaların atıl kapasitelerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

d) DIŞ TİCARET MEVZUATI İLE HAYVANCILIĞIN DESTEKLENMESİ

Hayvancılığa verilen destek ve teşviklerin dışında hayvancılığın gelişmesinde önemli etmenlerden biri de dış ticaret uygulamasıdır. Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yerli üretimin korunması için ithalatta başta Gümrük Vergileri olmak üzere diğer bazı teknik tedbirler uygulanmaktadır.

Tarımda en yüksek koruma hayvan ve hayvansal ürünlerde uygulanmaktadır. Bugün uygulanan G.V. canlı hayvanda % 142.5, ette ise % 237.5 dir.

Diğer yandan yine hayvancılığın gelişmesinde ihracat desteğide önemli yer tutmaktadır. Bunun için hayvansal ürünlerin ihracatında da belli dönemler ihracat iadesi verilmiştir. Tavuk eti ve yumurta ihracatında şu anda teşvik uygulanmaktadır.

Tarımsal ürünlerin desteklenmesinde şimdiye kadar ürün üzerinde durulmuş ve genellikle fiyat ve girdi yolu ile desteklemeler desteklemenin temel unsurunu oluşturmuştur. Fiyat ve girdi yolu ile desteklemenin yeterli olmadığı, belli bir tarım ürünü üretiminde söz konusu ürün ile ilgili faaliyet ve fonksiyonun da desteklenmesi, ekonomik bir faaliyet bütünlüğü sağlamayı gerekli kılmaktadır. Diğer yandan uygulanan destekleme politikalarında daha

çok bitkisel üretim desteklenmiş, hayvancılık sektörünün desteklenmesi girdi maliyetlerinden dolayı sekteye uğramıştır.

e) GENEL HİZMETLER

Destekleme politikalarının bütün bu araçlar dışında gene tarım politikası araçları olan, ancak çiftçinin desteklenmesine büyük ölçüde katkıda bulunan genel hizmetlerden de söz etmek gerekir. Türkiye'de tarımın üretim yapısını geliştirmek için sektör bazında uygulanan çeşitli hizmetler şunlardır.

- Araştırma, eğitim ve yayım hizmetleri,
- Denetim ve kontrol,
- Hastalık ve zararlılara karşı korunma,
- Alt yapı ve yapısal hizmetler,

Genel hizmetler bölümünde yer alan bu. fonksiyonlar, uzun dönemde maliyetleri düşürücü etki yaratan fakat doğrudan üreticilerin eline geçmeyen harcamalardır.

IV- AVRUPA BİRLİĞİ, DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALAR VE DİĞER ULUSLARARASI ANLAŞMALAR ÇERÇEVESİNDE OLUŞAN İLİŞKİLER

Avrupa Birliği ile İlişkiler

1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye ile Topluluk arasında ortaklık kurulmuş, ticari ve ekonomik ilişkilerin tedricen güçlendirilmesi ve Gümrük Birliği kurulması öngörülmüştür. Söz konusu anlaşmanın 11. maddesi “Ortaklık Rejimi, AB’nin Ortak Tarım Politikalarını gözönünde bulunduran özel usullere göre tarım ve tarımsal ürünleri kapsar” hükmünü amirdir. 1973 yılında imzalanan Katma Protokolün 35. maddesinde Türkiye ve Topluluğun birbirlerine tarım ürünleri ticaretinde genişliği ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından belirlenecek tercihli bir rejim tanıyacakları ifade edilmektedir.

Katma Protokolün imzalanmasına kadar geçen süre içinde AB, Türkiye orijinli bazı bitkisel ürünlerde tarife kontenjanları çerçevesinde bir vergi indirimi yapmış ancak hayvan ve hayvansal ürünleri buna dahil etmemiştir. Katma Protokol sonrasında AB bitkisel ürünlerde daha önce verdiği tavizleri genişletmiş ve canlı hayvanlar, etler ve yenilen sakatatlarda % 25 gümrük vergisiyle başlayıp 3 yıl içinde sıfırlama tavizi vermiştir. 1 Ocak 1987 tarihinden itibaren AB, Türkiye’nin ihraç ettiği tarım ürünlerindeki gümrük vergilerini kaldırmıştır. Ancak, spesifik vergiler ve bitki-hayvan sağlığı kuralları gibi ithalatı güçleştirici uygulamalar devam etmiştir.

Türkiye, AB’nin gümrük vergilerini sıfırlamasıyla ilk yıllarda bazı bitkisel ürünlerde diğer ülkelere göre daha avantajlı duruma geçmişse de son yıllarda AB’nin ikili veya çok taraflı olarak yaptığı bazı anlaşmalarla diğer ülkelere de benzer tavizleri vererek Türkiye’ye verdiği tavizleri yıpratmıştır. Türkiye’nin AB’ne ciddi anlamda bir canlı hayvan ve ürünleri ihracatı gerek hayvan sağlığı koşulları ve gerek yüksek spesifik vergiler nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Türkiye’nin bu dönemde AB’ne herhangi bir taviz verme durumu söz konusu olmamıştır.

Türkiye Topluluğa ilk taviz listesini 1989 yılında hazırlamış ve bu listeye hayvancılık ürünü olarak peyniraltı suları, hayvan bağırsakları ve lüks peynirler girmiştir. Taviz listesi

hazırlanırken Türkiye'nin üretimde üstün olduğu ve tüketim alışkanlığı olmayan ürünler seçilmiştir. Topluluk listeyi samimi bulmamış ve bunun üzerine 25 Nisan 1997'de imzalanan protokole esas olacak ve ağırlıklı olarak hayvan ve hayvansal ürünler içeren taviz talep listesini Türkiye'ye sunmuştur. Uzun süren müzakereler sonucunda Türkiye, canlı hayvan ve hayvansal ürünler ağırlıklı liste üzerinden gerçek anlamda ilk tavizi vermiştir. Türkiye'nin sözkonusu protokol ile ve daha öncesinde AB'ne canlı hayvan ve hayvansal ürünler ile verdiği ve aldığı tavizler aşağıda verilmektedir.

Tablo 6. AB'nin aldığı tavizler (AB'nin Türkiye'ye ihracatı)

Damızlık sığır	Vergiden Muaf
Besilik sığır (80-160 kg)	2000 ton için muaf üstü için G.Vx 70%
Sığır karkas (dondurulmuş)	5000 ton için en fazla %50 (2000 yılında en fazla %30), sonraki 14000 ton için en fazla %70 (2000 yılında %43) G.V. 19000 tonun üzeri için %165 G.V
Yağsız süttozu (yağ oranı %1.5'ten az)	1500 ton için dahilde işleme rejimi çerçevesinde muaf, aşan miktar için %130 G.V
Yağlı süttozu (yağ oranı %1.5'ten fazla)	2500 ton için dahilde işleme rejimi çerçevesinde muaf, aşan miktar için %130 G.V
Tereyağı	3000 ton için muaf, aşan miktar için %70 G.V
İşlenmiş peynir	300 ton için muaf, aşan miktar için %81 G.V
Diğer peynirler	2000 ton için muaf, aşan miktar için %81 G.V
Et, sakatat ve deniz ürünleri unu	Muaf

Tablo 7. Türkiye'nin aldığı tavizler (Türkiye'nin AB'ne ihracatı)

Koyun-keçi eti	200 ton için muaf, aşan miktar için %17.6 G.V ek olarak ton başına 1240-4287 ECU spesifik vergi
Kaşkaval, beyaz, tulum peyniri	1500 ton için muaf, aşan miktar için ton başına 671.9 ECU spesifik vergi

Koyun-keçi etinde alınan 200 tonluk taviz, hayvan sağlığı şartlarının yetersiz olması nedeniyle pratik bir anlam taşımamaktadır. Aslında Türkiye'de mevcut başta şap hastalığı olmak üzere tüberküloz, bruselloz ve leukose gibi epizootik karakterli hastalıklar eradike

edilmediği sürece diğer ülkelerden alınacak tavizlerin hiçbir şekilde hayata geçirilmesi mümkün olamayacaktır.

Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde topluluk lehine görünen denge, tarım ürünleri bütününe bakıldığında karşılıklı olarak taviz kapsamına girme oranları açısından Türkiye lehine bir durum sergilemektedir. Ancak AB'nin tavizden yararlandığı ürünlerden hangileri için ve hangi oranlarda diğer ülkelere de taviz verdiği ve karşılığında ne aldığı gibi sorulara cevap bulunduktan sonra toplam tarım ürünlerindeki taviz dengesi değerlendirilebilir.

Ancak, Türkiye'nin nisbeten güçlü olduğu bitkisel ürünlerde AB'ne ihracatını sekteye uğratmamak için hayvancılık sektöründe taviz vermek durumunda olduğu açıktır. Nitekim 1996 Ağustos ayından itibaren Bakanlığımızın kontrol belgesi vermemek suretiyle canlı hayvan ve et ithalatına getirdiği kısıtlamayı 1997 yılında imzalanan protokol şartlarına ve DTÖ hükümlerine aykırı bulduğu gerekçesiyle AB, temel tarım ihraç ürünlerimizden fındık, domates salçası ve karpuz'da protokol öncesi duruma dönmüş ve protokolle verdiği ek tavizleri askıya almıştır. Türkiye'nin bu durumdan nasıl etkileneceği bu uygulamadan doğan ekonomik ve sosyal kar-zararın hesaplanmasıyla ortaya çıkabilecektir. Ancak Topluluk aldığı bu tedbire ek olarak Türkiye'yi DTÖ'ye şikayet etme hakkını da saklı tuttuğunu bildirmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü ile İlişkiler

Türkiye, damızlık hariç olmak üzere canlı hayvan ve ürünlerinde DTÖ'ye uygulayacağını bildirdiği gümrük vergisi oranlarını yüksek tutarak hassas olan bu sektörde nisbeten daha güçlü bir koruma sağlamıştır. Damızlık hariç canlı hayvanlarda DTÖ'ye bildirilen gümrük vergisi tavanı % 150, etlerde de % 250 olarak belirlenmiştir. Ancak DTÖ taahhütleri gereği bu oranların 10 yıl içinde % 10 oranında indirilmeleri gerekmektedir. Bu durumda 2004 yılında bu oranlar her sene tedricen inmek üzere canlı hayvanda % 135'e etlerde ise % 225'e inecektir.

Bu sektörlerin gerek AB ve gerek diğer gelişmiş ülkelerde yoğun bir şekilde desteklenmeleri, dünya fiyatlarının gerçek üretim maliyetlerinin çok altında oluşmasına neden olmakta ve bu durumda gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin pazarı durumunda kalmalarına sebebiyet vermektedir. Bunun sonucu olarakta zaman zaman ülkeler tarife dışı engeller koymak suretiyle sektörlerini korumak durumunda kalmaktadırlar. Halen Türkiye'nin kontrol belgesi vermemek suretiyle canlı hayvan ve et ithalatına getirdiği yasaklama başta ABD olmak üzere AB ve diğer bazı ülkelerde tepkilere neden olmakta ve adı geçen ülkelerin DTÖ'ye başvuracaklarına dair bilgiler gelmektedir.

Halen Türkiye'deki canlı hayvan ve et fiyatları gözönüne alındığında gümrük vergilerinin DTÖ bildirimlerinin üst limitine çekilmesi durumunda dahi Türkiye'nin subvansiyonlu ithalatla rekabet edebileceği şüphelidir. Dünya ve Türkiye'deki fiyat farkları belirli ölçüde desteklemelerden kaynaklansa da, sözkonusu ülkelerle Türkiye arasında üretim maliyetleri açısından da büyük farklılıklar vardır. Türkiye'de canlı hayvan ve et üretim maliyetleri bilinen sebeplerden dolayı (işletmelerin optimizasyonu, yem bitkileri üretimi, taşımacılık ve pazarlama) gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek seyretmektedir.

Gerek AB'ne ve gerek DTÖ'ye olan taahhütlerimizin ışığı altında, ithalatı kısıtlayıcı mevcut uygulamayı çok uzun sürdürebilmemiz mümkün görünmemektedir.

Serbest Ticaret Anlaşmaları

Serbest Ticaret Anlaşmaları, AB'nin benzer anlaşma yaptığı ülkelerle Türkiye'nin de yapacağını taahhüt ettiği ve ticaretin karşılıklı olarak geliştirilmesine cevaz verecek şekilde gümrük vergileri ve diğer vergileri karşılıklı indirerek malların daha rahat dolaşmasını sağlayacak anlaşmalardır. Türkiye halen İsrail, Macaristan, Romanya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan ile Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalamış olup Polonya ve Makedonya ile görüşmeler halen sürdürülmektedir. Sözkonusu anlaşmalarla bu ülkelere canlı hayvanda 12.500 ton karkas ette de 1250 ton kadar taviz verilmiştir. Bu anlaşmalarda önceki yıllardaki ticaret performansları ile beraber diğer ülkelerle yapılan anlaşmalarda gözönüne alınarak taviz talebinde bulunmaktadır. AB ile yaptığımız anlaşmada canlı hayvan ve ette verdiğimiz tavizler bu ülkeler içinde emsal teşkil etmiş ve bu ülkelerden müzakereler sırasında canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde yoğun taviz talepleriyle karşılaşmıştır. Ayrıca Macaristan ve Romanya'ya verilen toplam 9500 tonluk tavizle ilgili müzakereler ithalatın yoğun olarak yapıldığı yıllarda tamamlanmıştır. İthalat yasağını müteakip müzakerelerde canlı hayvan ve etteki taviz talepleri mümkün olduğunca asgari ölçülerde karşılanmıştır.

Çözüm Önerileri

Hayvancılıkla ilgili olarak sektörün içinde bulunduğu mevcut durum göz önünde bulundurularak dış ilişkilerimizde dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıda belirtilmektedir:

1. Mevcut hayvan sağlığı şartlarında AB ülkeleri başta olmak üzere diğer dünya ülkelerine canlı hayvan ve et ihracatımız mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla başta şap olmak üzere Bruselloz, Tüberküloz, Leukoz gibi Epizootik hastalıkların kesin eradikasyonu gerekmektedir. Bundan başka özellikle son zamanlarda ülkemiz ihracatı açısından büyük sıkıntı yaratan su ürünleri ile ilgili kesim ve işleme tesislerinin sağlık ve hijyenik şartlarının AB Standartlarına uydurulması büyük önem arz etmektedir.
2. Türkiye'nin gerek hayvancılık sektöründeki üretim ekonomisinin gelişmiş ülkelerin gerisinde olması ve gerek genel anlamdaki ekonomisinin yine gelişmiş ülkelerde olduğu gibi hayvancılığa büyük oranlarda destek yapamayacak ölçüde olması, bu sektörde rekabetçi olabilmek için, üretim maliyetinin düşürülmesinden başka çare olmadığını ortaya koymaktadır. Bu amaçla hazırlanan Hayvancılığı Geliştirme Projesinin önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir. Söz konusu proje ile yaratılacak kaynakların direk üretim maliyetini düşürücü tedbirlere yöneltilmesi gerekmektedir. Bu tedbirlerden önemli bazıları; işletmelerin optimum büyüklükte olmasının teşvik edilmesi, üretici birliklerinin etkin şekilde çalışmalarının sağlanması, yem bitkileri üretiminin ve kullanımının yaygınlaştırılması olarak sıralanabilir.
3. Türkiye'nin halihazırda yaptığı anlaşmalar ile vermiş olduğu tavizler dışında yapılacak yeni anlaşmalarda hayvancılık sektöründe ek tavizler vermesinin uygun olmamakla beraber, ileride olabilecek ithalata karşı mevcut gümrük vergilerine ek olarak DTÖ kurallarına uygun bazı tarife dışı engeller uygulanması isabetli olacaktır. Bu önlemlerden bazıları; ihtisas gümrükleri oluşturulması, ithal canlı hayvan ve etlerde asgari kalite uygulaması getirilmesi ve et işleme tesislerine yerli hayvan kullanmak şartıyla prim verilmesi gibi konular olarak sıralanabilir.

V- SONUÇ VE UYGULANMASI GEREKEN DESTEKLEME POLİTİKALARI

Hayvancılık sektörünün desteklenmesinde seçici davranılacak, verimlilik ve ekonomiklik kesinlikle gözetilecektir. Verimsiz köy populasyon hayvancılığı yerine ekonomik hayvancılık işletmesi desteklenecektir. Mevcut küçük işletmelerden oluşan hayvancılığımızın optimizasyonu yönünde örgütlenme sağlanacaktır.

Desteklemelerin Doğrudan Gelir Desteği şeklinde yapılması daha etkin ve verimli olacaktır.

Hayvancılık sektörü mutlaka kayıt altına alınmalıdır.

Üretici örgütleri mutlaka kurulmalı ve yeni destekleme sisteminde bu örgütler büyük görevler üstlenmelidir.

Geçiş dönemi için

1. Destekleme alımı yapılacak ürünler (Fiyat yolu ile)

Stratejik ürün sayılan et ve süt ürünlerinin, üretici örgütlenmesinin istenilen düzeye gelinceye kadar devlet tarafından belirlenen fiyattan alınması zorunludur. Bu uygulamanın olmaması durumunda AB ve ABD de olduğu gibi et ve sütte fark ödemesi sistemine geçilerek belirlenecek hedef fiyat üzerinden piyasa fiyatı dikkate alınarak ödeme yapılmalıdır.

2. Girdi Desteği

Hayvancılık sektörünün en önemli girdisi nitelikli damızlıktır. Dolayısıyla damızlık üreten işletmelere, damızlık kullanan işletmelere destek verilmelidir.

Hayvancılık sektörünün diğer önemli girdisi ise yemdir (kaba ve konsantre yem). Bugün ülkemizde büyük oranda kaliteli kaba yem açığı bulunmaktadır.

Kaba yem açığının giderilmesi için verimi düşük hububat alanları yem bitkileri üretimine ayrılarak kaba yem üretimine destek verilmelidir.

1989 yılında desteklemeden vazgeçilen karma yem yapılacak yeni düzenleme ile tekrar geçici bir süre destekleme kapsamına alınmalıdır.

Hayvan sağlığında kullanılan veteriner ilaçlarındaki desteklemeye belli bir süre daha devam edilmeli ve destekleme oranı da % 25 olarak belirlenmelidir.

Devlet tarafından verilecek hayvancılık kredilerinin sosyal amaçtan daha ziyade ekonomik amaca yönelik olması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla kredilerin köylüden ziyade çiftçiye ve sektöre yatırım yapan, istihdam yaratanlara daha düşük faizle ve uzun vade ile verilmesi uygun olacaktır. Örneğin yem bitkileri üretimi için yeterli alanı olan veya uygun büyüklükteki araziyi kiralamış olanlar düşük faizli kredilerden yararlandırılmalıdır.

3. Teşvikler

İç ve dış piyasalarda istenilen kalitede ürün yetiştiren üreticilerle üretimi arttırılmak istenilen ürünleri yetiştirenlere teşvik verilmelidir. Verilecek teşvikte süt hayvancılığı ve koyunculuk öncelik almalıdır. Diğer taraftan pazarlamada karşılaşılan sorunların çözümü doğrultusunda GATT taahhütlerine bağlı kalmak koşulu ile hayvansal ürünlerin ihracatına destek verilmelidir.

4. Genel Hizmetler

Üretici örgütlerinin istenilen düzeye ulaşması ve hayvancılık sigorta sisteminin yaygınlaşması ile birlikte devlet tarafından yapılmakta olan araştırma, eğitim, yayım, salgın hastalıklara karşı yapılan mücadele hizmetlerinin kısmen bu örgütlere devredilerek devletin alt yapı ve kontrol hizmetlerine ağırlık vermesi daha uygun olacaktır.

EK TABLOLAR**SÜT'TE ÜRETİCİ DESTEK TAHMİNİ (ÜDT)
EK TABLO :1 SÜT'TE ÜRETİCİ DESTEK TAHMİNİ**

SÜT	OECD		ABD		AB		TÜRKİYE	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999
ÜDT	51988	50175	15290	14048	20843	21406	299	276
%ÜDT	57	57	61	57	56	58	53	39
ÜNYK	2.32	2.3	2.55	2.33	2.29	2.4	2.13	1.65

KAYNAK : OECD**-1999**

Türkiye;Trilyon TL, AB Milyon ECU, ABD ve OECD

Milyon \$

ÜNYK: Üretici Nominal Yardım

Katsayısı

**TAVUK ETİ'NDE ÜRETİCİ DESTEK
TAHMİNİ (ÜDT)****EK TABLO : 2 TAVUK ETİ'NDE ÜRETİCİ
DESTEK TAHMİNİ**

TAVUK ETİ	OECD		ABD		AB		TÜRKİY E	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999
ÜDT	3068	5066	633	639	913	2473	77	92
%ÜDT	9	14	3	4	12	35	27	26
ÜNYK	1,09	1,17	1,04	1,04	1,14	1,55	1,37	1,35

KAYNAK : OECD -**1999**

Türkiye;Trilyon TL, AB Milyon ECU, ABD ve

OECD Milyon \$

TÜRKİYE'DE TARIM POLİTİKALARI KAPSAMINDA HAYVANCILIK POLİTİKALARI Dilek ÜLGÜRAY

Devlet Planlama Teşkilatı

1.TARIM POLİTİKALARINDA MEVCUT DURUM

1.1.TARIMIN EKONOMİDEKİ YERİ

Tarımın GSYİH içindeki payı 1980 yılında % 26 seviyesinde iken, 1998'de %15'e gerilemiştir.1980 yılında toplam ihracat değerinin %57'sini oluşturan tarım sektörünün, toplam ihracat içindeki payı 1997 yılı itibariyle %10.3'e düşmüştür. 1980-1998 yılları arasında tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdama oranı % 62,5'den % 41.8'e gerilemiştir. GSMH ve toplam ihracat içindeki payının görece olarak azalmasına karşılık, sektördeki aktif nüfusun ve istihdamın yüksek oranlara sahip olması ve beslenme ile doğrudan ilişkisi açısından tarım, ekonomideki önemini halen korumaktadır.

Ülkemizde tarımsal faaliyet içerisinde hayvancılık faaliyetinin yeri, sanayileşmiş ve aynı zamanda tarımda ileri durumda olan ülkelere göre geridir. Tarımsal üretim değeri içinde hayvancılığın payı su ürünleri ve ormancılık hariç % 23 seviyesindedir.

1.2. UYGULANMAKTA OLAN POLİTİKALAR

Ülkemizde tarımsal politikalar; fiyat müdahaleleri, girdi destekleri, zirai kredi faiz sübvansiyonları, doğal afet ödemeleri, süt teşvik primi ödemeleri, bazı yıllarda ödenen destekleme primleri, araştırma, eğitim, yayım, ve denetim gibi genel hizmetlerle ilgili kamu faaliyetleri, büyük ölçüde kamu tarafından sürdürülen tarımsal altyapı yatırımları, yatırım ve ihracat teşvikleri ile sürdürülmektedir.

Ayrıca iç pazar fiyatlarının istenen düzeyde tutulması için hayvansal ürünlerde, çay, şeker ve hububatta olduğu gibi yüksek ithalat korumaları uygulanmaktadır.

GATT Uruguay Turu Tarım Anlaşması ülke taahhütlerimiz çerçevesinde tarım ürünleri ihracatında ihracat iadesi ödemeleri yapılmaktadır.

Geçmiş yıllarda hayvansal ürünlerin geliştirilmesi amacıyla kurulmuş olan TSEK (Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu), EBK (Et ve Balık Kurumu) ve Yem Sanayii A.Ş. kamu finansmanına olan baskının azaltılması ve verimlilik artışı amacıyla özelleştirme kapsamına alınmıştır. TSEK ve Yem Sanayii A.Ş. tamamen özelleştirilmiştir. Ürünlerin pazarlanması ve üreticilerin örgütlenmesi ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılmadan hayvansal üretimle ilgili üç KİT'in aynı anda özelleştirilmesi, hayvansal ürün piyasalarında olumsuz etkiler yaratmış ve hayvancılığın gerileme eğilimini artırmıştır. Bu nedenle EBK tamamen özelleştirilmemiştir.

1.3. UYGULANAN TARIM POLİTİKALARININ ÜRETİCİ, TÜKETİCİ VE VERGİ MÜKELLEFLERİ (BÜTÇE) ÜZERİNE ETKİLERİ

Ülkemizde uygulanan tarım politikalarının üretici, tüketici ve vergi mükelleflerine olan etkileri ÜDE (Üretici Destek Eşdeğeri)⁴, TDE (Tüketici Destek Eşdeğeri)⁵ ve ayrıca tarım sektörüne yapılan Toplam Transferlerle⁶ ölçülmektedir.

Ülkemizde tarımsal üretim değerinin % 42'si için ÜDE ve TDE hesaplanmaktadır. Yüzde Üretici Destek Eşdeğeri (ÜDE), 1998 yılı geçici sonuçlarına göre, % 39 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, 1986-88 ortalaması olan % 26 ve 1996 daki % 25'lik seviyesinden oldukça yüksek olup OECD ortalaması olan % 37'nin üzerine yükselmiştir. Hayvansal ürünlerle ilgili ÜDE'ler, 1998 yılında süt için % 54, dana eti için % 48, olarak ortalamanın üzerinde, tavuk eti için % 7 ve koyun eti için % 9 olarak ortalamanın gerisindedir. Ülkemiz için hesaplanan ÜDE'nin yükselmesi, genellikle, izlenen yüksek destekleme alım fiyatı politikasından, hayvansal ürünlerde ise iç fiyatların yüksek ithalat korumaları ile desteklenmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemiz için hesaplanan ÜDE içerisinde dünya fiyatlarından farklılaşmayı ifade eden Pazar Fiyat Desteği'nin payı, 1986-88 ortalaması % 72, 1992-94 ortalaması % 78 iken 1998'de % 86'ya yükselmiştir. ÜDE'nin geri kalan bölümünün önemli bir kısmı ise faiz sübvansiyonları ve girdi desteklerinden oluşmaktadır.

1.4. GİRDİ VE DİĞER DESTEKLER

Ülkemizde tarım sektöründe;

- Gübre Sübvansiyonu,
- Süt Üretimini Teşvik Primi,
- Zirai İlaç Desteği,
- Tohumluk ve Fidan Primi gibi girdi destekleri uygulanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda yıllar itibariyle girdi sübvansiyonları yer almaktadır.

⁴ **ÜDT (Üretici Destek Eşdeğeri):** Tarım politikaları sonucunda belli bir yılda tüketicilerden ve vergi mükelleflerinden(bütçeden) üreticilere yapılan tarımsal transferleri gösterir. Bu transferler, pazar fiyat desteği, doğrudan ödemeler, girdi destekleri, faiz sübvansiyonları, genel hizmetler ve diğer teşviklerle ilgili ödemeleri kapsar.

Toplam ÜDE: Üreticilere yapılan toplam desteklerdir.

Yüzde ÜDE: Toplam desteklerin iç fiyatlarla ifade edilen toplam üretim değerine yüzde oranıdır.

Birim ÜDE: Toplam desteklerin ton başına değeridir.

⁵ **TDE Tüketici Destek Eşdeğeri:** Tarım politikaları sonucunda belli bir yılda üreticilerden ve vergi mükelleflerinden tüketicilere yapılan tarımsal transferleri gösterir. Eksi olduğu zaman uygulanan tarım politikaları sonucunda tüketicilere izafi vergi yükü anlamı taşır.

Toplam TDE: Tüketicilerden yapılan transferlerin toplam değeridir

Yüzde TDE: Toplam desteklerin iç fiyatlarla ifade edilen toplam tüketim değerine yüzde oranıdır.

Birim TDE: Tüketiciden yapılan toplam transferlerin ton başına değeridir

⁶ **Toplam Transferler:** Genel bütçeden diğer kamu kaynaklarından ve tüketicilerden yapılan transferlerin tümünden ithalat vergilerinin çıkarılması ile hesaplanmaktadır.

Tablo 1. Tarımsal Girdi Sübvansiyonları İçin Yapılan Ödemeler (Milyar TL)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Gübre	2.574	3.311	7.924	9.804	44.983	88.769	123.928
Süt	138	96	609	1.825	4.825	6.425	8.193
Zirai İlaç Dest.	117	105	177	1.139	2.574	3.789	8.536
Tohumluk ve Fidan	19	35	42	70	194	767	1.713
TOPLAM	2.847	3.547	8.773	12.837	52.577	99.750	142.370

1.5. TARIM SEKTÖRÜNE SAĞLANAN KAYNAKLAR

Tarım sektörüne sağlanan kaynaklar değişik metodlarla hesaplanabilmektedir. Bu bölümde yukarıda değinilen ve tarım sektörüne sağlanan kaynakları ihtiva eden ve toplam transferlerin bir bölümünü oluşturan detaylar toplulaştırılarak tablo 2. oluşturulmuştur. Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere, 1994 yılında tarım sektörüne sağlanan kaynakların aşağıda belirtilenler itibariyle toplamı 67 trilyon TL.'dan 1998 yılında 1738.5 trilyon TL.'na yükselmiştir.

Tablo 2. Tarım Sektörüne Sağlanan Kaynaklar (Trilyon TL)

	1994	1995	1996	1997	1998
GİRDİ SÜBVANSİYONLARI	8.8	12.8	52.6	99.8	142.4
GÖREV ZARARLARI VE SERMAYE TRANSFERLERİ	2.4	3.3	13.2	26.0	33.7
ZİRAAT BANKASI GELİR KAYBI	19.0	17.0	61.2	110.5	168.8
DFİF KREDİLERİNDEN GELİR KAYBI		1.7	35.8	65.3	156.2
DESTEKLEME ALIMLARI	36.8	46.5	90.0	473.3	1237.4
TOPLAM	67.0	75.0	252.8	774.9	1738.5

Yukarıda yer alan girdi sübvansiyonu ve tarım sektörüne sağlanan kaynaklar içerisinde hayvancılık sektörünün yararlandıkları, süt teşvik primi, zirai ilaç sübvansiyonunun ve Ziraat Bankası gelir kaybı olarak ifade edilen zirai kredi faiz sübvansiyonunun bir bölümü olup toplamdaki pay bitkisel üretimin çok gerisindedir.

1.6. UYGULANAN POLİTİKALARLA İLGİLİ DEĞERLENDİRME

Ülkemizde tarımsal destekleme politikalarının en önemli aracı olan fiyat müdahaleleri, üretimin pazar sinyallerine uygun olarak gelişmesini engelleyici, üretici gelirlerinde istikrarsızlık yaratıcı, gelir dağılımını bozucu etkiler yaratmakta ve bazı ürünlerde iç ve dış pazarlarda değerlendirilemeyen stokların oluşmasına yol açmaktadır. Özellikle tahıllar için yapılan destekleme alımları, hayvansal üretimde yem girdisi maliyetinin yükselmesine ve buna bağlı ürün ve mamullerde iç fiyat yükselmelerine yol açmaktadır. Sürdürülen tarım politikaları, sağlanan desteklerin üreticiye yeteri kadar yansımaması nedeniyle sosyal

amaçların gerçekleştirilememesi yanında kamu kaynaklarına önemli ölçüde yük getirmesi bakımından da olumsuz etkilere sahiptir.

Ülkemizde tarım sektörüne yukarıda açıklanan çeşitli yollarla kaynak aktarılmasına rağmen;

- Aktarılan kaynağın tamamı çiftçilerin eline geçmemektedir;
- Tarımsal üretimde ve ihracatta ülkemizin var olan potansiyeline uygun bir artış sağlanamamaktadır;
- Üreticilere üretimle ilgili karar almalarını sağlayacak pazar sinyalleri yeteri kadar ulaşamamaktadır;
- Verilen desteklerden küçük işletmeler ve verimin düşük olduğu bölgeler yeteri kadar yararlanamamaktadır;
- Tarımsal üretim faaliyeti cazip bir geçim alanı olmaktan uzaklaşmaktadır;
- Kuruluşlararası koordinasyon eksikliği uygulamaya ilişkin faaliyetlerin etkin olarak yürütülmesini aksatmaktadır.

1.7. TARIM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI ANLAŞMALARDAN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜKLERİMİZ

Tarım konusunda taahhütte bulunduğumuz uluslararası anlaşmalar:

-Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması

-AT ile imzalanan Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın Ortak Tarım Politikasına uyum ve İşlenmiş Tarım Ürünleri ile ilgili hükümleridir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anlaşması İle İlgili Yükümlülükler :

Tarım Anlaşması, iç pazarda uygulanan toplam desteklerle (AMS) dış ticarete uygulanan korumaların, sanayileşmiş ülkeler tarafından 6 yıllık bir süre içerisinde % 36, sanayileşmekte olan ülkeler tarafından ise 10 yıllık bir süre içerisinde % 24 oranında azaltılmasını öngörmüştür. Buna karşılık, ticareti bozucu etkisi olmayan önlemlerin uygulanması (araştırmalar, sağlık önlemleri, altyapının güçlendirilmesi, çevrenin korunması ve gıda güvenliği hizmetlerinin geliştirilmesi gibi hususlar) için indirim öngörülmemiş ve harcamaların bu tür faaliyetlere yönlendirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'de destekleme alımları yoluyla yapılan yardım miktarı toplam tarımsal üretim değerinin %10'unu geçmediğinden iç destekler "de minimis" asgari destek kapsamında değerlendirilmiş ve iç desteklerin indirimi konusunda herhangi bir taahhütte bulunulmamıştır. Bu çerçevede, GATT nezdinde 2004 yılına kadar iç desteklerin indirimi ile ilgili bir taahhüdümüz bulunmamaktadır.

Ancak içinde bulunduğumuz günlerde Seattle'da yapılmakta olan DTÖ Bakanlar toplantısının önemli gündem maddelerinin biri, bilindiği üzere tarım anlaşmasının gözden geçirilmesidir. Önümüzdeki günlerde başlayacak olan bu süreç içerisinde dünya tarım ürünleri ticaretinde daha ileri derecede bir serbestleşmeye gidilebilmesi ile ilgili iç politika reformları ve ticaret politikaları ayrıntılı olarak görüşülmeğe başlanacaktır. Bu çerçevede

ülkemizin müzakere pozisyonunun belirlenmesi ile ilgili çalışma ve toplantılara ilgili sektörlerin aktif olarak katılmaları büyük önem taşımaktadır.

Tarım Alanında Türkiye-AT İlişkileri :

Bilindiği gibi AT ile ilişkilerimiz kapsamında, ülke tarım politikalarımızı Topluluk Ortak Tarım Politikalarına (OTP) uydurma taahhüdümüz bulunmaktadır. Ancak, ülkemizin tarımsal yapısının AT ülkelerinin tarımsal yapısından farklı oluşu, bu güne kadar yapısal sorunların aşılmasına imkan verecek önlemlerin alınamaması, mevzuat uyum çalışmalarının tamamlanamaması ve bu amaç için gereken kaynağın sağlanamaması gibi başlıca nedenlerden ötürü halen Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyum sağlanamamıştır.

6 Mart 1995 tarihli 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında (OKK) da tarım ürünleri Gümrük Birliği kapsamı dışında tutulmuş, işlenmiş tarım ürünleri ise gümrük vergilerindeki sanayi payı sıfırlanmak üzere kapsanmıştır. Bilindiği gibi 1/95 sayılı OKK'nın 22, 24 ve 25 inci maddeleri ile tarafların tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri, karşılıklı yarar temelinde tedricen geliştirmeleri öngörülmüştür. Bu kapsamda hazırlanan karşılıklı taviz listelerinin bazı maddeleri et ve süttozu ithalatı konusunda ülkemiz tarafından Topluluğa tanınan tavizlerin yerine getirilememesi sonucunda askıya alınmıştır.

2. TÜRK TARIM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ REFORM ÖNERİLERİ

Ülkemizin Tarım Politikalarında reform yapılması gereği karşısında ilgili kamu kuruluşlarının da katıldıkları çalışmalar sonunda Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Tarım Politikaları ile İlgili Sürdürülebilir Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Stratejiler Belgesi hazırlanmıştır. Bu belgede konu ile ilgili amaçlar şöyle sıralanabilir;

- Üretimin dünya pazarlarında rekabet edebilir şartlarda ve pazar sinyallerine uygun olarak gelişmesi;
- Üretici gelirlerinde istikrar sağlanması, üreticilerin hayat standartlarının yükseltilmesi ve gelir dağılımının iyileşmesi;
- Gıda güvenlik ve güvenilirliğinin sağlanması;
- Tarımsal desteklerle ilgili kamu finansmanı yükünün azaltılması;
- İhracatın artması ve çok taraflı dünya ticaret sistemine uyum sağlaması;
- Tarımsal üretimde kalite ve verimliliğin artması;
- Doğal kaynakların korunmasını esas alan dengeli ve çevreyle uyumlu tarımsal altyapının oluşturulması ile sürdürülebilir bir tarımsal kalkınma sağlanması; olarak belirlenmiştir.

3. TEMEL POLİTİKA VE STRATEJİLER

Yukarıdaki amaçlara ulaşmak, için izlenmesi gereken politika ve stratejiler ise;

- Üretimin serbest rekabet koşullarında pazar sinyallerine uygun bir şekilde gelişimine izin verilmesi için devletin fiyat müdahalelerinden uzaklaşması, ürün borsalarının ve hallerin geliştirilmesi;

- Tarım ve dış ticaret politikalarının düzenlenmesinde, Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının tarımla ilgili hükümleri çerçevesinde ülkemizin yükümlülükleri ve AT Ortak Tarım Politikası'nda ve tarım alanında Türkiye-AT ilişkilerinde beklenen gelişmelerin dikkate alınması;
- Kendine yeterliliğin sağlanması için temel ürünlerle ilgili bir fiyatlandırma sistemi oluşturulması;
- Arz fazlası olan ürünlerin üretimleri sınırlandırılarak bunların yerine iç ve dış talebi olan ürünlerin üretimine yönelmesi;
- Girdi desteklerinin kademeli olarak azaltılarak zaman içerisinde kaldırılması;
- Tarım sektöründe düşük faizli kredi kullanımının zaman içerisinde kaldırılması;
- Çiftçi gelirlerinde istikrar sağlamak, üreticilerin hayat standartlarını yükseltmek ve gelir dağılımının iyileşmesini sağlamak üzere hedef kitleye “Doğrudan Gelir Desteği” ödeme sistemine geçilmesi ve kırsal gelirin çeşitlendirilmesine yönelik önlemler alınması;
- Üreticilerin ilgi alanına giren ürünlerin üretim ve pazarlanması konularında devletten bağımsız olarak üreticilere hizmet verebilecek ve tarım politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynayacak “üretici örgütlerinin” oluşturulması;
- İhracatta yeni pazar imkanları yaratılması ve ihracat potansiyeli olan ürünlerde uygun politikalar geliştirilmesi,
- Tarım sektörü politikalarını belirleyici ve faaliyetleri yönlendirici karar almak ve koordinasyon sağlamak üzere kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılacakları özerk bir “Tarımda Yeniden Yapılanma Kurulu” oluşturulması;
- Sektörel üretim faaliyetlerinin uygun ölçekteki karlı ve verimli işletmelere yönlendirilmesi;
- Hayvancılık sektörünün geliştirilmesine özel önem verilmesi;
- Gıda güvenilirliği ile ilgili mevzuat düzenlemelerinin uluslararası kurallar da dikkate alınarak tamamlanması, etkili bir şekilde uygulanması ve tüketicilerin bilgilendirilmesine önem verilmesi;
- Kırsal kalkınmaya önem verilmesi;
- Su ürünleri faaliyetlerinin geliştirilmesi;
- Sürdürülebilir tarımsal üretim için doğal kaynakların ve çevrenin korunması, geliştirilmesidir.

4. KISA VADEDE UYGULANMASI ÖNGÖRÜLEN POLİTİKALAR VE DÜZENLEMELER

Kısa vadede, yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için uzun vadede uygulanması öngörülen politikaların hukuki ve kurumsal alt yapısının oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede, fiyat politikalarının yeniden düzenlenmesi ve yeni bir fiyatlandırma sistemi kurulması, “doğrudan gelir desteği”ne orta ve uzun vadede geçiş için üretici ve üretici

örgütleri bazında kayıt sisteminin temelini oluşturacak ve uygulamanın esaslarını belirleyecek bir çalışmanın yapılması gerekmektedir.

4.1. FİYAT POLİTİKALARI

Kurulması önerilen fiyatlandırma sisteminin hayvancılık sektörünü ilgilendiren yönü aşağıda açıklanmıştır:

Fiyat müdahale sisteminin uygulanacağı, temel ürünler hububat, şeker pancarı, süt olarak belirlenmelidir. Ayrıca gen kaynaklarının korunacağı tiftik veya bölgesel ve monokültür ürünler de (çay, ipekböceği) bu sistem içinde yer almalıdır.

Temel ürünlerle ilgili olarak fiyatlar ve politikaları;

-Yurtiçinde üretilmelerini garanti eden bir düzeyde olmalıdır;

-Üretim fazlası oluşması önlenmelidir;

-Ürün fiyatlarının dünya fiyatlarından önemli ölçüde uzaklaşması (yüksek olması) halinde ithalat

-Bu ürünler işlenmiş tarım ürünleri ihracatında kullanıldığı takdirde ihracat sübvansiyonuna ihtiyaç olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Hayvansal ürünlerin (et, süt ve süt ürünleri), Türkiye üretimindeki verim düşüklüğü, yem fiyatlarının görece yüksekliği ve AT'nin uyguladığı yüksek düzeyde ihracat sübvansiyonları nedeniyle dış rekabet gücüne sahip olmadıkları dikkate alınarak, bugün için fiyat politikalarının dünya fiyatları paralelinde değil, üreticinin gelir düzeyini garanti altına alacak, buna karşılık fiyatların tüketicinin alım gücünü zorlamayacak şekilde oluşması için ithalat korumalarının yeterli seviyede tutulması gerekmektedir.

Üreticinin gelir istikrarını sağlarken, oluşacak olan süt fiyat düzeyinin sanayi ürünleri maliyetine ve dolayısıyla tüketici fiyatlarına yansımaları önlemek üzere süt teşvik primi uygulanması halinde beraberinde bir minimum süt fiyatının da açıklanması ve bu fiyatı garanti altına alacak bir müdahale sisteminin de uygulanması gerekecektir.

Fiyat politikalarının istikrarlı bir biçimde uygulanmasına ek olarak hayvancılığın teşviki için özel sektörün iştirakiyle ve kalıcı bir model çerçevesinde hazırlanacak projelerin de uygulanması gerekmektedir.

Bu çerçevede Devlet Planlama Teşkilatı tarafından devletin, özel sektörün ve üretici kuruluşlarının rolleri dikkate alınarak önerilen ve ekli şemada gösterilen sistemin uygulanması ile üretimde istikrarlı bir artış sağlanması mümkün olacaktır.

5. ORTA VE UZUN VADEDE UYGULANMASI ÖNGÖRÜLEN POLİTİKALAR VE DÜZENLEMELER

Kısa vadede yukarıdaki uygulamaların başlatılmasından sonra orta vadede;

- Tarım ürünlerinin fiyatlandırılmasında, temel ürünlerde sadece müdahale durumu gerektirecek minimum fiyat seviyelerinin belirlenerek açıklanması yoluna gidilmesi,
- Borsalarla ilgili projelerin tamamlanıp, borsaların hayvancılık dahil diğer ürünleri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması,

- Üreticiler, işletmeleri ve yaptıkları üretim faaliyetleri ile ilgili olarak kısa vadede kurulma esasları belirlenecek olan kayıt sisteminin uygulanması,
- “Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri ” sisteminin uygulanması,
- Zirai kredi faiz oranlarının piyasa şartları ve enflasyon oranına göre ayarlanarak tarımsal kredi desteğinin kaldırılması,
- Kırsal gelirin çeşitlendirilmesi,
- Girdi desteklerinin azaltılarak kaldırılması,
- Üretimde verimliliğin ve çeşitliliğinin artırılması,.
- Girdi Kullanım Etkinliğinin Artırılması,
- Araştırma-geliştirme, eğitim ve yayım hizmetlerinin etkin olarak uygulanması,
- Biyoteknolojinin özendirilmesi ve geliştirilmesi,
- İhracatta yeni pazar imkanları yaratılması
- Gıda sanayiinin gelişmesine ve tarımsal üretimle entegrasyonunun sağlanmasına önem verilmesi,

uygun olacaktır.

6. KISA VADEDE AMACA ULAŞMAK İÇİN GEREKLİ YASAL DÜZENLEMELER

Yukarıda belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için kısa vadede aşağıdaki yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

• **Üretici Birlikleri Yasası'nın çıkarılması**

“Üretici Birlikleri”nden beklenen, tarımsal üretimin gelişmesini sağlamak, bu amaçla teknik ve ekonomik yönden üreticilere rehberlik yapmak, ürün fiyatlarının oluşmasında etkili olmak, üreticilere girdi temin etmek, aşılama ve suni tohumlama faaliyetlerinde üyelerine yardımcı olmak, üyelerine eğitim ve yayım hizmeti götürmek, ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması konularında üyeler arasında dayanışma sağlamak, üreticinin haklarını korumak üzere iç ve dış pazarlarda kalite standardı ve maliyet açısından rekabet gücü yüksek üretim hedefinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, gerekli araştırma ve ıslah çalışmaları yapmak, gerektiğinde ulusal ve uluslararası düzeyde ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmaktır.

• **Ürün Borsalarının geliştirilmesi**

Destekleme alımlarının devlet bütçesi üzerindeki yükünün azaltılması ve piyasada iç ve dış ticarete olumsuz etki yapan fiyat müdahaleleri yerine, bu konudaki politikaların gerek GATT ve AT kurallarına gerekse bilimsel verilere ve hedeflere uygun hale getirilmesi amacıyla bir politika çalışması ve teknik yardım bileşeni de olan ve serbest fiyat mekanizmasının işleminde oynadıkları rol açısından gerekli spot ve vadeli işlem borsalarının fiziksel yatırım ihtiyaçlarını da içeren, “Tarım Ürünü Borsalarının Geliştirilmesi Projesi” Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Bu proje kapsamında ürün borsalarının alt yapılarında sağlanacak olan gelişmelerin canlı

hayvan borsalarının da gelişmesine yaygınlaşmasına ve rekabet ortamında fiyat oluşumuna yardımcı olması beklenmektedir.

- **Tarım Ürünleri Sigortası Yasası'nın çıkarılması,**

Üreticilere var olan riskler karşısında yeterli düzeyde bir gelir garantisi temin etmek ve tarım sektörünün, gerek tarımsal sigortalarla yönlendirilmesi ve gerekse bunun diğer politikalarla ilişkilendirilerek, sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamak üzere Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanmakta olan "Tarım Ürünleri Sigortası" Kanun Tasarısının tamamlanması ve yasanın çıkarılması gerekmektedir.

- **1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu'nun günün şartlarına göre güncelleştirilmesi;**

1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu; avcılık yoluyla elde edilecek üretimin düzenlenmesi, istihsal sahalarının kısa ve uzun süreli kiralanması, yasaklamalar ve cezai hükümleri kapsamakta ve yetiştiriciliğe ilişkin detay hükümler bulunmadığından mevcut problemlerin çözümünde yeterli olamamaktadır. Bu konuda hazırlanmış olan Kanun Değişiklik Taslağı'nın çıkartılması gereklidir.

- **Gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesine dair 560 sayılı KHK'nın yasallaşması ve ilgili yönetmeliklerin tamamlanarak uygulamaya alınması,**

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın Sanayileşme Yaklaşımı Projesi kapsamında sorumlu kuruluş olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 560 Sayılı Kanun Hükmünde Karaname'nin yasallaşması hususu halen TBMM gündemindedir.

7. ORTA VE UZUN VADEDE AMACA ULAŞMAK İÇİN GEREKLİ YASAL DÜZENLEMELER

Yukarıda yer alan kısa vadede yapılması gereken yasal düzenlemelere ek olarak orta ve uzun vadede;

- **Medeni Kanun'un mirasla ilgili hükümlerinin uygulanmasından doğan sorunların çözümlenmesi,**

Medeni Kanun'un değiştirilmesi ilgili çalışmalar devam ederken, orta ve uzun vadede adı geçen kanunda yapılması düşünülen en önemli değişiklik tarım arazilerinin parçalanmasını önleyici tedbirlerin alınması olacaktır.

- **"Tarım Çerçeve Yasası" 'nın hazırlanması,**

Tarım politikalarının istikrarlı bir biçimde uygulanmasını sağlamak, böylece sektörle ilgili her kesimde uygun planlar yapılmasını ve piyasaların derinlik kazanmasını olumlu yönde etkilemek amacıyla gerekli yasanın hazırlanması uygun olacaktır.

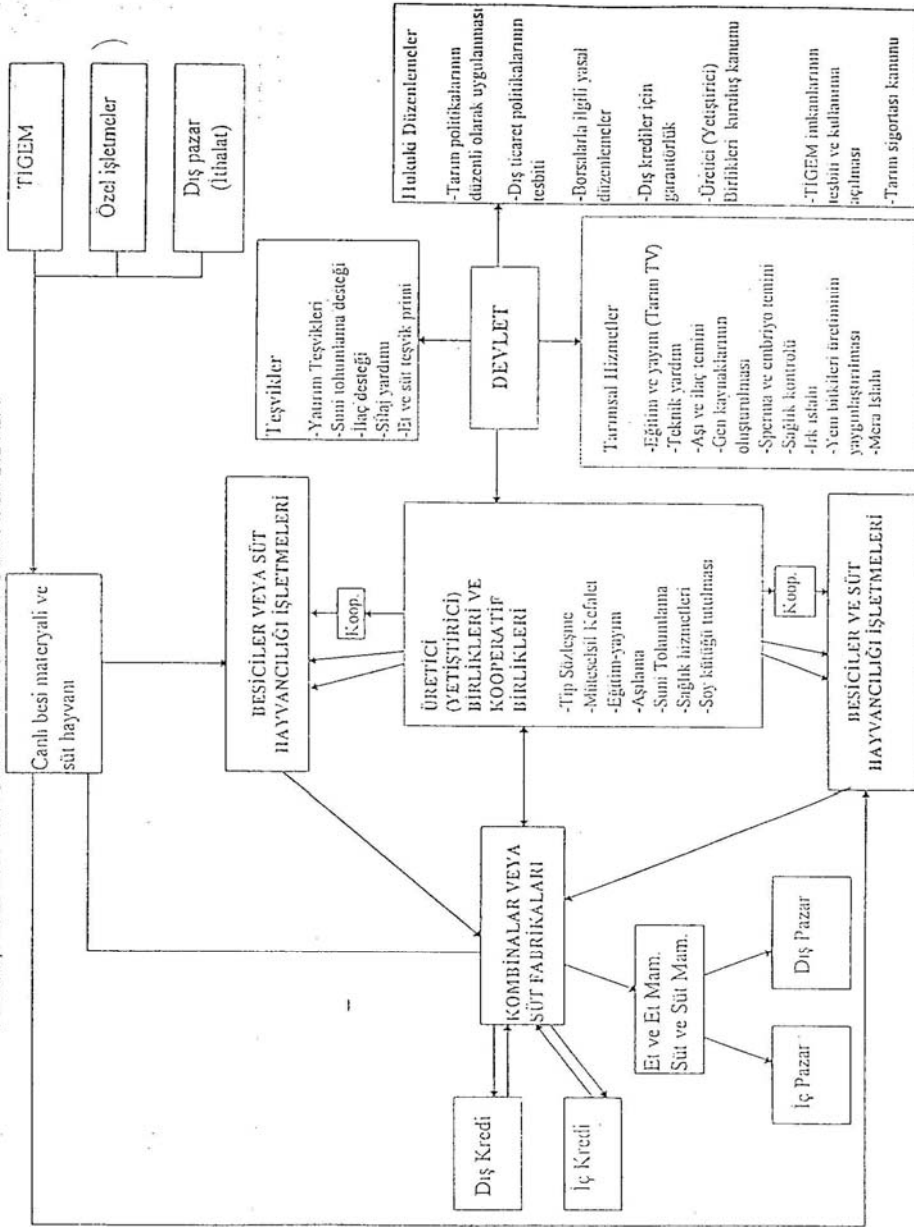
- **Tarım Bakanlığı'nın yeniden organize edilmesi ,**

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının yeniden organize edilmesi ile ilgili yasa taslağının "Tarımsal Politikalarla İlgili Yapısal Değişim Projesi" kapsamında Bakanlığın üstleneceği görevler, ve gıda denetim hizmetleri konusunda 560 sayılı KHK kapsamında artan sorumlulukları dikkate alınarak yeniden hazırlanması gerekmektedir.

- **Tarımda Yeniden Yapılanma Kurulu'nun özerk bir yapıda oluşturulması,**

Tarımda Yeniden Yapılanma Kurulu yerine Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu'na bir alt komite olarak faaliyette bulunmak üzere 20/10/1997 tarih ve 97/13 sayılı Kararı ile oluşturulan "Tarımsal Destekleme Kurulu" kurulmuştur. Söz konusu Kurul, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, TC Ziraat Bankası ve Tekel Genel Müdürlüğü yetkililerinden oluşmaktadır. DPT tarafından hazırlanan 1998 ve 1999 Yılı Programlarında Tarımda Yeniden Yapılanma Kurulu, "Tarım sektöründe politikaları belirleyici ve faaliyetleri yönlendirici karar almak ve koordinasyon sağlamak üzere kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılacakları yetkili bir kurul" olarak tanımlanmıştır. Özerk yapıda, özel sektörün de katılımıyla oluşturulacak olan Tarımda Yeniden Yapılandırma Kurulu'nun tesis edilmesinin, tarım sektöründe yapılması planlanan kapsamlı reform çalışmaları sürecinde, yararlı olacağı düşünülmektedir.

SÖZLEŞMELİ HAYVANCILIK İLE İLGİLİ ÖNGÖRÜLEN SİSTEM

DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİNDE HAYVANCILIĞIN TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kaya TOKMAKÇIOĞLU

Van Et

Sayın Başkan, Değerli Konuklar,

Bugün, özellikle doğal afetler sonucu Türkiye'nin içinde bulunduğu önemli sıkıntılar nedeniyle, hayvancılığımızda yaşanan ciddi kriz belki de ikinci planda kalmaktadır. Ancak, özellikle sektörün yarattığı katma değer, özellikle bölgelerdeki istihdama katkısı ve sağlıklı nesillerimizin yetiştirilmesindeki önemi gözönüne alındığında, hayvancılığımızın içinde bulunduğu kriz Türkiye Cumhuriyeti için son derece önemli bir problemdir.

Görevim itibariyle, hem üretici, hem besici, hem de işleyici olmam nedeni ile sektördeki tüm problemler ile iç içe yaşamaktayım. Hayvancılığı dönülmez bir darboğaza getirmeden çözümlerin bir an önce yürürlüğe konulması açısından, çok konuşulan, çok tartışılan, artık herkesçe bilinen bu problemleri, tekrar vurgulayacağım.

Et sanayinde de ana sorun, öncelikle hammadde eksikliği ve kalitesidir. Dolayısı ile hepimizin ana problemi hayvancılığın kötüye gitmesi ve sahihsizliğidir. Bu konuda çok uzun konuşmak mümkün, ancak ben çok kısa olarak birkaç probleme değineceğim ki, bu problemlerin çözümü için doğru ve uygulanabilir kararlar alınabilmesi halinde, hayvancılığın, dolayısı ile bağlı sektörlerin özellikle, gerçek istihdamın ve ekonomik canlılığın ancak hayvancılık yoluyla sağlanabileceği Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kısa vadede sağlıklı sonuçlar alınacağı inancındayım.

Ülkemizde, hayvancılıkla ilgili tüm kesimlerin, mutabakatı ile oluşmuş hayvancılık politikası bulunmamaktadır. Ana problem de buradan kaynaklanmaktadır. Hayvancılığın gelişmesi için uzun vadeyi kapsayacak politikaların değiştirilmemek üzere bir devlet politikası olarak yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Türkiye, hayvancılığının önemini 1925 yıllarında kabul etmiş ve Karacabey Harasını kurmuştur. 1928 yılında hayvan sağlığı ve Zabıtası Kanunu çıkarılmıştır. 1928 yılında, bugün hayvancılıkta bizden kat kat ileride olan ülkelerin o zaman gündeminde bile olmayan yapay tohumlama dünyada Rusya'dan sonra Türkiye'de 2. olarak yapılmıştır.

Politikalar kısa, orta ve uzun vadeli olarak belirlenmelidir. Kısa vadeli tedbirlerden kesinlikle vazgeçilmelidir. Örnek olarak bundan evvel hayvancılığımızda ciddi sıkıntılar yaratan kasaplık canlı hayvan ve et ithalatını göstermek mümkündür. Kasaplık canlı hayvan ve et ithalatı hem sağlık hem de hayvancılığın gelişmesi açısından son derece tehlikelidir. Bugün iç piyasada arzda bir rahatlama var gibi gözükmemekte ise de bu rahatlama geçici olup hayvan varlığının ve kalitesinin istenilen seviyeye ulaştığı anlamını taşımaz. Önümüzdeki günlerde bilhassa Ramazan ayının başlaması ile fiyatlar yükselme trendine girecektir. Et açığını kapatmak açısından tekrar ithalata mecbur kalmamak için, bölgelerin özellikleri de, göz önüne alınarak, süratle projeler geliştirilmeli ve uygulamaya konulmalıdır. Burada altını çizerek vurgulamak istediğim ayrı bir husus var; Et fiyatlarının artışına paralel olarak besicinin tüm girdileri de artmaktadır. Bu nedenle et fiyatlarının artmasını, besiciliğin gelişmesi olarak görmek tamamen yanlıştır. Dünyanın hiçbir yerinde devletin destek ve müdahalesi olmadan, hayvancılık sektörünün başarılı olması mümkün değildir.

Ülkemizde; üretimin olduğu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile ilgili birkaç kısa bilgi sunmak istiyorum. Malumlarımız olduğu üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgemizin en büyük geçim kaynağının hayvancılık olduğu ve hala da bu bölgelerin, Türkiye'nin hayvancılık deposu olduğu ifade edilmektedir. Ancak üzümlere ifade etmek istiyorum ki, bugünlerde güvenlik ve ekonomik sebeplerden dolayı Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki hayvancılık potansiyeli son derece azalmış, Orta Anadolu hatta Batı Anadolu Bölgelerinde daha rantabl hayvancılık yapılması nedeni ile bu potansiyel, bu bölgelere kaymıştır, bilinçli besiciler bölgeden göç etmektedirler. Günümüzde hayvancılık, et sanayilerinin gelişmesi nedeni ile, sadece hayvan varlığı ile ölçülmemekte, hayvan ırkı ve randımanı da son derece önem taşımaktadır. Şu anda sizlere, 1993 yılından bugüne kadar her toplantıda dile getirdiğim bir konunun, metnini, virgülüne dokunmadan okuyacağım.

Bölgede özellikle küçükbaş hayvan besiciliği, çayır ve mera besiciliği olarak yapılmaktadır. Son yıllarda yaşanan güvenlik sıkıntıları nedeni ile mera besiciliği tamamen ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda, iç piyasada fiyatların komşu ülkelere nazaran daha avantajlı olması sebebi ile kaçakçılık ters oranda işlemeye başlamış ve ülkemize küçük ve büyükbaş canlı hayvan girişi başlamıştır. Bölgedeki koyun üreticisinin ana gelirinin canlı ihracat olduğu gözönüne alındığında, bu iki ana sebep küçükbaş hayvancılığa ciddi darbe vurmuştur. Bölgede yaşanan göç olayları, yaylaların boşalması, büyükbaş hayvancılığına da büyük darbe vurmuştur.

Çok değil, bundan 10-15 yıl öncesine kadar Türkiye, özellikle bölgemiz, komşu ülkelere yapılan canlı hayvan ve et ihracatında birinci sırada yer almaktaydı. Şunu kabul etmek durumundayız ki; ister legal olsun ister kaçakçılık yoluyla olsun, hayvancılık, bölge insanımızın ciddi bir geçim kaynağı idi. Ancak biraz evvel ifade ettiğim gibi, bugün komşu ülkelerden yurdumuza kaçak hayvan ticareti önemli boyutlara ulaşmaktadır.

Komşu ülkelerden 1991-1995 yılları arasında ülkemize önemli miktarlarda büyükbaş hayvan girişi olmuştur. Ancak 1995 yılından sonra Türkiye'deki fiyatların cazip olmaması nedeni ile büyükbaş hayvan kaçağı azalmıştır. Bugünlerde iç piyasadaki fiyatların artması nedeni ile büyükbaş hayvan girişinde de kıpırdanmalar olacağı inancındayım. Hayvan akışının tersine dönmesi hayvancılık politikalarının ve bölgemizde yaşanan sorunun öneminin bir göstergesidir. Kaçak hayvan girişinin yöredeki besicilere vurduğu darbeye ek olarak daha büyüğünü, taşıdıkları hastalıkların çabucak yayılmasından dolayı ülkemiz hayvancılığına da vurmaktadır. 1991 yılından bu yana bölgede şap hastalığının önüne birtürlü geçilememektedir. Zaman zaman görülen veba hastalığının sonuçları hepimizce malumdur. 1991 yılının ikinci yarısında yaşanan sığır vebası hastalığının hayvancılığımızda yarattığı tahribat, büyük ekonomik kayıplara neden olmuştur. Komşu ülkelerden yapılan bu hayvan trafiği sınır ticareti olarak ifade edilmektedir. Söz konusu mal sınır ticaretine konu olan bir maldır. Ancak, legal olarak hiçbir işlem görmemektedir. Yani komşu ülkelerden yapılan bu hayvan ticareti kaçakçılıktan öteye gitmemektedir. Bu aşamada konunun moral değeri de dikkate alınmalıdır. Yöredeki bilgi becerileri ve imkanlar çerçevesinde geçimini sadece hayvancılık yolu ile sağlayan insanlar yaptıkları besicilikten zarar ettikçe kazançlarını bu yoldan sağlamaya yönelmektedirler. Bir başka deyiş ile bu insanlarımız üreticiliğe değil kaçakçılığa teşvik edilmektedirler.

Bölgedeki hayvancılığın gelişmesine engel olan önemli bir unsur da, bölgedeki canlı hayvan alımı yapan kurumların tek tek yok oluşudur. Son yıllarda, özelleştirme politikaları

çerçevesinde satışı yapılan bölgedeki kombinalar, maalesef ki çalışmamaktadır. Bu da bölgedeki üreticide, sağlıklı bir pazar bulamama endişesi doğurmaktadır. Zaten, yaptığı üretimden dolayı kar edemeyen besici, bu pazar endişesi nedeni ile de besicilikten çekilmektedir.

Evet, 1993 yılından bugüne kadar her konuşmamda dile getirdiğim ve 1996 yılında bir sempozyumda yaptığım konuşmamdan aldığım metin virgülüne kadar aynen böyle. Peki bugün neler değişmiştir; bugün belirli tedbirler alınarak bu trafik engellenmiştir. Alınan tedbirler nedeniyle bu bölgelerde hayvancılık ile uğraşan, ki büyük çoğunluk böyledir, insanlar ve bölgedeki et sanayi, ciddi boyutlarda sıkıntıya düşmüştür ve hala da bu sıkıntılar devam etmektedir. Zaten sıkıntı içerisinde olan, bölge ekonomisi kan kaybetmektedir. Elbette alınan tedbirler bizleri sıkıntıya sokacaktır. Bu sıkıntılara da göğüs gereceğiz. Ancak bu çekilen sıkıntıların, karşılığını da almak durumundayız, bugüne kadar her seferinde ifade ettiğimiz ciddi hayvancılık projelerinin, finansmanı ile birlikte, bölge şartlarına uygun bir şekilde, ivedilikle uygulamaya konulması gerekmektedir, aksi takdirde bugünkü tedbirler sadece dürüst ve namuslu çalışan kişi ve kuruluşlara verdiği acıyla kalır.

Maalesef ki, yıllarca her fırsatta dile getirdiğimiz problemler had safhaya ulaşmış, bu trafiğin ve politikasızlığın sonucu olarak da yöre için hayati önem taşıyan, canlı hayvan ihracaatı minimum seviyeye inmiştir.

Yem bitkilerine son derece önem verilmelidir. Kaba yem yeterli değildir. Samana endekli hayvancılık yapılmaktadır. Silaj, kaba yem, yem ve yem maddesi üretimi desteklenmelidir. Sadece kendi ihtiyacı için yem bitkisi üretimi yapan üreticiler dışında bu üretimi büyük alanlarda ticari olarak yapacak kişi veya kuruluşlar da desteklenmelidir.

Islah ve sağlık çalışmalarına da yeterli derece de önem verilmelidir. Melezleme çalışmaları hızlandırılmalıdır.Çevre ile uyum içinde olan genotipler seçilmelidir. Damızlık talebinin karşılanması için öncelikle iç kaynaklara yönelinmelidir. Yörelere uygun kültür ırkları seçilmeli ve projeleri üstlenebilecek işletmeler belirlenmelidir.

Mutlaka, pazarın talep ettiği kalitede mal üretimi için besici yönlendirilmelidir.

Soy kütüklerinin ciddi bir organizasyon içerisinde tutulması gerekmektedir.

Hayvan hastalıkları ile ilgili olarak yapılan mücadelede maalesef arzulanan gelişme elde edilememektedir. Hayvan hareketlerinin denetlenmesi, kaçak hayvan girişinin yöreye verdiği zararın kısa vadede telafi edilebilmesi açısından bölgede uygulanabilmesi mümkün tedbirler alınmalıdır.

Üreticimizin ve besicimizin örgütsüzlüğü sorunun en büyük nedenlerinden biridir. Üretici ve besicimiz, örgütsüz olması nedeni ile problemlerini yetkili organlara taşımakta sıkıntı çekmektedir. Bugün Batı bölgelerimizde üretici birlikleri kurulmakta ve yavaş yavaş seslerini duyurmaktadırlar. Bu tür birliklerin kurulması teşvik edilmelidir. Sadece üretimde örgütlenme de yeterli değildir. Pazarlamada da örgütlenme gerekmektedir. Bu örgütler aracılığıyla, besicilerin eğitilmesi gerekmekte ve günün teknolojisi bu örgütler aracılığıyla besicilere aktarılmalıdır. Meslek kuruluşlarının yasaları çıkarılmalı, üretici ve sanayicinin etkin rol oynadığı ve kararname hazırlama yetkisine sahip, bordlar kurulmalıdır.

Tarım Teşkilatımız yetersiz kalmaktadır. Tarım Teşkilatımızın elindeki imkanlar yok denecek kadar azdır. Bu imkanlar ile bu teşkilatımızdan görev beklemek mümkün değildir.

Sorunun büyüklüğünü gösterecek ve çözüm için bizi yönlendirecek doğru bilgi kaynağı bulunmamaktadır. Kabul etmemiz gerekir ki, hayvancılık sektöründe sağlıklı kaynak maalesef yoktur, eldeki bilgiler ile çok sağlıklı kararlar almak mümkün değildir. Bu konuda ciddi çalışmalar yapıp doğru veriler tespit edilmelidir.

Şu anda Türkiye’de uygulanan krediler ve bu kredilerin faizleri hayvancılık sektörüne uygun değildir. Bu faizlerle sağlıklı besicilik yapmak, bilhassa Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde mümkün değildir. Krediler zamanında ve yeterli olarak verilmelidir. Geç, yetersiz ve ehil olmayan kişi ve kurumlara verilen kredi, sadece heba olur. Türkiye’de bölgeler itibariyle çok ciddi farklılıklar yaşanmaktadır. Coğrafi yapı, pazara uzaklık, bitki üretimi, eğitim, insanların beklentisi... daha birçok değişik faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin hepsi gözönüne alınarak projeler hazırlanmalı, kredi faizleri ve kredilerin geri ödeme koşulları, bu farklılıklar gözönüne alınarak belirlenmelidir. Ancak bu yol ile bölgeler arasındaki farklılığı önlemek mümkün olacak ve Doğu’dan Batı’ya besici göçü önlenecektir. Eğer kredilendirmedeki özkaynak, faiz oranları gibi finansın önemli unsurlarında bölgeler itibariyle farklılıklar yaratılmaz ve Türkiye’de tüm bölgelerde hayvancılığın aynı destekleme politikalarında yapılması düşünülüyor ise bu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki üreticiler için bir haksızlıktır. Bu şartlarda bu bölgelerde hayvancılığı geliştirmek mümkün olmayacağı gibi göçü önlemek ve sağlıklı istihdam sağlamak da mümkün olmayacaktır.

Biraz evvel ifade ettiğim ve 1996 senesinde yaptığım konuşmamdaki bir başka metni sizlere aynen tekrar okuyorum.

Özelleştirmeye hiçbir zaman karşı olmadık. Ancak, bölgelerimiz itibariyle Kamu Kuruluşlarının görevleri de ayrıdır. Bugün, yeteri kadar çalışan özel sektör kesimhanesi bulunan bir bölgede elbetteki kamu kesimhanelerinin özelleştirilmesi gerekmektedir. Ancak, kendi bölgemizde insanlarımızın bilgi ve becerileri, coğrafi yapımız nedeni ile geçimin sadece hayvancılıktan elde edilebileceği, kalıcı ve gerçek istihdamın ancak hayvancılık yolu ile sağlanabileceği gözönüne alındığında bu kamu kesimhanelerinin asli görevlerini yapmadan, yani hayvancılığı geliştirmeden, rayına koymadan üretim sistemlerini oturtmadan, ortadan kalktığını üzülererek görmekteyim. Önümüzdeki yakın dönemlerde hem güvenlik hem ekonomi açısından, bu kuruluşların görevlerini yapmadan elden çıkarılmasının ve şu anda çalıştırılmamasının acılarını daha çok çekeceğiz. Bu kuruluşların sağlıklı bir şekilde çalıştırılmaması ayrı bir sorundur. Ancak, dünyanın her yerinde hayvancılığın ve et sanayinin geliştirilmesinde devlet, bu sektörü koruma altına almaktadır. Bugün maalesef görüyoruz ki, bazı EBK tesisleri daha özelleştirme çerçevesinde satışa çıkarılmıştır. Bilindiği üzere, özellikle üretici bölgelerinde, bir kısım tüccarın alım yaptıktan sonra ortadan kaybolması, besicilere büyük darbe vermektedir. Yörede özel sektör kesimhanelerinin kapanmış olması, özelleştirilip çalıştırılmayan EBK Kombinaları dışında kalan EBK Kombinaları da istenilen seviyede kesim yapamamaları, ciddi kuruluşlardan yoksun olan besiciyi, bu tür tüccarlara yöneltmektedir.

Hayvancılığın gelişmesi ve insan sağlığı açısından et ve süt sanayinin önemini tekrar vurgulamak isterim. Ancak kurallara uygun olarak çalışan, vergisini ödeyen, ekonomiye katkı sağlayan, hayvancılığın gelişmesi için bir düzen getiren, fon sağlayan et sanayi maalesef ki ciddi bir haksız rekabet içerisinde. Besiciliğin gelişmesi için besicinin belirli miktarlarda kazanç sağlaması gerekmektedir. Ancak son yıllarda Kamu tarafından yapılan

büyük boyutlu karkas et ihalelerine, gerçekten bu sektörün içerisinde olduğuna inanmadığım bazı firmalar katılmakta ve çok yüksek kırımlar ile ihaleler sonuçlanmaktadır. Maalesef yukarıda bahsettiğim şekilde düzgün çalışan firmalar, ya ihale dışı kalmakta ya da çarkı döndürme tabiriyle zararına iş almaktadırlar. Bu sonuç hem besicinin, hem hayvancılığın, hem de kurallara uygun çalışan sektördeki firmaların aleyhine olmaktadır. Yaklaşık iki yıldır dile getirdiğimiz bu konu gittikçe daha sıkıntılı bir hal almaktadır.

Et sanayii, halkın sağlığı açısından ciddi denetime tabi tutulması gereken bir sanayidir. Ancak, sözkonusu kuruluşlarda hem kanunlar çerçevesinde, hem de hijyen açısından yeterli çalışmanın olduğu inancında değilim. Elbette bir yanda tüm hijyen koşullarına uyan ve kanunlar çerçevesinde çalışan tesisler, diğer yanda hiçbir hijyen standardına ve kurallara önem vermeyen tesisler arasında ciddi bir haksız rekabet yaşanmaktadır.

Burada ciddi bir kayıt dışı ekonomi bulunmaktadır. Kaçak kesimler, kaçak imalat, faturasız satışlar ciddi bir vergi kaybına yol açmaktadır. Unutulmamalıdır ki; devlet tarafından çizilecek hayvancılık politikalarını uygulayacak kurumlar şu anda ciddi bir haksız rekabet içinde bulunan bu kurumlardır. Kendi hammaddesini temin etmek mecburiyetinde olan bu kurumlar, hayvancılık sektöründe uygulanacak olan politikalarda görev almak mecburiyetindedirler. Bugün 560 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile üretim yapan tesisler, düzenli olarak ciddi kontrollerden geçirilmelidirler. Bu kontroller hem halk sağlığı için son derece önemli olup, hem de gerçek üreticilerin ve et sanayinin mağdur olmasını önleyecektir.

Sayın Başkan, Değerli Konuklar,

Konu ile ilgili kesimlerin biraraya gelerek sağlıklı bir politika oluşturmaları halinde, yıllardır ifade etmeye çalıştığımız ve içinde yaşadığımız sorunların, önemli bir bölümünün kısa vadede çözüme ulaşacağına inanıyorum ve bu sempozyumun Türkiye hayvancılığı için hayırlı olmasını dileyerek saygılar sunuyorum.

BESİ VE SÜT HAYVANCILIĞININ DURUMU

Metin YILMAZ

MAR-ET

Sayın Bakanım, Değerli Katılımcılar ve Konuklar,

Besi ve Süt hayvancılığının durumunu tartışacağımız bu sempozyumda bu sektörde yer alan firmalardan birinin yöneticisi olarak sizlere ağırlıklı olarak zincirin tüketim halkalarından bahsetmek istiyorum.

Ancak bu noktaya gelmeden önce hayvancılık problemlerimiz yanlışlarımız nelerdir ve neler yapılması lazımdır. Şu ana kadar yapılan oturumlarda ve konuşmalarda ortak olarak belirtilen husus uzun vadeli ve istikrarlı bir politika oluşturulması idi. Öyle zannediyorum ki bu husus sempozyum sonuna kadar da devam edecek.

Şimdi isterseniz Türkiye hayvancılığını geçmiş 15 yılda etkilemiş belli başlı olayları bir hatırlayarak ; bize gelecek adımlarımızda ışık tutmasını sağlayalım ;

- 1983 yılında ortak Pazarda süttozu ithalatı sıfır gümrük vergisi ile serbest bırakılmıştır.
- 1985 yılında yine O gümrükte donmuş et ithalatı serbest bırakılmıştır.
- 1988 yılında EBK kendisine sağlanan kaynağı yanlış yönde kullanarak özellikle Doğu da bulduğu her hayvanı kesmiştir. Bu kurumumuz genel olarak üretimi artırma fonksiyonunu devamlı göz ardı etmektedir.
- -1990'lı yıllarda ithalat devam etmiş ancak % 165'lere varan gümrük vergisi ve fonlar ile önemli sayılacak kaynak yaratılmıştır. Ancak bu kaynağın hayvancılık için kullanılmaması bir hata olarak değerlendirilmelidir.
- Yine 1990'lı yıllarda besicilere 2678 sayılı yasaya uygun kombinalarda ve tesislerde kesim yapmaları şartı ile prim ödenmesi kararlaştırılmış ancak gerek miktarın cazip olmaması, gerek bürokratik zorluklar gerekse bu paraların fiilen alınmasının çok geçikmesi nedeniyle uygulama çok verimsiz olmuştur.
- 1996 yılında İngiltere'de görülen BSE hastalığı neticesinde ithalat 3'er aylık dönemler itibariyle durdurulmuş ve bugüne kadar sürmüştür.
- 1997 yılında et fiyatları % 155, 1998 yılında ise % 113 artmıştır.
- Bu fiyat artışlarının tüketime olumsuz etkileri 1998 yılının son aylarında net olarak anlaşılmıştır. Zira Türkiye'de et ve et ürünleri geçmiş yıllar içinde en tepe noktasına Ramazan aylarında ulaşmıştır. Buna bağlı olarak fiyat yükselmelerinde yine diğer dönemlere kıyasla Ramazan aylarında daha fazla olmuştur. Ancak ilk defa 1998 Ramazan ayında fiyatlar ve talep düşmüştür. Bu trend 1999 boyunca devam etmiştir. Kasım ayı itibariyle yıllık fiyat artışı % 14 düzeyindedir.
- 26 Kasım 1999 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan bir liste ile olası bir ithalat durumunda canlı hayvan için gümrük vergisi % 142.5 etler için ise % 237.5 olarak tesbit edilmiştir.

Yukarıda saydığımız belli başlı olaylardan sonra gelmek istediğimiz nokta şudur;

İstikrarlı bir politika izlenmediği için besicilik işi uzun dönemde karlı bir iş kolu olmaktan uzaktır. Bazı dönemlerde et fiyatlarının aşırı artması ile karlı gibi gözüksede (örnek 1997-

1998 yılları) uzun dönemde dengelenmekte hatta çoğunlukla zarar ettiren bir iş koluna dönüşmektedir. Çünkü et fiyatlarının artması Türkiye'nin et ve et ürünlerini zaten çok pahalı yemesi ile talebi düşürmektedir. Besicilik ise ortalama olarak 5 - 5,5 aylık bir zaman dilimini kapsadığı için karlı dönemlere güvenilerek yapılan yatırımlar besi dönemi sonunda hüsranla bitebilmektedir (Örnek, 1999).

Diğer taraftan besicilik işinin en önemli girdisi yem ayrı bir problemdir. Hayvan ve et fiyatlarındaki bu dengesizlik yemde kesinlikle söz konusu değildir. Yem fiyatları son 20 yıldır düzenli ve istikrarlı olarak fiyat artışını sürdürmüştür. Üstelik Türkiye'de besicilik yapanların çoğu kendi yemini kendi üretme yoluna gitmemektedirler. Fenni yem ile yapılan besiciliğin karlı bir faaliyet olması mümkün değildir, Burada saygı değer Genel Müdürümüzün (Ali GÜLER) bir benzetmesi ile kulaklarını çınlatacağım. Fenni yem ile yapılan besiciliği biraz yemek pişmeyen eve benzetiyor Genel Müdürüm. Her gün her akşam lokantada yemek yiyen veya yemek getirilen bir ev. Bu evin bütçesinin denkleşmesi pek mümkün olmasa gerek. Aynı şeyleri bu tarz besicilik içinde söyleyebiliriz. Bunun alternatifi ne olabilir. Tabii ki özellikle ikinci ürün olarak yem bitkisini yetiştirmek ve mümkün olduğunca kendi yemini kendisi üretmek. Böyle bir durumda besiciliğin karlı bir faaliyete dönüşmesi çok daha kolay çok daha imkanlı olacaktır. Ancak destekleme alımları ile bir takım tarımsal ürünlere dünya fiyatlarından daha fazla fiyat vermek çiftçi için biraz kolay yolu seçmeye teşvik anlamına gelmektedir.

Buradan ise şu gerçeği kolayca çıkarmak mantıklı olacaktır. Hayvancılık politikası genel tarım politikalarından soyutlanamaz. Birbirinden bağımsız ve birbirini desteklemeyen tarım ve hayvancılık politikaları hedefe varmakta bize engel teşkil ederler.

Tabii buradan kelimeler ile kolayca ifade etmek bu işin ne kadar güç olduğunu kavramadığımız anlamına gelmemeli. Uzun vadeli, istikrarlı, devletin kıt kaynaklarına takılan, birbiri ile uyumlu politika ve uygulamalardan söz ediyoruz ve bunların bir araya gelmesinin ne kadar zor olduğunu biliyoruz. Ancak hedef bu olmalı.

Bu konudaki görüş ve önerilerinizi konuşmanın sonunda özetlemek üzere biraz da et ve et ürünleri tüketiminden bahsetmek istiyorum.

Her ne kadar Türkiye'de rakamlara ve istatistiklere güvenmek çok zor ise de sizlere bazı rakamlar vermek istiyorum.

1. Türkiye'de aileler harcadıkları her 100 liranın 35 lirasını gıdaya ayırmaktadır. Tek başına bu rakam birşey ifade edemeyebilir. Emsal teşkil edebilmesi için AT'nun ortalamasıyla en düşük ve en yüksek rakamları da vermek istiyorum. AT'da bu konuda ortalama rakam 15.5 iken en düşük rakam Hollanda'da 15.0 ve en yüksek rakam Yunanistandadır 38 ve bizden yüksektir.

2. Genç nüfusumuza rağmen ülkemizde kişi başına kırmızı et tüketimi 15 kg/yıl dır. Bu tüketim rakamı AB ülkeleri gibi gelişmiş toplumlarda 65 kg/yıl dır. Aslında ben herhangi bir konuda gelişmiş ülkeler ortalaması, Türkiye ortalaması kıyaslamalarını çok da seviyor değilim. Ancak asıl belirtmek istediğim fark şudur. Çocukların ve gençlerin iyi yetişmeleri ve gelişmelerini sağlıklı bir biçimde tamamlamaları için kişi başına gerekli tüketim miktarı 35 kg/yıl dır. Toplum olarak da hedefimiz bu olmalıdır.

3. Bu rakamların ortaya koyduğu üzere insanımızın gelişmiş ülkeler düzeyinde hayvansal protein tüketmesi onun en doğal ve kaçınılmaz hakkı olmaktadır. Sosyal Devlet de bu beslenme güvencesini sağlamalıdır. Türkiye bu konuda 1996'da yapılan Dünya Gıda Zirvesine katılmış ve zirve sonunda tüm dünya vatandaşları için daha çok gıda üretmeyide öngören sonuç bildirisini imzalamıştır.

4. Türkiye şimdiye kadar imzaladığı veya taahhüt ettiği birçok şeyi yerine getirmemiştirki bunu yerine getirsin dediğinizi duyar gibi oluyorum fakat size katılmıyorum veya katılmak istemiyorum.

5. Kırmızı et ve et ürünleri fiyatları özellikle 1997 - 98 yıllarında inanılmaz artarak dünya fiyatlarının 3-4 katına kadar ulaşmıştı. İçinde bulunduğumuz yıl içinde gerçekleşen düşük fiyat artışı ile biraz dengelenmiş ve 2 katına düşmüştür. Ancak bu ülkelerde Kişi Başına Düşen Milli Gelir rakamlarında Türkiye ile kıyasladığımızda pahalılık oranının dahada arttığını görürüz.

6. Kırmızı et sektöründe yer alan bir firmanın çalışanı olarak ülkemizde kırmızı et ve et ürünlerine olan ilgiyi yakından biliyorum. Diğer taraftan bu ilginin cazip fiyatlarla desteklendiğinde talebin yani tüketim miktarlarının ne kadar arttığını da

Özetlersek ,

Ülkemizde bugünkü fiyatlarla pahalı ve kıt olan hayvansal proteinin üretimini ve tüketimini arttırmak gerekmektedir. Bunun için üretim ve tüketim arasındaki dengeleri koruyacak kalıcı bir milli devlet politikasına ihtiyaç vardır. Bu politikalar kısa vadeli olmamalı ve bir program çerçevesinde yürütülmelidir.

Kanımızca;

- verimliliği yüksek islah edilmiş bir hayvan varlığı,
- yeterli ve doğru yem bitkilerinin yetiştirilmesi,
- bilinçli besicilerin istikrarlı ve yeterli bir gelir etmeleri,
- etin tüketilebilir bir fiyatla sunulması gibi ana unsurları içeren bir entegrasyona ihtiyaç vardır.

SÜT HAYVANCILIĞI

Erdal BAHÇIVAN

Bahçivan Gıda Sanayi

Dünya ekonomilerinin baş döndürücü bir hızla geliştiği, ekonomik hızın sınırlarının kaldırdığı, değişik siyasi rejimlerin bu ekonomik gelişmeler karşısında pes ettiği bir zaman döneminde; dünyada bu gelişmenin çarpıcı ve tipik bir örneğini de bu oturum masasındaki değerli konuşmacıların kimliklerine baktığımızda bir kez daha net olarak görüyoruz.

Sayın Martin Fransa ‘dan, Sn. Hansen Danimarka’dan, kendi ülkelerinden ve kendi mensup oldukları ana şirketlerinin bağlı ülkelerinin, binlerce km. ötesinde, yabancı bir ülkede, Türkiye’mizin süt hayvancılığı ile ilgili bir sempozyumda konuşmacı olarak 2 değerli sanayi kuruluşumuzu temsil ediyorlar.

Bu görüntü bence bugünün en anlamlı ve de en çarpıcı mesajı. Artık günlük hayatımızda ki bir çok konuyu nasıl ki sadece Türkiye sınırları içerisindeki kriterlerle değerlendirmiyorsak, Türkiye süt hayvancılığı ve ona bağlı olarak süt sanayiciliğimizin de önümüzdeki dönemlerdeki istikametini ve çizilmesi gerekli rotasını dev bir dünya rekabeti hesabını iyi yaparak belirlemek zorundayız.

Tarihini iyi analiz yapmayan, geçmişinden ders almayan hiçbir topluluk yarınların reçetesini sağlıklı analiz edemez. Bu kompleksten arınmış bir sektör temsilcisi olarak özellikle şu gerçeğin altını çizmek istiyorumki; kısa bir zaman öncesine kadar gerek sütü üreten köylümüz ve yetiştiricimiz; gerek bu sütü işleyen sanayicimiz; gerekse süt ve süt ürünlerini tüketen nihai tüketicimiz bu insan hayatındaki fevkalade önemli besin ve ekonomik gücü tartışılmaz varlığın değerini ne anlayabilmiştir; ne de hakkını vermiştir.

Tabii devlet ve devlet kurumları da bu toplumsal üçgenin bir aynası olduğundan; onlarda daha farklı bir tutum içinde olmamıştır.

Bunun temel nedenlerini çok kısa özetleyecek olursak köylümüz için tembellik ve verimliliği fazla ön plana almamak; sanayicimiz için rekabetsizliğin verdiği rahavet; tüketicimiz içinse kolaycılığa kaçan daha iyiyi, daha sağlıklıyı talep etmeme duyarsızlığı.

Peki bütün bunların düzenleyicisi olması gereken devletin yöneticilerinin yaptığı ise: Maalesef bu saydığım nedenleri cesaretlendiren popülist yaklaşımlar ve politikalar.

Tabii bu genelleme içinde her bir gurubun kendine ait bazı istisnaları olabilir ama genel resme baktığımızda bu gerçek maalesef inkar edilemez şekilde karşımızdadır.

Türk köylüsünün de, Türk sanayicisinin de, Türk tüketicisinin de artık bir kelimeyi vazgeçilmez bir slogan ve inanç olarak yaşamına sokma mecburiyeti var = KA Lİ
TE

Tüm hesaplar, kitaplar da bu kalite denklemi temel alınarak yapılmak zorunda.

Çünkü kaliteye giden yolda verimlilik var, araştırma var, teknoloji var, yatırım var, hijyen var; kalitenin doğurduklarında ise istikrarlı ve sadakatli bir pazar var, kârlı bir ekonomik gelir var; büyüme var; rekabet gücü var; parlak yarınlar var.

Şimdi bu bilinç toplumun hangi katmanlarında ne derecede oturdu, onu değerlendirelim. Türk tüketicisi özellikle alışveriş noktalarındaki hızlı rekabet ve gelişmesinde etkisiyle, satınalma değerlerini ve kriterlerini sürekli yükseltiyor. Bunda ne kadar eleştirsekte ithalatın öğrettiği bir takım dersler tabii ki çok önemli. Sanayi ise pazarın bu yaklaşımlarına karşı aynı hızla cevap verebilme dinamikleri içerisinde. Gerek mevcut firmalar kendilerini yeniliyor; gerek yabancı sermaye bu pazar gelişmesine bağlı olarak ülkemize iltifat ediyor, yeni ürün kriterleri; yeni yatırımlarla zincirin sanayici - perakendeci – nihai tüketici halkası amansız bir hızla gelişmeleri takip ediyor. Ben iddia ediyorum ki bu fevkalade önemli ve güzel gelişmenin değerini süt üreticisi henüz kavrayabilmiş değil.

Türk köylüsü hayvancılığı, dolayısıyla sütçülüğün yarınlarını; onu bekleyen dev pazar büyümesini henüz tam anlamıyla idrak etmiyor. Sütten para kazanmanın yolunun çağdışı kalmış ahırlarda, 1-2 inek besleyerek; tamamiyle sanayi yemine bağlı olarak sürdürülmeyeceğinin farkına varmak zorunda. Bu verimsiz çalışmanın karşılığında elde edilen sütün gerek hijyen kalitesi, gerek besin kalitesi haliyle Avrupa ve dünya standartlarının kat kat altında kalıyor. Üstüne üstlük ineğin memesinden çıkan bu zayıf kalite, etik dışı yapılan bazı müdahalelerle de iyice düşürülüyor. Bütün bu olumsuzluklar toplandığında da kalite/fiyat kıyaslanmasında dünyanın en pahalı sütlerinden birine sahip oluyoruz.

Bu yapı değişmek zorunda. Artık Türk köylüsü hayvancılığın-sütçülüğün kendisi için birinci ve asli iş olması gerektiğine inanmalı, hükümetler ve bürokrasi bu inancı bir takım ciddi, az ama öz tedbirlerle perçinlemek zorundadır.

Yıllardır savunduğumuz dönemseller müdahale alımları ile içeriği doğru tesbit edilmiş sözleşmeli çiftlik modelleri devletin bu konuda verebileceği yegane enstrümanlar olmalıdır. Ancak bu tedbirler Türk sütçülüğünün önünü açacak, gerek üretici, gerek sanayici açısından dönemseller yaşanan bazı sıkıntıları aşmada uygar dünya rekabetinde uygulanan örnekler olacaktır.

Yanlış uygulanan her teşvik sektör için bir ödül değil uzun vadede bir cezaya dönüşmektedir. Sektörümüz geçmiş yıllarda bunun acı örneklerini maalesef muhtelif boyutlarda ve biçimlerde yaşamıştır. Devlet tarafından ülkemizde sütçülüğü ve sanayimizi geliştireceği diye açılan SEK' e ait fabrikaların maalesef büyük çoğunluğu daha açılışlardan birkaç yıl içinde atıl hale gelmişlerdir. Bu fabrikaların çok ciddi bir bölümünde özelleştirme esnasında üretim gücünü kaybetmiş olarak müşterilerine sunulmuştur. Ne acıdır ki devletin binbir emek ve para gücüyle yaptığı bunca yatırım çevrelerinde asıl amaçları olan sütçülükte kalitenin artırılması ve verimliliğin yükseltilmesi sağlanamamıştır. Bazı çevrelerin tüm eleştirilerine rağmen üreticinin eğitime, verimliliğine, büyümesine yönelik örnek çalışmalar yine de sanayinin yoğunlaştığı noktalarda kendini göstermiştir.

Artık bazı kesimlerde hala gördüğümüz devlet SEK'leri satmamalıydı kavgasının ve düşüncesinin sona ermesi gereklidir. Devlet hiçbir medeni toplumda sütçülük ve süt sanayiciliği yapmaz, yapmamaktadır.

Devlet sadece planlayıcıdır.

Devlet sadece düzenleyicidir.

Eğer söz konusu teşvik ise; devlet verimliliğin, kalitenin ve sağlıklı büyümenin teşvik edenidir.

Konu buraya gelmiş iken bir noktaya daha değinmek istiyorum. Üreticinin sütü; Türkiye Cumhuriyeti'nin değerli valilerinin, kaymakamlarının mesaisini çalmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin valilikleri ve kaymakamlıklarının süt birliği komisyonlarından gelir sağlamak gibi bir görüntü vermeleri; başta bu şerefli ve önemli kurumlarımız için son derece üzücüdür. Köylü gerekiyorsa kendi birliğini kendisi oluşturmalı, kendi emeğini kendi gücüyle değerlendirmelidir; ama gerek geçmişte; gerekse günümüzde hala bazı bölgelerimizde gördüğümüz sanki köylümüzün sütün pazarlanmasında devlet gücüne ve otoritesine ihtiyaç varmış gibi bir görüntü ortadan kalkmalıdır.

Değerli konuklar, ben bir Türk sanayicisi; bir Türk müteşebbisi olarak bir kez daha yinelemek istiyorumki ülkeme, sektörüme ve geleceğimize güveniyorum. Nüfusunun önemli bir yüzdesinin daha 20 yaşının altında olduğu pırıl pırıl Türk insanına güveniyorum. Allahın bize verdiği nimetlere güveniyorum. İnanıyorum ki bu salonda bulunan muhtelif kesimlerden sizlerde bu geleceğe güveniyorsunuz. Ne mutlu ki yabancı dostlarımız da bu güveni bizlerle paylaşıyor.

İsteğimiz sadece dünya ile kaliteli rekabet edebilme gücümüzü sağlamak.

O halde bu aydınlık gelecek yolunda, eksiklikleri, yanlışları söylemekten çekinmeden, doğruları arayacağımız bir Türkiye hayvancılığı, sütçülüğü ve sanayisi temennisiyle hepimize saygılar sunarım.

SÜT SEKTÖRÜNÜN GENEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mogens HANSEN

Mis-Süt

Bayanlar ve baylar,

Bu sempozyuma davetiniz için teşekkür ederim. Türkçe konuşamadığım için özürümü kabul etmenizi rica ediyorum. Bilginiz için, Nestle geçen yıl Nisan ayında, Mis Süt'teki hissesini arttırdı ve aynı zamanda da yönetimi üstlendi. Yatırım arttırmanın sebebi basit, çünkü Türkiye'nin geleceğine ve Süt Endüstrisi'ne inanıyoruz. Bir sanayici olarak bizlerin, Süt Hayvancılığıyla ilgili günümüzde karşılaştığımız bazı önemli konular hakkında konuşmak istiyorum.

Diğer birçok ülkeyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki Süt hayvancılığının çok farklı olduğunu belirtmek zorundayım. Bu farklılıklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

1. Süt Tüketimi.
2. Çiftlik Seviyesinde Verimlilik.
3. Yasama ve Uygulama.
4. Organizasyon ve Destek.

1. Süt Tüketimi

Türkiye, dünyadaki en düşük süt tüketimi olan ülkelerden biridir. Bunun kültüre bağlı olduğunu ve süt hayvancılığında uzun vadeli sürekli hedefler ve stratejiler olmaması nedeni ile olduğunu sanıyorum.

Sokak sütü, tüketicilerin sütü sevmeleri sürecine yardımcı olmaz. Toplam üretilen sütün %35-40'ının sokak sütü olarak satıldığını ve bu sütün çoğunun pastörize bile edilmediği gerçeğini gözardı edemeyiz.

2. Çiftlik Seviyesinde Verimlilik

Çiftliklerdeki verimlilik seviyesi çok düşüktür. Ortalaması 2-3 sağmal inek olan çiftlikler hiç ekonomik değildir. Hatta 20'den fazla ineği olan çiftlikler bile nadirdir. İnek başına ortalama süt verimi, Avrupa Birliği'ndeki değerlerin yarısından azdır. Uzun vadeli hedeflerin olmayışı, süt üreticilerini gelecek için yatırım yapma konusunda motive etmez. Hayvan beslemede yüksek miktarlarda sanayi konsantre yemi kullanılması, üreticinin sütü düşük maliyetle üretmesini önler. Besleme maliyeti, süt üretiminin toplam maliyetinin % 60-65'ini bulmaktadır. Bu oran, kendi ürettiği düşük maliyetli kaba yemini kullanmayı öğrenmiş diğer birçok ülkedeki çiftçilere göre çok fazladır.

Sürüler iyi seçilmiş değildir. Genetik olarak da gelişmeler yapılabilir. Üreticilerin, genelde verimli üretim ve çiftliklerde sanitasyon koşulları hakkında bilgi eksikliği vardır. Yine diğer birçok ülkeyle karşılaştığımızda, süt kalitesi, sanayicinin beklediği kalite seviyesinde değildir. Üretici seviyesinde çiğ süt kalitesi ile ilgili bir yasa yoktur. Biz sanayicilerin, ürünlerimizde yüksek kaliteye ulaşabilmek ve rekabet edebilir üretim maliyetiyle bunu gerçekleştirebilmek için, yüksek kalitede çiğ süte ihtiyacımız vardır. Sütün bakteriyolojik kalitesi ve kompozisyonu aynı zamanda antibiyotik kalıntıları ve somatik hücreler için de standartlar oluşturulmalıdır.

Şu andaki ihale sözleşmeleri, süt ihale fiyatlarından hatta çok düşük kalitedeki sütler için bile, kesinti yapılmasına izin vermediği için kalite-bazlı ödeme sistemlerine başlanmasını neredeyse imkansız kılmaktadır.

Bu sözleşmeler, süt hayvancılığının gelişmesinde ciddi engeller olarak düşünülmelidir. Bu sözleşmeler, Türk Süt Sektörünün, Avrupa'daki Süt Endüstrisi karşısında rekabet edebilmesini sağlayacak şekilde, yeniden gözden geçirilerek düzeltilmelidir.

3. Yasama ve Uygulama

Daha önce çiğ süt için bir yasa olmadığından sözetmişim. Çiğ süt ve İçme sütü kodeksinin ilk bölümünün hazırlanması bitmek üzere ve bu iyi bir başlangıç. Daha sonra ki aşamada, tüm oyuncuların aynı kurallara uyduğunun sağlanması için takip edilmesi önemlidir. Ayrıca yeniden düzenlenen bu Gıda Kodeksi, Türk Süt Endüstrisini, AB standartlarına yakınlaştıracaktır.

4. Organizasyon ve Destek

Üreticiler arasında uygun kurumlar olmaması, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile iletişimi ve aynı zamanda aynı yönde ilerlemeyi açıkça etkilemektedir.

Süt Konseyi'nin oluşumu, sanayinin ihtiyaçları ile süt üretimi arasında daha iyi bir dengeye ulaşmayı desteklemelidir. Bu, hem üreticilere hem de sanayicilere yardımcı olmalıdır.

Özet olarak,

- Kişi başına süt tüketimi çok daha yüksek bir seviyeye ulaşmalıdır. Burada biz sanayiciler olarak önemli bir rol oynayabiliriz. Şunu size kesin olarak söyleyebilirim ki, biz Nestle-Mis olarak başladık ve gelecekte bunu daha büyük oranda etkileyeceğiz.
- Çiftlik seviyesindeki verimlilik önemli oranda gelişmelidir. Devletten gelecek uygun stratejik yönergeler ve uzun dönemli stratejiler süt endüstrisinin gelişimi için çok önemlidir. Bunun yanı sıra, tabii ki verimli ineklerin gelişimi, ırk ıslahı ve besleme, ekonomik ahırlar, mevsimsellik, kalite, vb. gibi diğer başka alanlarda da rekabet gücü daha yüksek süt üreticilerinin oluşumu yönünde ilerlemek için kararlar verilmelidir.
- Tüm mevzuatın yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır, bu süreç başlamıştır ve üreticiden sanayiciye ve ürünler tüketicieye ulaşmaya kadar olmalıdır.
- Takibinin yapılması da aynı derecede önemlidir. Eğer düzgün bir kontrol/takip sistemi yoksa maalesef disiplini etkileyebilir ve pazardaki ürünlere kadar vararak tüketicilerin kafasını karıştırır.
- Yüksek kaliteye primleri ve düşük kaliteye kesintileri içeren kalite bazlı süt ödeme sistemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır.
- Süt ihale sistemi, üreticinin yüksek kaliteli süt üretmesini ödüllendirecek başka bir sistemle değiştirilmelidir. Şu andaki sistemle hiç bir zaman rekabet edebilecek bir süt sanayisi olamayız.

- Üreticiler birleşmeli ve Bakanlıkla ilişkilerinde ortak bir tavır içinde olmalıdırlar. Süt ürünleri ithalatının daha iyi anlaşılması ve rekabetçi yönetimi. Süt ürünleri ithalatında hangi kuralların geçerli olduğunu anlamak son derece zor. Bir yasak var fakat bazı ürünlere bazı istisnalar nedeniyle izin veriliyor. Eğer rekabet edebilen bir süt endüstrisi olmak istiyorsak, profesyonelce hareket etmeye başlamalıyız. Sistemler ve prosedürler yerinde olmalı böylece herkes sistemde yeterli güveni kazanabilir ve aynı esaslarda rekabet edebilir.
- Değişim ihtiyacı vardır.
- Hatta, Türkiye’de rekabet edebilir bir süt sanayisi oluşturmak için, daha güçlü bir istek olacağını ümit edelim. Hükümeti de içine alan bir çerçeve çalışması hazırlamalıyız. Sıfırdan yaratmaya ihtiyaç yoktur. Diğer birçok ülkeden bir sürü örneklerimiz vardır.
- Beğenelim veya beğenmeyelim, değişim çevremizde oluyor, ve tüm süt endüstrisinin gelişimini hızlandırmak istiyorsak, bu yönde hareket etmeye ve şimdi başlamaya ihtiyacımız var.

TÜRKİYE'DEKİ ÇİĞ SÜT İLE İLGİLİ PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Francois MARTİN

DANONESA

Büyüyen, güçlü ve rekabet edebilen bir Türk Süt Endüstrisi veya özel sektörün, başarılı bir süt kaynağına ihtiyacı vardır:

Güçlü bir süt endüstrisi için çığ sütün aşağıdaki özelliklere ulaşması gerekir:

- 1 - Yeterli ve bol miktarda süt
- 2 - Yüksek kalitede süt
- 3 – Değeri olan süt

I. Durum

Şu anda Türkiye’de süt durumu aşağıdaki gibidir :

- Ulusal düzeyde çığ süt üretimi sınırlıdır.
- Çığ süt fiyatları istikrarsızdır.
- Sütün bileşimi, yağ ve protein açısından düşüktür.
- Sütün mikrobiyolojik kalitesi düşüktür.

Diğer ülkelerde durum nasıldır?:

	Alma nya	Fra nsa	Macaris tan	Çek Cum.	Polon ya	Türki ye
Milli üretim (milyar lt)	29	24	1,65	2,5	7,1	10
Yağ (%)	4,1	4,1	3,7	4,1	4,1	3.5
Protein	3,4	3,4	3,4	3,3	3,4	3
Hijyenik kriter % hacim AB yönetmeliğine göre*	99%	> 97%	> 80%	> 95%	> 80%	2% **
Standart fiyat (euro/lt)	0,30	0,30	Yaklaşık 0,20	Merkezi Avrupa 0,28		0,40
(standard milk 3,8 % fat –3,2 % protein)						
* AB Yönetmelik (no 92/46) < 100 000 bakteri / ml < 400 000 bakteri /ml						
** Türkiye’de mevcut mikrobiyoloji 1 ila 25 milyon bakteri/ml						

Türkiye’deki durumun nedenlerini 2 ana başlıkta belirtebiliriz :

- 1) Süt çiftçiliğinin verimi düşüktür.
- 2) Fiyat belirleme sistemi organize değildir

1) Süt çiftçiliğinin veriminin düşük olma nedenlerini şöyle sıralayabiliriz

- Çiftlikler küçüktür ve uzmanlaşmamıştır (en fazla 2-6 inek)
(2 milyon civarında çiftçi?)
- Yem pahalıdır ve yeterli oranda değildir
- Çiftçilerin hayvan yemi olarak kullanılacak bitki üretimi yoktur / çok azdır
- İnek başına verimlilik düşüktür (3000-4000 litre/yıl)

Bu durumda çiftliklerde süt üretimi karlı olamaz .

Fransa ve Türkiye'deki mevcut sistem , Türkiye'nin hedefini gösteren tablo ilişiktir.

2) Fiyat belirleme sistemi organize değildir

- Fiyat belirleme ve ayarlamaları istikrarsızdır

Örnek: Üreticilere ödeme metodu

- Üreticiler ve süt alıcıları arasında fiyat, miktar, kalite ve teslimatı kapsayan uzun dönemli anlaşmalar / işbirliği anlayışı mevcut değildir.

Çözüm nedir?

- Diğer ülkelerin deneyiminden yararlanmak
- Fiyatlarda süreklilik ve istikrar sağlamak
 - Uzun süreli kontrat politikası
 - *Süt Konseyinin* gelişmesinde aktif katılım ve diğer ülkelerin deneyiminden yararlanmak (örnek: Polonya'da bağımsız laboratuvar)
 - Fransa örneğinde olduğu gibi *Meslekler arası etkileşim* ,Sanayi ve Üreticilerin fiyat politikasını kalite özelliklerine göre belirlemek için beraber temsil edilmesi

Çiftçilerin yatırım yapabilmesi, büyümesi , uzmanlaşması için : kendi ürün kalitesine göre en iyi fiyatı alması ve karlı olması bir gerekliliktir.

- Kaliteye bağlı olarak ödeme sistemi oluşturmak.

1) hijyenik kritere göre

“ Direktif” n 92/46

< 100 000 bakteri / ml

< 400 000 bakteri /ml

ödeme ve itiraz için

2) Yağ ve protein oranına göre

3) Antibiyotik

- Çiftçilere üretimlerini ve karlılıklarını arttırmak için yardım etmek:
 - Teknik destek : Somut projelerle üretimi ve karlılığı arttırmak

örneğin; modern besi teknolojisi, soğuk tanklar vs...

- Eğitim (hijyen, temizlik vs..)
- Finansal destek
- Çiftçilere yem maliyetini düşürmek için yardım etmek
 - Besi maliyetini çiftliklerde bitki üreterek, besi programını çok iyi kontrol ederek düşürmeye çalışmak

Sonuç

- Tüketiciler için
- Süt üreticileri için
- Sanayiciler için
- Toptancılar için

Ve TÜRKİYE'nin Gelişimi için

Sloganımız "KAZAN KAZAN"- (WIN- WIN) 'dır

SÜT HAYVANCILIĞI YAŞANANLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ahmet ERTÜRK

Tire Süt Kooperatifi

Ülkemiz insanların temel besin ihtiyaçlarından en mühimi bize göre hayvansal ürünlerdir. Hayvansal üretim, bitkisel üretimden daha fazla özen gösterilmesi gereken ve daha çok önem arzeden bir üretim dalıdır. Gelişmiş ülkelerde hayvansal üretimin bitkisel üretime nisbeti 70-30 oranındadır. Ayrıca bitkisel üretim hayvansal üretime bir altyapı oluşturmaktadır. Örneklendirirsek; buğdayın sapı, mısırın slajı, mercimeğin samanı, konserve, şeker ve malt sanayiinin bitkisel atıkları ancak hayvancılıkta değerlendirilme şansı vardır.

Fakat hayvancılık bilhassa süt üretimi çok meşakkatli ve zor bir faaliyettir. Çünkü bize sütünü veren inek bir canlıdır, bir annedir, dişi yavruları damızlık, erkek yavruları da besi materyalidir. Bakımları özen ve ihtimam ister.

Bitkisel üretim ise tarlaya atılan tohum ve onun gelişmesi için sulama-gübreleme-ilaçlama gibi faaliyetlerle ve bilhassa yılın muayyen aylarında meşguliyet arzeden bir üretim dalıdır. Ancak süt inekleriyle hergün ve devamlı birlikte ve beraber yaşama zarureti vardır.

İnsanlar bitkisel üretimde başka kişilerin işgücüne ve makina ekipmanına muhtaçtırlar. Süt inekçiliği ise tamamen ailenin ve aile bireylerinin kendi başlarına üstesinden gelebilecekleri, bir başkasına muhtaç olmayacakları ve başkalarına ücret ödemeyecekleri faaliyettir.

Bütün bunlardan insanlarımızın kurdukları işletmelerinden para kazandıkları müddetçe yani sağdıkları süttten para kazandıkça işlerini geliştirecekleri ve kentlerde yaşayanların ihtiyacı olan hayvansal ürünleri üretmeye devam edecekleri aşıkardır. Sektörde en mühim kişi üreticidir.

Bu insanlarımızın sıkıntıları nelerdir:

KontROLSÜZ ÜRÜN İTHALATI, girdilerin özellikle yem ve mazotun anormal ve afaki artışları, teşvik primlerinin günün şartlarına uygun hale getirilmeyişi vb. gerçek bir teşviğe insanları yöneltmemesi ve teşviğin amacına ulaşmayışi, kaba yem tohumlarının çok pahalı oluşu. Örneğin yonca, slajlık mısır gibi, ırkın ıslahında kaliteli ve yüksek verimli spermlerin fiyatının pahalı oluşundan üreticinin gereği şekilde kullanamayıp, düşük verimli projeni test yapılmamış spermlerin hatta danaların kullanılması, hayvan hareketlerinin ve aşılama programının kontrol altında tutulamaması ve hayvan hastalıklarının nüksetmesi ve çiftçimizin eğitimine özen ve ihtimam gösterilmemesi örneğin 'Bu Toprağın Sesi' programının yayın saatinin uygunsuzluğu gibi,

Kadersizlik ve çaresizlik yazgımız olmamalıdır.

Çözüm ne olmalıdır.

1-Tarım Bakanlığı bu sektörün tek yetkilisi ve sahibi olmalıdır. Hayvancılık için alınacak kararlarda imzalanacak uluslararası sözleşmelerde Tarım Bakanlığının onay ve oluru alınmadan hiçbir imza atılmamalı, sektöre sıkıntıya sokacak taviz verilmemeli, örneğin

tekstil ihracaatının, domates salça ihracatının karşılığı olarak et ithalatı taviziyle süt üreticisi günah keçisi yapılmamalıdır.

2. Ahırlarımızdaki hayvanlarımızın suni tohumlama yoluyla gebe kalmaları ve bizlere kendilerinden daha fazla süt verebilen yavrular doğurmaları için projeni testinden geçmiş boğa spermeleri fiyatlarında üreticinin alabileceği alabileceği fiyat kolaylığı düşünülmelidir. Çünkü bu spermeler kullanıldığında üreticimizin sağdığı aynı girdi masrafına rağmen artacak örneğin 5 inekten sağdığı sütü 3 inekten sağlayacak, 2 ineği fazladan beslememiş ve doyurmamış olacaktır.

3. Girdilerin anasını oluşturan yem ve kaba yem tohumları fiyatı çok yüksektir. Üreticilerimiz yüksek fiattan ötürü gereği gibi yem kullanmamaktadırlar. Keza yonca tohumu, slajlık mısır, sorgum sudan otu tohumu fiyatlarına destek verilmelidir. Ayrıca tarımsal alet ve ekipman yönünden sıkıntılar yaşanmakta bu makinaları, yem karma romorkleri gibi. Hatta Bunların ikinci ellerinin getirilmesi düşünülmelidir.

4. Süt teşvik primleri bilhassa süt hayvancılığını birinci iş olarak değerlendirip ona yönelen ve yönelecekler cezbedici ve özendirici olarak yeniden düzenlenmelidir. Irkını ıslah eden, birlik ve kooperatif üyesi bir miktarın üzerinde süt sağan üreticiler, teşvik priminden azami ölçüde yararlanmalıdır.

Bir ineği olana, iki ineği olana teşvik primi verilmemeli, belirli bir miktar olana verilmeli ve üreticiler o hedefe ulaşabilmek için süt hayvancılığını özen ve ihtimam göstermeli ve sürülerini büyütmelidirler

5. Damızlık yetiştiricilerine ve damızlıkçı birliği üyelerinin damızlıklarına verilen mavi belgelere-pedigrilere sahip düvelere satın alanlara ve onu yetiştiren yetiştiriciye %50'şer nisbetinde damızlık düve primi ödenmesi uygulamasına derhal başlanmalı, beyaz belgelerin de verilmesi hakkındaki usul ve yöntem mahalli tarım birimlerince sıkı bir şekilde takip edilmelidir. Kurulu damızlıkçı birliklerine üyeler iyice kavrayana kadar devlet desteğine muhtaç olduğu bilinmelidir.

6. Hayvancılıkta kredi faizleri yüksektir. Faizler aşağı çekilemiyorsa destek arzettiğim şekillerde slaj yapana, ekipman alana , projeni testinden geçmiş kaliteli sperma kullanana, mavi belgeli pedigrili damızlık yetiştirene ve satın alana , süt hayvancılığını birinci iş olarak görene , kaba yem bitkisi tohumu alana ve slajı yapana kayıtlı ekonominin gereği olarak bu emtiaları fatura üzerinden alan ve belgelendiren birlik ve kooperatif üyesi üreticiye bizzat ve bizzatihi belirli nispet üzerinden ödenerek desteklenmelidir.

Böylece köylümüz üretimini attırarak kazancını ve faaliyetini bilebilecek halde olarak köyünde kalacak , kendi hak ve menfaatlerini koruyup kollayacak birlik ve kooperatiflere ortak olacak , yoksa kuracak ve üretici olmanın ve üretmenin erdem ve kıvancıyla yaşamını sürdürecektir.

7. Üreticimizin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için bilhassa televizyonlar aracılığıyla Pınar Sütün NTV 'de yaptığı 2000 yılında hayvancılık programı gibi daha ziyade teknolojinin ve gelişmelerin anlatıldığı keza bu toprağın sesi gibi programların izlenebilecek saatlerde yayınlanması için gayret ve çaba sarfedilmesi gereklidir. Çağa ve sektördeki yenilikleri , gelişmeleri böylece daha çabuk öğrenebilir, Avrupa'lı çiftçi ve yetiştiricilerden geride kalmamamız sağlanabilir.

8. Üretici üretimini yapabilmek ve sürdürebilmek için arzettiğimiz şekilde canlı bir inek olan anne, ve yavrularıyla hergün birlikte ve birarada kazanabileceği faaliyetinde istikrar aramaktadır. İnek hergün ve her hafta günde 2-3 kez sağılacak, doyurulacak , yemlenecek, buzağısına süt içirilecektir. Kurum ve kuruluşları da sütlerini toplayıp sanayicilere satılabilecek hale getireceklerdir.

Üretici yoksa sanayicide yoktur. Bizler aynı gemide olan , aynı kaderi paylaşan kişileriz. Devletimizin nezaretinde masanın bir tarafında üretenler, diğer tarafında sanayiciler etle tırnak misali birlikte ve beraber yaşamının ve tüketici insanlarımıza makul ve münasip ekonomik fiatlardan süt ve et ürünleri tükettirebilmenin hesap ve kitabını, yol ve yöntemini belirlemeliyiz. Üretici firmada 60.000 TL olan ayran pıdecide, toscuda, lokantada 150.000 TL'ye satılmaktadır.

Devlet kararlarını insanların mutluluğu için almalıdır. Daha önceki hükümet zamanında üç yıl canlı hayvan ve et ithal edilmedi de insanlarımız etsiz mi kaldı? Süt mü içemedi? Süt ürünlerini mi bulamadı?

Sayın Bakanımız sınır ticareti adı altında yapılan uygulamayı durdurarak biz üreticilere moral verdi. Sektörün sorunlarını kurulacak süt konseyi çözüm bulabilir.

Tereyağı ve krema ihmalatının kesinlikle yapılmaması gerekmektedir. Bu halde fabrikalar, mandıralar tereyağ üretimi için süt almaya ve talep etmeye arzulu ve istekli olacaklardır. Fakat tereyağ ve krema ithal edilince sanayicinin çiğ süte gereksinimi azalmaktadır. Bu hususta bakanlığımızın duyarlı olmasını bekliyoruz.

2000'li yılların en stratejik ürünü gıda olacaktır.

Tarım ve hayvancılık Anadolu insanının geleneği ve geleceğidir.

Sanayileşsek dahi tarım ve hayvancılıktan vazgeçemeyiz ve vazgeçmemeliyiz.

Güzel geleceklerin hepimizin olması dileklerimizle,

Hakkı YAYLACIK

Yetiştirici

Sayın başkanım ve kıymetli misafirler,

Biz 50 seneyi aşkın süredir dededen babaya İzmir Kemalpaşa ilçesinde gerek süt gerekse besi hayvancılığı konularında bu işe ailece gönül vermiş özveriyle faaliyette bulunmaktayız. Ben bu sürede hayvancılığımızı 80li yıllar öncesi ve sonrası olarak 2 ye ayırmak istiyorum.

80'li yıllara kadar hayvancılığı kendi kendine yeten hatta önemli miktarlarda ihracat yapabilen bir ülke iken, 80 yılından itibaren hayvancılığımız liberalleşme uğruna ihmal edilmiş, hayvancılığımız sağlam bir yapıya kavuşturulmadan Avrupa ile rekabete sokulmuştur.

Avrupa besicisinin sahip olduğu yüksek orandaki teşviklerden yoksun Türk besicisi ise; gelen sözde ucuz fakat kalitesiz ithal et ve kasaplık hayvan ile rekabet edememiş bunun sonucunda zarar ederek sektörden uzaklaşmıştır.

Bunun en önemli göstergesi olarak 80 yılında 16 milyon baş olan sığır varlığımız 10 milyon başa gerilemiş üretimi tüketimine yetmez hale gelmiştir.

Türk besicisi hayvancılığa sevdalıdır, bu işe kendini adanmıştır, yıllardır ihmal edilmesine rağmen sorunları hafifletildiği ve imkan verildiği takdirde en kısa zamanda en iyisini yapabilecek kabiliyettedir.

Ben Ege Bölgesi'nin tüm hayvan pazarlarını besi hanelerini geziyorum görüyorum damlar önemli ölçüde boş, hayvanını kestiren yerine yenisini koymaya niyetli gözüküyor.

Kasım 98 de danamızı 1.650.000 liradan kestirirken bu sene 1.950.000 TL den satıyoruz artış sadece % 15 bu artış ise son 1-2 ay içinde gerçekleşti hayvan fiyat artışları çok dengesiz .

Yem fiyatları aynı dönemde fabrika yemi çuvalı 2.500.000 iken şuanda 4.700.000 olmuş artış % 90, enflasyon % 65 artmış, akaryakıtı hiç sormayın bütün girdiler de büyük artış olmuş bir durumdadır.

Biz işletme olarak yem ihtiyacımızı büyük ölçüde kendimiz karşılayabildiğimiz , ailece çalıştığımız, kredi kullanmadığımız halde zarar ediyoruz

İddia ediyorum 99 yılında hiç kimse besicilikten kazanç sağlayamayacaktır. Bizler çok yüksek fiyat artışları peşinde değiliz ama enazından girdi fiyatlarındaki kadar bir artışı arzu etmekteyiz.

Hem ekonomimiz hemde bizler için önemli bir sorunumuz ;Şap veba gibi besicinin korkulu rüyası olan salgın hastalıkları taşıyabilecek sınırdan kaçak hayvan girişleri idi. Bu konuda ısrarlı ve kararlı tutumunuz sayesinde; Dogu illerinden hayvan giriş ve çıkışlarını kontrol altına aldığınız ,kaçak hayvan girişlerini önlediğiniz için en içten teşekkür ve takdirlerimizi belirtmek isterim.

Yıllardır ihmal edilen sektörün sorunlarının kısa vadede çözülmesinin zor olduğunu biliyoruz. Fakat 99 yılının Türkiye hayvan besiciliğinde kayıp bir yıl olmaması ve yeni bir

1000 yıla girerken yaramıza merhem olması bakımından entegre et tesisleri ve yasaya göre kurulmuş kombinalarda kestirdiğimiz hayvanlara. Karkas kilo üzerinden Ocak 99 dan geçerli en az 150.000 TL et teşvik primi verilmesini talep ediyoruz.

Ziraat Bankası'nın hayvancılığa uygulamış olduğu kredi faizlerinin tekrar gözden geçirilmesini ve düşürülmesini bekliyoruz. Halen kilo başına komik kalan 5000 TL olan süt destekleme priminin en az 50.000 TL düzeyine çıkarılmasını istiyoruz.

Saygılar sunarım.

YAĞLI TOHUM KÜSPELERİ VE YEMLİK TAHILLAR ARZ-KULLANIM PROJEKSİYONLARI

Doç.Dr. Ali KOÇ⁷
Zir. Yük. Müh. Aykut ŞENER

Ar.Gör. Türker DÖLEKOĞLU⁸
Zir. Yük. Müh. Hüsnü EGE

Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü

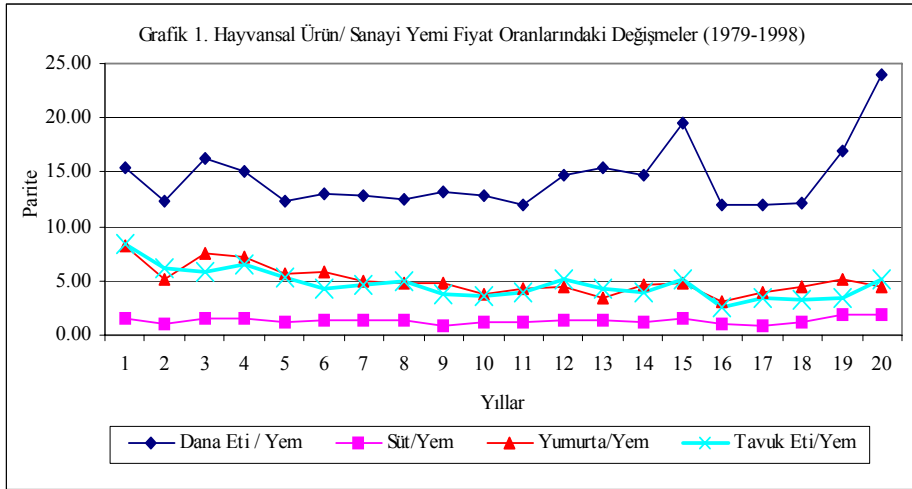
1. Giriş

Türkiye’de yağlı tohum küspeleri ve yemlik tahıllar talebi büyük bir artış hızıyla büyümeye devam etmektedir. Büyükbaş hayvancılıkta gözlenen değişim (büyük ölçekli besi ve süt sığırcılığı işletmelerinin sayısının artması, hayvan mevcudu içerisinde kültür-melez ırkların sayısının artması vb) ve tavukçuluk sektöründeki hızlı büyüme yem talebindeki hızlı artışa neden olan en önemli değişkenlerdir. Yüksek oranda yıllık ortalama artış hızıyla artması beklenen hayvansal ürünlerin talebini yurt içi üretimle karşılayabilmek için hayvansal ürün arz artış hızını yükseltmek gerekir. Kırmızı et ve süt üretiminde kısa ve orta dönemde arz artış hızını yükseltmek büyük ölçüde verimlilikte sağlanacak artışla olasıdır. Şüphesiz ana hedefi verimliliği yükseltmek olan politikalar besi ve süt sığırcılığının rekabet gücünü de geliştirecektir. Rekabet gücünü etkileyen diğer önemli bir faktör ise yem maliyetidir. Yem giderleri içerisinde yağlı tohum küspeleri ve dane yemler önemli bir paya sahiptir. Bilindiği gibi girdi ve çıktı fiyatlarındaki dalgalanmalar hayvancılık faaliyetinin karlılığını değiştirmekte ve sektöre giriş ve çıkışları hızlandırmaktadır. Sektörden çıkışlar sabit yatırımların (ahır, ekipman vb) atıl kalmasına neden olduğu gibi, uzmanlaşmış emeğin ve hayvancılığı öğrenmiş kişilerin de başka sektörler geçmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hayvansal ürünler pazarında istikrar çok önemlidir ve bu istikrar çıktı ve girdi fiyatları arasındaki paritenin en azından çıktı fiyatları aleyhinde değiştirilmeden sürmesine bağlıdır. Bu koşul hayvancılık politikalarının yem fiyatlarını da dikkate almasını şart koşar.

Bu çalışmada gelecek on yıllık dönem için yağlı tohum, yağlı tohum küspeleri ve dane yemlerin temel talep projeksiyonu verilmiştir. Ayrıca yem talebiyle ilgili yapısal analizlerde kullanılabilecek bilgi ve katsayılar da çalışmada verilmiştir.

⁷ E-mail:koc@aeri.org.tr Telefon: (0312) 326 00 06 /127

⁸ Ç.Ü. Zir.Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü 01330 Adana.

2. Türkiye’de Yem Talebini Belirleyen Ekonomik Değişkenler

Herhangi bir yem maddesinin (küspe, arpa, mısır, buğday) veya toplulaştırılmış yemin (sanayi, kaba, küspe ve dane) talebini belirleyen değişkenler; yemin kendi fiyat-talep esneklikleri, çapraz fiyat talep esneklikleri, hayvansal ürün/yem fiyat pariteleri, hayvan mevcudunun genetik kalitesindeki iyileşmeler ve yemler arasındaki teknik ikame esneklikleridir. Bunlara ilave olarak hayvan besleme ve bakım konularındaki teknik ilerleme ve yem karması için belirlenen yasal kısıtlar da yem talebi üzerinde etkilidir. Örneğin TKB’nin sanayi yemi karmasına getirdiği kısıtlar hayvansal ürün/yem fiyat pariteleri hayvansal arzı değiştirmesinden dolayı yem talebi üzerinde dolaylı olarak etkili olur. Bu oran diğer gidilerin fiyatları sabitken faaliyetin karlılık düzeyini yansıtır. Grafik 1’de hayvansal ürün fiyatları ile yem fiyatları arasındaki fiyat paritesinin yıllara göre değişimi verilmiştir.

Grafik 1’de görüldüğü gibi özellikle son yıllarda sığır eti / besi yemi fiyat paritesindeki dalgalanma çok daha fazladır ve son iki yıldır üretici lehine seyretmektedir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta yem kullanımı, yem maliyeti ve yem talebinin yapısal parametreleri “**Türkiye’de İşletme Düzeyinde Yem Talebi**” başlıklı çalışmada verilmiştir (Çizelge 1 ve Çizelge 2). Yem talep analizi sonuçları Türkiye’de besi ve süt sığırcılığında yemlerin fiyat-talebinin az esnek olduğunu göstermektedir. Çizelge 2’den görüldüğü gibi büyükbaş besicilikte yem maliyetlerinin %40’ını sanayi yemi ve %18’ini tahıllar oluşturmaktadır. Küspe ve kepek ise toplam yem harcaması içerisinde %26’lık paya sahiptir. Bu veriler yağlı tohum ve yemlik tahıl fiyatlarının yem maliyetleri üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 1. Toplulaştırılmış Düzeyde Yemlerin Fiyat ve İkame Esneklikleri

Yemler	Sığır Besiciliği				Süt Sığırcılığı			
	Fiyat Esneklikleri							
	Sanayi	Kaba	Küspe ve Kepek	Tahıl	Sanayi	Kaba	Küspe ve Kepek	Tahıl
Sanayi	-0.38	-0.18	0.18	0.05	-0.57	0.17	0.13	0.12
Kaba	-0.40	-0.67	-0.18	0.17	0.19	-0.62	0.12	0.15
Küspe ve Kepek	0.27	0.12	-0.76	0.42	0.31	0.26	-0.82	0.07
Tahıl	0.11	0.18	0.66	-0.85	0.23	0.25	0.06	-0.76
Morishima Teknik İkame Esneklikleri								
	Sanayi	Kaba	Küspeler ve Kepek	Tahıl	Sanayi	Kaba	Küspeler ve Kepek	Tahıl
Sanayi		0.20	0.55	0.42		0.74	0.70	0.69
Kaba	0.27		0.85	0.83	0.80		0.74	0.76
Küspe ve Kepek	1.04	0.89		1.19	1.12	1.07		0.89
Tahıl	0.96	1.03	1.51		0.99	1.00	0.82	

Kaynak: Fuller, Koç, Şengül ve Bayaner (1999)⁹.

Çizelge 2. Türkiye’de Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılıkta Üretim Birimi Başına Yem Harcamaları ve Yem Kullanım Miktarı

	Yem Harcamaları ve Dağılımı				Birim Üretim İçin Kullanılan Yem Miktarı (Kg) ve Dağılımı*			
	BB Besi	Sığır Yetiş.	KB Besi	Koyun Yeti.	BB Besi	Sığır Yetiş.	KB Besi	Koyun Yetiş.
Birim Maliyet ve Etkinlik^{**} Dağılım	402.6	76.1	236.	105.6	16.3	3.68	8.12	4.85
Sanayi Yemi	0.403	0.32	0.43	0.25	0.23	0.16	0.23	0.101
Arpa	0.820	0.72	0.89	0.81	0.82	0.72	0.89	0.821
Buğday	0.070	0.12	0.06	0.11	0.06	0.11	0.06	0.107
Mısır	0.060	0.09	0.02	0.04	0.05	0.09	0.02	0.041
Yulaf	0.040	0.06	0.01	0.02	0.04	0.06	0.01	0.031
Toplam Tahıl	0.175	0.20	0.16	0.28	0.16	0.10	0.30	0.250
Soya Küspesi	0.000	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.000
Pamuk Küspesi	0.197	0.11	0.29	0.28	0.01	0.08	0.26	0.236
Ayçiçeği Küspesi	0.008	0.01	0.00	0.02	0.13	0.01	0.06	0.030
Kepek	0.587	0.56	0.52	0.30	0.42	0.43	0.22	0.221
Pancar Küspesi	0.189	0.28	0.17	0.39	0.42	0.45	0.06	0.513
Mısır Küspesi	0.008	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.000

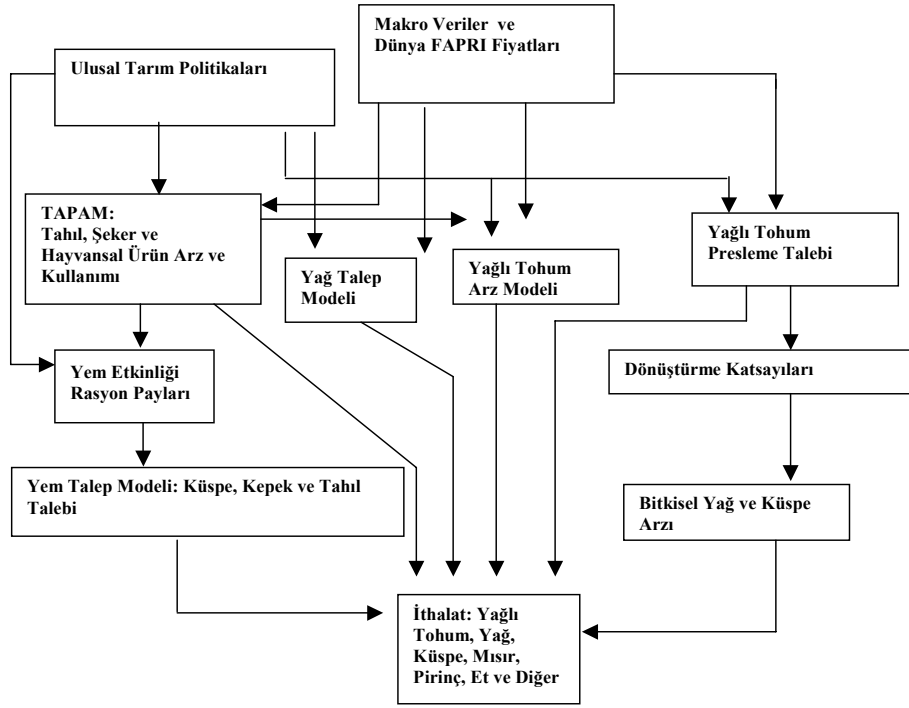
⁹ Sözkonusu araştırmada, sığır besiciliğinde yem etkinliği üzerinde fiyat, yemin kalitesi, merada otlatma süresi, bölge farkı vb çeşitli faktörlerin etkileride belirlenmiştir.

Top. Ürünler	Küspeve	Yan	0.255	0.31	0.02	0.06	0.33	0.17	0.10	0.483
Saman			0.680	0.62	0.72	0.65	0.69	0.57	0.75	0.681
Kuru Ot			0.124	0.16	0.20	0.20	0.10	0.12	0.18	0.190
Yonca			0.038	0.00	0.05	0.07	0.02	0.10	0.04	0.067
Fiğ			0.005	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01	0.004
Burçak			0.015	0.04	0.00	0.00	0.01	0.03	0.00	0.000
Silaj			0.138	0.15	0.00	0.05	0.15	0.16	0.00	0.058
Toplam Kaba Yem			0.166	0.15	0.37	0.40	0.26	0.55	0.35	0.167

Note: Büyükbaş (BB) ve Küçükbaş (KB) *Süt sığırcılığında bir kg süt üretimi için kullanılan yem ve diğerlerinde bir kg canlı ağırlık (karkas olarak) artışı kazanmak için kullanılan yem miktarı. **Birim maliyet (1000 TL, Temmuz 1998 Fiyatları).

3. Tarımsal Ekonomi Politika Analiz Modeli (TEPAM)

TEPAM'ın ana bileşenleri ve alt modeller arasındaki bağlantı Şekil 1'de verilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi TEPAM üç ana alt modelin birleşiminden oluşmuştur. Bu alt modeller "TAPAM (Turkish Agricultural Policy Analysis Model)" (Koç ve ark., 1998), "Yem Talep Modeli" (Yurdakul ve ark., 1999) ve "Türkiye Yağlı Tohumlar Pazarı Analiz Modeli" (Koç ve ark., 1999) dir. TEPAM bazı tarla bitkileri (buğday, arpa, mısır, pamuk, ayçiçeği ve soya) ve hayvansal ürünlerin (sığır-dana eti, koyun-kuzu eti, tavuk eti, süt ve yumurta) gelecek on yıllık arz-kullanım temel projeksiyonlarını hazırlamak için kullanılmaktadır. Buna ilave olarak model bazı alternatif politikaların (üretici fiyatları, ithalat tarifeleri, fiyat pariteleri, vb) arz-kullanım üzerine etkilerini analiz etmek için de kullanılabilir.

Şekil 1. Tarımsal Ekonomi Politika Analiz Modelinin Bileşenleri ve Bilgi Akışı

TEPAM modelini oluşturan alt modellerin ekonometrik denklemleri, ekonometrik modellerden hesaplanan yapısal parametreler ve çalışmanın bundan sonraki bölümünde verilen temel projeksiyonlar için yapılan makro kabuller ve kalibrasyonlar yukarıda adı geçen çalışmalarda bulunabilir¹⁰.

¹⁰ Şekil 1’de verilen modeller hakkında detaylı bilgi için TEAE veya Ali KOÇ’a başvurulabilir.

Çizelge 3. Uluslararası Fiyatlar Temel Projeksiyonu (FAPRI)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	ABD Doları /Ton										
Ayçiçeği Tohumu (CIF Lower Rehine)	309	275	251	251	252	252	250	251	250	250	249
Ayçiçeği Yağı (CIF Rotterdam)	730	609	584	579	566	550	535	532	526	529	534
Ayçiçeği Küşesi (CIF Kuzeybatı Avrupa)	103	83	84	88	91	94	96	99	101	103	104
Soya (CIF Rotterdam)	258	230	215	218	223	226	227	231	233	237	238
Soya Yağı (CIF Rotterdam)	633	571	566	564	555	543	533	532	529	533	540
Soya Küşesi (FOB Rotterdam)	197	148	148	154	161	168	172	177	181	185	187
Buğday (FOB ABD Körfez)	143	121	135	142	146	150	155	159	163	164	165
Buğday (CIF Rotterdam)	168	142	159	167	172	176	183	187	191	192	194
Arpa (FOB Pasifik Kuzeybatı)	116	108	110	111	113	116	119	121	123	124	126
Arpa (AB Müdahale Fiyatı ECU/Ton)	137	140	142	143	143	144	144	144	144	145	145
Mısır (CIF Rotterdam)	123	105	108	111	113	116	120	122	125	127	129
Mısır (FOB ABD Körfez)	109	94	97	99	101	104	107	109	111	113	115
Pamuk (Cootlook/a CIF Kuzey Avrupa)	1591	1278	1231	1218	1280	1356	1419	1471	1521	1565	1604
Dana Eti (AU İhracat Fiyatı \$ / 100 Kg)	173	203	224	240	251	246	240	231	227	235	249
Dana Eti (AB Müdahale \$ / Ton)	3853	4021	4095	4137	4157	4166	4178	4187	4195	4203	4212
Dan Eti (ABD, Nebraska Direct Fed Steer \$ /Ton)	1355	1449	1528	1605	1665	1644	1613	1563	1530	1569	1644
Kuzu (AU Saleyard, AU Cent/Kg)**	172	177	184	191	199	206	213	220	227	235	242
Tavuk (ABD 12-City \$ /Ton)	1391	1310	1242	1258	1252	1256	1253	1248	1240	1239	1254
Süt (AB Hedef \$/Ton)	340	355	362	365	367	368	369	370	370	371	372
Peynir (FOB, Kuzey Avrupa)	2225	2316	2351	2436	2443	2448	2463	2469	2471	2485	2488
Yün (AU Auction, AU Cent /Kg)**	341	289	257	238	227	221	219	219	221	224	228

Kaynak: FAPRI (1999) *ABD limanlarında CIF teslimi, ** AU Avusturalya'nın kısaltılmışı.

Çizelge 4. Yağlı Tohum Küspeleri Üretim ve Tüketim Temel Projeksiyonu (Bin Ton)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ayçiçeği											
Üretim	800	694	750	754	762	778	776	781	773	778	795
Presleme	1170	1142	1161	1171	1165	1149	1129	1114	1104	1102	1109
İthalat	380	504	467	473	458	426	408	388	386	378	369
Pamuk Çekirdeği											
Üretim	1260	1213	1227	1309	1288	1308	1366	1374	1416	1412	1447
Presleme	1225	1132	1153	1197	1240	1282	1296	1310	1324	1338	1352
İthalat	51	4	11	-27	37	59	16	22	-7	11	-10
Soya											
Üretim	55	65	70	68	69	70	70	70	71	71	72
Presleme	200	220	234	235	231	225	219	216	213	211	211
Yem Kullanımı*	119	123	128	133	140	150	167	177	190	192	211
İthalat	240	279	292	300	302	305	316	323	332	332	350
Ayçiçeği Küspesi											
Üretim	562	548	557	562	559	551	542	535	530	529	532
Tüketim	588	598	678	713	724	730	738	748	755	760	766
İthalat	34	49	121	151	164	179	196	213	225	231	234
Pamuk Küspesi											
Üretim	600	555	565	586	608	628	635	642	649	656	663
Tüketim	602	538	623	669	745	769	796	837	865	877	897
İthalat	18	-16	58	83	138	141	161	195	216	221	234
Soya Küspesi											
Üretim	158	174	185	186	182	178	173	170	168	167	167
Tüketim	513	505	546	566	665	748	872	986	1079	1135	1243
İthalat	375	331	361	380	483	571	699	816	911	969	1076

Not: Çalışmada kullanılan verilerin alındığı kaynakta geçmiş yıllara ait stok rakamları verilmediğinden, stok miktarlarındaki değişme hesaplamalara dahil edilememiştir. Bundan dolayı ithalat rakamlarındaki gerçek değişimler burada verilen rakamlardan biraz farklı olabilir. Örneğin 1999 yılında 19 bin ton pamuk küspesi ihracatı görülmektedir. Söz konusu bu miktar ihracat yerine dönem sonu stoklarına artış şeklinde olabilir.

Çizelge 5. Bazı Önemli Tarla Bitkileri Üretimi Temel Projeksiyonu

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
						Bin Ton					
Buğday Üretimi	21000	18753	18359	18384	18489	18573	18629	18713	18800	18903	18970
Net Üretim	15508	13667	13396	13430	13523	13600	13657	13734	13814	13905	13970
Yem Talebi	1150	1167	1258	1313	1387	1433	1491	1560	1615	1634	1689
Arpa Üretimi	9000	7795	7975	7859	7926	7969	8020	8015	8000	8116	8204
Net Üretim	7031	6039	6179	6091	6143	6178	6219	6216	6205	6298	6371
Yem Talebi	6550	5816	6167	6358	6643	6673	6723	6837	6884	6863	6882
Mısır Üretimi	2300	2413	2371	2400	2455	2496	2516	2534	2557	2592	2622
Gıda Talebi	1399	1383	1381	1401	1460	1494	1521	1530	1540	1598	1650
Yem Talebi	1650	1777	1931	2007	2160	2265	2425	2577	2696	2765	2906
İthalat	749	747	941	1008	1165	1263	1430	1573	1679	1771	1934
Kepek Talebi	3373	3376	3305	3309	3328	3343	3353	3368	3384	3403	3415
Yulaf Talebi	245	258	270	279	291	300	308	321	332	336	345

Not: Buğday için net üretimin hesaplanmasında, DİE ekim alanları 0.9 ile çarpılmış, elde edilen üretimden %8 hasat kaybı ve hektara 200 Kg tohum kullanımı düşülmüştür. Arpa için net üretimin hesaplanmasında ise DİE ekim alanı 0.95 ile çarpılmış, %9 hasat kayıpları ve hektara 200 kg tohum kullanımı düşülmüştür.

Çizelge 6. Hayvansal Ürün Temel Projeksiyonu

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sığır Eti											
Üretim	430	476	516	550	589	603	621	641	664	673	699
Tüketim	480	527	566	633	690	736	798	847	909	954	1037
Net İthalat	50	51	50	83	100	133	177	206	245	281	338
Koyun Eti											
Koyun Eti Üretimi	260	277	288	304	313	316	319	319	319	320	320
Koyun Eti Tüketimi	258	274	283	299	305	308	304	293	296	297	290
Net Koyun Eti İhracatı	2	3	5	5	8	8	14	26	24	23	30
Tavuk Eti											
Üretim	600	620	645	669	702	753	839	889	953	966	1058
Tüketim	588	612	637	662	694	746	832	882	946	958	1051
Yumurta											
Üretim	650	687	707	721	741	764	795	838	858	889	905
Tüketim	650	687	707	721	741	764	795	838	858	889	905
Süt											
Üretim	6000	6238	6408	6524	6750	7009	7208	7568	7830	7975	8152
Tüketim	6180	6382	6563	6670	6907	7150	7349	7674	7925	8050	8230
Net İthalat	180	144	155	146	157	142	142	106	95	75	78

Not: Projeksiyonlar için temel alınan veriler TKB (APK)'nin verileridir. DİE ve TKB süt üretim verileri arasında dikkate değer fark vardır.

4. Sonuç

Temel projeksiyon sonuçlarına göre gelecek on yıllık dönem boyunca yağlı tohum, küspe ve tahıllar yem talebi artmaya devam edecektir. Özellikle mısır ve soya küspesi talebi, projeksiyon dönemi sonunda 1998 yılına göre çok yüksek miktarlara ulaşacaktır. Dönem boyunca bu ürünlerin arz artışı çok yavaş veya sabit seyredeceği için, soya küspesinin ithalat miktarının bir milyon tonu geçmesi ve mısır ithalat miktarının iki milyon tona yaklaşması beklenmektedir. Projeksiyon sonuçlarına göre ayçiçeği küspesi ve soya ithalatıda artmaktadır. Ayçiçeği tohumu ithalatının ise son yıllardaki seviyesini koruyacağı görülmektedir. Çizlege 3’de verilen dünya tahıl ve soya fiyatlarındaki yükselme dikkate alındığında, gelecek on yıllık dönem boyunca Türkiye’de yağlı tohum ve yemlik tahıl fiyatlarında reel artış beklenmelidir.

Hayvancılığı desteklemek için hayvansal ürün fiyatları yüksek tarifeler aracılığıyla yükseltirken, hayvancılıkta en önemli maliyet unsuru olan, buğday ve arpa destekleme fiyatlarının dünya fiyatlarının çok üzerinde belirlenmesi ve mısır ithalatında tarifenin yüksek olması ortalama yem maliyetini yükseltmektedir. Bunun sonucu olarak karlılığın bir göstergesi olan fiyat oranları (ürün/yem) küçülmektedir. Hayvancılığı desteklemek için reel politika ürün/yem fiyat oranlarının hayvancılık faaliyetinde karlılığı koruyacak şekilde devam etmesini sağlamak olmalıdır. Sektörle ilgili politika değişiklikleri bu oranı dikkate almalı ve üretici aleyhine bozulmasına izin vermemelidir.

Kaynaklar

- Food and Agricultural Policy Research Institute (FAPRI), 1999. World Agricultural Outlook. FAPRI Staff Report No. 2-99, Iowa State University.
- F. Fuller, A. Koç, H. Şengül, A. Bayaner, 1999. Farm Level Feed Demand in Turkey. Paper Presented at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, August 8-11, 1999, Nashville, Tennessee.
- Koç, A., D. B. Smith, F. Fuller, and J. Fabiosa. 1998. Turkish Agricultural Policy Analysis Model (TAPAM), Technical Report 98-TR 42, November 1998, Iowa State University, Centre for Agricultural and Rural Development (CARD).
- Koç, A., J. Beghin, F. Fuller, Ş. Aksoy, T. Dölekoğlu ve A. Şener, 1999. Türkiye’de Yağlı Tohumlar Pazarı: Uluslararası Fiyatlar ve Alternatif Politikaların Arz, Talep ve İkame Ürünler Üzerine Etkisi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:31, Kasım 1999, Ankara.
- Yurdakul, O., D. B. Smith, A. Koç, F. Fuller, H. Şengül ve diğerleri, 1999. Türkiye’de Hayvansal Arz ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi ve Alternatif Politika Senaryoları. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:17, Mart 1999, Ankara.
- TKB, 1998. Üretici ve Tüketici Desteği Hesaplamaları Veri Seti. APK, Ankara.

TÜRKİYE HAYVANCILIĞININ GENEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Levent GENÇ

Türkiye Ziraat Odaları Birliği

1.Giriş

Dünyada ülkeler artan nüfusa paralel olarak ortaya çıkan hayvansal protein açığı ile birlikte, bu açığın kapatılması için hayvancılığa önem vermişler ve vermeye de devam etmektedirler. Gerek ıslah çalışmaları, gerekse besleme tekniği konularında bilimsel araştırmaların ışığında uyguladıkları sabırlı hayvancılık politikaları ile büyük başarılar sağlamışlardır. Bugün gelişmelerini örnek aldığımız sanayileşmiş ülkeler aynı zamanda hayvancılıkta da en yüksek gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelerdir. Bu ülkeler kaynakları verimli kullanarak tarımlarını zenginlik üretecek düzeye getiren ülkelerdir. Bu nedenle tarımın diğer dallarında olduğu gibi hayvancılıkta da öncelikle verimliliği göz önüne alan bu ülkeler iç ve dış pazar kaygıları ile hayvansal üretim maliyetlerini düşürmeye ve yeni tedbirler almaya yönelmişlerdir. Bunun için hayvancılıkta hayvan başına verimin artırılmasında ırk özelliği kadar önemli olan hayvanların sağlıklı bir şekilde bakım ve beslenmesine de uyguladıkları politikalarda ağırlık vermişlerdir.

Konuyu ülkemizdeki mevcut durumu ele alarak değerlendirecek olursak, ülkemizin coğrafi konumu ,bitki örtüsü ve iklim koşulları hayvancılık için çok uygun özellikler taşımaktadır. Ancak ülkemizin sahip olduğu bu üretim potansiyelini gereği gibi değerlendirebildiğimizi söylememiz güçtür.

2.Mevcut Durum

Mer'a alanlarımızın %50'sini işlemeli tarıma açıp, kaba yem açığımızı giderek artırmamıza ve hayvanlarımızı yeterince besleyememize, ırk ıslahında belirlenen hedefleri yakalayıp hayvansal ürünlerimizi yeterince artıramamamıza rağmen hayvancılık sektörümüz; 1980'li yıllara gelinceye kadar bir yandan halkımızı yeterince besleyebilmiş, diğer yandan ihracat yoluyla ekonomimize önemli katkılar sağlamıştır.

Ancak, 24 Ocak 1980 Ekonomik istikrar tedbirlerine bağlı olarak serbest piyasa ekonomisi kurallarının uygulanmaya konulması ile birlikte ülkemizde akıl almaz bir ihracat furyası başlamış ve ne bulursan sat mantığı anlayışı ile hayvancılığımız büyük bir darbe yemiş ve bunun sonucunda hayvansal ürünler arzında sıkıntılar meydana gelmiştir. Arzdaki bu yetersizlik sonucu doğal olarak yükselen fiyatları belli bir disiplin altına almak için kolaycı bir yol olan “ Terbiyevi İthalat” adı ile hayvansal ürünler ithalatında büyük kolaylıklar sağlanmıştır. İthalattaki bütün fonlar hemen hemen sıfırlanmış ve gümrük vergileri çok aşağılara çekilmiştir. Büyük zorluklar içerisinde ayakta durmaya çalışan hayvancılığımız gerek ihracat gerekse ithalat da sağlanan bu akıl almaz kolaylıklar sonucu neredeyse bitirilme noktasına getirilmiştir.

1980'li yıllara kadar Tarım Bakanlığı tarafından yönlendirilen hayvancılık hizmetleri o yıldan itibaren artarak devam eden bir tempoyla doğrudan ilişkisi olmayan bir çok birimin güdümüne

girmeye başlamıştır. Yani ülke hayvancılığı kamu adına en az 15 değişik birim tarafından programı, amacı ve politikası pek de belirgin olmayan bir sistem içerisinde kısa vadeli günlük politikalarla yürütülmeye ve yönlendirilmeye çalışılmıştır. Üretimden pazarlamaya, girdi temininden kredilendirmeye, eğitimden örgütlenmeye ve nihayet ihracattan ithalata değin bir çok kuruluş tarafından yönlendirilmeye çalışılan bir sektörde; arzu edilen üretim hedeflerine ulaşılması beklenmemelidir.

Bu nedenle; başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın mevcut yapısının 1984 yılı öncesinde olduğu gibi sektörel bir yapılanmaya kavuşturulması olmak üzere, bütün hayvancılık hizmetleri bu çatı altında toplanarak hayvancılık konusunda uzun vadeli, gerçekçi ve siyasal tercihlere göre değiştirilemeyen bir devlet politikası belirlenerek sorunların çözümüne bu çerçevede başlanmalıdır.

3.Sorunlar ve Öneriler

Her yıl ortalama %2.3 oranındaki nüfus artış hızı da dikkate alınarak halkımızın hayvansal ürün ihtiyacını %10 fazlası bir üretimle gerçekleştirebilmek için sorunlarımızı ve çözüm önerilerini, hayvancılık hizmetlerinin tek çatı altında toplanması şartına bağlı olarak öncelik sırasına göre ana başlıklar halinde şöylece sıralayabiliriz:

- 1) Eğitim ve Örgütlenme
- 2) Islah çalışmaları
- 3) Yem, bakım ve besleme
- 4) Hastalıklarla mücadele
- 5) Destekleme ve kredilendirme
- 6) Pazarlama

Bütün bu sorunların çözümünde başlangıç noktası, her ne pahasına olursa olsun hayvancılığımız için en büyük tehlike olan ithalatı kolaylaştıracak yaklaşımlardan kesinlikle kaçınmak ilkesi olmalıdır. Yani halkımızın hayvansal ürün ihtiyacı mutlak ve mutlak iç üretimle karşılanmaya çalışılmalıdır.

3.1.Eğitim ve Örgütlenme

Hayvancılıkta birim başına verimin artırılmasında insan faktörü çok önemli bir yer tutar. Üreticilerimize hayvan bakım ve besleme, barınaklar ve genel sağlık konularında yeterli bilgileri veremediğimiz, onlara kendi ortak çıkarları doğrultusunda birleşmeleri gerektiği inancını aşılayamadığımız sürece istediğiniz kadar yüksek verimli ırklar oluşturun ve yeterli kesif yemi temin edin sonuçta beklenen üretim artışının gerçekleşmesi düşünülmemelidir.

Cumhuriyetimizin kurulduğu yıllardan itibaren çiftçilerimizin eğitimi konusunda Tarım Bakanlığı teşkilatınca çok önemli gayretler sarf edilmiştir. Ancak bu çabalardan arzu edilen sonucun alınabildiğini söyleyebilmemiz mümkün değildir. Eğer böyle olsaydı tarım kesiminin bugün içinde bulunduğu sorunların büyük bir kısmı çözüme kavuşturulmuş olurdu.

Üreticilerimize götürülen eğitim hizmetlerindeki başarısızlığın temel nedeninin teknik elemanlardan kaynaklandığını belirtmek bizce doğru bir yaklaşım olmaz.

Başarısızlığın esas nedeni sistemin kendisinden kaynaklanmaktadır. Üreticiye en sağlıklı eğitim hizmetini kendi içinden yetiştirilmiş konuları bilen elemanlar verebilirler. Bununda bize göre açık adresi Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Ziraat Odaları'dır. Bunun için de Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda eğitim hizmetleri için ayrılan kaynakların tamamının Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne devredilerek çiftçi eğitiminin bu kuruluş tarafından yapılmasına olanak sağlanmalıdır. Geliştirilmiş bütün ülkelerde uygulanan bu sistemin çok daha geç kalınmadan yasal boşluklarda giderilerek bu kuruluş tarafından organize edilmesi sağlanmalıdır.

Ülkemizde hayvancılıkla uğraşan kesimin eğitim düzeyi, ekonomik sıkıntıları, işletmelerin küçük boyutlu ve dağınık oluşu ve altyapı eksiklikleri özellikle son 50 yıllık dönem içerisinde atılan olumlu adımlara rağmen hayvancılığımızın batı ülkeleri seviyesine çıkmasını engelleyen önemli ve haklı sebepler olarak görülebilir.

Ne var ki yukarıda sıraladığımız çok önceki yıllarda tespit edilen hayvancılığımızın sorunlarının çözümünde öncelikler sağlıklı tespit edilebilse, üreticilerimizin eğitimi konusunda bizzat kendi mesleki kuruluşları olan Ziraat Odaları devreye sokulabilse ve uzun vadeli uygulamalar sabırla gerçekleştirilebilseydi ülke hayvancılığı bugün bulunduğu noktadan çok daha umut verici yerlerde olabilirdi.

Eğitim düzeyi düşük ve örgütsüz olan hayvancılık kesimi dış ülkelere kültür ırkı hayvan ithal ederek kalkındırmak akılcı bir yol olarak görülmemelidir. Kullandığı girdilerde satıcıların insafına terkedilen, ürettikleri ürünlerin satışında fiyat belirlemede hiç bir söz hakkı olmayan bir sistemde üreticilerin ve dolayısıyla ülke hayvancılığının kalkındırılması olası değildir.

Bugün kırsal alanda bitkisel üretimi yapan çiftçilerden sonra, sayısal büyüklüğü en fazla buna karşılık siyasi gücü, etkinliği ve hiç bir sosyal güvencesi olmayan kesim hayvan üreticisi ve besicisidir. Yöresel düzeyde bile üreticiler gerek bilgi birikim düzeyleri ve gerekse ekonomik güçlerinin yetersizliği sebebiyle bir araya gelememişler ve örgütlenememişlerdir.

Ekonomik örgütlenme konusunda ülkemizde 1940'lı yıllardan itibaren bazı olumlu gelişmeler başlamış ve model olarak kooperatifçilik seçilmiştir. Ancak, aradan geçen 50 yılı aşkın bir sürede gerçek anlamda batı standartları düzeyinde bir kooperatifçilik olgusu ülkemizde maalesef henüz gerçekleşmemiştir.

Hayvancılık sektöründe alt sektörler göre örgütlenmeyi esas alan ihtisas kooperatiflerini benimsemek en uygun model olacaktır. Besicilik, süt sığırcılığı, tavukçuluk, balıkçılık, arıcılık, yapağı ve tiftik gibi uğraş alanları farklı olan kooperatifler kuruluşlarını tamamladıktan sonra bölgelerinde birleşerek bir birlik haline gelirler ve böylece kredi-finansman, girdi temininde kolaylıklar, ürün değerlendirme ve pazarlama konularında daha sağlıklı ve etkin bir kooperatifçilik hizmetleri vermiş olurlar. Sözü ettiğimiz bu tür kooperatifler kendi ayakları üzerinde duracak bir hale gelinceye kadar;

- a) Kurulacak kooperatifler devlet tarafından mutlaka desteklenmelidir.
- b) Kooperatifler atananlar tarafından değil, seçilenler tarafından yönetilmelidir.
- c) Kooperatiflerin idare kademelerinde kooperatifçiliği çok iyi bilen profesyonel kadrolara yer verilmelidir.
- d) İhtiyaç duyulan teknik ve idari kadrolar için mutlaka kooperatifçilik eğitimi veren yüksek okullar açılmalıdır.
- e) Üretici olmayanların kooperatife üye olmalarının engellenmesi için üyelerden mutlaka çiftçilik belgesi istenmelidir.

Özet olarak ülkemiz hayvancılığının geleceğinin belli bir eğitim düzeyine erişmiş üreticilerin bir araya gelerek oluşturacakları örgütlenmeye bağlı olduğunu özellikle belirtmek isteriz.

3.2. İslah (Genotip)

Ülkemizde sayısal olarak yeterli miktarda hayvanımız mevcuttur. Ancak, sayısal çokluğuna rağmen insanlarımızı besleyecek düzeyde hayvansal ürün elde ettiğimizi söylememiz mümkün değildir. Zira, yerli ırklarımızda birim başına verim gelişmiş ülkelerle mukayese edilemeyecek kadar düşüktür.

Hayvancılıkta birim başına verimi düşük olan yerli ırk hayvanlarımızın ıslahı için bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanacak en uygun yöntem sunî tohumlama olmalıdır. Ancak, yıllardan beri uygulanmasına rağmen arzu edilen sonuca ulaşamaması, uygulamadaki yanlışlık ve eksikliklerden kaynaklanmaktadır.

Sunî tohumlama sabır isteyen, kesintisiz uygulanması gereken ve en az 10 yıl süreyle uygulanabilirse sonuç alınabilen bir ıslah metodudur. Bu nedenle, vakit geçirilmeden aşağıdaki belirtilen kriterler göz önüne alınarak yurdumuzda yeniden bir organizasyonla hayata geçirilmelidir.

- a) Öncelikle bölgelerin ve hatta İllerin iklim, bitki örtüsü, sosyo-ekonomik yapısı ve üreticilerin eğitim düzeyi dikkate alınarak bölgesel projeler geliştirilmelidir.
- b) Yapılan projelere uygun olarak yıllık programlara yeterli kaynak konmalı, araç, alet ve ekipman temin edilmeli ve bunlardan hiçbir şekilde kesinti ve kısıntı yapılmamalıdır.
- c) sunî tohumlama hizmetlerinde çalıştırılacak teknik elemanlar çok iyi bir eğitim ve tatbiki uygulamadan geçirilmeli, işin zorluğu dikkate alınarak bu elemanlara günün koşullarına göre tatminkar mali destekler sağlanmalı ve ayrıca doğum oranına göre prim ve ikramiye uygulama sistemi getirilmelidir.
- d) Sunî tohumlama çalışmaları yılın 12 ayında, Cumartesi ve Pazar günleri de dahil olmak üzere, kesintisiz sürdürülmelidir.
- e) Kayıt sisteminin ciddi ve titiz bir şekilde tutulması özendirilerek desteklenmelidir.

f) Sun'i tohumlama hizmetleri için tefrik edilen boğalar belli aralıklarla projeni-teste tabi tutularak uygun olmayanlar reforme edilmelidir.

g) Özel kişi veya kuruluşlar tarafından yapılan sunî tohumlama hizmetleri çok iyi bir denetime tabi tutulmalıdır.

h) Ülkemizin boğa altı inek sayısı da dikkate alınarak yıllık en az 1.800.000 baş ineği tohumlayacak şekilde organizasyon yapılmalıdır.

İshta son yıllarda gelişmiş ülkelerde başarıyla uygulanmakta olan diğere bir yöntemde EMBRİYO transferi metodudur. Özellikle ikiz doğum oranının yüksekliği, doğumları yılın bütün mevsimlerine yayma imkanı sağlayan bu yöntemin ülkemizde halen akademik olarak sürdürülen çalışma sonuçlarının sahada uygulamaya konulmasını önemli bir gelişme olarak değerlendirebiliriz.

İsah çalışmalarında arzu edilen sonucun alınmasında en önemli husus soy kütüğü ve kayıt çalışmalarının çok sağlıklı bir şekilde tutulup takip edilmesine bağlı olduğu unutulmamalıdır. Ancak bu sayede belli bir zaman diliminde yerli ırklarımızın tamamının kültür ırkı ve melezlerine çevrilmesi mümkün olabilir.

3.3.Yem, Bakım ve Besleme (Fenotip)

Hayvancılıkta birim başına verimin artırılmasında ırk özelliği kadar hayvanların sağlıklı bir şekilde bakım ve beslenmesinin de büyük önemi vardır. Ülkemizin coğrafi konumu ,bitki örtüsü ve iklim koşulları hayvancılık için çok müsait bir karakter arz etmektedir. Hayvancılıkta yem; girdiler içerisinde % 65 gibi önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle hayvancılıkta iyi beslemenin verimin artırılmasında en az % 50 payı olmaktadır.

Ülkemizde hayvancılık geniş ölçüde mer'alara dayalı olarak yapılmaktadır. Yem bitkileri ekim alanları ekilebilir sahalar içerisinde henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamıştır. Üreticilerimiz geleneksel alışkanlıklarından kurtulup modern işletmeciliğin gerektirdiği bilgi ve becerileri henüz yeterince kazanamamışlardır. Hayvan üreticileri mer'aldan mümkün olduğunca çok yararlanmak gayesiyle hayvanlarını mer'alara erken salmakta ve kar örtüsü mer'aları kaplayıncaya kadar otlatmaya devam etmektedirler. Mer'aların bitki örtüsü henüz tam gelişmesini sağlayamadan hayvanların mer'alara gelişigüzel salınmaları bir yandan otlatma ile diğere yandan çİğnenme ile bitki örtüsünün tamamen tahrip olmasına ve dolayısıyla mer'aların kıraç topraklar haline gelmesine sebep olmaktadır. Yurdumuzda halen 240-270 günlük bir otlatma periyodu vardır ki bu çok uzun ve düşündürücü bir süredir. Bir yandan bilinçsiz ve aşırı otlatma nedeniyle mer'alarımızda meydana gelen tahribat, diğere yandan 1950 yıllarından itibaren uygulanan yanlış politikalar sonucu mer'alarımızın işlemeli tarımı açılarak sahalarının daraltılması ülkemizde esasen varolan kaba yem açığının giderek artmasına neden olmuştur. Mer'a ve yaylalarımızın bu şekilde bilinçsiz kullanımı ve miktar olarak daraltılmasının ana nedeni bu konudaki mevzuat boşluğu ve yetiştiricilerimizin eğitim yetersizliğidir.

Diğere taraftan ekstansif hayvancık ülkemizde halen ağırlıklı olarak sürdürülmekle birlikte özellikle büyük baş hayvancılıkta kültür ırkı ve melezlerinin hayvan popülasyonu içerisinde

sayısal olarak % 40'lara varan artış göstermesi besleme konusunda yem bitkileri ekimini de önemli bir konu olarak gündeme getirmektedir. Halen ülkemizde yem bitkileri ekimi ekili alanların % 2 si civarındadır. Bu oran gelişmiş ülkelerde % 30'lar dolayında bulunmaktadır. Bir yandan mer'a alanlarının % 50 lere varan oranlarda azalması diğer yandan bilinçsiz otlatma nedeniyle büyük ölçüde bitki örtüsünün tahrip edilmesi zaten yetersiz olan kaba yem açığını çok daha büyük boyutlara ulaştırmaktadır. Kaba yem açığımızın 40 milyon ton olduğu ifade edilmektedir. Bu açığı kapamak ve hayvanlarımızı yeterince besleyerek beklediğimiz üretim artışını elde edebilmek için;

a) Mer'a ve yaylalarımızın mevcut başıboşluk ve sahihsizlikten kurtarılarak ıslah edilmesi ve sağlıklı bir yem deposu olarak hayvancılığımıza kazandırılması için çıkarılan bir mer'a kanunu bir an önce bilinçli ve akılcı bir şekilde hayata geçirilmelidir. Mera kanununun çıkarılması en büyük başarıdır.

b) Bakım ve beslemede mer'a ve yaylalar kadar hatta ondan daha önemlisi yem bitkileri ekim alanlarının artırılması olmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi halen % 2'ler düzeyinde olan yem bitkileri ekimini kısa sürede Devletimizin vereceği desteklerle en az ekili alanların % 20'si düzeyine çıkarmamız gerekmektedir.

Ülkemizde karma yemin hayvan beslemedeki önemi oldukça geç anlaşıldığından, yem sanayi tesisleri 1950 yılından sonra kurulup gelişmiştir. Hayvancılık işletme ekonomisi bakımından, hayvanların dengeli bir şekilde beslenebilmeleri ve dolayısıyla birim hayvandan alınacak ürün miktarını artırmak amacıyla günlük yem rasyonunda kesif yemin oranının % 40-45 seviyesinde olması konunun uzmanlarınca önerilmektedir. Türkiye hayvancılığının karma yem talebi ve buna bağlı olarak karma yem üretimi yıllar itibarıyla artış göstermektedir. 1950 yılından itibaren çeşitli bölgelerde kurulmaya başlanan yem fabrikalarının dağılımı, sayıları, üretim kapasiteleri, üretim miktarı ve kapasite kullanım oranlarında önemli gelişmeler olmuştur. Ancak gelişmekte öncelikli yöreler için sağlanan teşviklere rağmen yem sanayinin hacmi ve üretim miktarları istenilen seviyelere çıkarılamamıştır

1997 yılı verilerine göre ülkemizde 426 yem fabrikası bulunmaktadır .Bu fabrikaların toplam kapasitesi yaklaşık 10 milyon tondur. Ancak bu fabrikaların 47'sinde faaliyet durdurulmuştur. Yem fabrikaları ortalama % 50-60'ı oranında bir kapasite ile çalışmaktadır. Karma yem üretimimiz 1997 yılı verilerine göre de 2.126.932 tonu kanatlı, 2.796.851 tonu büyük ve küçük baş ve 35.928 tonu diğer yemler olmak üzere toplam 5 milyon ton civarındadır. Ülkemizde kendi karma yemini kendi fabrikalarında yapan entegre hayvancılık kuruluşları vardır. Bunlar piyasaya karma yem sattıklarından üretimleri resmi kayıtlara geçmemektedir. Bu tür üretimlerin miktarının 1 milyon ton civarında olduğu kabul edilir. Öyle olunca Türkiye'de üretilen karma yem miktarının 6 milyon ton olduğu kabul edilmelidir.

Hayvancılıkta ürün maliyetini büyük ölçüde etkileyen karma yemin daha yaygın bir şekilde kullanılmasını teşvik için;

a) Yemin belirlenen standartlara uygun olarak üretilmesi,

b) Fiyatların üreticilerce benimsenip satın alma güçlerini zorlamayacak seviyelerde tutulması büyük önem taşımaktadır.

3.4.Hastalıklarla Mücadele

Hayvancılıkta verimi olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerden birisi de salgın ve paraziter hayvan hastalıklarıdır. Gerekli önlemler zamanında alınmadığı sürece bu hastalıklar hayvanlarda çok büyük verim kayıplarına ve önemli ölçüde hayvan ölümlerine sebep olmaktadır. Bu hastalıklardan korunmanın en etkili yolu hastalık çıkmadan önce yapılacak koruyucu aşılama ve ilaçlamalardır. Koruyucu aşılama ve ilaçlamalar kadar önemli olan bir diğer husus da hayvan hareketlerinin sıkı bir kontrol altına alınması olmaktadır. Her iki konuda da 1984 yılına gelinceye kadar çok ciddi tedbirler alınmış ve gerek hastalıklardan gerekse hayvan hareketlerine bağlı olarak hastalıklarının yayılması büyük ölçüde önlenmiş ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Bu zamandan sonra çalışmaların bu kadar başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Hastalıklarla mücadelede hastalık çıkmadan önce alınacak koruyucu tedbirlerin bir diğer önemli yararı ise hayvanlardan insanlara geçen zoonoz hastalıklarının insanlara sirayetini önlemek olmaktadır. 1985 yılına gelinceye kadar ülke genelinde Veteriner İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren İl ve İlçe Veteriner Teşkilatı, aşı üretim laboratuvarları ve Teşhis laboratuvarları ile etkin bir hastalık mücadelesi veren ve Türk hayvancılığında hastalıkların verdiği zayıtı en asgari düzeye indirerek başarılı çalışmalar yapan bu birimler Tarım ve Köyişleri Bakanlığındaki yeniden yapılanmaya bağlı olarak ortadan kaldırılıp bütün bu hizmetler merkezde ve İller Teşkilatında birer Şube Müdürlüğü haliyle dönüştürülünce o yıldan itibaren hayvan hastalıklarında büyük artışlar meydana gelmesi ve bunlara karşı etkili mücadele edilememesi kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Bütün bu olumsuzlukların ortadan kaldırılıp salgın ve paraziter hayvan hastalıkları ile etkin bir mücadelenin yeniden başlatılabilmesi için en kısa zamanda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı teşkilat yasası yeniden değiştirilerek sektörel bazda bir bölünmeyle bitkisel ve hayvancılığın bütün bu hizmetleri Tarım Bakanlığı bünyesinde merkez ve taşra birimlerini yeniden oluşturarak eskiden olduğu gibi İl ve İlçe Veteriner Müdürlükleri Aşı Üretim ve İslah Laboratuvarları, Teşhis Laboratuvarları yeniden şekillendirilmeli ve hayata geçirilmelidir.

3.5.Destekleme ve Kredilendirme

3.5.1. Destekleme

Tarım sektörü içerisinde bu güne kadar hep tali bir sektör olarak düşünülen hayvancılığımızın bütçe ve bütçe dışı kaynaklardan yeterince teşvik gördüğünü ve desteklendiğini söyleyebilmemiz mümkün değildir. Yıllardan beri ürün bazında sayısal olarak 29'lara varan bitkisel kökenli ürün desteklemelerine rağmen hayvancılık kesimi ancak 1985'li yıllardan itibaren bazı girdileri ve ürünlerine yeterli olmayan miktarlarda teşvik görmüştür.

Hayvancılıkta ilk destekleme 1985 yılında, bir yandan hayvansal üretimi desteklemek diğer yandan kesif yem üretimini hem artırmak hem de üreticileri buna alıştırmak amacıyla sanayi yemine fatura bedelinin %20'si oranında ödeme yapılmasıyla başlamıştır. Bu oran 1987 yılında %25'e çıkarılmış ve 1988 yılında ise üreticilerin kullandığı yemin kilogramına 40 TL'lik

destekleme şekline dönüştürülmüştür. Karma yem desteklemesine 15.08.1989 tarihinde son verilmiştir. O tarihten itibaren Birliğimizin çeşitli yetkili kuruluşlar nezdinde yaptığı müracaatlar bir sonuç vermemiş ve girdiler içerisinde önemli bir yer tutan karma yem bir daha yeniden desteklemeye alınmamıştır.

Ülkemizde hayvansal üretimde arzu ettiğimiz artışların sağlanabilmesi her şeyden önce hayvancılığımızın her dönemde tatminkar ölçülerde desteklenmesine bağlıdır. Hayvansal üretimdeki fiyat yükselmeleri tüketicinin alım gücünü zorladığı için ürünlere olan talep de istenilen düzeyde artırılamamaktadır. Bu nedenle sınırlı üretim fiyatların genellikle yüksek kalmasına neden olmaktadır. Tüketicinin alım gücünü artırmak bir dizi ekonomik önlemleri gerektirmektedir. Bunun yanında tercih edilecek yol hayvansal üretimi artırarak fiyatları tüketici açısından cazip bir noktaya çekmektir. Kısa dönemde ithalata yönelerek fiyatları aşağıya çekmek ve tüketicinin ihtiyacını karşılamak mümkün olabilir. Ancak 1985’li yıllardan itibaren ülkemizde zaman zaman uygulamaya konulan ve adına da terbiyevi ithalat denilen bu düzenlemenin bugün hayvancılığımızı hangi noktalara getirdiği herkesçe bilinmektedir. Öyleyse tek çözüm üreticileri gerek girdiler gerekse ürettikleri ürünler bazında günün koşullarına uygun destek ve teşviklerle sübvansane etmek en çıkarlı yol olarak görülmelidir. Bu cümleden olarak 1990 yılında uygulamaya konulan süt, kırmızı et ve beyaz et teşviklerini yeterli olmasa bile hayvancılığımız adına atılmış hayırlı gelişmeler olarak değerlendiriyoruz. Gelişen zaman içerisinde günün ekonomik koşullarına göre artırılan bu teşvikler ne yazık ki yem de olduğu gibi devam ettirilemedi. Nitekim kırmızı ve beyaz et teşvikleri 31 Aralık 1995 tarihinden itibaren kaldırıldı. Süt teşvik primleri ise Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 23 Mayıs 1995 tarih ve 22291 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 95/1 Sıra No’lu Tebliği ile geriye dönük olarak 1.1.1995 tarihinden itibaren kaldırılmıştı.

Kültür ırkı süt sığırcılığının gelişmesinde önemli bir destek olan süt teşvik priminin yeniden uygulamaya konulması ve günün şartlarına göre miktarının arttırılması için Birliğimizin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Başbakanlık ve Sayın Cumhurbaşkanlığı Makamına yaptığı yazılı ve şifahi müracaatları sonucu 01.12.1995 tarihinden başlamak üzere Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 95/11 Sıra No’lu Tebliği ile litre başına 3.000 TL olarak yeniden uygulamaya konulmuştur. 1998 yılında bu miktar 5.000 TL’ye çıkarılmıştır. Ancak bu destek oldukça yetersiz düzeydedir.

Özet olarak, hayvancılığımız gerek girdi gerekse ürünler bazında mutlaka desteklemelidir. Ancak ilan edilecek desteklemelerde belirlenen miktarlar mutlaka günün ekonomik koşullarına göre tatminkar olmalı ve ödemler mutlaka peşin yapılmalıdır.

3.5.2.Kredilendirme

Ülkemizde özellikle hayvancılıkla uğraşan kesimin en önemli sorunlarından birisi de sermaye yetersizliğidir. Aslında yukarıdan beri sıralaya geldiğimiz sorunların temelinde de işletmelerin sermaye yetersizliği gelmektedir. Sermaye unsuru yeterli olmayan bir işletmeden hayvansal üretimde artış beklenmesi mümkün değildir. Ülkemizde hayvan üreticilerine kredi veren yegane kuruluş T.C.Ziraat Bankası ile bu Bankanın kaynaklarından yararlanan Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleridir.

T.C.Ziraat Bankası hayvancılık kesimine kredi verirken kredi amaçlarını şu şekilde belirlemiştir.

a) Hayvan ırklarını ıslah etmek ve toplam hayvan varlığı içinde kültür ırkı ve melez hayvanlarının miktarını artırmak,

b) Hayvansal ürünlerin miktar ve kalitesini yükseltmek ve ihracata dönük kapasitelerin oluşmasını sağlamak.

c) İşletmelerde sermaye yetersizliği sebebiyle erken kesime tabi tutulan kuzu ve buzağuların besiyeye alınarak belli ağırlıklara kavuşması ve böylece üretim artışını sağlamak maksadıyla finansal destek sağlamak,

d) Yeni teknolojilerin ve tekniklerin işletmelere kazandırılmasını sağlamak,

e) Mevcut hayvancılık işletmelerinin onarımı, modernizasyonu, işletme için gerekli yatırımların yapılması, modern hayvancılık tesislerinin projeli kredilerle desteklenmesi ve kurulmuş hayvancılık işletmelerinin faaliyetlerinde sürekliliğin sağlanması olarak özetlenebilir.

T.C.Ziraat Bankası küçük üreticileri korumak maksadıyla açmış olduğu kredi faiz oranlarını mümkün olduğunca düşük tutmakta idi. Ne yazık ki bu faiz oranları artırılmış ve % 70'lere çıkmıştır. Ziraat Bankasının bugüne kadar hayvancılığımız için verdiği kredileri gerek faiz oranlarının yüksek oluşu gerek miktarın yetersizliği gerekse bürokratik işlerin çokluğu ve zamanında ödenememesi gibi sebeplerle yeterli gördüğümüzü söyleyemiyoruz. Özellikle de üreticilerden istenen teminatların bazı kredilendirmelerde çiftçilerin yerine getiremeyeceği kadar ağır koşulları içerdiğini de vurgulamak isteriz. Kredilendirmede bir diğer önemli sorun kredi verilen kişilerin seçimindeki yapılan yanlışlıklar olmaktadır. Ziraat Odaları Birliği olarak gerek damızlık süt hayvancılığı gerekse besi hayvancılığında belli oranda arazisi olmayıp, belli miktarlarda yem bitkileri üretimi yapmayan veya yapamayan kişilere hayvancılık kredisi verilmemesi gerektiğini belirtmek isteriz.

Bugünkü yapısıyla T.C.Ziraat Bankasının Türk çiftçisinin ihtiyacı olduğu krediyi yeterli, kısa sürede ve uygun faiz koşullarıyla vermesi olanaklı görülmemektedir. Zira tarıma hizmet için kurulan T.C.Ziraat Bankası çeşitli siyasal düşüncelere bağlı olarak göreviyle bağdaşmayan bir dizi hizmeti yapmakla görevlendirilmiş ve bu nedenle tarıma hizmet neredeyse tali bir hizmet olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bunun için;

a) T.C.Ziraat Bankası sadece ve sadece Türk çiftçisine hizmet verecek bir şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

b) Üreticilerden istenen teminatların çiftçinin karşılayabileceği bir sisteme bağlanmalı, mümkünse bütün kredilerde müteselsil kefalet usulü esasa alınmalıdır.

3.6.Pazarlama

Hayvansal ürünlerin üretildikleri ünitelerden tüketim veya işleme merkezlerine yeterli miktarda, rahat ve kolay bir şekilde ve ekonomik olarak tarafların karşılıklı olarak anlaşmaları yoluyla akışını sağlayan sisteme pazarlama sistemi denir. Hayvansal ürünlerin belirli

merkezlerde toplanmaları, işlenmeleri ve tüketim merkezlerine ulaştırılmaları pazarlamanın ana hizmetlerini oluşturmaktadır.

Tarım işletmelerinde üretilen hayvansal ürünlerin önemli bir kısmı özellikle küçük aile işletmelerinde öz tüketime yönelik olmaktadır. Ancak ailenin ihtiyaçlarından fazla olan bölümü piyasaya sunulmaktadır. Ürünlerin tüketiciye ulaştırılması sürecinde belirli işlemlerden geçirilmesi gereklidir. Hayvansal ürünler bakımından ürünün pazarlanmasında görev alan kuruluşlar değişebilmektedir. Örneğin; süt doğrudan işletmede tüketilebilmekte veya süt toplama kooperatifleri, sokak sütçüleri vs. aracılığı ile doğrudan tüketicilere ulaştırılabilmektedir. Canlı hayvan doğrudan kırsal kesimde kesilip tüketilebilmekte veya canlı hayvan borsası, EBK, tüccarlara veya entegre et işleme merkezlerinde satılabilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde üreticiye iç ve dış pazarlarca talep edilen ürünün cinsi, kalitesi, fiyatı ve gerekli olan pazarlama hizmetleri konusunda üretim döneminin başında yeterli bilgiler verilebilmekte ve böylece üretici, işletmesinde hangi hayvansal üretim faaliyetine yer vereceğine kolayca karar verebilmektedir. Hatta birçok hayvansal ürünün yetiştiricisiyle sanayicisi arasında üretim dönemi başında sözleşme yapılmaktadır.

Ülkemizde hayvancılığın gelişmesini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden birisi etkin bir pazarlama sistemi ve organizasyonunun kurulamamış olmasıdır. Ancak bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde çeşitli menfaat grupları (aracı, tefeci vb.) piyasada sağlıklı bir pazarlama ortamının oluşmasını çıkarlarına ters düştüğü için daima önlemeye çalışırlar ve piyasanın başı bozuk bir düzen içinde oluşması onların işine gelir. Herhangi bir uğraş sonucu elde edilen ürünün, değer fiyatına satılması o uğraşı cazip hale getiren faktörlerden birisidir. Bu nedenle pazarlama hayvansal ürünlerin özelliği itibarıyla hayvancılıkta daha da önem kazanmaktadır. İyi bir pazarlama ağı aynı üretimi yapan kişilerin bir araya gelerek ortak menfaatler doğrultusunda birleşmeleri yani örgütlenmeleri ile mümkün olabilir. Gelişmiş olan ülkelerde bu arada ortak olmaya çalıştığımız topluluk ülkelerindeki hayvan yetiştiricileri üretimden pazarlamaya, hayvan ıslahından bakım ve beslemeye, krediden eğitime kadar bir çok sorunu tek başlarına veya kamudan bir şeyler bekleyerek çözebileceklerinin mümkün olamayacağını, bu nedenle dertleri, sorunları aynı olan kişilerin bir araya gelerek güçlerini birleştirmelerinin tek çıkar yol olduğunu ortaya koymaları ve bu yönde harekete geçmeleri sorunların çözümünde en önemli kilometre taşı olmuştur. Ülkemizdeki sorunların çözümünde de bu düşünceler ışığında yeni bir yapılanmaya gidilmesi hayvancılığımızın gelişimi açısından önemli sonuçlar doğuracaktır.

Sonuç

Her geçen gün dünyada ve ülkemizde daralan tarım alanları karşısında gıda üretimin artırılmasında potansiyel üretim kaynaklarından birisi hayvancılıktır. Günümüzde gelişmiş ve geri kalmış ülkeleri ayıran en belirgin özellik beslenme alışkanlıklarıdır. Gelişmiş ülkelerde beslenmede hayvansal ürünler ağırlık taşıırken geri kalmış ülkelerde ağırlığın bitkisel ürünlere doğru kaydığı görülmektedir. Ülkemizde de hayvansal ürün tüketimi gelişmiş ülkeler göre

oldukça dūřūktūr. Hayvansal proteinin insan sađlıđı bakımından tařıdıđı 6nemi dikkate alırsak ũlkemizde gelecek i7in sađlıklı nesiller yetiřtirilmesinin hayvansal protein ũretimini ve tūketimini artırmamıza bađlı olduđunu s6yleyebiliriz.

ũlkemizde hayvansal ũretimi artırmak i7in gerekli potansiyel mevcuttur. Ancak bu potansiyeli harekete ge7irecek uzun vadeli kalıcı politikalara ihtiya7 duyulmaktadır. Bugūne kadar yaşadığımız deneyimler g6zardı edilmeden geleceğe y6nelik olarak tūm ilgili kesimler fikir birliği i7inde olmalıdırlar. ũreticilerimizin en bũyũk arzusu istikrarlı politikalar uygulanmasıdır.

21 yũzyıla girerken hala istikrarlı politikalar uygulanmasını s6ylemek ger7ekten ũzũcũdũr. Rekabete a7ılan dũnya pazarları karşısında uygulanan hatalı politikalarında bedeli ağır olmaktadır. Bu nedenle daha kararlı daha kalıcı hayvancılık politikaları i7in omuz omuza 7alışmamız gerekmektedir.

Nurbil YILMAZ
Pınar Yem

Sayın Bakanım, Sayın başkanım ve değerli misafirlerimiz. Hepinizi saygıyla selamlayarak konuşmama başlıyorum.

Türkiye de ki yem sektörü bir çok problemlerle karşı karşıya olmasına rağmen gelişmeye açık bir sektördür. Türkiye de 1998 yılı itibari ile 456 yem fabrikası mevcuttur. Tek vardiye kapasitesi 11 Milyon ton, resmi kayıtlı yem üretimi 5 Milyon tondur. KDV oranlarının yüksek olmasından dolayı toplam üretimin % 30 - 40 kadarının kayıt dışı olduğu tahmin edilmektedir. Yem sanayi tarıma elverişli ülkemizde bitkisel üretimin arttırılmasını teşvik edip et üretimini destekleyen; dünyanın karşı karşıya kaldığı açlık problemini çözmekte yardımcı olacak kilit noktadaki bir sektördür. Tarımın itici gücü olan hayvancılık; toprak ve verimliliğini, kaliteli ve yüksek üretim sağlamanın yanında insanların beslenmesi ve giyinmesi için gerekli en önemli maddeleri de üreterek ekonomiye büyük katkı sağlar.

Dünya nüfusu yaklaşık 6 Milyardır. Gelecekte dünya nüfusunda beklenen kadar bir artış olmayacağı düşünceleri oldukça yaygındır. Bu durum insanların yaşam standartlarını yükseltmek ve alım güçlerini arttırma isteği ile bağlantılıdır. Alım gücünün artması gıda maddelerine olan talebin yükselmesine, beslenme kültürünün değişimi ile hayvansal protein kaynaklı gıdalara talebin çoğalması, dolayısıyla hayvansal ürünlerin tüketiminin artmasına neden olacaktır.

Türkiye yem sanayimiz 1950 li yılların 2. Yarısında devletin önderliğinde kurulmaya başlanmış, hızlı sayılabilecek bir tempo ile gelişmiştir. 1990 lı yıllara gelindiğinde; karma yem üretimi, hayvan besleme ve girdi kullanımında belirli olgunluğa ulaşıldığı, gelişmiş ülkeler standardının yakalandığı ve ülke ekonomisinin özelleştirme çalışmalarının gerekli kılınması düşüncelerinden hareketle devletin artık yem sektöründen çekilmesi sonucunu gündeme getirmiştir. 1995 yılında bu süreç tamamlanmıştır. Şu anda yem sanayimiz tamamen özel sektör durumundadır. Mevcut durum resmi rakamlara göre tablodaki gibidir.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Yem Üretim Miktarları (ton)

YILLA R	Kanatlı Yemleri	Büyükbaş ve Küçükbaş		Toplam
		Yem	Diğer	
1991	1.495.903	2.272.036	22.248	3.790.187
1992	1.619.000	2.668.000	18.000	4.325.000
1993	1.744.000	2.844.000	18.000	4.606.000
1994	1.697.000	2.343.000	26.000	4.066.000
1995	1.707.000	2.749.000	27.000	4.483.000
1996	2.012.000	2.463.000	28.000	4.503.000
1997	2.126.932	2.796.851	35.928	4.959.711
1998	2.317.391	2.996.242	61.917	5.275.550

21. yüzyıla girerken dünya nüfusunun yeterli ve dengeli beslenebilmesi için bilim adamları yeni kaynaklar ararken diğer taraftan mevcut kaynaklardan azami derecede yararlanmak için yoğun çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar çerçevesinde hayvan besleme bilimi ve yem sanayi teknolojisinde de önemli değişiklikler ve gelişmeler olmuştur.

Hayvancılıkta birim hayvandan genetik kapasitesine göre maksimum verimi en ekonomik biçimde elde etmek temel kural olmalıdır.

Bu amaca ulaşabilmek için hayvanların yaşam periyoduna uygun kaliteli karma yem ile beslenmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda yem sektöründeki genel durum, başlıca sorunlar ve yapılması gerekenler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Ülkemizin coğrafi konumu bitki örtüsü ve iklim koşulları hayvancılık için çok elverişli bir durum arz etmektedir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta yem girdilerinde % 65 - 75 gibi önemli bir paya sahiptir. Büyükbaş hayvancılıkta gelişmenin sağlanabilmesi, karlılığın artırılmasında kaliteli kaba yem ihtiyacının yeterince ve zamanında karşılanması çok önemlidir.

2. Gelişmiş ülkelerde % 25 - 30 olan yem bitkileri ekim alanı, ülkemizde tarla ziraati içinde ancak % 4 - 5 dir. Bundan dolayı ülkemizde kaliteli kaba yem açığı çok fazladır. Burada görev kesif yem üreten yem fabrikalarına düşmektedir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın tescilini yaptığı süt yemleri minimum % 16 ham protein ve 2400 Kcal/kg metabolik enerji ile start almış, daha sonra yem fabrikaları % 1- 2 artış gösteren farklı tipteki yemleri piyasaya arz etmiştir. Bu yemler üretici tarafından hayvanların verim, yaş ve dönem farkları göz ardı edilerek verilmektedir. Bu bağlamda hayvanlar ya gerektiğinden fazla yada gerektiğinden az besin maddesi almaktadırlar.

3. Büyükbaş üreticilerimize sahip çıkıp onlara yol göstermeliyiz. Örneğin bir süt ineğinin yaşam sirkülasyonunda önemli bir çok geçiş evresi vardır. Bu dönemlere ait özel yemler hayvana sunulmalıdır. Bu yemlerin kullanımında çiftlikteki mevcut kaba yemler dikkate alınarak optimum ve ekonomik bir besleme sağlanmalıdır. Hayvanın genetik potansiyeline ulaşması için yem fabrikalarına büyük görevler düşmektedir. Yem fabrikaları üreticilere teknik servis desteği vermeli; kaliteli yemi kaliteli servis ile sunmalıdırlar.

4. 1995 ten sonra Türkiyede ki yem fabrikaları kapasitelerine bağlı olarak teknoloji transferi yapmakta, bilgiyi yakından takip etmektedirler. Bununla birlikte bir çok problemi göğüslemek zorunda kalmaktadırlar.

5. Yem hammaddelerinin büyük bir kısmı ithal edildiğinden yem maliyetleri yükselmektedir. Enerji kaynağı olarak mısır, protein kaynağı olarak da soya ve balık ununun çok fazla miktarlarda ithalatı yapılmaktadır. Yem katkı maddelerinin (vitamin - mineral) tamamı ithal edilmektedir. Dövizle endeksli bu katkılar hayvan için çok gerekli maddeler olduğundan ikamesi mümkün değildir.

Tablo 2. Yıllara Göre Yem Bitkileri İthalat Miktarları (1000 ton)

ÜRÜN	1997 MT	1998 MT	1999 MT TAHMİNİ	2000 MT TAHMİNİ
SOYA KÜSPESİ	367.327	390.253	507.000	432.450
SOYA FASÜLYESİ	241.805	285.192	302.000	308.250
MISIR	850.632	765.182	800.000	850.000
BALIK UNU	46.125	41.957	45.000	45.000
BUĞDAY	2.406.690	1.682.433	1.500.000	1.500.000

6. Hububat fiyatlarının dünya borsa fiyatlarının çok üzerinde tespit edilmesi. Karma yem ve hammaddelerdeki KDV oranlarının yüksek olması belgesiz satışa haksız rekabete yol açmaktadır. Bu yüzden karma yemlerde ve bazı hammaddelerde KDV oranı % 1 e düşürülmelidir.

7. Talebin yetersiz olmasından dolayı % 50 atıl kapasite bulunmaktadır.

8. Yem fabrikaları kullandığı hammaddelerin sürekliliğini sağlayamadığı gibi, kalite problemleri ilede karşı karşıya kalmaktadır. Aynı hammaddenin partiler arası besin maddesi farklılıkları göstermesi yüzünden rasyonda kullanımı güçleşmektedir.

9. 1734 sayılı yem kanunu ve yönetmeliği gereği yapılan denetimler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle faturasız satışın yanında düşük kaliteli yemlerde zaman zaman piyasaya sürülmektedir.

10. Ortalama iki ay vadeli yem satışları yem fabrikasına stoklu çalışma ve finansman yükü getirmektedir.

11. Sektörde yem fiyatları istisnasız olarak tüketiciler tarafından yüksek bulunmaktadır. Fakat hammadde fiyat artışları ile ilişki kurulduğunda yıllar itibarıyla ortaya çıkan tablo şöyledir.

Tablo 3. Süt ve Besi Yemi Fiyat Pariteleri
SÜT YEMİ

	ARPA	MISIR	ÇAVDAR
1997 PARİTE	1,22	1,13	1,22
1998 PARİTE	1,20	1,09	1,19
1999 PARİTE	1,14	1,00	1,18

BESİ YEMİ

	ARPA	MISIR	ÇAVDAR
1997 PARİTE	1,21	1,12	1,21
1998 PARİTE	1,19	1,08	1,17
1999 PARİTE	1,13	0,99	1,17

12. Sektöre verilen teşviklerin populist politikalara alet edilmesi, ilgisiz kişilere verilmesi, yapıcı olmaması ve amacının dışında kullanımı sonucu bu teşviklerden gereken fayda sağlanamamaktadır.

13. Akaryakıt fiyatlarına yapılan ayarlamalar yem sektörünü 1. Derecede etkilemektedir. Alınan hammaddelerin birim fiyatlarına doğrudan etki eden, navlun maaliyetleri özellikle büyükbaş ve kanatlı mamullerinde satışı bölgesel olarak sınırlayan önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

14. Sektörde işe uygun kaliteli insan gücü sıkıntısı yaşanmaktadır.

Hayvancılık geleneksel bir üretim kolu olduğu halde bu alandan kaçış yaşanmaktadır. Babadan oğula geçen bir meslek olarak hayatını sürdürmektedir. Bunu önleyecek ve geleceğin girişimcilerini yaratacak politikalar oluşturulmalıdır.

Bir ayağı tarımda bir ayağı da hayvancılıkta olan yem sanayinin sıkıntılarının giderilmesi için ilişkide olduğu bu iki sektörün problemlerine acil çözüm bulunması Türkiye tarım ve hayvancılığı açısından çok önemlidir. Tarım ve hayvancılığımızı daha ileriye taşımak için daha başarılı olmak gereklidir. Başarı detayda gizlidir, başarı için bilgi gerekir ve bilgi paylaşıldıkça çoğalır.

Pınar Yem olarak Ar- Ge çalışmalarına ve bilgi transferlerine çok önem veriyoruz. Sektörün önde gelen yem fabrikalarının da oldukça geniş bilgi birikimine sahip olduklarına eminiz. Bu bilgiyi üreticilerimize aktarabilmek için merkezi bir bilgi bankası kurulması ve sektördeki

kişilerin bu bilgilere rahatça ulaşması sağlanmalıdır. Bu gelişme ile tarım ve hayvancılığımızın büyük bir ivme kazanacağına eminiz.

Unutmayalım ki tarım ve hayvancılık bir ülkenin sigortasıdır; çocuklarımızın, yarınlarımızın güvencesidir.

TÜRKİYE’DE YEM TALEBİ VE YEM ÜRETİMİNDE SORUNLAR

Prof. Dr. Uğur BÜYÜKBURÇ

Harran Üniversitesi Rektörü

Giriş ve Genel Değerlendirme

21. Yüzyıla girerken özellikle de Avrupa Birliği’ne aday olduğumuz şu günlerde; Türk Hayvancılık Sektörünün temel sorunları çözülmüş, strateji ve politikaları ise kendine özgü koşulları içerisinde objektif olarak dünya ile entegre bir şekilde oluşturulmuş, özel ve kamu sektörleri ile tüm üreticilerin üzerinde mutabakat sağladığı bir sektör özelliğinde olmasını dilerim.

Ancak hala daha hayvancılık sektörü temel sayısal verilerinin güvenilirliği şüpheli olan, bölgesel ve iller bazında hatta ilçeler bazında sektörün yapısal özelliklerinin net bir şekilde belirlenemediği bir ortamda, doğal olarak sonuçları da bulunacaktır.

Dünya’nın en gelişmiş ülkelerinde de hayvancılık sektörünün belli sorunları vardır ve olacaktır. Ancak bu sorunlar, ilgililerin çok ciddi veri tabanlarına dayalı karşıt görüşleri, karşılıklı anlayışları ile ortak bir payda da buluşarak kısa sürede çözümlenebilmektedir. Ülkemizde ise durum çok farklı olup hayvancılığın hala bir çok temel sorunları yıllardan beri ortada ve çözüm bekler özelliindedir.

Ülkemizde Cumhuriyet’ten günümüze yapısal dönüşüm, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş süreci tamamlanamadığı için, hala nüfusun % 40’ından fazlasının kırsal kesimde olması yanında, medeni hukukumuzun etkisi ile tarım işletmelerinin ortalama boyutlarında küçük işletme özelliğinde olması, hayvancılık sektörünün sorunlarını çok ağırlaştırmaktadır. 1963 yılından beri uygulanmaya başlayan planlı kalkınma programları içerisinde de malesef bu sektörün sorunlarını çok ciddi bir şekilde ve geniş kapsamlı ele alınan politikalar, çözümler üretilenmiş ve mevcut projelerde öngörüldüğü şekilde uygulanamamıştır.

Ayrıca ülkemizde hayvancılık sektörü üreticilerin örgütlenme olayının en düşük olduğu sektördür. Son on yılda özellikle özel sektörün de gayretleri ile Batı ve Orta Anadolu’ya doğru gidildikçe yerini bireysel çabalara bırakmaktadır.

Ancak ülkemizde özellikle son 25 yılda uygulanan politikalar ve projeler ile de önemli işlerin yapıldığını, başarılarla imza atıldığını söylemeden ve görmeden geçilmemesi gerekir. Yem Kanunu’nun çıkması ile Yem Sanayiinde bugünkü ulaşılan nokta, Damızlık temini ve Suni Tohumlama ile ülke hayvan popülasyonundaki kültür ve melez hayvan sayısının artışı, süt ve yem destekleri ile çiftçinin karma yem kullanmamaya başlaması, hastalıklar konusundaki projeler ile sağlanan gelişmeler gözardı edilemez. Geçmiş yıllarda en önemli sorunlardan biri de projeleri uygulayacak yetişmiş eleman sıkıntısı gelirken günümüzde artık yetişmiş insangücü fazlalığından sözdebiliriz. Ayrıca diğer en önemli sorun olan kaynak, finans sorununda günümüzde çok önemli olmadığını düşünmekteyim. Çünkü 1980’li yılların sonunda başlayıp son birkaç yıl öncesine kadar “Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan” belli illerde binlerce çiftçiye kerpiç ve biriket evlerinin yanına yaptırılan betonarme ahır ve ağıllara çok

önemli miktarda (trilyonlarca TL.) inşaat kredisi verilirken bunların içine konacak hayvan ve yem için kredi bulunamamıştır.

Dolayısıyla günümüzde hayvancılık sektörü için tüm olanaklar mevcut olmasına rağmen hayvancılığımızın temel sorunlarının hala çözüm beklemesi, ülkemize özgü bir durumdur.

Bu temel sorunların başında yem gelmekte olup diğer sorunlar bunu takip eder özelliktedir. Türkiye’de ve Dünya’da yapılan araştırmalara göre hayvancılık işletmelerinde ana maliyet unsuru yem girdisi olmakta ve bu da % 70- 80 oranlarına kadar çıkabilmektedir.

Ülkemizde ve Dünya’da süt ve besi hayvancılık işletmeleri yakından incelenirse; kalite kaba yem öncelikle işletme içerisinde ne kadar ucuz bir şekilde temin edilirse o işletmelerin karlılık oranının da arttığı görülecektir.

Türkiye Yem Talebi:

Türkiye hayvancılığının yem talebini özellikle de kalite kaba yem ihtiyacı, mevcut hayvan sayıları gözönüne alarak incelenirse ; son yıllarda genel olarak sığır, koyun ve keçi sayısında bir azalma trendi görülmektedir. Bu azalış özellikle koyun ve keçi sayısında çok açıktır. (çizelge.1)

Yaptığımız hesaplamalara göre de her cins ve yaştaki sığır, koyun ve keçi sayısı yaklaşık 10 milyon Büyükbaş Hayvan Birimine B.B.H.B. (500 Kg canlı ağırlık esas alınmıştır) eşittir.

B.B.H.B.’günde verilecek 10-12 kg civarındaki kaliteli kaba yem ile günlük 400-600 gr. Arasında sindirilebilir protein ile 1.3-1.6 Mcal metabolik enerji sağlanabilir ki, bu da hayvanların çok önemli düzeyde yaşam ve özellikle verim payı ihtiyaçlarını karşılayabilir. Verim payları için eksik olan miktar ve yüksek verim için gerekli yemde karma yemlerden sağlanmalıdır.

Bu verilerden hareket ederek ülkemizdeki hayvanların beslenmesi için gerekli toplam kaliteli yem ihtiyacı 35-40 milyon ton olup bu yemde en az 1.4-1.7 m. ton SP ve 78-90.000 m. Mcal enerji içermelidir.

Bu bilimsel gerçeklerden sonra ülkemizdeki kaliteli kaba yem kaynakları ile ilgili veriler gözden geçirildiğinde; bunlar meralar, çayırlar ve tarım alanlarında üretilen yem bitkileridir. (çizelge. 2)

Çizelge 1 .1970-1997 Yılları Arasında Hayvansal Üretim Faaliyetinde Hayvan Sayısı

Yıllar	Hayvan Sayısı (1000adet)						
	İnek (sağ.)	Sığır	Kümes Hay.(tav.hor)	Koyun	Kıl keçisi	Tiftik keçisi	Arı kovanı
1970	4,402	12,756	32,306	36,471	15,040	4,443	1,821
1975	4,980	13.751	39,327	41,366	15,216	3,547	1,988
1980	5,931	15,894	58,584	48,630	15,385	3,658	2,225
1985	6,102	12,466	61,046	42,500	11,233	2,103	2,585
1990	5,893	11,377	96,676	40,553	9,698	1,279	3,284
1991	6,119	11,973	139,207	40,433	9,579	1,185	3,428
1992	6,070	11,951	152,530	39,416	9,440	1,014	3,540
1993	6,032	11,910	178,260	37,534	6,787	721	3,686
1994	6,082	11,901	183684	35.646	6.440	601	3.786
1995	5,886	11789	129,085	33,791	6,173	531	3,916
1996	5.968	11.886	152.957	33.072	6.014	524	3.965
1997	5.594	11.185	166.273	30.238	5.637	450	4.002
Toplam Üretim (1000 Ton)							
Yıllar	Süt	Et	Yumurta*	Yapağı	Kıl	Bal	Tiftik
1970	4.302	219	1.914.0	47.1	8.9	14.9	6.8
1975	4.817	247	2.569.7	53.3	9.0	21.2	5.6
1980	5.472	204	4.134.7	61.3	9.3	25.1	5.9
1985	9.670	499	5.837.7	68.0	4.5	35.8	2.3
1990	9.617	507	7.698.6	60.5	4.1	51.3	1.5
1991	10.240	467	7.667.9	60.5	3.9	54.7	1.4
1992	10.279	449	8.215.0	59.1	3.8	60.3	1.2
1993	10.406	432	10.006.3	56.2	3.7	59.2	1.1
1994	10.560	466	9.845.4	53.5	3.6	54.9	0.9
1995	10.601	415	10.268.7	50.7	3.4	68.6	0.8
1996	10.760	417	9.787.2	49.8	3.3	62.9	0.8
1997	10.076	517	12.89.3	45.6	3.1	63.3	0.7

Kaynak: DİE, Tarım İstatistikleri Özeti 1991, Yayın No: 1474, Ankara.

DİE, Tarım İstatistikleri Özeti 1997, Yayın No: 2137, Ankara.

*Tavuk yumurtası (1000 adet)

Çizelge 2 . Türkiye Kalite Yem Üretim Durumu

Alan(m.ha)	Üretim(m.ton)	SPDeğeri (t.)	ME(m.Mcal)
Mera	12-21.0	7-12	300-445.000
Çayır	0.650	1.2-1.4	65-70.000
Yem Bitkileri	0.6500.750	1.2-1.8	70-90.000
(Yonca,Korunga Fiğ,Silaj Bit)	TOPLAM	9.4-15.2	435-605.000
			21-32.000

Çizelge 2. den de anlaşılacağı gibi ülkemizin kaliteli kaba yem üretim miktarları çok yetersiz olup, ihtiyacı ile talep arasındaki farkta hepimizin bildiği gibi yazın bahçe ve tarla bitkileri anız otlatması ve kışında saman ve pancar posası ile diğer kalitesiz kaynaklardan karşılanmaktadır.

Türkiyenin kaliteli yem talebi ile yem üretimi arasındaki bu önemli fark hayvancılık sektörünün en önemli sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun çözümü ülkemizin tarımsal koşulları ve potansiyeli gözönüne alındığında birkaç yıl içerisinde çözülebilecek nitelikte olmasına rağmen yıllardır bu konu malesef gerek bakanlık yetkilileri ve gerekse birçok bilim adamı tarafından gözardı edilip sorun genellikle son sıralara itilmiştir.

Bugün A.B.D’de devlet tarım sübvansiyonlarının % 45’nin yem bitkileri üretimine verildiğini Sayın Doğan VARDARLI’nın 1996 yılında bizzat Amerikan Tarım Bakanlığı’ndan aldığı bilgilere göre kendisi ifade etmektedir. (Anonim 1996)

Avrupa Birliği ülkelerinde ekolojik faktörlerin etkisi ile çok verimli ve kaliteli geniş mera ve çayır alanları bulunmasına rağmen hayvan cılık yapan işletmelerin hayvancılık sübvansiyonlarından yararlanmak için mutlaka iki ineğe karşılık bir hektar tarım alanında yem bitkileri ekimi mecburiyeti vardır. (Eraktan 1998)

Bu genel açıklamalar ışığında Tarım Bakanlığı’nın özellikle ve öncelikle ülkemizde kaliteli kaba yem üretim projelerini devreye sokarak hayvanlarımızdan genetik kapasitelerine uygun verim alınmasının sağlanması gerekir. Buna göre sonuçta önerilerimizi kısaca aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

1998 yılında çıkan mera yasası ile çok hızlı bir şekilde meraların ıslahı ve modern yönetimi sağlanarak, merası olan köylerde hayvanların bir otlatma mevsiminde kaliteli kaba yem ihtiyaçlarının önemli bir bölümü sağlanmalıdır. Mera ıslahı çalışmaları ile ayrıca erozyon tehlikesi ile de önemli düzeyde mücadele edileceği unutulmamalıdır.

Yem bitkileri ekimi özellikle teşvik edilmeli Batı Anadolu’da slajlık yem bitkileri yonca ve fiğ, Orta ve Doğu Anadolu’da ise ayrıca korunga tarımı için çok önemli teşvikler, destekler verilmelidir.

Bugün 650-750.000 ha. civarındaki yem bitkisi ekim alanı en az 3-4 milyon ha. ’a çıkarılmalıdır.

Çayır alanlarının ıslahı ve kalitesinin artırılması için çok özel teşvik sağlanmalıdır. Bu alanlardan , kaba yem kaynakları içerisinde en kısa zamanda ekonomik kaliteli bol kaba yem sağlanabilme olanağı vardır.

KAYNAKLAR

Anonim 1996 Hayvancılık 2000 kongresi 2. Ankara Sayfa 94.

BÜYÜKBURÇ, U.1996. Hayvancılık 2000 kongresi 2. Ankara Sayfa 60-63

BÜYÜKBURÇ, U.1998. Hayvansal Üretimi Artırmada Yeni Yaklaşımlar, T.M.M.O.B., Ziraat Mühendisleri Odası, Sayfa 147-156.

ERAKTAN, G.1998. Hayvansal Üretimi Artırmada Yeni Yaklaşımlar,T.M.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası. T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayını No:3 Sayfa 105-110

SÜT HAYVANCILIĞI
Nuri AYDIN
TKB-TÜGEM

Hayvancılık bir taraftan insanlarımızın dengeli beslenmesi için gerekli olan gıdaların temininde önemli rol oynarken diğer taraftan da büyük bir kesime istihdam yaratmakta ve tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlamaktadır.

Tarım sektörü içindeki payı her geçen gün artan hayvancılığımızın gerek hayvan varlığı ve çeşitliliği ve gerekse insanlarımızın teşebbüs gücü göz önüne alındığında mevcut üretim seviyesinin çok üstünde bir üretim gücüne sahip olduğumuz görülmektedir. Ancak bu üretim gücümüzden çeşitli nedenlerle yeterince istifade edilememektedir.

İnsanlarımızın dengeli ve yeterli beslenmesinde hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Hayvansal kaynaklı gıdalardan biri olan süt ve süt ürünleri her geçen gün artan ülke nüfusunun ve özellikle de gelişme çağındaki gençlerin sağlıklı beslenmesi için büyük önem arz etmektedir.

Mevcut durum

Ülkede hayvansal üretim, çoğunluğu küçük ölçekli olarak nitelendirilen ve bir bölümü de sadece kendi ihtiyacı için üretim yapan, ya da üretim yapmak zorunda kalan veya başka imkanı olmayan kişilerce yapılmaktadır. İşletme yapısı, yetiştirme tekniği, yem kaynakları ve yetiştirici bilinci açarlarından bölgeler arasında önemli farklılıklar vardır

Dünya ülkeleri arasında hayvan varlığı bakımından önemli bir konumda olunmasına karşın elde edilen verimler oldukça düşüktür. Ülkemizde DİE 1998 yılı rakamlarına göre; 11.031.000 baş sığır, 29.435.000 baş koyun, 7.523.000 baş kıl keçi, 534.000 baş tiftik keçi ve 176.000 baş manda bulunmaktadır. Yine aynı yıl rakamlarına göre süt üretimi 9.970.531 tondur.

Tablo 1. Yıllara Göre Hayvan Sayılarındaki Değişimle (1000 baş)							
Yıllar	Toplam	Kültür	Melez	Yerli	Koyun	Keçi	Manda
1980	15.894				48.630	19.043	1.031
1985	12.466				42.500	13.336	551
1990	11.377	1.013	3.670	6.694	40.553	10.977	371
1995	11.789	1.702	4.776	5.311	33.791	9.111	255
1996	11.886	1.795	4.909	5.182	33.072	8.951	233
1997	11.185	1.715	4.690	4.780	30.238	8.376	194
1998	11.031	1.733	4.695	4.603	29.435	8.057	176

DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim (1980,1998)

Süt üretiminde büyük paya sahip olan sığırcılığımızdaki gelişmelere baktığımızda 1990 yılı sığır popülasyonumuzun % 41,1'i kültür ırkı ve melezlerden oluşurken 1998 yılında bu oran % 58,2'ye

çıkıştır (Tablo 1). Yine aynı yıllardaki sağmal hayvan sayısı 1990 yılında 5 892 550 baş iken 1998 yılında 5 489 043 başa düşmüştür. Bu gelişmelere bağlı olarak inek başına 570 lt / laktasyon olan süt verimi 1600-1700 lt/laktasyona ulaşmıştır. Hayvan sayısının azalmasına rağmen süt üretimindeki artış, ıslah çalışmaları sonucunda kültür ırkı ve melez hayvan sayısındaki artış ile diğer girdi kullanımındaki artıştan meydana gelmiştir.

İşletme Yapısı

Tarım işletmelerinin çoğu bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yürütüldüğü küçük aile işletmeleridir. Yaklaşık 4 milyon tarımsal işletmenin üçte ikisinde sığır vardır. 5 baştan daha az sığıra sahip işletmelerin oranı % 72 iken 75 baştan daha yukarı sığıra sahip işletmelerin oranı ancak % 0,6 dır. Koyunculukta ise işletme büyüklükleri biraz farklılık göstermekte olup mevcut işletmelerin % 58 inde 20 baştan daha fazla koyun bulunmaktadır.

İşletmelerin bu denli küçüklüğü teknik ve sağlık hizmetlerinin yeterince götürülmesini engellediği gibi üretilen sütün sağlıklı bir şekilde işleme tesislerine gitmesini de engellemekte ve süt sanayicisi kaliteli ve sağlıklı sütü yeterince bulmakta güçlük çekmektedir.

Optimal büyüklükte damızlık nüve işletmelerinin kurulmasını teşvik ederek damızlık temini konusunda ileriki yıllarda yurt dışına bağımlılığı ortadan kaldırmak veya azaltmak amacı ile 1987 yılında başlatılan ithalat programından gereği gibi istifade edilemedi. Zira başlangıç amacı ekonomik büyüklükteki işletmelerin ihtiyacı olan verim düzeyi yüksek kültür ırklarının ithalatı söz konusu iken daha sonraları politik tercihler ile bundan vazgeçilmiş ve ithal edilen damızlıklar 1-2 baş olarak dağıtılmaya başlanmıştır. ithalatın başladığı 1987 yılından 1995 yılına kadar ki 8 yılda toplam 170.000 baş damızlık ithal edilirken ithalat programının düşük faizli krediler ve sübvansiyonlar ile cazip hale getirilmesi sonucu son bir buçuk yılda yani 1995 ile 1996 yılının Ağustos ayına kadar ki dönemde yaklaşık 100.000 baş gibi yüksek boyutlu damızlık ithalatı gerçekleştirilmiştir.

Bu durum karşısında ithalatın kısıtlanması gerekliliği ortaya çıkmış ve sonuçta her türlü canlı hayvan ve et ithalatı 1996 yılının Ağustos ayında durdurulmuştur. Bu kısıtlama 1 Ağustos 1999 yılına kadar devam ettirilmiştir. Bu tarihten itibaren yatırımları tamamlamış ancak yurt içinden yeteri kadar damızlık bulamayan işletmelere en az 100 baş ve üzeri olmak şartı ile ve herhangi bir destekleme yapmadan yurt dışından damızlık düvenin ithali için özel izin verilmeye başlanılmıştır.

Bir taraftan ithalat programları ile yüksek verimli kültür ırkları yurt dışından getirilir iken diğer yandan ırk ıslahında çok önemli bir araç olan suni ve tabii tohumlama çalışmalarına Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlanılmıştır. Geline nokta bugün için bu konuda da yeterli olduğumuz söylenemez zira mevcut boğa altı inek sayısının ancak % 20'sini döl kontrolünden geçmemiş boğalarla tohumlayabilmekteyiz.

Yapılan bu tohumlamanın da büyük bir kısmı Ankara'nın batısındaki illerimizde gerçekleşmektedir. Bunun bilincinde olan Bakanlığımız hem ekip sayısının artırılmasına yönelik hemde bilhassa Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizde tohumlanan inek sayısını artırmak için hazırlamış olduğu destekleme paketi içerisinde bu konuya büyük önem vermiş olup en kısa sürede boğa altı inek sayısının yarısına yakınına tohumlamayı hedeflemiştir.

Tohumlamada döl kontrolünden geçmiş boğaların kullanılmasının ne kadar önemli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak döl kontrolü yapabilmenin şartı da sağlıklı bir kayıt sistemi ile alakalıdır. Soy kütüğüne esas verim kayıtlarını tutması gereken kuruluş da Damızlık Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliğidir ki bunun da kurulup hayata geçmesi 1995 yılında 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanununda yapılan bir madde değişikliği ile mümkün olabilmektedir. Birlik kısa sürede ülke genelinde oluşumunu tamamlayarak bugün için 41 ilde faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Bugüne kadar 7000 baş civarında damızlık düve pazarlayan yetiştirici birliği 80.763 baş dişi hayvanı kayıt altına alarak soykütüğü çalışmalarını Bakanlığımızla birlikte yürütmektedir.

Damızlık sığır yetiştiricileri birliği ile birlikte, birlik üyesi işletmeler kayıt sistemine dahil ineklerden kabul edilebilir ıslah kriterleri dikkate alınarak 12 ilden 500 baş inek boğa anası olarak seçilmiş ve bugün Avrupa’ da boğa babası olarak kullanılan 4 baş boğadan ithal edilen spermalarla bu inekler tohumlanmış olup 2000 yılı Şubat-Mart aylarından itibaren boğa analarından doğacak olan 50 baş kadar erkek buzağı satın alınarak döl kontrolü çalışmalarına da başlanılacaktır.

Süt ve ürünleri piyasası ve gelişimi;

Ülkemizde bütün inekler, satış için süt üretmek amacıyla yetiştirildiklerinden teknik olarak süt ineğidirler. İhtisaslaşmış süt sığırı sürüleri kıyı bölgeleri ve ana nüfus merkezleri etrafındaki yörelerde yoğunlaşmıştır. Doğu Anadolu ve Orta Anadolu’nun doğu kısımlarındaki yetiştiriciler sadece mevsimlik olarak süt satarlar ve bunlar esas itibarıyla, besi materyali üretmektedirler.

Süt üretiminde birbiriyle çelişen iki farklı sorun yaşanmaktadır. Bunlardan biri süt üretiminin yetersizliği, diğeri de üretilen sütün satış fiyatının çoğu kez üreticiyi memnun etmemesidir. Süt üretimi konusunda ilginç olan bir diğerkonuda, süt arzının mevsimler ve bölgelere göre çok büyük farklılık göstermesi olup bu durumun yılın her günü çalışmakta olan süt işleme merkezlerini sıkıntıya sokmasıdır.

Artan ülke nüfusu ihtiyacının karşılanması yanı sıra dış satım içinde bir taraftan süt üretiminin artırılmasına çalışılır iken diğerkonuda da kaliteye önem verilerek sağlıklı ve kaliteli süte ilave bir teşvik sisteminin getirilmesi düşünülmelidir. Bununla ilgili olarak hayvancılığımızın en önemli ürünü olan süt üretimini artırmak, süt ve süt ürünlerini sağlıklı bir şekilde halkımıza ulaştırmak, üretici, sanayici ve tüketicinin hak ve menfaatlerini ortak bir politika çerçevesinde belirlemek amacı ile “Milli Süt Konseyi” kurulması ve bu konuda bir Kanun çıkarılması çalışmaları başlatılmıştır.

1998 yılı DİE rakamlarına göre toplam 9.970.531 ton süt üretimimizin; 8.832.059 tonu inek sütü (toplam üretimin % 88,6’sı) olup, bunun 2.576.065 tonu kültür ırklarından, 4.586.511 tonu kültür melezlerinden, 1.669.483 tonu da yerli ırklardan sağlanmaktadır. 813.078 ton koyun sütünün (toplam üretimin % 8’2si) ise 17.305 tonu merinos, 795.773 tonu da yerli ırklardan elde edilmektedir. Bunun yanı sıra toplam süt üretiminin içerisinde 79.815 ton manda sütü (toplam üretimin % 0,8’si) ve 245.579 ton da keçi sütü (toplam üretimin % 2,4’ü) bulunmaktadır.

Süt mamulleri üretim sektörü, süt işleme tesisleri (fabrikalar) ile mandıralardan oluşmaktadır. Süt fabrikaları ile mandıralar arasındaki temel fark üretim çeşidinden kaynaklanmakta olup, mandıralar daha çok peynir ve yoğurt üretimi yaparken, fabrikalar her türlü ürünü üretmektedirler.

Ülkemizde üretilen sütün yaklaşık % 20'si işlenmiş içme sütüne, geri kalan % 80'lik bölümü ise yoğurt, peynir vb. ürünlere işlenmekte olup, piyasaya beyaz peynir hakimdir. Ayrıca üretilen sütün ancak % 15-20'si modern işleme tesislerinde işlenmektedir.

Üretimdeki bu denli düşük değerlere rağmen hayvansal ürün arzında ciddi bir sıkıntı yaşanmaması, büyük ölçüde tüketicinin alım gücünün düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Yoksa ne üretimin ne de tüketimin yeterli olduğunu söylemek söz konusu değildir.

Gerek ihracatı artırmaya ve gerekse iç üretimi yükseltmeye yönelik destek ve sübvansiyonlar, faizsiz veya düşük faizli krediler, üretim artırıcı fonksiyon yüklenememişler aksine gümrük vergi oranlarının düşürülmesi ile de hayvan ve hayvansal ürün ithalatını hızlandırmışlardır. Bunun sonucu olarak da bir ölçüde yabancı ülkelerin üreticileri desteklenmiştir.

Bu durumu göz önünde bulunduran Bakanlığımız belli esaslara bağlanan damızlık düve ithalatı dışındaki her türlü canlı hayvan ithalatındaki kısıtlamayı sürdürmektedir.

Bakanlığımız I. Tarım Şurası ve I. Hayvancılık Kongresi sonuç raporlarını da dikkate alarak süt hayvancılığının temel problemlerini çözerek gerekli atılımı yapmak, süt ve damızlık düve üretiminde gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşarak dış pazarlarda rekabet edebilir konuma gelmesi için bir dizi çalışma başlatmıştır. Bu çerçevede;

-Gıda sicili almış ve üretim izini bulunan, süt ve süt mamulleri üreten işletme tesislerine üreticilerin sattığı beher litre süt için "süt teşvik primi" ödenmesi,

-Yurt içinde yetiştirilen ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca damızlık belgesi veya sertifika verilmiş kültür ırkı damızlık gebe düveleri satın alanlara; damızlık belgesine (pedigri) sahip süt sığırları için Bakanlığın her yılbaşında belirleyeceği damızlık fiyatının % 30'nun, saf ırk sertifikasına sahip kültür ırkı süt sığırları için % 15' inin ödenmesi,

-Sunı tohumlama yaptıran ve bundan buzağı elde eden yetiştiricilere suni tohumlama teşvik primi ödenmesinin yanısıra özel, tüzel kişi ve kuruluşlarca yeni kurulacak suni tohumlama ekiplerinin desteklenmesi,

-560 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre ruhsatlandırılmış kombina veya mezbahanelerde kesim yaptıran yetiştiricilere et teşvik primi ödenmesi,

-Özellikle süt sığırcılığının temel girdisi olan ve halihazırda büyük çapta eksikliği hissedilen kaliteli yem bitkileri üretiminin yaygınlaştırılmasına yönelik teşvik paketi hazırlanarak Bakanlar Kurulu Kararı istihsaline çalışılmaktadır.

Ayrıca,

-Hayvansal ürünlerin yurt içi ve yurt dışı üretim maliyetleri hesaplanarak, üreticimizin haksız rekabete uğramaması için gümrük vergi oranlarının yükseltilmesi için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.

-Hayvancılığımızın en önemli girdilerinden olan kaba yem sorununu çözebilmek amacıyla yıllardır çıkması beklenen Mera Kanunu istihsal edilerek yürürlüğe konulmuş ve mera ıslahı çalışmalarına başlanılmıştır.

-1926 yılından buyana halen yürürlükte olan ve hükmünü kaybetmiş 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanunu günümüz koşullarına göre yeniden hazırlanarak TBMM'ne sunulmuştur.

-Sektör sorunlarının o konuda örgütlenmiş bilinçli yetiştiricilerle çözülebileceği inancıyla Bakanlığımızca teşvik edilen “Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği”nin desteklenmesine devam edilmektedir.

-Bakanlığımız koordinatörlüğünde “Tarım Sigortası Kanunu” ve “Tarım Ürün Borsalarının Geliştirilmesi Projesi” hazırlanmış olup, her iki çalışmada da hayvancılıkla ilgili hükümler yer almış ve hayvansal ürünlerde fiyat oluşum mekanizmasının alt yapısının geliştirilmesi planlanmıştır.

-Hayvancılık sektörüyle ilgili politikaları belirlemek ve yönlendirmek üzere “Tarımsal Destekleme Kurulu” oluşturulmuştur.

TÜRKİYE'DE YEM TALEBİ VE YEM ÜRETİMİNDE SORUNLAR

M. Ülkü KARAKUŞ

Yem Sanayicileri Birliği Başkanı

Geride bırakmak üzere olduğumuz 100 yılda, insanlık için, mevcut stratejik öncelikler gelecek yüzyılda yer değiştirecek ve bunlar arasında GIDA en başa geçecektir. Gıdanın stratejik silah durumuna gelmesi, yine insanoğlunun kendi başarısızlığından ve kayıtsızlığından oluşması ayrı bir ibret konusudur. Dünya nüfusunun süratle artması ve üretim kaynaklarının bu hıza yetişememesi maalesef bu tezimizi desteklemektedir. 1990'lı yıllardan önce Dünyanın toplam tahıl stokları 100 günlük iken, 1998 yılı stok seviyesi 47 güne inmiştir. Dünya'da yaklaşık 1.5 milyar ton tahıl üretimi mevcut olup bunun yaklaşık 200 milyon tonu ihracata yöneliktir. Bu ihracatın yaklaşık %50'sini A.B.D. tek başına gerçekleştirmektedir. Tarımsal üretimde asıl önemli olan, birim alandan elde edilen verim miktarıdır. Türkiyemiz için ise bu durum hayati öneme sahiptir (Tablo 1.)

Tablo 1. Dünya Tahıl verimi (Kg /da)

ÜLKELER	1972-1974	1982-1984	1992-1994	1998-1999
ABD	347	408	507	565
Kanada	188	225	258	270
Arjantin	182	245	284	325
Brezilya	135	161	226	250
Güney Afrika	119	123	207	223
Hindistan	73	114	154	172
Çin	166	283	386	421
Avustralya	117	135	161	189
Eski SSCB	146	141	173	126
Merkez / Doğu Avrupa	252	373	285	328
Türkiye	127	194	206	210
AB (15)	325	385	479	559
Dünya	180	219	258	275

Türkiye'de hayvansal üretim, gelişmişliğimizin bir ölçüsü gibi görülebilir. Biz kendimizi ne kadar geliştirirsek hayvancılığımız kendiliğinde ivme kazanacaktır. Ülkemizde tarım sektörünün gelişme seyrine baktığımızda halâ tarımın nüfustaki, dış ticaretteki ve milli gelirdeki payının gözardı edilemeyecek bir değerde olduğunu görebiliriz (Tablo 2.)

Tablo 2. Tarım Sektörünün Sosyal-Ekonomik Gelişim Seyri

Yıl	Kırsal Nüfus (%)	İhracat (%)	İthalat (%)	GSMH (%)	Tarımda Kişi Başına Düşen Gelir (\$)
1980	57	57	0,6	26	611
1985	47	22	3,3	20	506
1990	41	18	6,0	17	1014
1995	36	11	6,8	15	848
1998	35	10	6,8	15	1429

Türkiye’de tarım politikaları, Beş yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde oluşturularak uygulamaya koyulur. Bunlar;

- Yeterli bir besin seviyesinin sağlanması
- Tüketicilere makul fiyatlardan gıda temin edilmesi
- Yıldan yıla değişen ürün fiyatları arasında istikrar sağlamak
- Ürün fiyatlarının çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini cazip kılacak seviyelerde kalmasını sağlamak
- Üretimin kötü hava şartlarından daha az etkilenmesinin sağlanması
- Tarımsal nüfusa yeterli ve düzenli bir gelir temin edilmesi
- İhracat imkanlarının oluşturulması ve değerlendirilmesi
- Kırsal alanların kalkınması
- Kendine yeterlilik oranlarının yükseltilmesi

Ülkemizde ekilen alanın yaklaşık % 85’ini oluşturan ve genelde devlet destekleme alım kapsamına giren buğday, arpa, çeltik, mısır, pamuk, tütün, şekerpancarı, ayçiçeği ve soyanın 1986-1998 yılları arasındaki 12 yıllık dönemdeki ekim alanları incelendiğinde;

Yaklaşık olarak buğdayda % 1, arpada % 12, çeltikte % 9, pamukta % 29, tütünde % 52 şekerpancarında % 58’lik artış olmuş iken, ayçiçeği ekim alanlarında % 15 ve soya ekim alanlarında ise % 74 oranında düşüş olmuştur.

Bugüne kadar ülkemizde uygulanan tarım ve destekleme politikaları nedeniyle bazı tarımsal ürünlerimizde talep fazlası oluşurken, bazı tarımsal ürünlerde talep açığı olmuştur.

Tütün, çay, şekerpancarı (şeker), fındık, patates, soğan gibi bazı ürünlerde talep fazlası üretim nedeniyle, bu ürünlerin pazarlanmasında önemli ölçüde sorunlarla karşılaşmaktadır. Stok maliyetleri de dikkate alındığında bu ürünlerin talep fazlası üretimi ekonomiye olumsuz etki yapmaktadır.

Bunun yanında ayçiçeği ve soya gibi yağlı tohumlu bitkiler başta olmak üzere mısır, çeltik ve yem bitkileri üretiminde ise üretim açığı bulunmaktadır.

Ülkemizde artan nüfusa ve gelişen tarımsal sanayiye paralel olarak bazı tarımsal ürünlerin ithalat miktarları da artmaktadır. Yıllık ortalama 700 bin ton bitkisel yağ (bu ithalatın 450 bin tonu ayçiçeği yağıdır), 800 bin ton mısır, 275 bin ton pirinç ithalatı yapılmaktadır.

Bugüne kadar uygulanan destekleme politikalarında fiyat desteği en etkili araç olmuştur. Dolayısıyla hangi ürünlere yüksek fiyat verilmişse o ürünlerin üretimleri daha fazla artmış, aynı bölgede alternatif olarak üretilebilecek ve talep açığı olan ürün yetiştirilememiştir. Buna bağlı olarak tablo 3 ve tablo 4’de bazı özel ürünlere verilen destekleme miktarları ve tarıma aktarılan transferlerin miktarları gösterilmiştir.

Tablo 3. Fazla Üretim Nedeniyle (Fındık, Tütün, Şekerpancarı) Hazinece Karşılanan Görev Zararı

Yıl	1997	1998
Fındık (Trilyon TL)	72	100
Şeker (Trilyon TL)	8,4	323
Tütün (Trilyon TL)	654	84

Tablo 4. Türk Tarımına Yapılan Transferler

Yıl	1996	1997	1998
MİKTAR (Trilyon TL)	556	1.840	4.093
GSMH ORANI (%)	4.4	6.2	7.8

Tarımda yönlendirici ve yetkili icra organı Tarım ve Köyişleri Bakanlığıdır. Türk ekonomisinde tarımın ağırlığını göz önüne alırsak, tarım ve kırsal politikaların ana hatlarını belirtmek birçok bakanlığın veya bazen de çelişkili amaçlarla uygulamaya katılmaları pek şaşırtıcı bir sonuç değildir. Bunlara ek olarak bir seri yetkili kurum genellikle karmaşık ve zaman kaybedici bir sistem içinde, tarım politikalarının ölçülerinin saptanmasında da özellikle müdahale fiyatlarında, gübre ve kredi sübvansiyonlarında ve yatırım büyüklüklerinde etkili olmaktadır. Bu gözlemlerin ışığında, politika tespit ve uygulama süresinde yeniden bir düzenleme yapılması şu sebeplerden dolayı gereklidir.

1. İdari masraflar azaltılmalı
2. Transferlerin etkinliğini arttırmak
3. Çiftçilere daha açık ve dengeli yöntemler göstermek

Yem Talebi ile ilgili olarak: Ülkemizde, bugün hayvancılık sektörü önemli problemlerle karşı karşıyadır. Bu problemlerin başında ise, hayvancılığın en önemli girdisi olan ve maliyeti %70 gibi yüksek bir oranda etkileyen kaliteli kaba yem açığı gelmektedir. Ülkemizde yem bitkileri üretimine ayrılan alan, toplam tarım alanlarımızın yaklaşık %3’ünü oluştururken, hayvancılığı geliştirmiş ülkelerde bu oran %20’lere kadar yükselmektedir. Bugün ülkemiz, yaklaşık 11 milyon büyük baş, 37 milyon küçükbaş hayvan varlığına sahip olup, bu hayvanların yıllık kaliteli kaba yem ihtiyacı yaklaşık 40 milyon ton civarındadır.

Bu ihtiyacın çayır-meralardan ve yem bitkisi ekilişlerinden yaklaşık 27 milyon tonu karşılanmaktadır. Geri kalan kısım besin değeri olmayan ve üretim artışına hiçbir katkı sağlamayan sap, saman ve posa ile karşılanmaktadır.

Bu hesaplamalardan hareketle 13 milyon ton kaliteli kaba yem açığının bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açığın kapatılması ülkemiz hayvancılığının gelişmesi, üretimin artması, yetiştiricilerimizin gelirlerinin artırılarak hayat standartlarının yükseltilmesi ve insanımızın dengeli beslenmesi açısından oldukça önemlidir.

a. Kaba Yem

Türkiye’de var olan kaba yem sorunu üretim yetersizliğinden ziyade mevcut kaynakların yeterince değerlendirilmemesinden meydana gelmektedir.

Geviş getiren hayvanların yaşama payı ihtiyacı kaba yemle, verim payı ihtiyaçları ise keşif yemle karşılanmaktadır. Verim payı için ihtiyaç duyulan yem karması daha önceki bölümlerde hesaplanmıştır. Yaşama payı ihtiyacını karşılayan kaba yem miktarını ise şöyle hesaplayabiliriz. Elimizde bulunan 5.500.000 süt ineğinin ortalama canlı ağırlığının 550 kilo olması beklenmektedir. Buna göre bir hayvanın ortalama kuru madde tüketim iktarı 13.75 kg’dır. Hayvana verilecek yem miktarını bulmak için ilk önce bu hayvanın enerji ihtiyacı bulunmalıdır. Bu ihtiyaç ise aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$CA (kg) * 0.091 + 8.3 = 550 * 0.091 + 83 = 58.35 \text{ MT}$$

$$58,35 * 1000 = 58.350 / 4.184 = 13.945 = 14.000 \text{ kcal / kg}$$

Süt sığırlarına kaba yem olarak daha çok silaj ve kuru ot verildiğine göre bu iki kaba yemin miktarını hesaplamak gerekmektedir. Silajın ME’si 500 kcal / kg ve kuru otun ME’si 2.250 kcal / kg olduğuna göre,

14.000kcal / kg ME’yi karşılamak için 15 kg silaj ve 3 kg kuru ot verilebilir. Bu durumda hayvan;

$$(15 * 500) + (300 * 2.250) = 14.250 \text{ kcal / kg ME almış olur.}$$

Süt ineklerinin tümü için gereken silaj ve kuru ot miktarı ise belirli kriterlere göre hesaplanır. Bunların en önemlisi gebe olan hayvana gebeliğin son iki ayında silaj verilmemesi gerektiğidir. Bu durumda silaj ihtiyacı 305 gün üzerinden hesaplanır. Kuru ot ise laktasyon boyunca 3 kg, gebeliğin son iki ayında ise 2kg verilmelidir.

Buna göre;

$$15 * 305 * 5.500.000 = 25.163.000 \text{ ton silaja süt inekleri için ihtiyacımız olacaktır.}$$

Kuru ihtiyacımız ise yukarıdaki kriterlere göre

$$3 * 305 * 5.500.000 = 5.302.500 \text{ ton laktasyon döneminde,}$$

$$2 * 60 * 5.500.000 = 660.000 \text{ ton kuru dönemde olmak üzere toplam kuru ot ihtiyacı } 5.302.500 + 660.00 = 5.962.500 \text{ tondur.}$$

Düveler için üretilmesi gereken silaj ve kuru ot miktarını bulmak için ise ilk önce enerji ihtiyacını bulmalıyız. Ortalama canlı ağırlık 230 kg alındığında;

$230 * 0.091 + 83 = 29.23 \text{ MJ} * 1.000 = 2.930 / 14.184 = 6.986 = 7.000 \text{ kcal / kg ME}$ Bu miktardaki enerjiyi karşılamak için ise bir hayvanın tüketilmesi gereken silaj ve kuru ot miktarı sırasıyla 5 kg ve 2 kg'dır.

$5 * 3.100.000 * 365 = 5.650.000 \text{ ton silaj}$

$2 * 3.100.000 * 365 = 2.263.000 \text{ ton kuru ota düveler için ihtiyacımız olacaktır.}$

Buzağılara rumenleri henüz çok iyi gelişmediği için silaj verilmez. Sadece kuru otlarla yaşama payı ihtiyacı karşılanır. Buzağuların ortalama canlı ağırlığı 145 kg kabul edildiğinde;

$145 * 0.091 + 83 = 14.025 * 1.000 = 14.025 / 4.184 = 3.350 \text{ kcal / kg ME}$

bir buzağının günlük enerji ihtiyacı olarak bulunur. Buna 1.5 kg kuru ot tüketen bir buzağı yaşama payı ihtiyacını karşılar. Buradan hareketle buzağular için toplam kuru ot ihtiyacı

$1.5 * 120 * 4.700.000 = 846.000 \text{ ton bulunur.}$

Daha öncede belirtildiği gibi besleme bilimine uygun şartlarda besi yapmanın temeli ekonomiklikte yatar. Besi hayvanlarının yüksek enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılanabilecek en uygun yem, yaş şeker pancarı posasıdır. Şeker sanayi kalıntısı olan bu yem enerji yönünden zengindir. Bundan dolayı besi hayvanlarına silajın yanında yaş şeker pancarı posası vermek uygundur. Bir besi hayvanı kuru madde tüketim sınırları içinde 15 kg silaj ve 7 kg yaş şeker pancarı posası tüketebilir. Buna göre besi hayvanları için ihtiyaç duyulan mısır silajı ve yaş şeker pancarı posası şöyle hesaplanabilir.

$3.555.000 * 360 * 15 = 13.331.250 \text{ ton silajı}$

$3.555.000 * 250 * 7 = 6.221.250 \text{ ton şeker pancarı posası}$

Küçükbaş hayvanların kuru ot ihtiyacını hesaplamak için öncelikle enerji ihtiyacını bulmak gerekir. Buna göre;

Hayvan Açıkta Barındırılıyorsa

Ahırda Barındırılıyorsa

$\text{Meyp} = 1,8 + 0,1 * \text{CA}$

$\text{Meyp} = 1,4 + 0,09 * \text{CA}$

$= 1,8 + 0,1 * 55$

$= 1,4 + 0,09 * 55$

$= 7,3 \text{ MJ}$

$= 6.35 \text{ MJ}$

$7.3 * 1.000 = 7.300 / 4.184 = 1.745 \text{ kcal / kg ME}$ $6.35 * 1.000 / 4.184 = 1.518 \text{ kcal / kg}$

Bu enerji ihtiyacını karşılamak için verilmesi gereken kuru ot miktarı, ahırda ve açıkta barındırmaya göre ayrı ayrı hesaplanırsa;

Açık Barındırmada

Ahırda Barındırmada

$1.745 / 2.250 = 800 \text{ g}$

$1.518 / 2.250 = 680 \text{ g}$

Buradan hareketle küçükbaş hayvan varlığımızın bir yıllık kuru ot ihtiyacını hesaplayabiliriz.
Açık barındırmada

$$63.500.000 * 0.8 * 365 = 18.500.000 \text{ ton,}$$

Ahırda barındırmada

$$63.500.000 * 0.68 * 365 = 15.800.000 \text{ ton}$$

Ortalama olarak yıllık küçükbaş ihtiyacı

$$(18.500.000 + 15.800.000) / 2 = 17.150.00 \text{ tondur.}$$

Tüm bunlar dikkate alındığında toplam silaj ve kuru ot ihtiyacımızı karşılayacak araziyi hesaplayabiliriz.

Süt inekleri için 25.163.000 ton silaj

Düveler için 5.650.000 ton silaj

Besi danaları için 13.331.250 ton silaj üretilmesi gerektiğine göre toplam silaj ihtiyacımız;

$$25.163.000 + 5.650.000 + 13.331.250 = 43.154.250 \text{ ton olacaktır.}$$

Dönümden 4 ton silaj alındığına göre;

$$43.154.250 / 4 = 10.788.562 = 10.800.000 \text{ dönüm}$$

1 hektar = 1.000 dönüm olduğuna göre ;

$$10.800.000 \text{ dönüm} = 1.080.00 \text{ hektar silaj arazisine ihtiyaç olacaktır.}$$

Toplam kuru ot ihtiyacımızı hesaplayabilmek için;

Loktasyon süt ineği 5.032.000

Kuru dönemindeki süt ineği 660.000

Düve 2.263.000

Buzağı 846.000

Küçükbaş 17.150.000

rakamlarının toplanması gerekir. Bu durumda 25.952.000 ton = 26.000.000 ton kuru ota ihtiyacımız olacaktır.

Dönümden ortalama 1.5 ton yonca kuru otu alındığına göre (5 biçim ve her biçimde 300 kg kuru ot) ihtiyaç duyulan arazi miktarı hesaplanabilir.

$$26.000.000 / 1.5 = 17.400.000 \text{ dönüm} = 1.740.000 \text{ hektar}$$

Besi hayvanları için üretilmesi gereken yaş şeker pancarı posası ise 6.221.250 tondur.

Buna göre üretilmesi gereken kava yemler özette şöyledir.

Mısır silajı 43.514.250 ton

Kuru ot 26.000.000 ton
Yaş şeker pancarı posası 6.221.250 ton

Türkiye Ne Kadar Hayvansal Ürün Üretmelidir?

2010 yılında, 80 Milyon insanın kaliteli ve dengeli beslenmesi gerektiği düşünülerek kişi başına süt mamülleri dahil günde 0.5 kg veya yılda yaklaşık 182.5 kg süt tüketildiği dikkate alınarak hesaplamalar şöyle yapılabilir.

$80.000.000 * 182.5 \text{ kg} = 14.600.000 \text{ ton}$ yıllık süt tüketimi olur.

Bu arada doğan buzağılarda dikkate alınarak % 15 buzağı payı eklenirse;

$14.600.000 * 1.15 \text{ kg} = \mathbf{16.790.000 \text{ ton süt,}}$

Yine kaliteli ve dengeli beslenme açısından kişi başına günde 100 g veya yılda 36.5 kg et tüketildiği düşünülürse buna göre;

$80.000.000 * 36.5 \text{ kg} = \mathbf{2.920.000 \text{ ton et,}}$

A.T. ülkeleri için fert başına yıllık yumurta tüketimi ortalaması olan 262 adedi esas aldığımızda 2010 yılında;

$80.000.000 * 262 \text{ ad} = \mathbf{21.000.000.000 \text{ adet yumurta}}$

ihtiyacımız olduğu görülür.

2010 yılında Türkiye'de üretilmesi gereken karma yem miktarları dikkate alınarak hesaplanan yem hammadde ihtiyaçları şöyledir.

Tablo 5. Üretilecek Karma Yem Miktarlarına Göre Hammadde İhtiyacı

Hammadde İsmi	Miktar (ton)
Buğday	5.000.000
Arpa	5.000.000
Mısır	7.000.000
Ayçiçek Toh.Küs.	3.000.000
Pamuk Toh.Küs.	3.000.000
Soya Fasulyesi	2.500.000
Balık Unu	200.000
Et Kemik Unu	150.000
Tavuk Unu	150.000
Yemlik Yağ	700.000
Kepek Çeşitleri	8.000.000
Toplam	34.100.000

Tablo 6. Türkiye’de Üretilmesi Gereken Yem Miktarı

<i>Karma Yem Çeş</i>	Miktar (Ton)
0-3 Aylık buzağı yemi	100.000
3-6 Aylık buzağı yemi	700.000
Damızlık dişi dana yemi	900.000
Düve yemi	600.000
Kuru dönem yemi	1.300.000
Sığır süt yemi	8.000.000
Sığır besi yemi	4.000.000
Koyun süt yemi	3.000.000
Gebe koyun yemi	1.000.000
Damızlık kuzu yemi	600.000
Kuzu besi yemi	1.200.000
Keçi süt yemi	2.200.000
Gebe keçi yemi	300.000
Damızlık dişi oğlak yemi	120.000
Oğlak besi yemi	300.000
BKB Toplam	24.320.000
Karma yem Çeşidi	Miktar
Broyler yemi	3.500.000
Broyler damızlık yemi	600.000
Yumurta civciv yemi	110.000
Yumurta damızlık civciv yemi	3.000
Yumurta piliç yemi	450.000
Yumurtacı damızlık piliç yemi	8.500
Yumurtacı yemi	3.600.000

Yumurtacı damızlık yemi	8.500
Hindi ve diğer kümes hayvanları (Ördek ,bildircin, tavşan vb.	1.500.000
Kanatlı Toplam	9.780.000

b. Kesim Yem: Türkiye’de Yem Sanayimize Genel bir bakış yapmak istiyorum. Şu anda 470 civarında ruhsatlı yem fabrikası 11.500.000 ton/yıl/vardiya kapasiteye sahiptir. Bugün aşağı yukarı 395 adet fabrikamız faaliyet göstermektedir. Kalan fabrikalar ya üretimlerini durdurmuş veya tamamen kapanmıştır.

Resmi rakamlara göre Türkiye’de yaklaşık 3 milyon ton BKB yemi üretilmektedir. Bize göre bu rakam çok daha fazladır. Değişik nedenlerden dolayı rakamlara ulaşmak zor olmaktadır.

Tablo 6. Yıllar İtibariyle Karma Yem Fiyatları

YIL R	SÜT YEMİ		BESİ YEMİ		YUMURTA YEMİ		E.PİLİÇ YEMİ	
	Fiyat (Ton/k g)	\$/Ton	Fiyat (Ton/k g)	\$/Ton	Fiyat (Ton/k g)	\$/Ton	Fiyat (Ton/k g)	\$/Ton
1980	14	176	14	176	16	201	21	264
1985	55	107	55	107	71	138	99	193
1990	560	212	540	205	749	284	965	366
1995	12.525	261	12.075	252	14.315	299	21.780	455
1996	19.775	240	19.550	237	25.890	314	37.875	459
1997	29.800	187	28.700	180	41.900	263	57.460	360
1998	48.000	177	45.000	173	54.000	216	83.000	323
1999	70.000	165	68.000	160	93.000	219	125.00	294
							0	

Türkiye’de yem talebi direkt veya endirekt olarak çiftçimiz tarafından alınmaktadır. Son yıllarda yem sanayimizin sahada talep yaratma çalışmalarını dikkatle izliyoruz. Fakat bu oran henüz çok düşüktür. Türkiye’de yem kullanan üretici nihai mamulden yeterince ve düzenli olarak kâr sağlayamadığı için düzenli olarak hayvanlarına yem tükettirmemektedir. Yem tarımsal üretimde köprü sektördür. Çiftçiden aldığı ürünü yine işleyerek çiftçiye satar. Dolayısıyla her aşamada direkt üreticiyle karşı karşıyadır.

Türkiye’de son yıllarda yem talebinde bir daralma, özellikle BKB yemlerinde bariz olarak görülmektedir. Bunun en önemlisi ekonomik nedenlerdir. BKB yetiştiricisi düzenli kazanç elde edememektedir. Zira çoğunluğu küçük işletmeler olduğu için piyasa kendi kontrolleri dışında şekillenmektedir. Tarımın diğer kollarında olduğu gibi kayıtsız ekonominin büyüklüğü

hayvancılık sektöründe de rahatsız edici boyuttadır. Bir sektörde kayıtsız ekonomi ne kadar çok ise o sektörde risk ve belirsizlik o ölçüde çoğalır. Maalesef tarım sektöründe bu oran çok fazladır.

Ülkemizde yaklaşık 33 milyon ton hububat üretimi yapılmaktadır. Bunun yaklaşık %60'ı buğday, %20'si arpa ve %7'si mısırdır. Dane yemlerle ilgili olarak, Yem Sanayisi mısır sıkıntısı çekmektedir. Yılda yaklaşık 800.000 ton mısır ithalatı yapılmaktadır. Türkiye mevcut yapısıyla ve iyi bir planlama ile ithalat yapmadan mevcut ihtiyaca cevap verebilecek durumdadır. Yem sanayinde kullanılan hammaddelerin bir kısmı ithal edilmektedir. İthalat miktarı toplam maliyet içerisinde her geçen gün artmaktadır. Yıllık hacmi yaklaşık 2 milyar dolar civarında olan yem sanayinde yaklaşık 500 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. İthalatın önemli bir bölümü iyi bir ürün planlamasıyla Türkiye'de üretilebilir.

Tablo 7. Yem Sanayindeki İthalat Miktar ve Değeri

1998 Yılı	Miktar (Ton)	Değer (Milyon Dolar)
Mısır	765.000	120
Soya Fas.Küs.	390.000	78
Soya Fasulyesi	290.000	88
Kepek	450.000	40
Arpa	160.000	13
Balık Unu	25.000	15
AyçiçekT.Küs.	68.000	8
Yemlik Yağ	100.000	50
Y.Katkı	115.000	30
Toplam	2.363.000	442

Ürün planlaması geçmiş yıllarda yapılmış ve halen çalışmalar devam etmektedir. Çarpıcı örnek olması bakımından GAP'ta master plan çerçevesinde ürün planlanması yapılmış ve şu tablo oluşturulmuş. Zaman içerisinde gelinen nokta ise bambaşkadır. Bu ekiliş oranları ile o toprakların akıbeti kötüdür.

Tablo 8. 1999 Yılı Harran Ovasında Gerçekleşen Bitki Deseni Oranı

ÜRÜNLER	EKİLİŞ ORANI (%)
Pamuk	70
Buğday	19.2
Sebze	5
Mısır	2.2
Soya	0.003
Meyve	1
Susam	1.5
Arpa, Mercimek ve diğerleri	1
Ayçiçeği	-----

Tablo 9.Master Plan İçin nerilen rn Desteği

rn	(Birim %) Toplam alandaki pay
Ana rnler	
Buğday	25
Arpa ve diğer dana yem bitkileri	15
Mercimek ve kuru fasulye	8
Pamuk	25
Kış sebzeleri	2
Çok yıllı bitkiler	20
Alt Toplam	95
İkincil rnler	
Soya Fasulyesi	10
Mısır ve yem Bitkileri	8
Yer Fıstığı	5
Ayçiçeği	5
Susam	5
Sebzeler (domates ve patates dahil)	6
Alt Toplam	39
TOPLAM (rn yoğunluğu)	134

Türkiye’de Yem Sanayii kendi içerisinde serbest rekabet koşullarının tam işlediği bir sektördür. Kendi içerisinde %50 atıl kapasite olduğu için yoğun rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabetin eşit Şartlarda olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Sektörde haksız rekabette vardır.

Kalitesiz yem, BKB hayvan yemlerinde karşımıza çıkıyor. Bu durum ile birlikte faturasız yem satışları her geçen gün artıyor. Yıllardır yemde ve hayvansal ürünlerin tamamında KDV’nin %1’e indirilmesi gerekmektedir.

neriler

1. Gerek yem fabrikaları gerekse hayvancılık işletmeleri arasında koordinasyonu sağlayacak sağlıklı teşekküllere ihtiyaç vardır. Gereği yapılmalıdır.
2. İthalatı zorunlu olan ham maddelerin ithalatında hem alım fiyatı , hem de navlun açısından fayda sağlamak üzere toplu alım , toplu stoklama , düzenli dağıtım konusunda yem fabrikaları işbirliğine gitmelidir.
3. Hayvancılık sektörünün uzun vadeli rekabet Şansı ve ayakta kalması doğrudan yem sektörüne bağlıdır. Yem sektörünün geleceği için alt yapısal gelişmelere önem verilmelidir.

4. Yem sektörünün halen bilgi açlığı devam etmektedir. Hem teknik hem de ticari açıdan varolan söz konusu açlığı gidermek üzere organize olmuş mesleki birlikler kurulmalıdır , var olanlar desteklenmelidir.,
5. Kendi yemini yapan işletmelerin vergi sorumsuzluğu (KDV) hayvansal ürün üretiminde haksız rekabete yol açmaktadır. Sağlıklı denetimler yapıldığında nihai maliyet analizinde kendi yeminin yapan işletmelerin daha ekonomik üretim yapmadıkları görülecektir. Bunun yerine konsantre yem üretimi teşvik edilebilir.
6. Girdilerin önemli bir kesiminde %1 KDV, karma yemde %8 KDV açmazına çözüm bulmak gerekmektedir.
7. Yıllardır sürüncemede kalan Mera Kanunu nihayet çıkmıştır. Mera Kanunu uygulaması sektörümüzce desteklenmelidir.
8. Girdilerin değer olarak %30'u ithal edilen bir sektör dünya platformunda rekabet edemez. Bu nedenle mısır, soya fasulyesi küspesi , balık unu üretimlerinin arttırılması için tedbir alınmalıdır.
9. Pelet makinalarının veya Pelet preslerinin ataletten kurtarılarak pelet yem üretiminin arttırılması gerekmektedir.
10. Yem katkı maddeleri kullanımında , otomatik mikro katkı maddeleri ilave sistemlerinden faydalanılmalıdır.
11. Extruder, xpander, komputer ve analitik ekipmanlar kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
12. Büyük-küçükbaş hayvanların ancak %30'una karma yem yedirilmektedir. Burada itici faktör çiftçi eğitimi ve gelir-gider muhasebesinin anlatılması olabilir. Çiftçi eğitime yönelik görsel yayın tedbirleri alınmalıdır.
13. Mısır sorgum, sudanotu gibi silajlık yem yetiştirilmesine, yonca-korunga-fığ gibi yemlerin ekimine ağırlık verilmelidir.
14. Karma yemde varolan atıl kapasiteyi gidermek , milli servetin heba olmasını önlemek üzere kalkınmada öncelikli illerden bazıları hariç yem fabrikaları teşvik kapsamında çıkarılmalıdır.
15. Yem sektöründe yaşanan haksız rekabeti önlemek üzere kalite kontrol ve vergi açısından düzenli kontroller yapılması caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.
16. Taban fiyat politikasından vazgeçilerek, Tarım Planlamasını da sağlayacak “ Dünya Fiyatları + Prim ” sistemine geçilmelidir.
17. Türk Tarımı için hayati öneme sahip 27 Kasım 1997 tarihindeki Tarım Şurası ile 4-5 Kasım 1998 tarihinde yapılan 1. Hayvancılık Kongresinde alınan kararların süratle uygulanmaya konulmalıdır.
18. Tüm Dünyada olduğu gibi Türk Tarımının da desteklenmesine devam edilmelidir.

TÜRKİYE'DE ÇAYIR MER'A VE YEM BİTKİLERİ İLE İLGİLİ GENEL DURUM VE MEVCUT SORUNLAR

Zeki ARKAÇ

Çayır Mer'a Yem Bitkileri ve Havza Geliştirme Dairesi

GİRİŞ

2000 Yılına girmeye hazırlandığımız bu günlerde, maalesef dünyamızın bir çok bölgesinde besin yetersizliği ve bunun getirdiği sağlık sorunlarıyla karşı karşıyayız. Yaklaşık 1 milyar insan ekmek ve iş talebinde bulunmaktadır.

Nüfus artışı yönünden dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktayız. Bu da ülkemizi yıldan yıla artan yetersiz ve dengesiz beslenme sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır ve maalesef artık kendi kendine yeten 7 ülkeden biri olma niteliğini de kaybetmiş durumdayız.

Bilindiği gibi insanın dengeli beslenmesinde proteinin rolü çok büyük olmakta ve günlük protein ihtiyacının karşılanmasında da hayvansal proteinler önemli bir yer tutmaktadır. Ancak ülkemiz insanları hayvansal kökenli besinler açısından Avrupalı'nın 1/3'ü ile yetinmek zorundadır.

Ülkemiz tarımında hayvancılık alt sektörü gıda ihtiyacını karşılamasının yanı sıra, % 41 oranında bir nüfusa sahip olan kırsal kesime istihdam yaratması ve tarıma dayalı sanayiye desteklemesi yönünden de son derece büyük bir önem taşımaktadır.

Hayvancılıkta arzu edilen gelişmenin temin edilebilmesi, verimliliğin ve karlılığın sağlanabilmesi; iyi vasıflı damızlık, uygun çevre şartları, hayvan sağlığı hizmetleri ve pazarlama gibi diğer önemli faktörlerle birlikte büyük ölçüde kaliteli kaba yem üretimine bağlıdır. Hayvancılıkta işletme giderlerinin % 60-70'ini yem giderleri oluşturmaktadır.

Ülkemizde 11 milyon büyükbaş hayvan birimine eş değer miktarda, hayvan varlığı mevcuttur. Buna göre kaliteli kaba yem ihtiyacımız 50 milyon ton'dur. Bu ihtiyacın şimdilik 11 milyon tonu çayır mera alanlarından, 6 milyon tonu yem bitkisi ekilişlerinden, 4 milyon tonu silaj yapımından, 20 milyon tonu da sap-saman, bahçe içi otlak artıkları gibi besleme değeri düşük yemlerle ve konsantre yemlerle karşılanmaktadır. Böylece her yıl ülkemizde **10 milyon ton kaba yem açığı** görülmekte ise de, gerçekte kaliteli kaba yem açığı **28 milyon tondur**.

En önemli kaba yem kaynaklarımız çayır mera alanları ile yem bitkisi ekilişleridir. Hayvancılık alt sektöründe çayır meralar ile tarımsal işletmelerin karlılığı bir bütünlük arz etmektedir. Ancak bu alanlar yıllarca ihmal edilmiş, terk edilmiş ve böylece gerçek işlevinden uzaklaştırılmıştır. Çayırlarda verim düşüklüğüne neden olan ilkbahardaki erken otlatma, biçimin geç yapılması, biçimden sonra kar yağınca kadar otlatılması, zayıf çayırların ıslahının yapılmaması; meralarda verim düşüklüğüne neden olan ilkbaharda erken otlatma, meranın kapasitesine uygun otlatmama, kar yağınca kadar otlatmanın devam etmesi, yapay mera tesisi ve mera ıslahının yeterince yapılmaması ve bu iş için gerekli olan uygun miktar ve kalitede tohumluğun bulunamaması sebebi ile, bu alanlardan elde edilen kaliteli kaba yem miktarı istenilen düzeyde değildir.

Ülkemizin kalkınmasında, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Doğal kaynaklar içinde yer alan çayır mera alanlarının ıslah edilerek verimlerinin artırılması, gerek hayvancılığın geliştirilmesi ve gerekse toprak muhafaza ile erozyon kontrolü bakımından, öncelikli konuların başında gelmektedir.

Yapılan araştırmalar, erozyonun önlenmesinde diğer tedbirlerle mukayese edildiğinde, toprak yüzeyindeki yeşil örtünün en büyük etkiye sahip olduğunu ve en yüksek korumayı sağladığını göstermiştir. Bu açıdan çayır mera alanlarının korunması çok büyük bir önem taşımaktadır. Ancak ülkemiz için büyük önem arz eden bu doğal kaynaklarımız, uzun yıllar devam eden;

- zamansız otlatma,
- aşırı otlatma,
- düzensiz otlatma,
- ıslah ve bakımlarının yapılmaması,
- amacı dışında kullanılması,
- kullanıcılara yetki ve sorumluluk verilmemesi,
- yetersiz parasal kaynaklar

gibi olumsuz faktörler nedeniyle 44 milyon hektardan alanı 12.3 milyon hektara kadar düşmüştür. Vejetasyonu büyük oranda bozulmuş, ot verimleri azalmış, bölgelere göre değişmekle beraber yıllık ot verimleri dekara 45-100 kilograma kadar düşmüştür. Bunun sonucu üreticiler hayvan beslemede pahalı bir sistem olan ticari yemleri kullanmayı tercih etmiş, bu nedenle de hayvancılıkta istenilen gelişme sağlanamamıştır. Aslında bunun en büyük nedeni yeterli ve müstakil bir mera yasasının olmamasıdır.

Gerçi bu konuda:

- 1858 Tarihli Kanun Name-i Arazi (Arazi Kanunu),
- 442 Sayılı Köy Kanunu,
- 1580 Sayılı Belediyeler Kanunu,
- 2924 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun,
- 3194 Sayılı İmar Kanunu,
- 3202 Sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kuruluşu ve Görevleri Kanunu,
- 3115 Sayılı Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun,
- Mülga 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu,
- 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve bunu değiştiren 5618 Sayılı Yasa,
- 3083 Sayılı Sulama Alanlarının Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu

gibi çeşitli mevzuatlar bulunmaktaydı. Bu konuda çeşitli kurumlar da görev yapmaktaydı. Tespit, tahdit ve ıslahla ilgili hükümler bu mevzuatlarda yer almış ancak uygulanmamış, bakım ve koruma ile ilgili hükümler ya hiç yer almamış ya da uygulanma şansı bulamamıştır. uygulanan tek şey amacı dışında kullandırmak olmuştur.

Mevcut bu durumları ile çayır mera alanlarında otlatma kapasitelerinin üzerinde hayvanla otlatılmaya devam edildiği, gerekli bakım ve ıslahlarının yapılmadığı takdirde verimlilikleri her geçen gün daha da düşeceği bir gerçektir.

Bu nedenle;

1. Müstakil bir Mera Kanunu hazırlayarak yasal düzenlemelerin yapılması,
2. Mera ile ilgili faaliyetlerin tek bir kuruluşça yürütülmesi,
3. Yerinde yönetim, kullanıcılara yetki ve sorumluluk verilerek katılımcılığın sağlanması, ilkeleri doğrultusunda, çalışmaları 1957 yılında başlayan ve 1965 yılında metin haline getirilen tasarı sırasıyla 1980, 1991 ve 1996 yıllarında olmak üzere 4 kez Mera Kanunu Tasarısı hazırlanmıştır. Belli dönemlerde T.B.M.M. Genel Kurul gündemine alınmasına rağmen 28 Şubat 1998 tarihine kadar yasalaşması mümkün olmamıştır.

Birinci Tarım Şurası kararlarından, öncelikli olarak Türk Çiftçisinin yararına olduğuna inandığımız Mera Kanunu Tasarısının yasalaşması amacıyla, kararlı bir çalışma içine girilmiştir. Bu amaçla 9 Temmuz 1998 tarihinde, tasarının öncelikli olarak görüşülmesi için Başbakanlığa yazılı talepte bulunulmuş ve bu talebimiz kabul edilerek 41 yıldır yasalaşmayan tasarı, 19.2.1998 ve 25.2.1998 tarihlerinde T.B.M.M. Genel Kurulunda yapılan görüşmelerde yasalaşmıştır.

Bu nedenle Bakanlığımız, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde, Çayır Mera Yem Bitkileri ve Havza Geliştirme Daire Başkanlığı adı altında bir Daire de kurulmuştur. Çok kısa sürede Mera Kanununun uygulama usul ve esaslarını belirleyen Mera Yönetmeliği ile Mera Fonunun uygulama usul ve esaslarını belirleyen Mera Fonu Yönetmeliği, Bakanlığımızca, ilgili kuruluşlar ve Bakanlıkların görüşleri de alınmak suretiyle çok kısa sürede hazırlanıp, 31.07.1998 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Uygulama talimatları hazırlanmış ve Fon Saymanlığı kurulmuştur.

MERA KANUNU

- Yerinde yönetim ilkesini getirmesi,
 - Yetki ve sorumluluğun taşraya devredilerek merkeziyetçi yapının kaldırılması,
 - Kanunun uygulanmasını temin edecek kaynak sorununu çözmesi ile ülkemizde gelecekte hazırlanacak kanunlara örnek olarak gösterilecek, bir kanun niteliği taşımaktadır.
- Bakanlık sadece taşranın finans ihtiyacını karşılayacak ve mevzuat eksikliklerini gidererek denetleyici görevini sürdürecektir.

I- MERA KANUNU'NUN AMACI

- Mera yaylak ve kışlakların tespiti, tahditi ve tescili yapılarak köy ve belediye tüzel kişiliklerine tahsis edilmesi,
- Belirlenecek kurallara uygun şekilde kullanımının sağlanması,
- Bakım ve ıslahlarının yapılarak verimliliklerinin artırılması,
- Kullanımlarının denetlenmesi ve korunması,
- Gerektiğinde kullanım amacının değiştirilmesi amaçlanmıştır.

II- MERA KANUNU'NUN GETİRDİKLERİ

1. Mera, yaylak ve kışlaklar ile ilgili yasal boşluk ortadan kaldırılarak, görev ve yetkiler aynı kurumda toplanmıştır.
2. Kullanıcılara yetki ve sorumluluk getirilmiştir.
3. İllerde mera komisyonu ve teknik ekipler kurulmuştur.

4. Mera, yaylak ve kışlakların bakımı, geliştirilmesi için kaynak yaratmak amacıyla Fon kurulmuştur.
5. Mera, yaylak ve kışlaklara kiralama imkanı getirilmektedir.
6. Mera, yaylak ve kışlaklar ıslah edilecek, ot verimleri artırılacaktır.
7. Mera araştırma birimleri kurulacaktır.
8. Toprak ve su kaynakları korunarak erozyonun önlenmesi temin edilecektir.
9. Sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılacaktır.
10. Göçerlerle ilgili yeni düzenlemeler getirilmiştir.
11. Köylerde Mera Yönetim Birimleri oluşturulacaktır.

III. MERA KANUNU ÇALIŞMALARI

Mera, yaylak ve kışlakların tespiti, tahdidi ve tahsislerinin yapılmasını, belirlenen kurallara uygun kullanımının sağlanmasını, mera alanlarının bakım ve ıslahlarının yapılarak verimliliklerinin artırılmasını ve kullanımlarının denetlenmesini, bu alanların korunması ve gerektiğinde kullanım amacının değiştirilmesi ile ilgili faaliyetler yürütülmektedir.

Kanun Çalışmaları :

Günümüze kadar kadük kalan ve Bakanlığımızca günün şartlarına uygun olarak yeniden ele alınan ve milyonlarca çiftçimizin beklediği ve mera, yaylak ve kışlaklar ile umuma ait otlak ve çayırlarda tespit, tahdit ve tahsis çalışmalarının Bakanlığımızca yürütülmesini öngören Mera Kanunu, 28 ŞUBAT 1998 tarih ve 23272 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelik Çalışmaları :

Mera Kanununun uygulama usul ve esaslarını belirleyen “Mera Yönetmeliği” ile Mera Fonunun uygulama usul ve esaslarını belirleyen Mera Fonu Yönetmeliği, 31 TEMMUZ 1998 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Talimat Çalışmaları :

Mera Kanununun 7 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hususların yerine getirilmesi amacıyla Bakanlığımız ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü arasında 23 Mayıs 1998 tarihinde çalışma protokolü imzalanmıştır. Ancak taşradan gelen sıkıntılar da dikkate alınarak 4342 Sayılı Mera Kanunu çerçevesinde yapılacak olan aplikasyon, sayısallaştırma, harita yapımı ile ilgili faaliyetlerin çok daha hızlı yürütülmesi ve çalışmaların süratle sonuçlandırılması amacıyla, 28.5.1999 tarihinde aynı Genel Müdürlükle ikinci bir protokol yapılmıştır. Aynı çerçevede Orman Bakanlığı ile de protokol çalışmaları devam etmektedir.

Mera Kanunu ile ilgili çalışmalarda görülen aksaklıkların giderilmesi amacıyla 5.3.1999 tarih, 1636 sayı ile 99/1 nolu, 5.5.1999 tarih, 3704 sayı ile 99/2 nolu ve 3.6.1999 tarih, 4515 sayı ile 99/3 nolu talimatlar hazırlanarak ve İllere gönderilmiştir.

Komisyon ve Teknik Ekiplerin Oluşturulması :

Mera Kanunu ile ilgili uygulamaların başarılı bir şekilde yürütülebilmesini sağlamak amacıyla İllerde Mera Komisyonları ve Teknik Ekipler oluşturulmuş olup çalışmalar başlatılmıştır.

Eğitim Çalışmaları :

Oluşturulan Mera Komisyonları ve Teknik Ekiplerin bir program çerçevesinde Mera Kanunu'nun uygulama teknikleri ile ilgili eğitimler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla ;

-Bakanlığımızca A.Ü.Z.F. Öğretim Üyelerinin katkılarıyla Ankara'da 29 Haziran 1998 3 Temmuz 1998 tarihleri arasında 4342 Sayılı Mera Kanunu Uygulama Teknikleri konulu hizmet içi eğitim semineri düzenlenmiştir.

-Köy Hizmetleri ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüklerinin katkılarıyla 14-16 Ekim 1998 tarihlerinde İzmir'de, 26-28 Ekim 1998 tarihlerinde Kayseri'de, 2-4 Kasım 1998 tarihlerinde Trabzon'da, 9-11 Kasım 1998 tarihlerinde İçel'de, 17-19 Kasım 1998 tarihlerinde Ankara'da ve 25-27 Kasım 1998 tarihlerinde Antalya'da 4342 Sayılı Mera Kanunu Uygulama Teknikleri konulu hizmet içi eğitim semineri düzenlenmiştir.

-Ayrıca Mera Kanunu ve bu Kanununun uygulama usul ve esaslarını belirleyen Mera Yönetmeliği'nin, Mera Fonu uygulama usul ve esaslarını belirleyen Mera Fonu Yönetmeliği'nin tanıtılması, uygulayıcılar ile çiftçilerin bilgilendirilmesi amacıyla, 17 Ekim 1998 tarihinde İzmir'de, 31 Ekim 1998 tarihinde Gaziantep'te ve 7 Kasım 1998 tarihinde Ankara'da Bölge Toplantıları yapılmıştır.

-8.2.1999 Tarihinde, Bakanlığımız Tarımsal Üretim Geliştirme Genel Müdürlüğümüzde, Üniversitelerimizden Sayın Öğretim Üyelerimizin katılımları ile 4342 Sayılı Mera Kanununun 6 ncı maddesi gereği, illerde kurulan Mera Komisyonu ve Teknik Ekip üyelerinin eğitilmesi amacıyla 8 İl'de “ Mera Yaz Okulu ” isimli Hizmet İçi Eğitimi yapılması planlanmış ve Belirlenen bu Eğitim Programları doğrultusunda Mera Yaz Okulları Eğitimleri başarı ile tamamlanmıştır.

-Ayrıca, bu Yaz Okullarında verilecek müfredat bir kitap halinde bastırılarak, çalışmalar ve eğitimler bu tek sisteme göre yürütülmektedir.

Yayın Çalışmaları :

Mera Kanununun tanıtılması amacıyla resimli ve renkli olmak üzere 500.000 adet broşür, 45.000 adet teksir ve 40.000 adet takvim bastırılarak dağıtılmıştır.

Mera Kanununun amaçları ile uygulamaları konusunda çiftçilerimizi ve ilgili kuruluşları bilgilendirmek amacıyla Mera Kanunu ve Kanunla ilgili Yönetmelik ve Talimatların yer aldığı 7.000 adet kitap bastırılarak dağıtılmıştır. Meralarımızda yapılan tespit tahdit ve tahsis çalışmalarının kayıtlara geçirilebilmesi amacıyla “Mera Envanter Defteri” nin basılması çalışmalarına da devam edilmektedir.

Ayrıca, Mera Yaz Okulları Eğitimlerinde ve meraların ıslah işlemlerinde başvurulacak bir kaynak olarak “Çayır-Mera Amenajmanı ve Islahı ” isimli kitaptan 5.000 adet bastırılmıştır.

Bakanlığımıza Yapılan Tahsis Amacı Değişikliği Başvuruların Değerlendirilmesi :

Meraların korunmasına ve amacı doğrultusunda kullanılmasına önem verilmiş ve Kanun ve Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına özen gösterilmiştir.

Mera Kanununun yayım tarihinden bugüne kadar 400 tahsis amacı değişikliği talebinde bulunmuş, bunların 170 tanesi iade edilmiş, 5 başvurunun tahsis amacı değişikliği talebi kabul edilerek değişiklik yapılmış olup halen 225 başvuru ile ilgili çalışmalar değerlendirilmektedir. Ayrıca şikayet dilekçeleri incelenmiş olup, işgallerin önlenmesi için gerekli çalışmalar etkin bir şekilde yürütülmektedir.

Diğer Çalışmalar :

Mera Kanunu ile ilgili çalışmaların yürütülebilmesi için İl Müdürlüklerinden 4342 sayılı Mera Kanunu ile ilgili 5 yıllık çalışma programları istenmiş ve bu talepler doğrultusunda 1998 yılı Fon Bütçesi belirlenerek İllere ödenekler gönderilmiştir. Ayrıca 1999 yılı için de İllere belirlenen oranlarda ödeneğin ulaştırılmıştır. Türkiye genelinde 470 köyde tespit, 81 köyde tahdit, çalışmaları yapılmış olup, bir sonraki aşama olan tahsis ve ıslah çalışmalarına geçilmiştir.

IV. PLANLANAN ÇALIŞMALAR

Mera Kanunu Tanıtım Projesi:

Mera Kanununun kamuoyuna tanıtılarak benimsetilmesi, uygulama faaliyetlerinde kamuoyunun desteğinin sağlanması, meraların ülke hayvancılığı ve çevre bakımından öneminin vurgulanacağı tanıtım projesi uygulanacaktır.

Proje çalışmaları sivil toplum kuruluşları ile birlikte hazırlanmakta olup proje de ülkemizin sevilen sanatçılarından da yer aldığı televizyon spot programları, belgeseller, dramalar, basın temsilcileri ile tanıtım toplantıları, köylülerle toplantılar, ziyaretler, gazetelerde röportajlar, broşürler, afişler, lifletler, promosyon malzemeleri yer almaktadır.

Araştırma Çalışmaları:

Araştırma Enstitüleri ile toplantılar yapılarak Mera Kanununda görev alacak araştırma ve üretme istasyonları belirlenerek kanunla ilgili görevleri verilecek, bölgesel ve yerel anlamda mera ıslah teknikleri, amenajman ve otlatma planları belirlenecektir.

Uygulama Çalışmaları:

Kullanılan köy meralarının ıslahı, yönetimi ve amenajmanı için Mera Kanunu uygulama çalışmaları Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi kapsamında yürütülecektir. Mera alanları ıslah edilerek otlatma kapasiteleri artırılırken bir yandan da otlatma baskısının ortadan kaldırılması amacıyla silaj yapımı yaygınlaştırılarak yem bitkileri ekilişi artırılacaktır.

Kiralama Çalışmaları:

Mera, yaylak ve kışlaklardan köy veya belediyenin ihtiyacı dışında kalan alanların düzenli olarak kullanımının sağlanması ve ihtiyaç içinde bulunan hayvan sahiplerine bedeli mukabili olarak kiralama için Mera Kanununun hukuki yapısını belirten 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası ile yine aynı Kanununun 12 inci maddesinin 1 inci fıkrasında kiralama hükmü getirilmiştir. Yine aynı Kanunun 22 inci maddesinin 4 üncü fıkrasında göçerlerin bu alanlardan yararlanması ile ilgili hükümler konulmuş ve 5 inci fıkrasında da bu düzenlemenin yönetmelikle yapılması öngörülmüştür.

Göçerler, Ülkemizin bir gerçeğidir. Yıllarca düzensiz kullanım ile ve belirli bir sistemin getirilememesi sonucu mera alanları bozulmuştur. Mera Yönetmeliğinin 7 inci ve 13 üncü maddesinde ihtiyaç dışı meralar ile göçerlerin bu alanlardan yararlanmaları belli bir usule bağlanmıştır. Göçerler, büyük bir oranda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile Karadeniz Bölgelerini kullanmaktadır. Bu yerlerde, Komisyonlar ihtiyaç sahibi göçerlerin taleplerini dikkate alarak 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine göre ihale ile kiralamaktadırlar. Kiralama işlemlerinden önce Teknik Ekipler kiralanmak istenen alanların tespit ve incelemelerini yaparak kiralanabilmeleri ile ilgili bilgileri düzenlemektedir.

Mera Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra Mera Yönetmeliğinde belirlenen usullere göre kiralamada söz sahibi kurum ilgili İllerin Mera Komisyonlarıdır. Bu alanlardan elde edilen gelirler meraların ıslahında ve geliştirilmesinde kullanılmak üzere Mera Fonuna gelir olarak kaydedilmektedir.

V.YEM BİTKİSİ ÇALIŞMALARI :

Pratikte elde edilmiş olan tecrübelerin gösterdiği sınırlar içinde kalan miktar ve koşullar altında hayvanlara yedirildikleri taktirde sağlıklarına herhangi bir zararlı etkisi olmayan ve hayvanların faydalanabilecekleri durumlarda organik ve anorganik besin maddeleri içeren materyale yem denilmektedir.

Tablo 1. Yem Bitkisi Ekiliş Alanları (Ha.)

Yılla r	Yonca+F iğ+Koru nga	Burça k	Mısır	Yem Pancarı	Sorgum Sudan Otu	Genel Toplam
1970	205.000	75.000	668.000	1.100	-	949.100
1980	233.000	31.000	583.000	1.700	-	848.700
1990	313.000	11.000	515.000	1.550	1.800	842.350
1995	564.000	9.200	515.000	2.300	3.000	1.093.500
1996	573.000	8.200	550.000	2.400	3.800	1.137.600
1997	552.000	8.100	545.000	2.500	3.900	1.111.500
1998	558.000	6.000	550.000	2.600	3.900	1.120.500

Kaynak : DİE verileri

Yem bitkileri, diğer kültür bitkilerine bakılarak, botanik, biyolojik, ekolojik ve ekonomik bakımlardan kendine özgü, belirli nitelik ve özelliklere sahip bulunmaktadır. Bu durum, yem bitkileri tarımında, diğer kültür bitkilerinin tarımına göre bir takım ayrıcalıklar yaratmaktadır ve ortaya hemen hemen bütün ülkelerde ortak olan bir sorunlar demetini çıkarmaktadır. Yem bitkileri tarımında başarı kaliteli ve saf bir tohumluk kullanılmasıyla mümkün olmaktadır. Küçük olan yem bitkileri tohumluklarının yabancı madde ve tohumlardan ayrılması zor fakat olmazsa olmaz koşullardan birisidir.

Sert kabukluluk; çimlenmede homojenliği engelleyen bir etmen olarak bir çok baklagil yem bitkisinde ortaya çıkmaktadır. Bu özellik çayır-mera ve yoncalık gibi çok yıllık bitki örtülerinde yararlı olmakta ise de yıllık yem bitkileri tarımında sakınca yaratmaktadır. Çünkü, ekilen tohumluğun, türdeş olarak büyük bir oran içerisinde çimlenip sürmemesi sonucu, ekim alanlarında boşluklar oluşmakta, buralardan da yabancı bitkiler türemekte hatta ortama egemen olabilmektedirler.

Yem bitkileri türlerine ait çeşitlerin ıslahı uzun zaman almaktadır. Ancak ıslah edilen tohumluklar, ekimin tekrarlanması oranında hızlı bir şekilde genetik değerlerini yitirmektedirler. Yem bitkileri tohumluğunun seçiminde adaptasyon da birinci derecede göz

önünde bulundurulması gereken bir konudur. Esasen deneme sonuçları göstermiştir ki, serin bir yörenin yem bitkileri tohumluğu, ılıman bir yörede kolaylıkla ve bazen de daha iyi bir şekilde yetiştirilebilmektedir. Bunun aksi ise başarılı olmamaktadır.

Yem bitkileri tarımında Tohum (Çim) yatağı hazırlanması özel bir teknik deneyim istemektedir. Çünkü genellikle yem bitkileri tohumlukları çok küçüktür ve 1000 dane ağırlığı 1 gramın altında olanları vardır.

İklim faktörü olarak, hemen her bölgede, özellikle yaz yağışlarının yetersizliği sulamayı zorunlu kılmakta, sulama tesislerinin kimi bölgeler dışında hemen hiç bulunmayışı ise buna olanak vermemektedir. Bu durum ise yem bitkileri için ekonomik yetiştirme koşullarını ortadan kaldırmakta, yıllık yem bitkilerinin farklı şekillerde ekim nöbetine sokulması projeleri gerçekleştirememektedir. Ayrıca kuru tarımın egemen olduğu bölgelerimizde nadastan yem bitkileri yetiştirilmesi için yararlanma olanağı bulunduğu araştırmalarla kanıtlanmış bulunmaktadır. Fakat bu konuda fazla bir gelişme sağlanamamıştır. Yem bitkisi tohumluklarının sağlanma zorlukları, kuru ve yaş ot hazırlama, pazarlama ve muhafaza etme gibi konular da bu üretim dalını etkileyen olumsuz faktörler arasında yer almaktadır.

Tüm bu olumsuz faktörlere rağmen, yem bitkisi ekilişlerinde istenilen düzeyde olmasa da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 1.120.500 hektarı bulan yem bitkileri ekilişlerinin işlenen tarla arazisi içindeki oranı % 6 civarındadır. Söz konusu oranın hayvancılığın gelişmesine bağlı olarak % 20'nin üzerine çıkarılması gerekmektedir.

Söz konusu açığın kapatılabilmesi;

- Çayır mera alanlarının ıslah edilerek otlatma kapasitelerinin artırılması,
- Yem bitkileri ekilişlerinin artırılarak % 6'lardan % 20'lere çıkarılması,
- Yıl boyunca ihtiyaç duyulan yeşil ve sulu kaba yem ihtiyacının giderilmesi için yeşil yem zincirinin kurulması yani, silaj yapımının yaygınlaştırılması ile mümkündür.

Bu amaçla 1991 yılında uygulamaya konulan “Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi” yürütülmektedir.

1. Projenin Uygulandığı İller

1991 yılında Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki 18 ilde (Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van) başlatılan bu proje 1993 yılında Ardahan, Iğdır, Bayburt ve Gümüşhane illerinin katılması ile 22, 1994'te 12 Karadeniz ilinin katılımı ile (Artvin, Bartın, Bolu, Giresun, Kastamonu, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon, Zonguldak) 34, 1995'te Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ın katılımı ile 37 ilde uygulanırken, 1996 yılında ülkesel hale getirilmesiyle 80 ilimizde uygulanan bir proje haline gelmiştir.

2. Projenin Uygulandığı Kuruluşlar

Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü	ERZURUM
Güney Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü	DİYARBAKIR
Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü	SAMSUN
Tarımsal Araştırma Enstitüsü	SAKARYA
Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü	İZMİR
Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü	EDİRNE

3. Projenin Gerekçesi :

- Yem bitkileri ekilişlerinin artırılarak kaliteli kaba yem açığının giderilmesi ve meralar üzerindeki aşırı baskının azaltılması,
- Verimleri azalan çayır mera alanlarının ıslah edilerek otlatma kapasitelerinin artırılması,
- Hayvancılığın yeşil ve sulu kaba yem ihtiyacını gidermek ve yıl boyu yeşil yem zincirinin kurulmasını temin etmek için silaj yapımını teşvik etmek,
- Projenin uygulandığı pilot köylerde hayvan ırkının ıslah edilerek, kültür ırkı hayvancılığı teşvik etmek,
- Bu faaliyetlerle ilgili özendirici ve teşvik edici girdileri temin etmek.

4. Projenin Karakteristikleri :

Çayır mera Islahı, Yönetimi ve Amenajmanı

1. Çayır meraların tespit, tahdit, tescil ve tahsisi
2. Çayır mera ıslahı, yönetimi ve amenajmanı
3. Yapay çayır mera tesisi

Yem bitkileri Ot Üretimini geliştirme

1. Yonca ot üretimini geliştirme
2. Korunga ot üretimini geliştirme
3. Fiğ ot üretimini geliştirme
4. Macar fiği ot üretimini geliştirme
5. Yem pancarı üretimini geliştirme

Yem Bitkileri Tohum Üretimini Geliştirme

1. Yonca tohum üretimini geliştirme
2. Korunga tohum üretimini geliştirme
3. Fiğ tohum üretimini geliştirme
4. Macar fiği tohum üretimini geliştirme

Sıvat Yapımı

Hayvancılık Faaliyetleri

1. Boğa barınağı yapımı
2. Damızlık boğa alımı
3. Tabi ve suni tohumlama
4. Süt ineği bakım ve beslemesi

Silajlık Mısır, Sorgum-Sudan Otu Üretimini Geliştirme ve Silaj Yapımını Yaygınlaştırma

1. Silajlık mısır üretimini geliştirme
2. Sorgum-Sudan otu üretimini geliştirme
3. Silaj yapımı

5. Projede Belirlenen Hedefler :

Faaliyetin Adı	Program 1991-2001
ÇAYIR MERA KÜLTÜRÜNÜ.GEL.	Ha.
Çayır Mera Tesisi	3.000
Çayır Mera Islahı	100.000
YEM BİTKİSİ EKİLİŞİ	Ha.
Yonca Ekilişi	50.000
Korunga Ekilişi	50.000
Fiğ Ekilişi	30.000
Macar Fiği Ekilişi	30.000
HAYVANCILIK FAAL.	Baş
Damızlık Boğa Alımı	400
Boğa Barınağı Yapımı (Adet)	100
Süt İneği Bak.ve Bes.	20.000
Suni Tohumlama	210.000
Tabi Tohumlama	40.000
Sıvat Yapımı (Adet)	270
SİLAJ FAALİYETLERİ	
Silaj Yapımı (Ton)	5.000.000
Sorgum-Sudan Otu E. (Ha)	15.000
Silalık Mısır Ekilişi (Ha)	75.000
Yem Pancarı Ekilişi (Ha)	5.000

6. Projenin 1991-1998 Gerçekleşmeleri :

Tablo 2. Çayır Mera Kültürünü Geliştirme Faaliyetleri (Ha.)

I.	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOPL.
TOPLAM	10.391	6.917	9.606	12.047	24.880	10.682	12.768	6.188	93.479

Tablo 3. Yem Bitkileri Ekilişi Faaliyetleri (Ha.)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOP.
TOPLAM	5.368	6.013	8.251	8.596	8.933	7.404	10.091	10.104	64.760

Tablo 4. Hayvancılık Faaliyetleri

Faaliyetler	TOPLAM
Damızlık Boğa Alımı	349
Boğa Barınağı	63
Süt İneği Bak.ve Bes.	13.839
Suni Tohumlama.	193.537
Tabi Tohumlama	90.866
Sıvat Yapımı	540

Tablo 5. Silaj Yapımı (Milyon Ton)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOPLAM
Silaj Yap.					0.5	1.5	2	4.4	8.4

Tablo 6. Tohumluk Alımları (Ton)

II.	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOPLAM
TOPLAM	400	399	576	443	367	394	621	854	4.059

Tablo 7. Muhtelif Gübre Alımları (Ton)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOP.
TOPLAM	508	227	283	101	120	54	123	254	1670

Tablo 8. Alet makine alımı

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	TOP.
TOPLAM		216	6		13	30	54	25	344

7. Projenin Uygulama Esasları

Pilot Köylerin Seçimi ve Proje Çalışmaları :

Proje, projenin amaçlarını ve hedeflerini tüm köy halkı ile benimseyebilecek, projede öngörülen çalışmaları destekleyebilecek ve köy ekonomisi ağırlıklı olarak hayvancılığa dayanan seçilmiş köylerde uygulanmaktadır. İlin diğer köylerinde de demonstrasyon ve yayım faaliyetleri yürütülmektedir.

Eğitim Çalışmaları :

Çiftçi eğitim programları hazırlanarak, eğitim programında özellikle silaj yapımı, meraların kullanımı ile yem bitkileri üretim teknikleri gibi konulara ağırlık verilmiştir. Bu amaçla Bakanlıkça hazırlanan eğitim programlarına konu uzmanlarının katılımı da sağlanmaktadır. Bu çerçevede “Uygulamalı Silaj Yapım Teknikleri” konusunda Ağustos 1996 da Bursa’da, Eylül 1996’da Samsun’da, Mart 1997’de Ankara’da, Nisan 1997’de İzmir’de, Eylül 1997’de Kayseri’de Eylül 1998’de Şanlıurfa’da Teknik Elemanların eğitimleri sağlanmıştır. “Mera Islahı, Yönetimi ve Amenajman Teknikleri” konusunda da, Mayıs 1997’de Çanakkale ve İzmir’de, Temmuz 1997’de Ankara’da eğitimler verilmiştir.

Girdilerin Temini :

Yem bitkileri ekilişlerinde tohumlukların %50 proje ödeneği, %50 çiftçi katılımı ile temin edilmektedir. Gübre temini çiftçi tarafından yapılmaktadır. Mera faaliyetlerinin tamamı proje ödeneğinden, alet makine ihtiyaçları ve damızlık boğa yine proje ödenekleriyle merkezden temin edilmektedir.

Uygulama Esasları :

İl seviyesinde projenin yönetiminden Bakanlık İl Müdürleri sorumludur. Bundan başka projenin İl Koordinatörü bulunmaktadır. Bu koordinatör de projenin yürütülmesinden direk

olarak sorumludur. İllerde çiftçi tespiti ve tohumluk dağıtımına kadar tüm uygulamalar bizzat teknik elemanlarca yürütülmektedir. Yapılan faaliyetler talimatta belirtilen izleme değerlendirme raporları ile Bakanlığa bildirilmektedir.

Silaj Yapımının Yaygınlaştırılması Çalışmaları:

Hayvancılıkta istenilen verimlilik ve karlılığın temin edilmesi ile meraların zamansız ve aşırı otlatma sonucu bozulmalarını önlemenin en etkili yolu silaj yapımının yaygınlaştırılması ve ülkemiz ekolojisine uygun silaj yapım tekniğinin geliştirilmesidir. Bu amaçla Bakanlığımızca hazırlanan programlar ile, gerek teknik eleman, gerekse çiftçi bazında eğitim ve yayım faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmektedir.

Silaj Yapım Envanteri

Silaj hayvancılık sektöründe vazgeçilmez alternatif yem kaynaklarının başında gelmektedir. Tüm dünyada hayvancılıkta ileri giden ülkelerde üretilen yeşil yemin büyük bir kısmı silaj yapılarak saklanmaktadır. Ülkemizde de Bakanlığımızca yapılan olumlu ve etkin bir çalışma sonucunda yaygınlaşma eğilimi göstermektedir.

Ülkemizde yapılan silajın çeşidi, miktarı öve dağılımı ile silaj makinası sayısını belirlemek amacıyla Bakanlığımızca ülkemizde ilk kez 1994 yılında Silaj Envanteri gerçekleştirilmiştir. Envanter sonuçlarına göre etkin bir çalışma ile dört yıl gibi bir kısa sürede tüm illerimizde silaj yapılır hale gelinmiştir.

Tablo 9. Silaj Makinesi Alımı

	1994		1997		1998	
	Çiftçi Elinde	İl Müdürl.	Çiftçi Elinde	İl Müdürl.	Çiftçi Elinde	İl Müdürl.
Silaj Makinesi	756	220	2771	1057	3829	1092
GENEL TOPLAM	976		3828		4921	

Tablo 10. Proje Yatırım Tutarlarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon TL)

Yıl ar	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Program	14.000	12.000	18.000	27.000	37.050	101.108	140.000	165.000	234.000
Harca	14.000	12.000	18.000	27.000	24.481	76.577	120.998	156.750	-
Gerçek	100	100	100	100	66	75	86	95	-

Ayrıca 1999 yılı içerisinde bedelinin %50 si Mera Fonundan karşılanmak üzere 150 ton yonca, 60 ton korunga, 50 ton adi fiğ ve 100 ton macar fiği satın alınarak projeli köylere dağıtılmıştır. Projedeki kısıtlı bütçe imkanlarına rağmen, tatmin edici olmasa da, oldukça faydalı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bütçe imkanlarının yetersizliğine rağmen çayır mera ıslahı ve yapay mera tesisi konularında örnek çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yem bitkileri ekilişlerinin ve de

özellikle silaj yapımının yaygınlaştırılması konularında oldukça başarılı ve umut verici çalışmalar yapılmıştır.

Her sene, illerdeki proje sorumluları ve ilgili şube müdürlerinin katılımı ile Proje Değerlendirme Toplantıları düzenlenmektedir. Bu toplantılarda geçmiş senedeki çalışmaların bir değerlendirmesi yapılmakta, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri görüşülmekte, yeni görüş ve istekler varsa tartışılmaktadır. Böylece proje bizzat uygulayanlar tarafından tetkik edilmekte, Bakanlığımızca kontrol altında tutulmakta ve projeden faydalanılabilirlik maksimum düzeye çıkmaktadır.

Mera Kanunu ile öngörülen çalışmaların yürütülmesi amacı ile, zaten 1991 yılından bu yana kaba yem açığının giderilmesi ve çayır meralarımızın ıslahını hedefleyen Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi, Mera Fonu'nun da bütçe imkanlarından yola çıkılarak, yeniden revize edilip, hedefleri yeniden düzenlenmiştir. Proje hedefleri, 2001 yılında sona erecek olmasına rağmen, çalışmalarının yürütülmesinde gereklilik görülerek 2006 yılına kadar uzatılacağı varsayılarak hesaplanmıştır.

Çalışmalar geçmişte olduğu şekli ile devam edecektir. Yalnız öncelikle Mera Kanunu ve Yönetmeliklerinde belirtildiği üzere mera, yaylak ve kışlakların tespit, tahdit, tescil ve tahsis işlemleri gerçekleştirilecektir. Uygulamalar, yayınlanan Uygulama Talimatları çerçevesinde yürütülecektir. Söz konusu talimatta yapılacak bütün çalışmalar ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Tespit, tahdit, tescil ve tahsis işlemlerinin tamamlanmasıyla birlikte, mera, yaylak ve kışlakların durumuna göre ıslahları, belirlenecek bir otlatma amenajmanı ile beraber, belirli bir program dahilinde yürütülecektir. Meraların durumuna göre çeşitli mera ıslahı yöntemleri uygulanacaktır.

Meraların belirli bir otlatma amenajmanına girmesiyle birlikte, erken ve geç dönemlerdeki mera otlatmalarının engellenmesinden doğan açık; yem bitkisi ekilişlerinin artırılması ve silaj yapımı ile ortadan kaldırılacak, böylece hem hayvancılıkta gerekli olan yeşil ve sulu yem ihtiyacı yıl boyu sağlanacak, hem de meralardaki aşırı ve zamansız otlatma ortadan kalktığı için meralarda çok önemli iyileşmeler görülecektir.

TARIMSAL ÜRETİMDE BİLGİ AKIŞI
Doç.Dr. İ.Coşkun CEYLAN **Hacer ÇELİK**
Ankara Üniversitesi

1.GİRİŞ

Bilgi ve Bilgi Çağı kavramları 21. Yüzyılda yükselen değerlerin bir ifadesidir. Hızla gelişen teknolojiler ve elde edilen bu teknolojilere ait bilgilerin yayılmasını kolaylaştıran iletişim alanındaki ilerlemeler, bilginin üretimi ve transferinden daha çok kullanılmasının önem kazanmasına neden olmuştur. Dünyanın herhangi bir yerinde üretilen yeni bir teknolojiye ait bir bilginin çok kısa sürede kullanıcıların hizmetine sunulması ve kullanıcıların bu bilgiyi uygulamaya aktararak ekonomik ve sosyal yararlar sağlamaları mümkündür.

Tarım sektörü açısından da aynı süreç işlemektedir. Ancak çiftçilerin bilgi kaynaklarına ulaşma ve elde etmiş oldukları yeni teknolojilere ait bilgileri kendi üretim süreçlerine aktarabilme olanakları göreceli olarak sınırlı olduğundan bu alanda destek hizmetlere gereksinim duyulmaktadır.

Çiftçilerin bu gereksinimlerinin karşılanmasındaki en etkin rol oynayan hizmet tarımsal yayım hizmetidir. Tarımsal Yayımın temel işlevi, bilgi kaynakları (araştırma) ile çiftçi arasında etkin bir köprü oluşturmaktır. Yeni teknolojilere ait bilgilerin çiftçilere iletilmesi ve çiftçilerin de bu bilgileri kendi yaşam pratiklerine aktarabilmeleri için gerekli desteği sağlamaya çalışan tarımsal yayım, diğer yandan da, çiftçilerin üretim koşulları ve sorunları konularında çiftçilerden elde ettikleri verileri araştırma kuruluşlarına aktararak iki yönlü bir iletişim işlevini yerine getirir.

Türkiye’de değişen ekonomik ve sosyal koşullara paralel olarak tarımsal yayım alanında hizmet veren kuruluşların sayılarında bir artış ve hizmet alanlarında bir farklılaşma gözlenmektedir. Çiftçilerin bilgi kaynaklarında da bir artış anlamına gelen bu gelişmeler ışığında tarımsal üretimde ve hayvansal üretim faaliyeti özelinde çiftçilerin bilgi kaynakları ve bu kaynaklardan çiftçilere doğru olan bilgi akışının özellikleri bu bildiride irdelenecek olan konulardır.

2. TARIMSAL BİLGİ SİSTEMİ

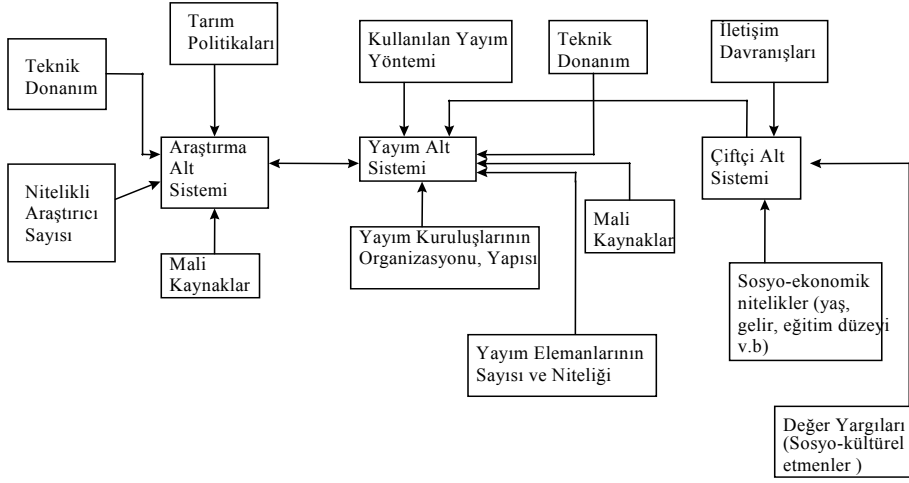
Tarımsal bilgi sistemi kavramı, tarımsal yeniliklerin ortaya çıkması ve yayılmasında rol alan unsurların aralarındaki karşılıklı etkileşimi temel alan bir kavramdır. Tarımsal yenilikler, bu unsurlar arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniliklerin ortaya çıkmasında rol oynayan unsurların ise araştırma, yayım ve çiftçi şeklinde tanımlanması, bu üç kavram dışında kalan ve birbirini destekleyen ilişkilerin varlığını ihmal etmek anlamına gelmektedir. (Rölling and Jiggins 1998) Tarımsal bilgi sistemini oluşturan unsurlar; çiftçiler, çiftçi örgütleri, araştırmacılar, tarım eğiticileri, politikacılar, girdi sağlayanlar ve toplayıcılar vb dir. Bu sistemde, bu grupların uygulamaları, görevleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, ilişkileri ve karşılıklı bilgi alışverişleri gibi faaliyetler dikkate alınır. Sistem içinde yer alan unsurlar arasındaki ilişkiler yumağının incelenmesi onların sinerjilerinin ve yenilik performanslarının artırılmasını sağlar.

Şekil 1. Tarımsal Bilgi Akış Sistemi

Bilimsel Nitelikteki Bilgilerin Üretimi ve Çiftçi Sorunlarının Çözümü İçin Denenmesi

Yeni Teknolojilerin Çiftçiye, Çiftçi Sorunlarının da Araştırmaya İletimi

Çiftçiye İletilen Yeni Teknolojilerin Yayılması ve Benimsenmesi

Sinerji kavramı, birkaç unsurun işbirliği sonucu yaratılan katma değerdir. Elde edilen katma değer, her bir unsurun tek başına sağladığı katma değerlerin toplamından daha yüksektir.

En çok bilinen en eski bilgi sistemi, teknoloji ağırlıklı olarak işleyen sistemdir. Bu sistem günümüzde de önemini korumaktadır. Halen Türkiye’de de uygulanmakta olan Eğitim ve Ziyaret Sistemi gibi tamamen teknoloji transferine ağırlık veren sistemler özellikle gelişmekte olan ülkelerde kullanılmaktadır. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde tarımsal üretimde ortaya çıkan yapısal değişiklikler ve yeni yapılanma içerisinde yeniden şekillenen tarımsal bilgi sistemi, salt teknoloji transferine dayalı sistemlerin yeniden ele alınması gereğini doğurmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE TARIMSAL YAYIM SİSTEMİ

3.1 Kamu Yayımı

Tarımsal yayım sistemi, tarımsal yayım hizmetinin verilmesi sürecinde rol alan tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarından oluşmaktadır. Kamu sektörü Türkiye’de bu alandaki en ağırlıklı sektördür.

Kamu sektöründe Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, tarımsal yayımda teknoloji transferi ağırlıklı bir yaklaşımla Eğitim ve Ziyaret Sistemini benimsemiştir. Eğitim ve Ziyaret sistemi, herne

kadar araştırma ile yayım örgütleri arasında daha yakın işbirliğine olanak sağlamakta ise de, yukarıda aşağıya bir yaklaşımla, uzmanlar tarafından uygun görülen mesajların (bilgilerin) çiftçilere iletilmesi şeklinde işlemektedir. Bu sistemde yayım hizmeti ön plana çıkarılarak belirlenen tarımsal üretim hedeflerine salt bilgi aktarımı yoluyla ulaşılabileceği düşünülmüştür. Ancak araştırma bulguları, çiftçilere iletilen yeni teknolojilere ait mesajların etkin bir biçimde çiftçi davranışlarına yansıtılabilmesinin yayım hizmetinin diğer destek hizmetler (kredilendirme, girdi temini, pazarlama olanakları vb) ile birlikte ele alınması halinde olası olduğunu göstermektedir.

Çiftçiler açısından, yeni teknolojilerin üretim sürecine olan katkısının değerlendirilmesinde üretim miktarındaki fiziki artışlar yeni teknolojilerin temel belirleyicisi değildir. Çiftçiler, yenilik yönündeki mesajlar ile karşı karşıya kaldıklarında, bu yeni teknolojiyi uygulamanın ekonomik yönü ile birlikte düşünmekte ve yayım elemanlarından “yeniliğin fizibilitesinin yapıldıktan sonra” yayım önerilerinin

getirilmesini talep etmektedirler. Bu talebin ardında yatan genel eğilim ise; yeni teknolojinin maliyeti ve bu maliyete karşılık elde edilecek üretim artışı ile sağlanacak gelirin tahmin edilmesidir. Bilindiği gibi pazar ekonomisi koşullarında elde edilen üretim miktarındaki her artış, gelir de de aynı düzeyde bir artış anlamını taşımamaktadır. Büyük ölçüde yayım eğitimi faaliyetinin dışındaki faktörlerin etkili olduğu pazar hareketleri karşısında salt yeni teknolojilere dayalı önlemler yetersiz kalmaktadır.

3.2 Özel Yayım

Pazar ekonomisi koşullarının tarımsal üretim üzerindeki en önemli etkilerinden biri “çeşit artışı”dır. Çeşit artışı iki boyutlu olarak ortaya çıkmaktadır.

Pazar ekonomisi koşullarının benimsenmesi, özelleştirme, uluslararası birleşmeler, tarımsal sanayi yatırımlarının artması ve bu alanda yaşanan rekabet; çiftçiler ile firmalar arasında yakın işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Dikey entegrasyon olarak da adlandırılacak bu işbirliği sürecinde çiftçilerin bilgi kaynakları hem mutlak olarak hem de nitelik olarak artmaktadır. Tarımsal ürünleri hammadde olarak kullanan gıda sanayi kuruluşlarının veya tarımsal girdileri üreten kuruluşların sayılarının artması ve aralarında yaşanan rekabet, çiftçi açısından bilgi kaynaklarında bir çeşitlilik anlamını taşımaktadır. Çiftçi aynı konuda birden fazla kaynaktan benzer nitelikli mesajlara maruz kalmaktadır.

Çeşitliliğin diğer yönü ise; pazarda tüketici tercihleri doğrultusunda oluşan ve gıda sanayi firmaları aracılığıyla çiftçiye yansıyan ürün çeşitliliğindeki artıştır.

Gıda sanayi firmalarının rekabette avantaj sağlayabilmek için ürün farklılaşmasına gitmeleri doğal olarak bu ürünlerde kullanılan tarım ürünlerine olan talebi de etkilemektedir.

Örneğin konserve ve hazır gıda sanayinde gereksinim duyulan yaş meyve ve sebzenin özellikleri, taze tüketilen ürünlerden oldukça farklıdır. Buradaki çeşitlilik, esas itibarıyla ürün gruplarında değil; örneğin domates yerine, domates salçası, konserve ve doğranmış domates

veya domates suyu gibi ürünler için uygulanan çeşitler yetiştirilmesi gibi, aynı ürünün alt gruplarında bir çeşitlilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Ürün çeşitliliğinde gözlenen bu artış karşısında, çiftçilerin ürün bazında daha uzmanlaşmış yayım önerilerine gereksinimleri artmaktadır. Bu gereksinimin karşılanmasında izelenen yöntem ise, tamamen kamu dışında, ilgili firmalar ile çiftçi arasında kurulan ikili ilişkiler ile giderilmeye çalışılmaktadır.

Firma ile çiftçi arasında bu ilişkinin sağlanması ise Sözleşmeli Tarım uygulaması ile mümkün olmaktadır. Türkiye’de tarıma dayalı sanayi yatırımları arttıkça yukarıda sözü edilen gerekçelerle sözleşmeli tarım modeli de giderek yaygınlaşmaktadır.

Sözleşmeli tarım uygulaması çereçevesinde düzenlenen sözleşmelerin önemli bir bölümü, çiftçilerin üretim süreci boyunca uymaları gereken kurallara ayrılmıştır. Bu sözleşmeler ile çiftçiler, üretim süreci boyunca kullanılacak olan üretim yöntem ve teknolojileri konularında firma elemanlarının “talimatlarına” uyma taahhüdünde bulunmaktadırlar. (Ceylan 1998)

Sözleşmeli tarım, özel sektöre özgü bir uygulama olarak görülmekte ise de, özel sektör firmaları dışında gerek kooperatifler ve gerekse gönüllü kuruluşlar tarafından oldukça sık kullanılan bir yöntemdir. Gönüllü kuruluşlar, kullandıkları yayım yöntemlerini daha çok katılımcı yaklaşım prensiplerini gözönünde tutarak belirlemelerine rağmen, özellikle TKV’nin yürüttüğü çiftçi eğitimine yönelik faaliyetlerde, bu yöntemleri sözleşmeli tarım şemsiyesi altında kullanmayı tercih ettiği görülmektedir.

Özel yayımın yürütücüleri arasında sayılabilecek bir diğer grup ise özel danışmanlık hizmeti veren kişi veya kuruluşlardır. Tarımsal sanayi kuruluşları yayım hizmetini bir destek hizmet olarak ele alırken özel danışmanların ana faaliyet konuları yayım hizmetidir. Ücret karşılığı bir hizmet verilmesi nedeniyle yayım hizmetinin verilmesi sırasında yayım elemanları daha çok orta ve büyük işletme grubuna giren tarım işletmelerindeki çiftçilere yönelik olarak hizmetlerini sunarlar. Çiftçi açısından ise teknik danışmanlık hizmeti verenler arasında yaşanan rekabetten yararlanarak, kendisine en yüksek faydayı en düşük maliyetle sağlayabilecek yayım elemanını kendisinin seçmesi sözkonusudur. (Taluğ 1999)

3.3 Çiftçi Örgütleri

Türkiye’de çiftçi örgütleri tarafından yürütülen yayım faaliyetleri hiçbir zaman arzulanan düzeyde gerçekleşmemiştir. Kuşkusuz, bu sonucun alınmasında etkili olan (örgütlenme düzeyinin yetersizliği, örgütlerin etkinliklerinin sınırlı kalması ve devlet müdahalesi gibi) pek çok unsur bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde çiftçi örgütleri, tarımın pek çok alanında olduğu gibi yayım hizmetlerinin yürütülmesinde de en etkili örgütlenmelerdir. Buna karşın, Türkiye’de ise tarımsal yayım hizmetinin yürütücüleri arasında kamunun ağırlığı her zaman en üst düzeyde olmuştur.

Türkiye’de 1980’li yıllarda kamu tarafından verilen yayım hizmetlerinin finansmanında yaşanan sorunlar karşısında üretilen çözüm alternatiflerinden birisi de çiftçi örgütlerinin bu alandaki faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Bu yöndeki girişimlerden ilki 1986 yılında, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ve Alman Tarım Birliği’nin ortaklaşa Tekirdağ ilinde başlatmış oldukları “Önder Çiftçi Projesi (ÖÇP)” dir. Projenin hedefi; ortaklaşa ve kendi sorumlulukları içinde, çiftçilerin kendi kendine yetecek şekilde gelişmelerini sağlamak amacıyla bir organizasyon modelinin yaratılması ve bu modelin denenmesidir. Bu proje ile ortaya konulan yayım modelinin esası ise; çiftçilerin tarımsal faaliyet ile ilgili sorunlarını kendi sorumlulukları altında ele alıp, bunları çözmeyi ve gelir düzeylerini yükseltmeyi kendilerinin öğrenmeleridir.(TZOB 1997)

ÖÇP, çiftçi örgütleri tarafından yürütülen yayım faaliyetleri açısından yararlı bir girişim olarak değerlendirilebilir. Ancak ülke çapında yaygınlaştırılması konusunda aynı iyimserliği sürdürmek mümkün görülmemektedir. ÖÇP, uygulanan tarımsal yayım yaklaşımı olarak olumlu bir girişim olmakla birlikte; başarılı bir uygulama için öncelikle, çiftçi örgütlerinin, örgütlenme, finansman ve demokratik yönetim gibi sorunlarının aşılması, gerekmektedir.

Türkiye’de TZOB dışında yaygın çiftçi örgütlenmelerinden bir diğeri Tarım Kooperatifleridir. Ülkemizde Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri faaliyetlerinde belirli ürünlerle ilgili teknik konularda ortaklarına danışmanlık hizmeti vermek veya tarımsal girdi sağlayan özel firmalar gibi kredili satılan girdiler konusunda destek olmak gibi amaçları ön planda tutmaktadırlar. Diğer yandan Tarım Kredi Kooperatiflerinin girdi temini konusunda sağlamış olduğu avantajlar ve Tarım Satış Kooperatiflerinin de özellikle devlet tarafından yapılan alımlardaki aracılık rolü, bu kooperatiflerin çiftçi eğitimi konusundaki faaliyetlerinin geri planda kalmasına yol açmaktadır.

Sulama amaçlı kooperatifler ve birlikler ise esas olarak sulama suyu ve tesislerinin yönetimi amacıyla kurulmuş olan örgütlenmelerdir. Ancak bu örgütlerde, çiftçilerin sulu tarım konusunda teknik bilgi düzeylerini yükseltmeye yönelik danışmanlık hizmetlerinin de verilmesi konusunda giderek güçlenen bir eğilim bulunmaktadır. (TZOB 1997)

Malkara örneği ile gündeme gelen Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ise ilk aşamada kooperatif tipi bir örgütlenmeye benzemekte ise de çiftçi yararına çalışan ancak üyeleri çiftçi olmayan bir örgütlenme biçimidir. Yapılan araştırmalar sonucu, Malkara örneğinde sağlanan gelişimin büyük ölçüde kaymakamın önderliğinde sağlandığını göstermektedir. Demokratik olmayan örgütlenme yapısı içinde bu tür örgütlerin faaliyetlerine çiftçi katılımının oldukça düşük düzeyde kalması beklenebilir.(İnan ve Kumkale 1996)

4. TÜRKİYE HAYVANCILIĞINDA BİLGİ AKIŞI

Tarımsal üretim faaliyetin, bitkisel ve hayvansal üretim faaliyeti olmak üzere iki temel üretim faaliyetini içermektedir. Bitkisel üretim faaliyeti ile birlikte yürütülen hayvansal üretim faaliyeti, işletmelerin rantabl çalışabilmeleri açısından büyük önem taşır. Hayvansal üretim faaliyeti bitkisel üretimle elde edilen bazı ürünlerin daha iyi değerlendirilmesine, işgücünün dengeli olarak kullanılmasına, işletmedeki gelir riskinin azalmasına ve işletmedeki nakit

gereksiniminin devamlı olarak karşılanabilmesine katkıda bulunmaktadır. Diğer yandan, gerek uzmanlaşmış hayvancılık işletmeleri, gerekse bitkisel üretimle birlikte yürütülen hayvancılık, yılın her ayında istihdam olanağı sağlayan bir üretim faaliyetidir.

Hayvansal üretimde gelişmekte olan ülkelerin ortak açmazı, bilgiye ve teknolojik kazanımlara ulaşamamak değil, bunları yaşama aktaracak altyapıyı oluşturamamaktır. Çiftçiler etkin hayvan yetiştirme planları yapamadıkları için arzuladıkları çağdaş üretim düzeylerini yakalayamamışlardır.(Karaca vd 1997)

Diğer yandan, hayvancılığa bakış açısı ve beklentiler önemli ölçüde değişmektedir. Hayvansal üretimde, genetik kaynakların korunması, hayvan davranışları ve doğal üretim altyapısı, üretim sistemleri içinde öne çıkan değerler olarak kabul edilebilir.

Hayvanların biyolojilerine, özellikle verimlerin fizyolojisi ve genetiğine ilişkin bilgilerin büyük bir ivme ile gelişmesi teorik anlamda adeta verimlerin ıslahını sorun olmaktan çıkarmıştır. (Karaca vd 1997)

Yaşanan bu hızlı gelişime paralel olarak hayvansal üretim sürecinde giderek bir uzmanlaşma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Hayvansal üretimde hangi ürünler elde edilirse edilsin, öncelikle hayvanların bakım ve beslenme koşulları konusunda yeterli bilgi edinilmiş olması gerekmektedir. Bu aşamada, kullanılan hayvanların gereksinim duydukları özel koşulların sağlanması ancak bu alanda özel bilgilere sahip olunması ile olasıdır. Benzer şekilde elde edilen üretimin gerek miktar ve gerekse kalite yönünden arzulanan niteliklere sahip olması için de ayrı ve özel koşulların sağlanması gerekir.

Hayvansal üretim sürecinin başından sonuna dek gereksinim duyulan bu tür uzmanlık bilgilerinin elde edilebileceği kaynaklar ise oldukça sınırlıdır.

Türkiye’de hayvansal üretim sürecinde çiftçilerin başvurdukları veya hizmetlerinden yararlandıkları bilgi kaynaklarının sayısı oldukça sınırlıdır. Bilgi gereksinimleri Türkiye’deki bilgi akış sistemi içinde karşılanmaktadır. Bu sistem içinde, hayvansal üretim faaliyeti sırasında gereksinim duyulan bilginin uzmanlık derecesi arttıkça hizmetlerinden yararlanılabilecek kuruluş sayısı da azalmaktadır.

Yüksek teknoloji ve bağlı olarak bilgi ve deneyim gerektiren hayvansal üretim faaliyetlerine çiftçiler ancak yakın çevrelerinden bu tür elde edebilecek olanaklara sahip bulduklarında başlayabilmektedirler. Bu tür faaliyetlerin sürdürülebilirliği aşamasında öne çıkan belirleyici gösterge ise üretim faaliyeti sonucu elde edilen gelir olmaktadır.

Türkiye’de özellikle sözleşmeli tarım uygulamasının hayvansal üretim sürecinde yaygın olarak kullanılmasının temel gerekçelerinden birisi de çiftçilerin sözkonusu alanlardaki gereksinimlerinin bu uygulama ile karşılanıyor olmasıdır. Çiftçilerin gereksinim duydukları teknik bilginin firma elemanları tarafından çiftçilere iletilmesinin yanısıra, girdi temini ve alım garantisi gibi özellikler bu uygulamanın cazip yönlerini oluşturmaktadır.

Şimdiye kadar yapılan pek çok deneysel araştırmanın sonucuna göre, çiftçilerin bilgi kaynakları açısından karşılaşılan bu yapıya karşın, elde edilen bilginin üretim sürecine

aktarılmasında farklı bir eğilim sözkonusudur. Çeşitli bilgi kaynaklarından elde edilen teknik bilginin ilke kez işletmede uygulanması aşamasında çiftçilerin sahip oldukları deneyim ve diğer çiftçilerin uygulamaları ve önerileri ağırlık kazanmaktadır. Herne kadar bilgi kaynakları arasında da “diğer çiftçi” unsuru yer almakta ise de uygulama aşamasında diğer çiftçi faktörünün ağırlığı artmaktadır.

Bu sonucun istisnası sözleşmeli tarım uygulamasıdır. Firma ile üreticiler arasında yapılan sözleşmelerin en önemli bölümü çiftçilerin yerine getirmeleri gereken yükümlülükler bölümüdür. Genellikle sözleşmelerin bu bölümünde “firma elemanlarının vereceği talimatları yerine getirmek” ifadesi yer aldığından elde edilen bilginin üretim sürecine aktarılması aşamasında en etkin faktör firma elemanları olmaktadır.

Firma elemanları tarafından, sözleşmeli üretim yapan çiftçilere, kendileri için uygun bilgiyi içerdiği varsayılarak iletilen mesajlar çiftçiler tarafından tekrar değerlendirilmektedir.

Kendilerine iletilen teknolojik bilgilerin, kendilerinin veya diğer çiftçilerin deneyimleri ile uyumlu olmaması halinde, çiftçiler elde ettikleri geliri kriter olarak almakta ve buna göre davranışlarını yönlendirmektedir. Elde edilen gelirin yüksek olması; çiftçi önerilen uygulamayı benimsememiş olsa bile, uygulamanın devamı anlamını taşımaktadır. Ancak bilgi kaynağı ile çiftçi arasındaki bu görünüşteki uyum çok kısa süreli olmakta ve bir alternatifin ortaya çıkıp çiftçi tarafından farkedilmesine kadar sürmektedir.

Çiftçi katılımının sağlandığı, çiftçi sorunlarını temel alan bir yaklaşımın bulunmaması, çiftçilerin firma ile uzun süreli bir ilişkiye girmekten alıkoymaktadır.

KAYNAKLAR

CEYLAN. İ.C. (1998) Sözleşmeli Tarımda Yayım Eğitimi ve Çiftçi Katılımı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, ISBN 975-94500-1-1, Ankara.

İNAN, İ. H. KUMKALE, İ. (1996) “A New Organization Model For The Agricultural Malkara County Union For Suplying Services to Villages”, Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, 6-9 Kasım 1996 Ankara, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayın No 87 (Editör M.Aslan), Ankara.

KARACA, O. ALTIN, T. CEMAL, İ. (1997) “ Hayvansal Üretimde Yükselen Değerler ve Türkiye Hayvancılığının Şansı”, Hayvancılıkta Örgütlenme Sorunları Sempozyumu, 27-28 Kasım 1997/İzmir, s: 21-24, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İzmir.

RÖLİNG, N.G. and JIGGINS, J. (1998) “ The Ecological Knowledge System”, Facilitating Sustainable Agriculture, Edited by: N.G. Röllinge and M.A.E. Wagemakers, pp: 283-311, Cambridge University Press, UK.

TALUĞ, C. (1999) “ The Role and Functions Of Extension within Agricultural Knowledge and Information System”, Science and Research Policy in Turkish Agriculture, Edited by: Ahmet Bayaner - Hayriye Bozkurt, Agricultural Economics Research Institute, pp: 129-140, Ankara.

TZOB (1997) Zirai ve İktisadi Rapor !994-1996, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara.

Hasan KAYA
MHP Konya Milletvekili

Sayın başkanım, değerli milletvekillerim, değerli hocalarım, TEMA vakfının değerli başkan yardımcısı ve değerli katılımcılar, hepimizi sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

Tarım hepimizin bildiği gibi insanoğlu var oldukça var olacaktır. İnsanların beslenmesinden giyinmesine kadar bütün ihtiyaçları tarımdan sağlanırken aynı zamanda sanayi sektörüne hammadde sağlanmakta ve ihracata katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de tarım sanayi ve hizmet sektörünün çok büyük bir alıcısı olması açısından da son derece önemlidir. Çünkü Türkiye’nin gerikalmışlığının e ve kişi başına düşen gelirin azlığının sebebi de tarımda özellikle de hayvancılıkta köklü politikalar uygulanmayışıdır. Makro düzeyde politiklar uygulanmamış, her gelen bakan, her gelen hükümet kendine göre politiklar uygulamış ve öyle bir noktaya gelmiştir ki tarım tıkanmış, tarıma 4-6 katırilyon kaynak aktarılırken hiçbir köylümüzün refah seviyesi yükselmemiş, hiçbir köylümüz mutlu olmamıştır. Gelir düzeyi yüksek bir köylü görülmeişinin sebebi tamamen uygulanan politiklardaki istikrarsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Devlet bütçesinden görev zararı olarak giden 837 trilyon paranın fındığa, pancara, tütüne giderken yemde, soyada bitkisel yağlarda açığımızın olması bu yanlış politikalara gösterilecek örnekler arasındadır. Destekleme politikalarının dengesizliği yanısıra ithalat da bilinçsiz bir şekilde devam etmiştir. Her zaman kendi kendine yeten yedi ülkeden biri olduğumuz söylenmesine rağmen bu yanlış politikalarından dolayı hiç bir zaman kendi kendine yeten bir ülke durumuna gelinmemiş ülke herşeyi ithal eder duruma gelmiştir. Aynı zamanda tarımla uğraşan % 40 nüfusun hiçbir zaman refah düzeyi hiçbir zaman yükselmemiştir.

Bütün bunlara bağlı olarak kalkınmanın mutlaka köyden başlaması kaçınılmaz bir durumdur. Bu yapılmadığı sürece Türkiye ekonomisini kurtarmak mümkün olmayacaktır. Tarımla uğraşan % 50 nüfus yeterli gelir düzeyine sahip olmadıkça diğer tarımsal ürünlere ve sanayi ürünlerine de talebi düşük olacaktır. Bugün tekstil sanayide dünya ile yarışır durumda iken fabrikalarımızın çoğunun kapanmasının sebebi bu fabrikaların ihracata yönelik olarak kurulmuş olup iç talebin fazla olmayışıdır. Bunun için kalkınma köyden başlayacak, kırsal kesimin refahı yükseltilecek ve akılcı politikalar uygulanacaktır. Bu konuda yapılacak en önem şey ise insan yetiştirilmesi insana yatırım yapılmasıdır. Zirarat mühendisi tarlaya, veteriner ahıra gitmediği sürece köylüye modern tarım öğretip, geleneksel tarımdan kurtulamayız.

Gelişmiş ülkelerde hayvancılığın tarım içerisindeki payı % 60 iken bizde % 20 civarındadır. Yine gelişmiş ülkelerde ortalama işletme genişliği 30-35 dekar iken Türkiye’de 5 dekar civarındadır. 11 milyon sığır, 25 milyon koyun ve 7 milyon keçi varlığı % 50’si tarımla uğraşan bu nüfus için yeterli olmayıp, yapılan damızlık düve ithalatlarına rağmen istenilen düzeye gelinmemiştir. Bunun yanı sıra lop et, süttozu çeşitli et ve et mamülleri için gümrük kapılarının açılması ile üreticimizin ürünü para etmez hale gelmiştir.

Bugün sütün kilosu 100-130 bin TL iken yemin kilosu 80 bin TL dir. Bu şekilde karlı bir hayvancılık yapılması beklenmemektedir. Karlı bir hayvancılık için her işletmeye üç tane

damızlık hayvan verilmeli ve bu üreticilerin ürünlerini değer fiyattan satacak plan ve programlar yapılmalıdır.

Bu amaçla tarımda yeniden yapılanma projesinde plansız üretime son verilecek, nihai üretim kesinlikle desteklenecek, herkes istediğini üretmeyecek, ürün parite sistemi oluşturulacak, süt teşviği 10 binden 15 bine yükselecek, çayır ve mer'a koruma kanunları işlerlik kazanacak, hem hayvancılığın karlı duruma getirilmesi için hem de erozyonu önlemek için yem bitkileri ekim alanları geliştirilecek 13 milyon ton kaba yem açığı kapatılmaya çalışılacaktır. Bütün bunlara ilaveten Avrupa'da olduğu gibi yem bitkilerine ve hayvancılıkta çok önemli bir konu olan suni tohumlamaya da teşvik verilecektir. En önemli bir başka konu ise sözleşmeli çiftçi modeline geçilmesi, üretici birlikleri ve ziraat odaları birlikleri yasalarının çıkarılmasıdır.

Tarımda köklü politikalar üreterek tarımsal nüfusun gelir seviyesinin yükseltilmesi dileğiyle, saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Mehmet KOCABATMAZ

DSP Milletvekili

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, sempozyuma tebliğleri ile katılan çok değerli bilim adamları, Tema Vakfının değerli başkanı ve çok kıymetli üreticiler, hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Dünya 21. yüzyılda çok hızlı bir değişim içine girmektedir. Yani başka bir söylemle Sovyetler Birliği'nin dağılması ile askeri anlamda blokların önemini kaybetmesi, özellikle ekonomik alanda gerek Doğu Avrupa ülkelerinin Pazar ekonomisini kurmak üzere yeniden yapılanma faaliyetlerini gerekse ABD karşısında Batıda Avrupa Birliği, doğuda Japonya, Güney Kore, Güney Asya, Pasifikte Tayvan, Filipinler, Endonezya, Tayland, Singapur, Hongong ve Çin gibi ülkelerin bölgede yeni ekonomik güç merkezi olmalarının önem kazandığı bir yüzyıla girmektedir. Öyleyse ülkemizin bu hızlı değişim içindeki konumu ne olmalıdır? İşte bu değişimin sebep ve sonuçlarını iyi değerlendirmek, diğer taraftan ulusal ve uluslararası deneyimlerden yararlanmak suretiyle Türkiye'nin geleceğini belirlemek gerektiğine inanıyoruz. Enformasyon veya bilgi çağı olarak nitelendirdiğimiz bu yüzyılda bile, dünyada açlık ve sefalet tüm şiddetiyle devam edecek gibi görünüyor. İnsan oğlu yeryüzünde var olduğundan beri bir çok tehlikelerle, felaketlerle sitres faktörleri ile mücadele ederek bu güne geldi. Ülkemizde yakın tarihte meydana gelen depremde bile insanlar yaşamak için, bir lokma ekmek için, bir bardak su için mücadeleler verdi. Bu felaketler, depremler, yangınlar, seller, dünyada kurulmuş olan karteller, tröstler, ordular ve hatta atom bombası bile insanları ancak geçici bir süre işgal ederken açlık denen felaket hala devam ediyor. İnsanlar bu felaket karşısında çaresiz kalıyor ve bunun gölgesinde yaşamaya mahkum ediliyor. Örneğin 1960-80 arası yıllarda dünyada 30 milyon insan, 1985-90 arası yıllarda ise, 40 milyon insan açlıktan ölmüştür. Ülkemizde ise 40 bin çocuğumuz yetersiz besleniyor. Dünyada insanların % 15'i aşırı beslenirken, % 10'u çok iyi, % 15'i orta derecede iyi, geriye kalanın ise % 50'si yetersiz besleniyor ve % 10'luk bir nüfus da açlıkla karşı karşıya bulunmaktadır. İnsanlık adın utanç verici bu tablo ile yaklaşık 65 milyar insanla girilecek 21. yüzyılda dünyada uluslararası kalıcı bir barışı ve dostluğu sağlamak sanırım güç olacaktır. Bildiğiniz gibi gerek Batı'da gerekse Doğu'da savaşlar devam etmekte, fabrikalar silah yapmakta, silah satışı için yarışmakta ve insanlığın yüzkarası olmaya devam etmektedir. Diğer taraftan gelişmiş ülkeler 21. yüzyıla endüstri, sanayi ötesi bilgi toplumu olarak girmeye hazırlanırken, bir taraftan tarımsal ve hayvansal üretimi akılcı politikalarla destekleyip, ulusal üretimde istikrarı sağlamakta, önemli bir dışsatımcı ülke durumuna gelmektedir. Özellikle hayvansal ürünler gelecekte, gelişmekte olan ülkelerle, az gelişmiş ülkelere karşı politik ve ekonomik olarak bir silah olarak kullanılacaktır. Bu ülkelerde giderek bozulan gelir dağılımı ve buna bağlı olarak sosyo-ekonomik dengelerin değişmesi ve gelişmelerin ışığı altında; Türkiye, hem ulusal beslenmesini, hem de ulusal kalkınmasını istikrar içinde güvence altına almak için ekonomik kaynaklarını rasyonel bir biçimde değerlendirmek ve ekonomik politika tedbirlerini süratle almalıdır. Bu görevde başta T.C. devleti hükümetlerinin, biz politikacıların ve hepimizin görevi olmalıdır. Bu bağlamda kırsal kalkınmayı sağlamak için alınacak olan politika tedbirleri ile hayvancılık sektöründe mevcut potansiyelin harekete geçirilmesi gerekmektedir. Zira tüm

dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kırsal kalkınmanın tek lokomotifi hayvancılıktır. Çünkü dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde hayvancılık gelişmeden kırsal kalkınmayı başarmak mümkün olmamıştır. Tarım ve hayvancılık kırsal yapıyı meydana getiren iki önemli sektördür. Aynı zamanda kırsal ekonomik yapıyı oluşturan bu sektörleri meydana getiren iktisadi üniteler yani işletmelerin gerek işletme yapıları gerek üretim süreçleri, gerekse işletmelerin kuruluş yeri itibariyle toprağa ve doğaya bağlıdır. Öyleyse toprak çok büyük önem arz etmektedir.. hayvancılık bugün batı endüstrisinde hayvancılık endüstrisi ile ifadesini bulan sanayinin bizzat kendisi ve kırsal kalkınmanın da en önemli sektörüdür. Bu nedenle sosyo-ekonomik açıdan bu kadar çok yönlü fonksiyonu üstlenmiş başka bir sektörü ben düşünemiyorum. Hayvancılık tüm dünyanın geçmişinde sosyal ekonomik ve kültürel yönden çok önemlilik arz etmiştir. Türkiye’de tarihsel süreç içerisinde 1920-50, 1950-60, 1960-80’li yıllar arasında ve 1980 sonrası dönemde uygulanan politikalarındaki aksaklıklar ve yanlışlıklardan ders alınarak gelecek için daha sağlıklı çözümler ortaya koymak zorundayız. Ülkemizde bildiğimiz gibi toplam nüfusun % 40’ı geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Sivil işgücünün % 45’i bu sektörde istihdam edilmektedir. Ancak GSMH’den alınan pay 1980’den sonraki 17 yıllık dönemde yarıya kadar düşmesi, bu konuda sürekli ve istikrarlı politikalar alınmasını gerektirmektedir. Tarıma ve özellikle hayvancılık sektörüne yönelik yanlış politikalar çiftçiyi özellikle de hayvan yetiştiricisini yoksullaştırmış, köyden kente göç olgusunu hızlandırmıştır. 1980’den sonra göçün hızlanmasının en büyük sebebi köylünün kendini bile besleyememesinin doğal bir sonucudur. Bu kesimin gelirindeki büyük düşüş bir yandan sanayiye olan talebi düşürdüğü için sanayileşmeye de büyük darbe vurmuştur. Özellikle hayvansal ürünlerin düşürülmesinden daha kötüsü canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin dış alımının özendirilmesi teşvik edilmesi olmuştur. Son 2,5 yıllık bir dönemde hayvansal ürünlerin dış alımları yavaşlatılmış, ya da canlı hayvan alımına son verilmiştir. Canlı hayvan ithalatına da son verilecektir. Ancak yapılan çalışmalar neticesinde belli bir süreç içerisinde damızlık hayvan ihtiyacımızın olabileceği kanaatindeyim. Yine alınan tedbirlerle son üç ay içerisinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde canlı hayvan girişi de yasaklanmıştır. Yakın zamana kadar gerek tarım gerek hayvansal ürünlerde kendi kendine yeten Türkiye bir kaç yıl öncesinde malesef bu ürünlerde dış alım yapan ülke konumuna düşürülmüştür. Bu kötü gidiş mutlaka durdurulmalıdır. Hedefimiz kalkınmayı köylüden başlatmaktır. Köylü boğaz tokluğuna çalışmaktan kurtarılıp tasarruf edebilecek duruma gelecektir. Köylünün tasarrufları sanayileşmenin de hız kazanmasında yardımcı olacaktır. Özellikle hayvancılık sektöründe özellikle gerçek manada demokratik bir kooperatifleşme hareketinin oluşması için gerekli destekleme başlatılmıştır. Kooperatif ve kooperatif birliklerine her türlü devlet karışımıcılığının önlenmesi ve siyasi partilerin günlük politikalarına alet edilmemesi için siyaset dışı ekonomik birim kimliğine kavuşması için 17 Şubat 1999’da başlatılan tarımsal üretici birliklerinin geliştirilmesine yönelik projeler sürdürülmektedir. 2000 yılı ilk aylarında bitirilecek bu proje ile hazırlanmakta olan kanun tasarısı en kısa zamanda meclise getirilecektir. Köylüler ve çiftçiler modern tarım ve modern hayvancılık uygulaması yoluyla gelirlerinde sağladıkları artışlardan bir bölümünü kendi kooperatiflerinin ortak fonlarında biriktirmeye özendirilecek ve kooperatif üyelerinden başka birinin yönetimine karışamayacağı ve ortak yatırım fonları kooperatiflerin ortak makine parkları ile işletme ünitelerinin geliştirilmesi sanayi tesisleri kurulması, yada

kurulu olanlara iştirak edilmesi için kullanılacaktır. Bu tür girişimler ayrıca devlet tarafından sürekli desteklenecektir. Söz konusu birliklerin istikrarlı bir şekilde işlerlik kazanabilmesi için gerekli ve uygun görülen yörelerde köy-kent'ler kurulacaktır. Her köy için oluşturulmakta güçlük çekilen ama köylünün kalkınması kırsal sanayinin oluşturulması için zorunlu olan alt yapı ve hizmetler köylüye daha kısa sürede ve daha düşük maliyetle sunulacaktır. Bazı kimseler köy- kent uygulamaları ile tüm çevre köylerin bir yerde toplanacağını zannederler. Bu kesinlikle doğru değildir. Bizim hedefimiz çağdaş bir yaşam için gerekli olan altyapı hizmetlerini ve dolayısıyla uygarlığın nimetlerini en kısa sürede köylüye sunabilmektir. Köylüler böylece daha kısa sürede topraktan ayrılmadan kentleşme sürecine geçecektir. Hayvancılığın gelişmesine yönelik bu gibi çalışmaların yanısıra ülkemizin üçte birini kaplayan otlakların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, yem bitkilerinin rahatça üretilip kullanılmasına yönelik olarak en kısa zamanda gerekli yasal düzenlemeleri de gündeme getirmiştir. Gerek tarım ürünleri gerekse hayvansal ürün çeşitlerinin fiyatlandırılmaları ile ilgili devlet kuruluşları, kooperatifler ve diğer çiftçi birlikleri tarafından belirlenecek hatta taban fiyatların garanti altına alınması için tarım ürünleri canlı hayvan ve hayvansal ürünler için borsalar kurulacaktır. Üretici ve yetiştiricilerin üretim planlaması doğrultusunda iç ve dış pazar istekleri doğrultusunda hangi ürünün üretimine yöneleceklerini zamanında belirlemeleri kolaylaştırılacak. Üreticilerin, üretim ve yetiştirme aşamasında desteklenmesine ağırlık verilecektir. Hükümetimiz kamunun aldığı hayvansal ürün bedellerini gecikmeksizin ödeme gayreti içerisinde bulunacaktır. Olumsuz hava koşulları ve hastalıklar sebebi ile zarara uğrayabilecek yetiştiricilerimiz için sigorta sistemi mutlaka gündeme getirilecek ve uygulama yoluna gidilecektir. Köylüler kooperatifler veya kooperatif birlikleri aracılığı ile doğrudan dış satıma özendirilecek ve organizasyonlarında pazar bulunmasında kendilerine yardımcı olunacaktır. Sözü edilen politikaların ve yöntemlerin işlerlik kazanabilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı teşkilatı'nın yeniden gözden geçirilmesi içi boşaltılmış bu bakanlığın çağdaş bir bakanlık haline getirilmesi açısından ve günümüzde bizlerinde hazırlanmasında katkıda bulunduğumuz bazı kanun tasarılarından başlıklar vermek istiyorum.

1. Tarım Çevre Kanunu,
2. Tarım ve Hayvancılık Birlikleri Kanunu,
3. Tarımsal Garanti ve Yönverme Kurulu Kanunu,
4. Tarım Ürünleri ve Hayvan Sigortası Kanunu,
5. Toprak Kanunu,
6. Hayvan Islahı Kanunu,
7. Döner Sermaye Kanunu.

Tarımsal destekleme Fonu gibi fonların bir an önce çıkarılması ve işlerlik kazandırılması için gayret sarfedilmektedir. Dünyadaki ve ülkemizdeki hayvancılığın durumunu ve gerekli gördüğümüz politikaları böyle kısaca özetledikten sonra birazda mevcut sorunlar ve çözüm yollarına değinecek olursak.;

Cumhuriyetin ilanından bu yana Türkiye'nin doğal koşullarının hayvancılığa uygun olduğu ve hayvan varlığı açısından dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olduğu bir gerçektir. Fakat uygulamada istenilen sonuca ulaşılamamıştır. Türkiye kırmızı et ve et mamülleri de dahil olmak üzere her türlü hayvansal ürünü özellikle 80 sonrası ithal eder duruma getirmiştir. Tabii ki, bu ithalatın ekonomik getirisi son derece sınırlı bir kesimin elinde kaldığı gibi tüketimi de halkımızın çoğuna yansıtılmamıştır. Bu yanlış uygulamalara rağmen Türkiye hayvan varlığı yönünden hala dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Toplam sığır varlığının % 40'ı ıslah edilmiştir. Fakat büyük bir kısmı ıslah edilmemiştir. Düşük verimli ırklarla faaliyet sürdürüldüğü için hayvan başına verim düşüktür. Bu yüzden hemen kültür hayvancılığı başlatmak için gerekli uygulamaları başlatmalıyız. Bunun sonucu son 10 yılda sığır varlığında % 27, koyun % 11, keçi % 38, manda varlığında ise % 60 lar düzeyinde erozyon demektir ve yapılan bütün çalışmalara rağmen karkas ağırlığında 160 kg inek başına süt 1600 kg'a ulaşmıştır. Bu nedenledir ki sektörde artan talep karşılanamamaktadır. AB ülkelerinde kişi başına et tüketimi 70-80 kg iken ülkemizde beyaz etle birlikte 25 kg civarında kalmıştır. Dünyada önümüzdeki 100 yılda hayvansal ürünlerin gelişmiş ülkelerin tekelinde daha da stratejik bir konuma geleceği hepimiz tarafından bilinmektedir. 1950'lerden beri planlı dönemde dahil hayvancılık sektörü önemli düzeyde ihmale uğramış, 80 sonrası kararlarıyla beraber ekonominin acımasız rekabet ortamına itilmiştir. Ve Türkiye hayvancılığının çöküşe uğradığı dönemler olmuştur. Yukarıda ayrıntılarıyla ortaya koyulmaya çalışılan hayvancılık sektörü çok karmaşık sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunları özetlersek, Türkiye'de bir kere hayvancılık politikası geliştirilmemiştir. Sahip olduğu yaygın ve zengin potansiyel nedeni ile bağımsız bir sektör olan hayvancılık yıllardan beri ilkeleri önceden belirlenmiş ve değişen koşullara göre yenilenebilen çağdaş bir politikaya kavuşturulamamıştır. Bunun nedeni hayvancılığın tarımın ayrılmaz bir parçası olduğu söylemidir. Fakat hayvancılık sektörü tarımın değil kırsal yapının ayrılmaz bir parçasıdır. Eğer tarımın her girdi sağladığı sektör tarımın ayrılmaz bir parçası olsaydı ihtisaslaşmadan ve çağdaş bir ekonomiden bahsetmek mümkün değildi. Örneğin sektörler arasında mukayese yapılacak olursa hayvancılık sektöründe sermaye hasıla oranının diğer sektörlerle göre daha düşük olduğu görülür. Yani istihdam yaratma ve yatırım verimliliği açısından en yüksek verimli sektör hayvancılıktır. Kırsal kalkınmayı başarmak için alınacak ekonomik tedbirlerle hayvancılık sektöründeki potansiyelin hemen harekete geçirilmesi gerekir. Hayvancılıkta organizasyon yetersizliği sözkonusudur. Türkiye'de işletmelerin çoğunda bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Bu bağlamda girdi, çıktı ya da kar/zarar hesabına dayalı bağımsız işletmelerin sayısı yok denecek kadar azdır. Var olan az sayıdaki işletmelerdeki hayvan sayısı da optimum düzeyde değildir. Bu nedenledir ki devletin kağıt üzerinde devretmiş gördüğü suni tohumlama ve koruyucu aşılama başta olmak üzere tüm hayvan ıslahı ve hayvan sağlığı hizmetlerinin elverişli bölgelerde oluşturulacak pilot uygulamalarla organize hayvancılık bölgeleri kurulup, bu çerçevede içerisinde veteriner hekimlerin kurdukları yada açtıkları hizmet şirketlerine devredilmesidir. Yaklaşık 10 yıllık perspektif içerisinde ele alınacak bu kanunun yürütülmesi için veteriner hekim odalarının ya da veteriner fakültelerinin temsilcilerinden oluşan bir uzmanlık kurulu oluşturulmalıdır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın bugünkü yapısı değiştirilip, hayvan ıslahı ve hayvan sağlığı hizmetlerinin başlangıçta özellikle organize

hayvancılık modeli uygulanmayan bölgelerde yürütülmesi ve organize hayvancılık yapılan bölgelerde de denetlenmesi amacıyla veteriner işleri genel müdürlüğünün mutlaka yeniden kurulması ve yapılandırılması gerekmektedir. Organize hayvancılık modeli uygulanmayan bölgelerde; devlet, o bölgenin koşullarına uygun, dinamik, etkin, verimli ve mobil örgütlenmelere gitmelidir ve belirli bir süre bu işi sübvansetmelidir. Yeniden kurulacak veteriner müdürlüğü Türkiye'ye ithal edilecek her türlü hayvan, hayvansal ürün, yem, sperma, aşı ve her türlü biyoloji katkı maddeleri ile denetleme görevini de yürütmesi kaçınılmazdır. Taşra örgütünde bölgelerde hatta bölge içerisinde farklı yörelere göre değişen farklı mobil sistemler geliştirilmelidir. Bu sistemler kara ulaşımı, uzak bölgelerde bilhassa kurak bölgelerde veya kış şartlarında hava ulaşımı ile hizmet sağlamalıdır. Köy-kent projelerinde merkezi köylerde veteriner hekim hizmetlerinin yapılabilmesi için şubelerin kurulması, bu yapılanma ile Türkiye'de hayvancılığın en önemli sorunu olan çağdaş işletme anlayışının oluşturulabilmesi için hayvancılıkta modern işletmelere dönüşüm adı altında Küçük ve Ortaboy Hayvancılık İşletmeleri (KOHİ) faaliyete geçirilmelidir. Bu modelin esası demokratik halk kooperatiflerinde ve köy kent bünyelerinde özel üretim işletmeleri kurulmasıdır. Özel üretim işletmeleri denince 50-100 başlık süt üretim işletmeleri, 100-200 başlık et üretim işletmeleri 100-150 başlık damızlık işletmeleri akla gelmelidir. Ayrıca elde edilen ürünün sistem içerisinde değerlendirilmesini sağlamak için süt ve et ürünleri işletmelerinin en azından bir mandranın kurulması şarttır. Öte yandan merkezi bir yem fabrikası ile hayvan sağlığı ve biyoteknoloji birimlerinin oluşturulmasında işlemlerin yürütülmesi açısından gereklidir. Bu sistem nasıl işleyecektir? Süt ürünleri işletmeleri sadece sağlam inek yetiştirerek süt üretirler. Ürettikleri dişi buzağuları ise et üretim işletmelerine gönderirler. Damızlık üretim işletmeleri elde ettikleri buzağularından uygun olanların damızlık düve yetiştirmek üzere muhafaza etmelidirler. Aldıkları erkek buzağuları uzun ve kısa dönem besiyeye alarak besi danası ve et üretmelidirler ve yine süt işletmeleri zaman zaman çeşitli nedenlerden dolayı işletmelerden çıkardıkları hayvanların yerine satılık damızlık hayvanlardan alarak faaliyetlerini sürdüreceklerdir. İşte KOHİ'lerin en önemli gereksinimlerinden birisi ise kaliteli dişi damızlık düve gereksinimidir. İşte bu amaçla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı denetiminde tümüyle özel sektör tarafından kurulan damızlık işletmeleri ile özel sektör ortaklığı yada özellikle TİGEM'lerin özel sektöre kiralanması yoluyla yurtdışından damızlık ithaline belli bir süre izin verilmelidir. Sözü edilen bu işletmeler dünyanın en önemli sığır spermalarına ithal etmesi ve kullanması sağlanmalıdır. Bu program bilinçli bir şekilde uygulandığında mevcut damızlık dişi sayısı 6 yıl içerisinde yaklaşık iki katına ulaşacaktır. Sonuç olarak hayvancılık emek yoğun bir sektördür. 365 gün çalışmayı gerektirir. Geçmişte tarım arazileri açılacak diye makinalaşmaya geçtiğimizden beri bütün meralar mahvedilerek bugüne gelinmiştir. 365 gün iş demek olan hayvancılık Türkiye'nin hem ulusal beslenme, hem ulusal kalkınma hemde dış satımının artırılması sanayiye hammadde sağlanması bölgeler arası dengeli ve istikrarlı bir şekilde yapılması kırsal alanda gizli işsizliğin azaltılması sanayi ve hizmetler sektöründe yeni istihdam olanaklarının yaratılması ve kalkınma finansmanının özkaynakalara dayandırılması bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli yeterli işler hale getirelim, değerlendirebilelim.

Saygılar sunuyorum.